

بوون له شيعري (مهحوي) دا

منتدی اقرأ الثقافی

للكتب | ظهوره | عربي | فارسي |

www.iqra-ahlamontada.com

د . محمد له من عبدالله

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.afilamonada.com

www.iqra.afilamonada.com

بوون له شيعرى مه حويدا

ليکونينه وه يهك له شيعره كانى مه حوى له روانگه
فه نسه فهى بوونگه راييه وه

د . محمد نهمين عه بدوئلا

مه ليه ندى كوردؤلوجى

د . محمد نعيم عبدالوئلا

هه‌ڕیمی کوردستان
سه‌روکایه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران
مه‌ڵبه‌ندی کوردۆلۆجی

هه‌ڵبهندی کوردۆلۆجی

◆ ناوی کتیب: بوون له شیعری مه‌حویدا

◆ بابته: لیکۆلینه‌وه‌ی فه‌لسه‌فی

◆ نوسه‌ر: د . محمه‌د ئه‌مین عه‌بدوڵا

◆ پیتچین: د . محمه‌د ئه‌مین عه‌بدوڵا

◆ دیزاین: د . محمه‌د ئه‌مین عه‌بدوڵا

◆ به‌رگ: ره‌نج شوکری

◆ سه‌رپه‌رشتیاری چاپ: بێیار فه‌ره‌ج کاکێ

◆ ژماره‌ی سپاردن: ٢٢٣٧، ساڵی ٢٠٠٨

◆ چاپخانه‌ی تیشک/چاپی یه‌که‌م ، سلێمانی

◆ تیراژ: ١٠٠٠ دانه

◆ نرخ: ٣٥٠٠ دینار

◆ زنجیره: ٢٠

مه‌ڵبه‌ندی کوردۆلۆجی

ناونیشان: سلێمانی، گه‌ردی شه‌ندازیاران- گه‌ره‌ك/١٠٥، کۆلان/٢٥، ژ.خانوو/٤، ژ. پۆست/٩٥

تله‌فون: ٣١٩٣٠٩٣ - ٣١٩٣١٧٥

kurdology2006@yahoo.com

ناوهړتک

لایپره

بابهت

۷

پېشمکې

۱۱

بېشى يگم : بوون و ړنگدانموى بوون له شيعرى مهویدا

۱۳

بوون جيبه؟

۲۰

ناستهگانى بوون

۲۰

بوون له خویدا

۲۲

بوون بوخوى

۲۳

جوړهگانى بوون

۲۳

بوونى ساخته

۲۷

خاسيهتهگانى بوونى ساخته

۲۹

بوونى ړسهن

۳۰

خاسيهتهگانى بوونى ړسهن

۳۱

جهسته

۳۲

کسې

۳۳

مردن

۳۵

مملانيى بوونى ړسهن و بوونى ساخته له مهویدا

۴۱

دهرنهکوتن و نههاتنى (يار - بوون)

۵۱

خو نامادهکردن بو دهرکهوتنى (يار - بوون)

۶۵

دهرکهوتنى (يار - بوون) له خهودا

۶۹

دهرکهوتنىكى كورتى بوون له ناگايیدا

۷۷

بېشى دووم: عيشق و ړنگدانموى عيشق له شيعرى مهویدا

۷۹

عيشق لای نهفلاتوون

۸۰

عيشق و ناوهنگيرى

۸۳

عيشق لای مهحوى

۸۵

ړنگدانموى عيشق له شيعرى مهویدا

۹۳

عيشق و ناگرى عيشق

۹۶

پهروانهو مؤم - ناگرى عيشق

۹۹

ناگرى عيشق و ړووناكیى بوون

۱۰۴

عيشق و پهزارهى بوون

۱۱۱	عیشق و قوربانیدان
۱۱۵	عیشق و (سوئی و زاهید)
۱۲۵	بهشی سئیم : عدهم و رهنگدانهوی عدهم له شیعری مهحویدا
۱۲۷	عدهم چییه؟
۱۳۵	قهلهق عدهم ئاشکرا دهکات
۱۳۷	وهلامی پرسیارمهکه
۱۴۱	رهنگدانهوی عدهم له شیعری مهحویدا
۱۴۲	هیچی و بیبایهخیی دنیا لای مهحوی
۱۵۰	بیزارای و واز هینان له دنیا لای مهحوی
۱۵۳	عدهم له شیعری مهحویدا
۱۵۹	وهسنی بوون له شیعری مهحویدا
۱۶۱	ئهنجام
۱۷۲	سهرچاوهکان

وشه کورتکراوهکان :

ب.ط : بدون طبعه

چ : چاپ

ل : لاپه ره

ت : ترجمه

ب.س.چ : بی سالی چاپ

ب.ژ.چ : بی ژماره ی چاپ

د.م : دیوانی مهحوی

ه.س : هه مان سهراوه

س : سنه (سال)

ص : صفحه

ه.ل : هه مان لاپه ره

ط : طبعه

پیشہ کی

لیکھانہ وہو راقہ کردنی شیعرہ کانی مہ حوی و دؤزینہ وہی ئو رہہ ندو لایہ نہ
شاراوانہی تیا یاندان ، کاریکی ئاسان نییہ ، چونکہ ئو مہ بہست و نہ گوتراوانہی
تیا یاندا پہنہانن ، بہ ئاسانی خویان نادہن بہدہستہ وہ . ئہ مہش خوینہر تووشی سہر
لی تیکچوون و ئالؤزیی دہکات و وا ہستہ کات ئو شیعرانہ زؤر نہ ہیلیمین و ہیچ
واتایہ کی گرنگ نادہن بہ دہستہ وہو زؤر ئالؤزن . بؤ دہریازبوون لہم بارہو کردنہ وہی
دہرگایہ کہ بہ رووی شیعرہ کانی مہ حویدا ، بؤ ئوہی بچینہ ناو جیہانی شیعرہ کانی و
تیا یاندا قوول ببینہ وہ ، پیویستمان بہ کؤمہ لیک بؤچوونی فہلسفی ہئیہ تا
لہ پیکہ یانہ وہ بتوانین زؤرتیننی شیعرہ کانی مہ حوی راقہ بکہین و بزانی چ مہسہ لہیہ کی
گہورہ ئاوا مہ حوی خہریک کردوہ و وای لیکر دوہ زؤر بہی جار ئو واتایہی یان ئو
بیرہی ویستوویہ تی دہری بپریت ، شیعر نہیتوانیوہ دہری بپریت و تہنہا لایہ نیکی
کہمی واتاو مہ بہستہ کہی ہاتوہ تہ ناو شیعرہ کہوہو زؤر مہ بہست و واتای ہر بہ
نہ گوتراوی ماونہ تہ وہو پیویستہ لہ پشت دپرہ کانہ وہ نہ گوتراوہ کان بہ دہست
بہتیریت . لیرہدا ئوہ دہردہ کہویت کہ جیہانی شیعرہ کانی مہ حوی جیہانیکی
فراوانہ و چہند زیاتر لیکؤلینہ وہی لہ سہر بکریت ، ئوہ ندہ زیاتر ئو دنیاہ کہشف
دہکریت و ہست بہ گہورہیی و دنیا بینییہ فراوانہ کہی مہ حوی دہکریت . ئہ مانہ وایان
کرد ئہم لیکؤلینہ وہیہ لہ ژیر ناوی (بوون لہ شیعی مہ حوی) دا بنوسریت ، چونکہ
ہستہ کریت ئہ گہر مہ حوی لہ قؤناغیک لہ قؤناغہ کانی تہ مہ نیدا سؤفی بوویت و بہ
کؤمہ لیک زیار دہو ریورہ سمی سؤفی گہریبہ وہ خہریک بوویت ، ئو ئہم قؤناغہی
تپہراندوہو بہرہو ناوہ وہی خؤی گہراوہ تہ وہو بہ مہسہ لہی (بوون) ی خؤیہ وہ
خہریک بوہ . روونکردنہ وہی ئہم مہسہ لہی (بوون) ہش لہ شیعرہ کانی مہ حویدا بہ
سوودوہرگرتن لہ بؤچوونہ فہلسفہ فییہ کانی کؤمہ لیک فہیلہ سووف و بہ تاییہ تیش
فہیلہ سووفہ بوونگہ راکان دہبیت .

لیکؤلینہ وہ کہ لہ سی بہش پیکہاتوہ :

بہشی بہ کہم : بہ ناوی (بوون و رہنگدانہ وہی بوون لہ شیعی مہ حویدا) یہ : سہرہ تا لہ
رووی تیؤریبہ وہ باسی بوون کراوہ لای ہایدگہر ، ہرہوہا لہ روانگہی ہیگلنہ وہ باسی
ئاستہ کانی بوون کراوہ ، دواتریش باسی جؤرہ کانی بوونک راوہ لای ہایدگہر . پاشان

کار له سهر ئه و شيعرانه کراوه که بوون و ئه و مهسه لانه ی په یوه ستن به بوونه وه
تيا ياندا رهنگی داوه ته وه .

به شی دووه مییش : که به ناوی (عیشقی بوون و رهنگدانه وهی له شیعری مه حویدا) یه :
سهره تا باسی عیشق کراوه لای ئه فلاتوون و له روانگه ی بۆچوونه کانی ئه فلاتوونه وه
باسی عیشق و ئه و مهسه لانه کراوه ، که په یوه ستن به عیشقه وه له شیعره کانی
مه حویدا .

به شی سینه مییش : که به ناوی (عهده م و رهنگدانه وهی عهده م له شیعری مه حویدا) یه :
سه باره ت به (عهده م) ه . سهره تا له رووی تیورییه وه باسی عهده م کراوه لای
هایدگه ر ، ئنجا باسی دنیا و هژی وازه ئنانی مه حوی له دنیا و که وتنه عهده م و
دهر که وتنی (یار - بوون) کراوه .

له کۆتاییشدا گرنگترین ئه و ئه نجامانه مان خستوه ته پر وو که له م
لیکۆلینه وه یه دا پێیان گه یشتووین و دواتر لیستی سه رچاوه کانه مان نویسه .

ریبازی لیکۆلینه وه که :

ئه و ریبازه ی له م لیکۆلینه وه یه دا گیراوه ته به ر زیاتر
ریبازیکی شیکاریه به سوود وه رگرتن له کۆمه لیک چه مک و بۆچوونی فه لسه فه ی
بوونگه رای ، به تایبه تی زیاتر سوود له چه مک و بۆچوونه کانی مارتن هایدگه ر
وه رگراوه .

گیرو گرتنی لیکۆلینه وه که :

ئه و گیرو گرتانه ی له م لیکۆلینه وه یه دا هاتوونه
ریگه مان ، زیاتر نه بوونی سه رچاوه ی کوردی بوو له سه ر بابته که که به توانین بۆ ئه م
لیکۆلینه وه یه سوودیان ئی وه ربگرن ، چونکه ئه و لیکۆلینه وانه ی له مه و پێش له سه ر
شیعره کانی مه حوی کراون ، کۆمه لیک پیوه ری ئایینی و سو فیگه ربیان هیئاوه و
هه ولیان داوه شیعره کانی مه حوی له گه ل ئه و پیوه رانه دا بگونجین⁽¹⁾ ، یان هه ندیک
تر ویستویانه مه حوی وا پیشان به دن که له شیعره کانی دا له و پیوه ره ئایینیانه

(1) بۆ نموونه د. ئیبراهیم ئه حمه د شوان له نامه ی دکتورا که یه دا به ناوی (شیعری ئایینی و سو فیگه ری له شیعره
کوردیه کانی مه حویدا) به مجۆزه له شیعره کانی مه حوی کۆلوه ته وه .

لايداوه^(۱)، ياخوود هه نديكي تر هه وليانداوه مه حوى وا پيشان بدهن كه هه ستي به گوناهاكردوووه و شاعيريكي مه رگدوست و ره شيبينبووه^(۲). نه مه ش بووه ته هوى نه وهى له شيعره كاندا قول نه بنه وه و ته نها نه و شيعرانه و هرگرن كه له گه ل پيوه ره كانياندا ده گونجين و ئيمه نه توانين بو شيكردنه وهى شيعره كان سووديان لى و هر بگرين . بويه ئيمه هه ولمانداوه به شيعره كاندا روچين و تياياندا قول ببينه وه و له پشت گوتراوى شيعره كانه وه نه گوتراوه كان به ده سته بينين و پيوه ره كان له خودى شيعره كانه وه و هر بگرين . بو نه جامدانى نه م كاره و هر گرتنى كومه لىك چه مك و زاراه تا له ريگه يانه وه شيعره كان شى بكه ينه وه ، ناچار بووين په نابهرينه بهر بوچوونى فهيله سووفه بوونگه راكان و چه ند فهيله سووفىكي ترى وه ك هيگل و نه فلاتوون و نيچه .

(1) بو نمونه د . نه حمدهى مه لا له نامهى دكتورا كه يدا به ناوى (مه حوى له نيوان زاھرييهت و باتينييهت و سه رچاوه كانى عيشق و ويتهى مه عشووقدا) به مجوره له شيعره كانى مه حوىي كوليوه ته وه .
 (2) وهك مەريوان وريا قانيع و بهختيار على و هه ندئى نوسه رى تر ...

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for ensuring transparency and accountability in financial operations. This section also highlights the role of internal controls in preventing fraud and errors.

2. The second part of the document focuses on the implementation of robust risk management strategies. It outlines various risk assessment techniques and provides guidance on how to identify, measure, and mitigate potential risks. The text stresses the need for a proactive approach to risk management to protect the organization's assets and reputation.

3. The third part of the document addresses the importance of effective communication and reporting. It discusses the need for clear and concise communication channels and the role of regular reporting in keeping stakeholders informed. This section also touches upon the importance of data security and the need for strong cybersecurity measures.

4. The final part of the document provides a summary of the key points discussed and offers recommendations for further action. It encourages organizations to regularly review and update their policies and procedures to stay current with best practices and regulatory requirements.

به شی یه که م

بوون و رهنگدانه‌وی بوون له شیعی

مه حویدا

11

بوون چييه ؟

پيش ئه وهى وه لأمى ئه و پرسياره بدهينه وه كه (بوون) چييه ، گرنگه ئه وه بزائين به شيويه يه كي گشتى بيركردنه وه مان زياتر به و شتانه ئاشنايه كه به رجه سته ن ، واته شتانيكى كوئكرىتى و ديارن و ئاسان پييان ئاشنا ده بين و لييان تيده گه ين . ئيمه به و قسانه راهاتووين كه ئه وه درهختيكه له به رده مماندا ، يان ئه وه كه سيكه ، وهك شتيكى به رجه سته درهخت يان كه سيك ده زائين چين ، به لام لامان قورسه بير له (بوون) ي كه سه كه ، يا خود بير له (بوون) يكي په تي بكه ينه وه ، يان بير بكه ينه وه له گوتراوى (بوون) به گشتى ، (بوون) به وهى كه (بوون) وه به شيويه يه كي هه سته كي له م شت يان له و شتدا به رجه سته نايبت⁽¹⁾ . بيركردنه وه له مه و زائينى ئاسان نييه ، بويه پيوستمان به جيهازيكي ويناكردنى تايهت هه يه كه جياواز بي له و ويناكردنانه ي له ريگه يانه وه له مه وجود تيده گه ين ، تا بتوانين له ريگه يه وه له (بوون) تيبگه ين . واته پيوستمان به وه هه يه بيركردنه وه و هوشمان ئاماده كه ين بو زائين و تيبگه يشتنى ئه وهى به (بوون) ناوده بريت كه په تيبه و به رجه سته نييه و هه ولبده ين بتوانين ويناى بكه ين . سه ره تا ده بيت ئه وه بزائين ، بوون شتيك نييه له به رامبه رماندا بيت و پيمان ناموييت ، ديمه نيك يان ديارده يه ك نييه له به ر ده مماندا بيت ، يا خود بابيه تيك نييه له به رده ستماندا كه بتوانين ليكى بده ينه وه و بپيشكينين ، وهك چون زانايه كي رووه كناس له درهختيك ده كوئيتته وه كه له به ر ده ستيايه تي . واته سه ره تا⁽²⁾ وا هه ست ده كريت كه بوون شتيكى شاراو وه نادياره ، به و مانايه ي هه ر له يه كه م ساته وه وادياره كه ده رناكه ويت و لييمان بزه⁽³⁾ . به لام له گه ل ئه مه شدا بوون شتيكه كه ده وري داوين و كيانمان پيك ده هينيت ، مروقيش ديارده يه كه له ديارده كاني بوون و له كات و شوينيكي دياريراودايه . ئه وهى له بوون ده كوئيتته وه ، ناتوانى ئه وه فه راموش بكات كه خويشى بوونيكه ، كه واته⁽⁴⁾ بوون ناويكى هاوبه شه له نيوان هه موو شته كانداو خودى ئه و پرسياره كه رهش ده گريته وه كه له باره ي واتاي بوونه وه پرسيار ده كات . بويه ئه سته مه له ده ره وه بپروانريته بوون⁽⁵⁾ . به م پييه بوون له هه موو شوينيكدايه و هه ر مه وجوديك جووره بوونيكه هه يه ، وهك بوونى شت ، بوونى ئامراز ، بوونى

(1) پروانه : موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثاني) ، هيجل ، ت : ا . د . امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبولي - القاهرة ، بدون ط ، س ١٩٩٧ ، ص ٥٥ .

(2) المذاهب الوجودية ، ريجيس جوليفيه ، ت : فؤاد كامل ، دار الآداب - بيروت ، ط ١ ، س ١٩٨٨ ، ص ٦٥ .

(3) اشكالية الوجود والتقنية عند مارتن هيدجر ، ابراهيم احمد ، منشورات الاختلاف ، الجزائر ، ط ١ ، ٢٠٠٦ ، ص ٧٠ .

مرۆڤ... هتد^(١). واته هه موو مه وجوديک بوونی ههيه ، بۆيه ده لێين بوونی مرۆڤ و بوونی ئازهل و بوونی کائازو رووهک و... هتد . ئه مانه هه موويان هه ن و به مه وجود ناو ده برين ، ئه وهى وايان لێده کات هه بن ، خۆيان نين به لکو بوونيانه . به م پێيه ئه وه بوونه ريگه به هه موو مه وجوده کان ده دات هه بن و بوونيان هه بيت ، ئه م بوونه بوونی يه که مه ، ره سه نه ، يا خود ده توانریت بووتریت بوونی گشتيه يان بوونی ره هاهيه^(٢) . ليرهدا بوون واتيه کى گشتيه هه يه ، به لام پيوسته ئاماژه به وه بکهين که مه به ستمان له (بوون) ، بوون نيه به شيويه کى گشتى ، به و واتيهى که هه موو بوونه وه رو خودى گه ردوون بگريته وه ، به لکو له روانگه ي فه لسه فه ي بوونگه راييه وه باس له (بوون) ده که ين و^(٣) بوونگه راکان وشه ي (بوون - Existence) به شيويه کى سنووردار به کار ده هينن ، به جۆريک که ته نها به سه ر ئه و شيويه ي بووندا ده چه سپي که له بوونی مرۆييدا ده يناسين^(٤) . واته ئه و (بوون) هى که ئيمه باسى ده که ين (بوون) ي مرۆڤه ، چونکه (بوون) ي راسته قينه ئه و (بوون) هيه که تايبه ته به مرۆڤ . ليرهدا بۆ روونکردنه وه ي هه ر يه ک له مرۆڤ و ئه و بوونه ي تايبه ته به مرۆڤ ، پيوسته ئه وه بزائين که هه ر يه ک له مرۆڤ و بوون چين ؟ مرۆڤ له رواله تدا مه وجوديکه و وه کو هه ر مه وجوديکى تر (دار ، ئازهل ، شاخ ... هتد) له هه مه کيه ته ي بووندا شويني خۆى هه يه . که ده لێين شويني خۆى هه يه ، مه به ستمان ئه وه يه له ريکخستنى بووندا هاويه شى ده کات و تيدا به شداره . به لام مرۆڤ به پييه ي مه وجوديکى بيرکه ره وه يه و به رووى بووندا کراوه يه و پيوه ي پابه نده ، زياتر له گه ل بووندا ده گونجيت ، ئه مه ش سيمايه کى ديارو جياکه ره وه ي مرۆڤه وه ک مه وجوديک له مه وجوده کانى تر^(٥) . جگه له مه ، مه وجودى ئينسانى به وه له مه وجوده کانى تر جيا ده بيته وه ، که گرنگى به بوونی خۆى ده دات و له باره ي بوونی خۆيه وه پرسيار ده کات . به مه ده بيته پرسيارکه ر ،^(٦) بوونی ئه م پرسيارکه ره ش له هه موو مه وجوده کانى تر جيايه ، چونکه له په يوه ندييه کى به رده وامداهيه له گه ل خۆيدا^(٧) ، واته په يوه سته به خودى خۆيه وه و

(1) بپوانه : ه . س ، ل ٧١ .

(2) بپوانه : نداء الحقيقة ، مارتن هايدجر ، ت : أ . د . عبدالغفار المكارى ، دار الشرقيات للنشر والتوزيع ، القاهرة ، ط ١ ، سنة ٢٠٠٢ ، ص ١١٦-١١٧ .

(3) بپوانه : فه لسه فه ي بوونگه رايى ، جۆن ماكوارى ، و : نازاد به رزنجى ، چاپخانه ي رهنج ، سلیمانى ، چ ١ ، ٢٠٠٥ ، ل ٢٤ .

(4) بپوانه : مبدأ الهوية ، مارتن هايدجر ، ت : أسال ابى سليمان ، مجلة العرب والفكر العالمى ، العدد الرابع ، سنة ١٩٨٨ ، ص ٢٧ .

(5) نداء الحقيقة ، مارتن هايدجر ، ص ٦١ .

سنووردارو چه سپا و نییه ، به لکو بریتییی له توانای بوون و عیبارته له وهی که ده توانیت به دیبهنیت و ئەمانهش به پئی چۆنییه تی ئیمکانه کانی ده بن ، له مه وه خو خه ریککردن و سه رقالبوون به عالم و ئەوانی تره وه سه ره له ده دات ، ئەم خه ریکبوونه مه سه له یه که که له بناغه دا په یوه سه ته به ئیمکانه تایبه تییه کانییه وه^(۱) . واته خه ریکبوونی به عالم و مه وجوده کانی تره وه و تیکه لبوون و هه لسوکه و تکردنی له گه ل خه لکانی تردا ، بۆ ئەوه یه ئیمکانه ت و تواناکانی بوونی خوئی به ده ست به نیت . واته مه وجودی ئینسانی پیش هه موو شتیک گرنگی به بوونی تایبه تی خوئی ده دات و ده یه ویت خاوه نی بوونیکه تایبه ت به خوئی بیت ، که هایدگر به (بوونی من ، یان بوونی تایبه تی من - jemeinigkeit) ناوی ده بات . واته هه ر مۆفیک خاوه نی (بوونی من) یکی تایبه ت به خوئی ته^(۲) ، که ئەمه له مه وجوده کانی تری جگه له مۆفیدا نییه . ئەگه سه یری مانای فه ره نگیی وشه ی (بوون) بکه ین که لاتینییه که ی (Existence) ه له دوو بپرگه پیکدیت : (EX) واته ده ره وه ، (sistere) واته ده وه ستیست . لی ره دا فرمانی (هیه - ex - sist) یان (exsist) له فرمانی لاتینی (exsistere) وه وه رگراوه ، که واتای دیته ده ری یان ده رده که ویت ده گه یه نیت . ده رده که ویت واتای ئەوه ده گه یه نیت شتیک که هه بیت ، له زه مینه یه کی دیاریکراوه وه دیته ده ری^(۳) . واته ئەو (بوون) هی که ده رده که ویت کۆمه لیک ئیمکانه و له ئاینده دا دینه دی . که واته ”پییوسته بوتریت بوون بریتییی له ئیمکانه ته کانی“^(۴) . له ناو هه موو بوونه وه ره کانی شدا ته نها مۆف به مانا راسته قینه که ی ئەم وشه یه بوونی هیه ، واته ته نها مۆف کۆمه لیک ئیمکان له ناویدا هه ن و به دییان ده هی نیت و له بوونه وه ره کانی دی و هه موو ئەو سه روشت و ده ورپه ره ی تاییدا ده ژی جیاوازه^(۵) . هه موو ئەو شتانه ی دیکه ی ده ورپه ره ی مۆف به گیاندارو بیگیانه وه ، به و جوژه ی مۆف (بوون) ی هیه ، ئەوان نیانه ”به رد هیه ، به لām (بوون) ی نییه . درخت هیه ، به لām (بوون) ی نییه . ئەسپ هیه ، به لām (بوون) ی نییه . سیگۆشه هیه ، به لām (بوون) ی نییه“^(۶) . که ده لئین

(1) المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۷۸ .

(2) بپوانه : نداء الحقيقة ، مارتن هایدجر ، ص ۶۶ .

(3) بپوانه : نداء الحقيقة ، مارتن هایدجر ، ص ۸۲ ، هه ره هه له سه فه ی بوونگه رای ، جۆن ماکواری ، ل ۷۳ .

(4) المذاهب الوجودية ، ریجیس جولیفیه ، ص ۶۷ .

(5) بپوانه : موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثاني) ، هيجل ، ص ۲۶۲ .

(6) بپوانه : سورین کیرکجار - مؤسس الوجودية المسيحية ، د. علی عبدالمعطي محمد ، دار المعرفة الجامعية -

الأسكندرية ، بدون ط ، س ۱۹۸۵ ، ص ۱۱۴ .

(بوون)یان نییه مه به ستمان ئه وه نییه که ئه وانه نین ، به لکو مه به ستمان ئه وه یه بوونی ئه وان وهک (بوون)ی مرؤف نییه . راسته ئه وانیش هه ن ، به لام مرؤف به مانایه کی قولتر و دوورتر له وان هه یه ، چونکه مه وجودیکه ده چیته ناو په یوه ندی له گه ل بوونی خۆیداو توانای ئه وه ی هه یه گه شه ی پی سادات ، ته نانه ت توانای ئه وه ی هه یه له گه ل مه وجوده کانی تردا په یوه ندی به سستیت . مه وجوده کانی تری جگه له مرؤف راسته هه ن ، به لام ئه وان خاوه نی ئه و توانایه نین که له گه ل خۆیاندایه بکه ونه په یوه ندییه وه و ده رک به بوونی خۆیان بکه ن^(۱) . واته مرؤف تاکه مه وجودیکه ، نه ک ههروهک مه وجودیک ده رده که ویت ، به لکو هه ست به (بوون)ی خۆی ده کات و به هوشیاریه وه ده زانی کتیه و چیه و کئی ده بیته و چی ده بیته و له هه رساتیکدا ئه و حاله ته ی خۆی تیده په پینتت که تیا یه تی ، واته سروشتیکی ناجیگری هه یه و به رده وام له گۆران و گه شه کردن و به ره و پی شچووندا یه و له (بوون)ی خۆی راده مینیت و به ره و به دیه یانی ئیمکانه کانی (بوون)ی خۆی ده چیته . به م پییه^(۲) ته نیا مرؤف هوشیاری به بوونی خۆی هه یه^(۳) . به لام گیانه وه ره و شته کانی ده ور به ری مرؤف ، کومه لئ سیفه تی دیاریکراو و جیگریان هه یه که پیوه ی په یوه ستن ، نازانن چین و کین و توانای رامانیان نییه له (بوون)ی خۆیان ، واته^(۴) بوونی گیانه وه ره ، بوونیکه که هوشیاری به خۆی نییه ، به مه له ئاستیکی نزمتری بووندا یه^(۵) . ئه گه مرؤف له گه ل ئاژه ل و گیانه وه ره کانی ده ور به ری له وه دا له یه ک بچن که له ریگه ی یاساکانی سروشته وه گۆران و گه شه کردن تیا یاندایه رووده دات ، ئه و مرؤف به جۆریک له جۆره کان ، له باریکدا له وان جیاوازه و له ریگه ی ئه و وینانه وه که له باره ی خۆیه وه دروستیان ده کات ، خۆی تی ده په پینتت و هه ولئ به دیه یانی ئه و وینانه ده دات و گۆران و گه شه کردن تیا یدا رووده دات . به لام ئه م باره له ئاژه ل و گیانه وه ره و مه وجوده کانی تردا نییه . جگه له مه ،^(۶) بابه تگه لیك هه ن که راسته و خۆ په یوه ستن به بوونی مرؤفه وه وای لیده که ن بوونیک ناوازه ی هه بیته و جیاوازیته له هه موو بوونه کانی تر ، وهک : ئازادی و هه لبژاردن و بریاردان و به رپرسیاریه تی و ... هتد^(۷) . ئازادی یه کیکه له تاییه تمه ندییه کانی مرؤف و پیوستی به له سه ره ستان هه یه ، چونکه له فه لسه فه ی

(1) بیوانه : نداء الحقيقة ، مارتن هایدجر ، ص ۶۴ .

(2) اشکالیة الوجود والتقنية عند مارتن هایدجر ، ابراهیم احمد ، ص ۷۱ .

(3) ه . س . ه . ل .

(4) بیوانه : فه لسه فه ی بوونگه رای ، جۆن ماکواری ، ل ۱۹ .

بوونگه راییدا بایه خیکی زۆر به ئازادی دراوه ، به تاییه تی هایدگه ر له پوانگه یه کی جیاوازه وه باسی ئازادی دهکات . هایدگه ر پێیوایه ئازادی ریگه به مه وجود ده دات ، به و جۆره بیّت که خۆی له سه ریه تی ، یاخود خۆی چۆنه ئاوبیّت . واته ئازادی بریتیه له وهی واز له مه وجود بهیّت ، ببیّت . لیّره دا باس له وازهیّنان کراوه ، وازهیّنانیش کاتیک باس ده کریّت که بۆ نمونه پرۆژه یه کمان هیه ، به لام دهستی ئی هه لده گرین و نه نجامی نادهین یان ته واوی ناکهین ، واته ئیتر دهستی ئی نادهین و خۆمانی پێوه خه ریک ناکهین ، له م حاله ته دا وازهیّنان واتایه کی سلبی هیه . به لام ئه و وازهیّنانه ی لیّره دا باس ده کریّت ، مه به ست لیّی گوئی پینه دان نییه ، به لکو ریّک پێچه وانه ی ئه مه یه ، واته وازهیّنان له مه وجود بۆئه وه ی ببیّت ، ئه و مه به سه ته ده گه یه نیّت خۆمانی بۆ ته رخان بکهین . دیسان نابیّت وا له مه ش تی بگهین که ته نها بریتیه له هه لسوکه و تکردن له گه ل مه وجوده که دا ، هه روه ک چۆن ته نها پاراستن و ریّکخستنی مه وجوده که نییه ، به لکو واتای ئه وه یه مرۆف خۆی بۆ ئه و کرانه وه یه ته رخان بکات که هه موو مه وجودیک تیّی ده چیّت و تیایدا ئارام ده گریّت و له م کرانه وه یه دا مه وجوده که خۆی چۆنه ئاوا ده رده که ویت . ئه م کرانه وه و ده رکه و تنه ی مه وجود به (ناپۆشین - اللاتحجب - ئه لیثیا) ناو ده بریّت . لیّره دا ئه وه ده رده که ویت که ئازادی واتای هه لبژاردنی ئه م لایه ن یان ئه و لایه ن نییه ، هه روه ها مانای ئه وه نییه که سیّک پابه ند نه کریّت به وه ی شتیّک بکات یان نه یکات ⁽¹⁾ واته له ئه سلدا ماهیه تی ئازادی هیچ په یوه ندیه کی به ویست (ئیراده) وه نییه ⁽²⁾ ، به لکو ئازادی ، پێش ئه مانه خۆته رخانکردن یاخود چوونه به ره و ئاشکرا بوونی مه وجود وه ک خۆی ، به م خۆته رخانکردنه دازاین خۆی چۆنه ئاوا ده رده که ویت . مرۆف له ریگه ی ئازادیه وه ، واته له و حاله ته دا که ئازاده و له ژیر ده سه لات و کاریگه ری هیچ که س و بابه تیکی ده ره وه ی خۆیدا نییه ، ده توانیّت خۆی چۆنه ئاوا ده ریکه ویت و سه ربه ستانه هه لبژاردن ئه نجام بدات ، چونکه ⁽³⁾ «بوونی مرۆف ئه وه یه خۆی هه لبژیّریّت» . هه لبژاردن به و مانایه ی خۆی ئه وه هه لده بژیّریّت چی و چۆن بیّت و خۆی بپیار له سه ر ئه و چیه تی و چۆنیه تییه ی خۆی ده دات ، مه به ستیش له م هه لبژاردن و بپیاردانه ئه وه یه

(1) الفلسفة فی مواجهة العلم والتقنية ، مارتن هیدجر ، ت : د. فاطمه جیوشی ، وزارة الثقافة ، سوريا - دمشق ، س

١٩٨٨ ، ص ٨١ .

(2) الوجود والعدم ، جان بول سارتر ، ت : عبدالرحمن البودي ، منشورات دار الآداب . بیروت ، ط ١ ، س ١٩٦٦ ،

ص ٧٠٤ .

واز له خۆی دههینیت چی له باردایه و چۆنه ، به و جوره بیست ، واته ریگه به ئیمکانه کانی خۆی دهدات به دی بین . ئەمەش له ههستکردن به به پرسیاریه تی به رامبه ر بوونی خۆی دهکات و له ریگه ی ئەمانه وه به ره و ئەوه دهچیت خودی راسته قینه ی خۆی به دی بهینیت .

وهك وتمان له روانگه ی فهلسه فه ی بوونگه راییه وه باسی (بوون) دهكه یین ، فهلسه فه ی بوونگه راییش له مرۆقه وه دهست پیده کات وهك (مه وجود) ێك كه خاوه نی کرده و ههست و ویزدانه ، نهك ته نها وهك بیرک ره وه یهك . ئەم جوره فهلسه فه یه له سروشت و ماهیه تی مرۆقه ناکوڵیته وه تا له ئەنجامدا کۆمه لێک بۆچوون له سه ر مرۆقه به دهست بهینیت ، چونکه ناتوانین سه رها تا سروشت و ماهیه تی مرۆقه دیاری بکه یین و پاشان له باره یه وه ئەنجامگیری بکه یین ، ئەمەش له به ره و یه مرۆقه ماهیه تیکی دیاریکراوی نه گۆرپو پیشوه ختی نییه ، بۆیه له (بوون) ی مرۆقه وه دهست پیده کات و له و (بوون) ه دهکوڵیته وه ، چونکه ((بوونی مرۆقه پیش ماهیه تیبه تی))^(۱) . مه به ست ئەوه یه مرۆقه سه رها ده بیست ، دواتر به هۆی ئەو (بوون) وه ماهیه ت به خۆی دهدات و دیاری ده کریت و ده ناسریت ، واته رووبه رووی خۆی ده بیسته وه وه ده چیته ناو جیهانی ده ورپه ری و ئیمکانه کانی خۆی به دی دینیت و خۆی ده ناسیت و به و شیوه یه ده بیست که خودی خۆی ، خۆی دیاری ده کات .

ئاسته کانی بوون

دهتوانین بوونی مرۆقه و ده رکه وتن و به رجه سه ته بوونی به سه ر دوو قۆناغ ، یاخود به سه ر دوو ئاستدا دابه ش بکه یین ، ئەوانیش بریتین له :

۱- بوون له خۆیدا (یان بوون به هین) :

بوون له م ئاسته دا ، یاخود له م باره دا ته نها وهك ئیمکانێک یان توانادارییهك ، یاخود وهك تۆویک وایه که هیشتا په ره ی نه سه ندووه و له دۆخی شاراو ه بیدایه و ناتوانریت ههستی پی بکریت و دیاری بکریت ، چونکه بوونه له خۆیدا ، واته بوونیکه ته نها له ناو خۆیدا یه و هیشتا له ده ره وه یاخود له ناو عاله مدا ده رنه که وتووه . ئەم بوونه له وانه یه هه لگری زۆر تواناو داهینان و شتی ده گمه ن و

(1) الوجود والعدم ، سارتر ، ص ۷۰۲ .

سەرئىچ راکىش بىت ، بەلام لە بەرئەوئەى بواری بۆ نەرەخساوه ئەوئەى لە هەناویداىە لە دەرەوئە بەدیی بەئینىت و بەرجهستەى بکات ، تەنھا وەک توانایەک تیايدا هەن و شتانىکى شاراوئەن و دەرئەکەوتوون^(١) .

ئەگەر بمانەوئەى رووتەر لە (بوون لە خۆیدا) بگەین ، دەتوانین تۆوى رووئەک یان دەرەخت بەنموونە بەئینەوئە . تۆو لەخۆیدا شتىکى سادەىە ، زۆر تۆو هەىە تەنھا وەک خالىک دەرەکەوئەى ، هىچ سىفەت و رەنگ و رووئەکى وای نىیە کە سەرئىچ راکىش بىت ، لە کاتىکدا ئەم تۆوئە هەموو سىفەت و تايبەتەتەى و پىکھىنەرەکانى دەرەختى لەناویداىە . قەد و لق و گەلاورەنگ و بۆن و چىژو... هتد هەموو ئەمانە لە ناو ئەو تۆوئەدا هەن ، بەلام هىشتا بەرجهستە نەبوون و بەدەى نەهاتوون ، واتە هىشتا تۆوئەکە ئەو زەمىنەىەى بۆ نەرەخساوه کە خۆى تیايدا بەدییەئىت و ئەو توانایەى ناوئەى پەرە پىدات کە لە (قەد و لق و گەلاو... هتد)دا بەرجهستە دەبن .

سەبارەت بە سەرئۆفیش دەتوانین نمونەىەکى رووتەر بەئینەوئە : ئەوئەى گوتراوئەى (من)ە . ئەم وشەىە کاتىک کە سىک دەرى دەپرىت و دەئىت (من) ، زۆر سادەىە و هەموو کە سىک دەتوانىت بلئىت من ، بەلام ئەم (من)ە هەلگى سامانىکى زۆرە لە داھىنان و بىرو بۆچوون و هەست و سۆزو حەزو ئارەزوو و رق و خۆشەوئەىستى و خۆشى و ناخۆشى و ... هتد . هەموو ئەمانە لە و پنتەدا کۆبوونەتەوئە کە (من)ە . بۆئە دەتوانین بلئىن: ^(٢) ئەم (من)ە هىزىکە ، یان بىرۆکەىەکى سەرپاگىرە (یان حەقىقەتىکى بنەرەتەى) بۆ هەموو ئەوئەى کە مرۆف لە ناو خۆیدا پەرەى پى دەدات^(٣) .

واتە هەموو ئەوانەى لە رەوتى پەرەسەندى مرۆفدا دەرەکەون و تیايدا بەرجهستە دەبن ، پىشتەر وەک ئىمکانىک و توانایەک تیايدا هەبوون ، بەلام دەرئەکەوتبوون و بە شاراوئەى تیايدا مابوونەوئە ، چونکە لەم بارەدا ئەو مرۆفە هىشتا بوونە لە خۆیدا ، واتە ئەوئەى لە بارىداىە هىشتا وەک توانایەک تیايداو دەرئەکەوتوئە . بۆئە گرنگە سەبارەت بە بوون لەخۆیدا ^(٤) ئەوئە بزانین شتىکى سادە هەىە و لە ناو خۆیدا لەسەر فرەى پىکھاتوئە . بەلام هىشتا بە ئاشکرا دەرئەکەوتوئە^(٥) و هەر کاتىک زەمىنەى بۆ رەخسا ئەو سادەىە تى دەپەرىنىت و فرەىبەکەى بەرجهستەو ئاشکرا دەکات .

(1) بېوانە : محاضرات هيجل في تاريخ الفلسفة (المجلد الثالث) ، هيجل ، ت : ا . د . امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبول - القاهرة ، بدون ط ، س ١٩٩٧ ، ص ١٩٧ .

(2) ه . س ، ل ١٩٨٨ .

(3) ه . س ، ل ١٩٩٩ .

له‌م باره‌دا ئه‌وه‌ی وه‌ك ئیمكانیك ، یان وه‌ك توانایه‌ك له‌ بوون له‌خۆیدا (یان بوون به‌هین) دا‌هه‌یه ، په‌ره ده‌سینیت و ده‌رده‌كه‌ویت^(۱) . واته (بوون) ده‌كه‌ویته به‌رجه‌سته‌کردن و به‌دیپه‌نانی هه‌موو ئه‌وانه‌ی وه‌ك توانادارییه‌ك تیایدا هه‌ن و خۆی ده‌سه‌لمینیت و ده‌چیته‌ بواری (بوون)ی پراکتیکیه‌وه‌و به‌ره‌و ئه‌وه ده‌چیت ببیته شتیکی جیاوازو ناوازه‌و له‌ ئیمكانه‌وه ببیته شتیکی به‌رجه‌سته‌و ببیت به (بوون لی‌ره) ، واته ببیته بوونییکی به‌رچاو و ئه‌و توانایانه‌ی تیایدا هه‌ن ده‌ریان بخات^(۲) . بۆ نمونه ده‌وتریت مرۆڤ به‌ سروشت عاقله ، واته به‌وه‌ی كه‌ مرۆڤه‌ خاوه‌نی عاقله ، ئه‌و هه‌ر به‌ زگماکی خاوه‌نی عه‌قل و تیگه‌یشتن و خه‌یال و ئیراده‌یه ، ته‌نانه‌ت له‌ سکی دایكیشیا هه‌ر خاوه‌نیانه . به‌لام ئه‌وه‌ی به‌ کرده لای مندال هه‌یه عه‌قل نییه ، به‌لكو تواناداری عاقله ، ئه‌و عه‌قلییکی په‌نهانی هه‌یه جارێ ده‌رنه‌كه‌وتوه ، ئه‌مه‌ش یه‌كسانه‌ به‌و گوته‌یه‌ی ئیمه‌ كه‌ ده‌لین عه‌قلی نییه ، له‌ به‌ره‌ئه‌وه‌ی توانای ئه‌وه‌ی نییه هه‌لسوكه‌وتی عاقلانه‌ بكات ، كه‌واته جارێ عه‌قلی نییه یاخود بلین جارێ عه‌قلی ده‌رنه‌كه‌وتوه . به‌لام كاتیك مندال گه‌شه ده‌كات و ده‌چیته قۆناغی گه‌نجییه‌وه‌و پاشان ده‌بیت به‌ پیاو ، عه‌قلی ده‌ست به‌ ده‌ركه‌وتن ده‌كات و له‌ هه‌لسوكه‌وتی عاقلانه‌ی ئه‌ودا ره‌نگ ده‌داته‌وه‌و به‌دی دیت . ئه‌مه‌ش مانای وایه ، ئه‌وه‌ی له‌ سه‌ره‌تادا لای مرۆڤ شاراوه‌و په‌نهانه ، له‌و كاته‌دا كه‌ گه‌وره ده‌بیت ، ده‌بیته شتیکی ئاشكرا و دیار ، یان ده‌توانین بلین (بوون له‌ خۆیدا) ده‌بیت به‌ (بوون بۆ خۆی)^(۳) . هه‌روه‌ها مرۆڤ ده‌توانیت هه‌موو توخم و لایه‌نه‌كاني تری وه‌ك (بیركردنه‌وه‌و هه‌ست و سۆزو خۆشه‌ویستی و ئاره‌زوو... هتد) كه‌ وه‌ك توانایه‌ك تیایدا هه‌ن ، به‌دییان به‌یتیت و تواناداری خۆی بسه‌لمینیت و له‌ (بوون به‌هین) وه‌و ببیت به‌ (بوون به‌ کرده) و وه‌ك (مه‌وجود) یك خۆی بناسیت كه‌ جیاوازه‌ له‌ (مه‌وجود) ه‌كاني دی و به‌ چه‌ند په‌یوه‌ندییه‌کی دیاریكراو په‌یوه‌ست ده‌بیت پیانه‌وه^(۴) . ئه‌مه‌ش له‌ كاتیكدا ده‌بیت كه‌ زه‌مینه‌ی بۆ ره‌خسا بیت و ئازاد بیت ، چونكه‌ ئازادی مه‌رجی بنه‌ره‌تی به‌دیهاونی (بوون)ه‌ له‌ ریی پراکتیزه‌کردن و

(1) بیروانه : ه . س ، ل ۲۰۰ .

(2) بیروانه : ه . س ، ل ۲۰۱ .

(3) بیروانه : ه . س ، ل ۲۰۲ .

(4) بیروانه : موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثاني) ، هيجل ، ص ۲۶۲ .

خستنه گه پرى تواناكانىيه وه . به بئى ئازادى ، (بوون له خويدا) ناتوانيت خوى چؤنه و چى له باردايه ، ئاوا خوى به دى بهيئيت و ببيتته (بوون به كرده) ، چونكه ئازادى ئه و بواره پى دهدات كه خوى چ جؤره توانايه كى تيدا هه يه ، به و جؤره پهره بسئيت و دهرىكه ويت . واته به شيويه كى سروشتى گه شه بكات و خوى به دى بهيئيت و ببيتته (بوون) يكى ديار و ، له ده وروبه رو بوونه كانى دى جياواز بيت . ليره دا ئازادى ده بيتته خاسيه تىكى ئه و بوونه و ئه و راستيه ده سه لميئيت كه ده لئيت : «مرؤف ئازاده ، ئه مه سروشتيه تى و ئازادى تاييه تمه ندييه كى په يوه سته به ماهيه تيه وه»⁽¹⁾ . واته ئازادى به شيكى جيا نه كراويه له (بوون) ي مرؤف و له ريگه ي ئه م ئازاديه وه (بوون) ي راسته قينه ي خوى به دى دئيت .

له كؤتايدا ده توانين بليين مرؤف ئه و مه وجوديه كه خاوه نى بوونيكي تاييه ت به خوييه تى ، ئه و بوونه ش له وانه يه بوونيكي ره سه ن بيت ، ياخود له وانه يه بوونيكي ساخته بيت . بابزانين ئه م دوو جؤره بوونه چين و كاميان په سه ندرن ...

جؤره كانى بوون

لاى هايدگه ر دوو جؤر بوون هه ن كه برىتين له بوونى رؤژانه و بوونى تاييه تيه تى⁽²⁾ ، كه مه به ست له بوونى رؤژانه بوونى ساخته يه و ، بوونى تاييه تيش بوونى ره سه نى كه سه كه ده گريته وه . با بزائين ئه م دوو جؤره ي بوون چين ؟

يه كه م : بوونى ساخته :

بوونى ساخته⁽³⁾ ئه و بوونه يه كه كؤمه لئك كارتىكه رى دهره كى پيكي ده هينن ، ئيدى ئه و كارتىكه رانه بارودوخ بن ، ياخود ياساى ئه خلاقى و ده سه لاتى ئاييىنى ، يان سياسى و شتى له م بابته⁽⁴⁾ ، يان دابونه ريتى كؤمه لايه تى بن كه رۇليان هه يه له دروستكردن و پيكه ينانى ئه م جؤره بوونه دا . له م رووه وه ده توانين بليين⁽⁵⁾ ئه و كه سه ي كه ژيانتيكى ره سه ن ناژى ، واز له هه لئباردنى خودى خوى ده هينيت و بوار به وانى تر دهدات ئيمكاناته كانى بؤ ديارى بكه ن ، يان (ده توانين

(1) محاضرات هيگل في تاريخ الفلسفة (المجلد الثالث) ، هيگل ، ص ۲۰۳ .

(2) بروانه : نقد العقل التأويلي ، فتحى المسكينى ، مركز الانماء القومى ، بيروت ، ط ۱ ، ص ۲۰۰ ، ص ۲۱۶ .

(3) فهلسه فهى بوونگه رايى ، جؤن ماكوارى ، ل ۲۲۰ .

بلیئین) بوار به و نادیاره ددهات ، که به خه لک یان جه ماوهر یان رای گشتی ناو دهر بیت ، شتی به سهردا بسه پیئن^(۱) . واته له بری ئه وهی ، خوی تواناو ئیمکانه کانی ناوه وهی خوی هه لبرئیت و به دیان بهیئت ، بوار به دهر وهی خوی ددهات کومه لیک تواناو ئیمکانی بۆ دیاری بکن که هی خوی نین و له دهر وهی خویدا بۆ دیاری کراون . ئیتر ئه و که سه^(۲) به شیوه یه کی باو هر له بواری بوونی بیزارا و ساخته و له ژیر کاریگری ته مبه لی و فشاری نه ریته کان و سیسته مه کومه لایه تیه کاندایه مینیتته وه ... به جوریک هر به کویله ی ژیانی رۆژانه ی بیمانا (ژیانی خه لکی) یاخود ژیانی هر تاکیک له تاکه کان به بی جیاوازی دهمینیتته وه ، که ده کری هر که سیکی تر شوینمان بگریته وه یان ئیمه شوینی هر که سیکی تر بگرینه وه^(۳) و به تیپه ربوونی کات ، که سه که وای لیدیت هه ست به بوونی تایبه تی خوی ناکات و له دهر وهدا ده تویتته وه له ژیانی گشتی خه لکدا بزر ده بیت^(۴) چونکه ژیانی ته وه سوت یان ژیانی گشتی خه لک ، گشت جیاوازیه که ره تده کاته وه وه ره سه نایه تی به لاره ده نیت و هه مو توانایه کی هه لگرتنی به رپر سیاریه تی و بۆچوونی سه ره به خۆ بپاردان له که سه که دا ناهیلیت . واته له وه بیبه شی ده کات خودی خوی بیت و ژیانی گشتی خه لک شیوازی بوون ده سه پیئت به سه ریا^(۵) . ئه و بوونه ش که له دهر وه به سه ر مرفدا ده سه پیئرت بوونیککی ساخته یه و په یوه سه ته به وانی تره وه و^(۶) ئه وانی دی له زۆریه ی کاته کاندای رگرن له به رده م به دیه اتنی توانا کاندای^(۷) . واته ئه و که سانه ی که له ده ور به رماندان و له گه لیان ده ژین و تیکه لیمان هه یه له گه لیان ، بوار به تاکه که س ناده ن تواناو ئیمکانه کانی خوی به رجه سه ته بکات و خودی خوی بیت . بۆ نمونه کومه لگه و دهر به ر به رده وام هه ولده دن تاکه کان به ته واوی پابه ند بن به چۆنیه تی ژیان و ره وشت و ئه و دابونه ریت و بیروباوه رو بۆچوونانه ی له کومه لگه دا هه ن . له م باره دا که سه که چه ند زیاتر پابه ند بیت به و لایه نانه وه ، ئه وه نده له دهر وه یاخود له ناو کومه لگه دا دهر ده که وی و ده ناسریت و دیار ده بیت . به لام سه باره ت به خودی خوی مه سه له که پیچه وانیه و تا زیاتر پابه ند بیت به و پیوه ره

(1) نداء الحقيقة ، مارتن هیدجر ، ص ۶۶ .

(2) چه ند فه یله سوفیککی بوونگه را ، فوناد کامیل عبداللهه زیز ، و : سامان علی حامید ، ده زگای چاپ و په خشی سه رده م ، به بی چ ، س ۲۰۰۵ ، ل ۷۴ .

(3) نداء الحقيقة ، مارتن هیدجر ، ص ۷۰ .

(4) اشکالیة الوجود والتقنية عند مارتن هایدجر ، ابراهیم احمد ، ص ۷۵ .

گشتییانه وه که کۆمه لگه بۆ ژيان و دابونه ریت دیاریی کر وون ، زیاتر له خودی خۆی یا خود له بوونی رهسه نی خۆی دوور ده که ویتته وه و ب یونی خۆی له بیر ده کات . وهرزش ده کات ، کۆلیژ ته و او ده کات ، ده چی بۆ سه بزبان و گهشت ، پابه ند ده بیته به حزبیکه وه ... هتد . هه موو ئه مانه ده کات له به ره ئه وه ی خه لگی ده یان که ن ⁽¹⁾ «ئمه ژيانی ته وه سوت و رۆژانه یه که مرۆڤ دیل ده کات و جادوون لێ ده کاو وا ههست ده کات به راستی ئه مه ژيانه ⁽²⁾» ، له کاتی که ده موو ئه مانه له خۆیه وه سه رچاوه یان نه گرتوه ، واته که ئه و کارانه ده کات ، له به ره ئه وه نییه شتی که له ناوه وه ناخی خۆیدا پالی پتیه ناوه بۆ کردنی ئه و کارانه ، به لکو له به ره ئه وه ده یان کات کۆمه لگه به گشتی سه رقالی ئه و کارانه یه و پتیه یان خه ریکه ، بوونی که سه کان له م باره و له م جۆره ژيانه دا هه مووی هاو به شه و له یه ک ده چیته . به م جیره له بوونی رهسه نی خۆیان دوور ده که ونه وه بوونیکی ساخته ، که له ده ره وه هاوتته ناویان یا خود بۆیان دروستکاروه ، تیا یاندا بالاده ست ده بیته . ئه م جۆره بوونه تاکیتی و ده گمه نی تیا دا نییه ⁽³⁾ «به لکو شوینی بوونیکی وه سه تیه که هه موو بوونه کانی دی تیایدا به شدارن و هر یه ک له و بوونانه وه کو ئه وانی تر وایه ⁽⁴⁾» و هیچ کامیان خاوه نی خاسیه ت و تابه تمه ند نییه کی واین که له وانی دی جیا و ز بیته . ئه م بوونه ش به بوونیکی ساده ی رۆژانه داده نریت و ⁽⁵⁾ «بوونی رۆژانه ش له زۆر به ی باره کاندای خودی خۆی نییه ، به لکو ریی (بوونی خۆی) لێ ونبوووه له ناو بوونی گشتیی خه لکدا تیا وه ته وه و بزبوووه . له راستیدا ئه م خوده ونبوووه وینه یه کی شیواوی بوونی رهسه نه ⁽⁶⁾» ، چونکه که سه که ههست به م بزبوونه ی خودی خۆی نا ئات و واده زانیته ئه وه خودی خۆیه تی پریار ده دات و هه لویسته وهرده گریت و ژيانی خۆی دیاری ده کات . بۆیه ⁽⁷⁾ «راسته خه لکی با بۆنه و بی بۆنه وشه ی (من ، من ، من) دووباره ده که نه وه ، به لام زۆر له بوونی رهسه نی خۆیان دوورن . ئه و (من) به ی به رده وام خه لک دووباره ی ده که نه وه و به ناوی ئه وه وه قسه ده که ن ، منیکی سه رقاله به مه وجوده ده ره کییه کانه وه و له بیرونی رهسه نی خۆی دابراوه ⁽⁸⁾» ، ئه گه ر ناگای له بوونی رهسه نی خۆی بوایه ، تواناو ئیمکانه کانی ئه و بوونه رهسه نه ی خۆی ده نۆزییه وه به تحقیق کردنیانه وه خه ریک

(1) نداء الحقيقة ، مارتن میدجر ، ص ۵۲ .

(2) نقد العقل التأویلی ، فتحی المسکینی ، ص ۱۱۷ .

(3) نداء الحقيقة ، مارتن میدجر ، ص ۹۵ .

(4) ه . س ، ه . ل .

دەبوو، نەك بە مەوجودە دەرەكییەكانەوہ خەریكیبت ، چونكە ^(۱) بوونی رۆژانەى باوى مەوجودى ئینسانی ، بە سەرقالببون بە شت و مەوجودە ئامادەكانەوہ ، یان بەو مەوجودانەوہ خەرىك دەبیت ، كە لەبەر دەست و لەژێر هەلسوكەوت (تصرف)ى ئەمدان^(۲) . ئەم سەرقالببون و خەرىكبوونەش بە مەوجودەكانى دەرەوہى خۆیەوہ وای لیدەكەن بە تەواوى تیاياندا رۆجیبت و تەنھا لە میانەى ئەو مەوجودانەو خەرىكبوونیهو پێوہیان لە خۆى تى بگات ، واتە ئەگەر توانای خەرىكبوونى نەبیت بە شتەكانى دەرەوہو شارەزایان نەبیت ، هەست بە بوونى خۆى ناكات . ئەمەش دەبیتە ھۆى ئەوہى ئەو كەسە ^(۳) نەتوانیبت بگەریتەوہ بۆ خودى خۆى یان بۆ ئەو تواناو ئیمكانانەى بوونى خۆى كە هیچ پەيوەندییەکیان بە شتەكانى دەرەوہ نییەو ، لەژێر کاریگەرى خەرىكبون بە دەرەوہدا دەمییتەوہو لە حالەتى چاوەپروانى ئەوہدا دەبیت ئەو مەوجودانەى ئەم پێوہیان خەرىكە چى بۆ دەھینن^(۴) . واتە چاوەپروانى ئەوہ نییە خۆى چى بۆ خۆى دەكات و بەرەو كوێ دەچیت و بەچى دەگات ؟ بەلكو چاوەپروانى ئەوہیە مەوجودەكانى دەرەوہ چى بۆ دەكەن و بەرەو كوێ دەبەن . ئەمەش وادەكات تەنانەت داھاتوو (مستقبل)ى ئەم كەسە داھاتوویەكى رەسەن نەبیت ، چونكە ^(۵) داھاتووى ئەو جۆرىكە لە پیشبینىکردن (التوقع) ، كە وای لیدەكات لە ھەلۆیستی ، یاخود لە حالەتى چاوەپروانى و داواکردن و ئارەزوودا بىت^(۶) . ئیتر نازانیت ئەو چاوەپروانى و پیشبینى و ئارەزووانەى دینە دى یان نا ، چونكە بەدیھاتنیان لە دەست خۆیدا نییە ، بەلكو لە دەست دەرەوہى خۆیدان ، ئەگەر بۆیان ھینایەدى ھیناویانەتەدى و ئەگەر نەیان ھینایەدى ، دەبیت ئەم ھەر لە چاوەپروانى ھاتنە دییاندا بىت . بىگومان بەسەربردنى ژيان بەم جۆرە ، ژيانىكى زۆر بىمانایەو پەرە لە ناشارامى و كات بەفەرۆدان و كەسەكە ئازادى خۆى لە دەست دەدات ، چونكە واز لە خۆى ناھینىت خۆى چۆنە بەجۆرە بىت و بەو جۆرە بژى ، بەلكو دەرەوہ چۆنیان دەویست ئاوا دەبىت و ئاوا دەژى . بەمەش بوون و ژيانى رەسەنى خۆى لە دەست دەدات و لە بوون و ژيانىكى ساختەدا دەبىت ، تەنانەت ئەمە دەبیتە ھۆى ئەوہى ئەو كەسە بەرەو چارەنوس و قەدەرى خۆى نەچىت ، چونكە ^(۷) كاتىك بەرەو روى چارەنوسى خۆمان دەبینەوہو لە قەدەرى خۆماندا دەبین ، كە ئەو بوونەى خۆمان دەرىكەوئیت ، بەبى ئەم

(1) ھ . س ، ل ، ۱۰۰ .

(2) ھ . س ، ھ . ل .

(3) ھ . س ، ھ . ل .

دهرکه وتنه ی بوونمان شیمانہ ی ئوہ هه یه به قه دهری خوْمان نه گه ین^(۱) . مه به ستیش له قه دهر ئوہ نییه ، که چاره نووس و قه دهری که سه که له لایه ن هیزکی بالآتره وه دیاری ده کریت و که سه که هیچ ویست و ئیراده یه کی له دیاری کردنی چاره نووسی خویدا نییه ، به لکو مه به ست ئوہ یه ئو و توانا ئیمکانانه ی له بوونی ره سه نی که سه که دا هه ن ، ئه گه ر به ته حقیق کردنیانه وه خه ریکبیت ، ئه و به ره و چاره نووس و جوْره ژیانکی ده به ن که له خودی خوْیه وه سه رچاوه یان گرتووه و به مه له قه دهری خویدا ده بیت . به لام ئه گه ر واز له توانا ئیمکانه کانی خوْی به ینیت و دهره وه توانا ئیمکانه کانی بو دیاری بکه ن ، ئه و له قه دهری دهره ودا ده بیت .

خاسیه ته کانی بوونی ساخته

بوونی ساخته سیّ خاسیه تی سه ره کی هه یه که پیمان ده ناسریته وه ، ئه وانیش بریتین له : زۆربلیی (الثررة) و فزول و لیّ تیکچوون (التباس)^(۲) . کاری سه ره کی زمان ئه وه یه به هۆیه وه ته عبیر له خوْمان بکه ین بوْ به رامبه ره که مان . به لام له حاله تی بوونی ساخته دا سیمای سه ره کی زمان و قسه کردن جهخت کردنه له سه ره ده سه ته واژه ی (ئه وان ده لّین) ، که ده بیته ده سه ته واژه یه کی ره های وردی و حه قیقه ت . کاتیکیش به م جوْره مامه له له گه لّ زماندا ده کریت ، زمان ئامارزه دان به بوونی که سه که له ده سه ته دات و ته نها په یوه ست ده بیت به و ده برپینانه وه که شوینی شته کان ده گرنه وه و هه موو شته کان ده به سترین به وه وه ی که خه لک ده لّین . ئه م وینه یه ی زمان زۆر بلّیی (ثررة) دروست ده کات . یه کی له خاسیه ته کانی ئه م زۆر بلّییه ئه وه یه بیّ خوْگونجان و راهاتی مرؤف له گه لّ شته کاند ، ئیمکانیه تی تیگه یشتنی هه موو شتیک به مرؤف ده دات . رزگار بوون له م وینه یه ی ژیانی روژانه که بوونی مرؤف به جوْریک له جوْره کان تیایدا ده تویته وه ، کاریکی ئاسان نییه و تیایدا ، بوون له ره گوپیشه ی ره سه نی خوْی داده پرنیت و هیچ په یوه ندیبه کی راسته قینه ی له گه لّ عالهم و که سانی ترو ته نانه ت خویشیدا نامینیت . که سه که ش هه ست به م حاله ته ناکات ، چونکه زۆر بلّیی روژانه ی ، ئه و عده مه ی لیّ ده شاریته وه

(1) مبدأ العلة ، مارتن هیدجر ، ت : د. نظیر جاهل ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزیع ، بیروت ، ط ۱ ، س ۱۹۹۱ ، ص ۷۵ .

(2) بروان : المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ .

که تیی که وتووہ ، مرؤفیش تا ههست به عدهم نهکات ، ناتوانیت ههست به بوونی رهسەنی خۆی بکات .

(فزول) بریتییه له ئارهزوی زانیی شت و ئەمەش تەنھا بۆئەوێه له خودی خۆی دووربکهوتتەوه و له ناو بابەتەکانی ژبانی رۆژانەدا خۆی لەبەر بکات ، چونکه فزول گرنگی به تیگەیشتنی ئەو شتە نادات که دەبیینیت ، واتە هەولێ گەیشتن به حەقیقەتی بوونی شتەکان نادات ، بەلکو تەنھا ئەوێ به لاوه گرنگه که شت ببینیت . یان تەنیا بەدوای شتی نوێدا دەگەریت بۆخودی شتەکهو ، بەدوای شتێکدا ناگەریت که دەلالەت له بوونی خۆی بکات . لهبەرئەمە ئەو کهسه هەرگیز وەستانی بۆ نییه و قەت تەریکی ناکاتە سەر بابەتیکی ئاماده له ئیستادا ، هەمیشە به دوای شتی دوورتردا دەگەریت . بەمەش بوونی رۆژانەیی ئەو ، شیوەیهکی پەرتبوو وەدردهگریت و سەرەرای بەردەوامی ئەو بوونه رۆژانەیی ، بەلام بوونیکێ بێ ناوەرۆکه و هیچ ریشەیهکی نییه . خراپترین هەڵخەڵەتاندنیش که له فزولهوه دیت ئەوێه که ئەو فزوله والە کهسهکه دەکات ملکهچی بێت و کهسهکهش ئەو وەهمەیی لا دروست دەبیت که ژبانیکی راستەقینە دەژی .

لەم وەهمەوه ، دیاردەیی سێهەم دروست دەبیت ، که ئی تیکچوون(التباس)ه . ئەمەش دەبیتە هۆی ئەوێ نهتوانین جیاوازی بکهین له نێوان ئەوێ حەقیقیه و ئەوێ ساختهیه . ئەم ئی تیکچوونه تەنیا شتەکانی دەرەوهو عالم ناگریتەوه ، بەلکو بوونی هاوبەشی کهسهکان و تەنانەت خودی بوونی کهسهکهو پەيوەندیی به خۆیهوه دەگریتەوه . لەم بارەدا هەریهکێک له کهسهکان وا ههست دهکات هەموو شتێک دەزانیت و له بارەیی هەموو ئەو شتانهوه دەدویت که دینه پێشی ، هەمووکهسێک دەزانیت چۆن له بارەیی ئەو شتانهوه قسه بکات که بۆی هەیه رووبدەن ، بەکورتی توانای قسهکردن دەبیتە پێوهریکی راست و دروستی ئەوێ دهیزانین و ئەوێ که ههیه .

دەتوانین بوونی ساخته لهوهدا کورت بکهینهوه که بریتییه له حالهتی دابراپ . ئەم دابراپه به واتایه نییه که کهسهکه له خودی خۆی داپراوه ، بەلکو به واتایهیه که ئەو کهسه ئیمکان و توانا تاییهتییهکانی خۆی له دەست دەدات و له ئیمکان و توانا گشتیهکاندا دەتوێتەوه . کهسهکهش ناگای لەم دابراپهیی نییه و ئەم حالهته لای ئەو ریگهیهکه بەرهو ژبانیکی بالاترو دیارو تەواو واقعی . له کاتیکیدا که

مهسه له كه به پيچه وانه وه يو به تپه ربوونی كات كه سه كه به ته واوی له خوی و تواناكانی خوی بیئاگا ده بیټ .

له كوتايدا پټويسته ناماژه به وه بدهین كه ^(۱) بوونی ساخته هه میسه توانای ئه ساسی دازاینه و به شیکي پیکهینه ریه تی و مرؤف ناتوانیت خوی ل رزگار بکات ^(۲) .
واته مرؤف بیه ویت و نه یه ویت كه هاته دنیاوه ، له ناو كومه لگه دا گه وره ده بیټ و له گه ل كه سانی تر دا ده ژی ، بویه بیئه وه ی هه ست بکات له كومه لگه و له ده ره وه ی خویدا ده تویته وه و له بوونی خوی داده بریت . به لام ئه م دا برانه ی له بوونی خوی تاسه ر نییه و ده توانیت بوونی ره سه نی خوی بدوژیته وه . دوژینه وه ی بوونی ره سه نیش بازدان نییه به سه ر جیهانی روژانه ی بووندا ، به لكو جوړیكي تری هه لسوكه وته به رامبه ر عالم و ژیانی روژانه به مه به سستی تیگه یشتنیان .

دووه م : بوونی ره سه ن :

ئه و بوونه یه كه تیايدا خود هه ست به تاكیتی خوی ده كات و له وانی دی دا براوه ^(۳) . كه ده وتریت له وانی تر دا براوه مانای ئه وه نییه كه سه كه به ته نها ده ژی و دووره له خه لك ، به لكو له گه ل خه لكدا ده ژی و له گه لیان تیكه ل ده بیټ ، به لام له واندانا تویته وه . ئه م نه توانه وه یه ش له خه لكدا به وه ده بیټ كه كه سه كه واز له خوی بهینیت ، به و جوړه ی یان له سه ر ئه و باره ی له ئه سلدا خوی له سه ریه تی ، بیټ ^(۴) ، واته تواناكانی خوی هه لده بیژریت و هه ولی تیگه یشتنی خوی ده دات . له م باره دا كه سه كه ^(۵) چه ند خاوه نی خوی بیټ و چه ند خولقینه ری خودی خوی بیټ له و وینه یه دا كه بوخوی دروست كر دووه ، ئه وه نده بوونی ره سه نه ^(۶) . واته ده بیټ بریاردانی له سه ر ئه وه ی چی بیټ و چون بیټ له خودی خویه وه ده ربجیت ، نه ك ده وروبه رو كه سانی دی به سه ریدا سه پینن .

وهك پیشتر وتمان ، مرؤف به زوری له م بوونه ره سه نه ی خوی بیئاگایه و به مه وجوده كانی تره وه خه ريكه و له ده ره وه ی خوی و له خه لكدا ده تویته وه و بیئه وه ی هه ست بکات كومه لیک توانا و ئیمكانی به سه ردا ده سه پینریت كه له خودی خویه وه سه رچاوه یان نه گرتووه و له لایه ن ده ره وه بوی دیاریكارون . به لام ئه گه ر مرؤف به ره و

(1) ه . س ، ه . ل .

(2) پروانه : اشكالية التواصل في الفلسفة الغربية المعاصرة ، عمر مهيبيل ، ص ۱۴۶ .

(3) پروانه : نداء الحقيقة ، مارتن هيدجر ، ص ۱۱۸ .

(4) فهلسه فه ی بوونگه راوی ، جون ماكواری ، ل ۲۳۴ .

ئەم بوونەى خۆى بگەرپتەو وەو ھەولئى بەدپھتئانى بدات ، ئەوا لە تواناو ئىمكانە تايبەتپھەکانى خۆى دەگات و خودى خۆى ھەلدەبژپرت و لە توانەو ھەولئى تردا خۆى رزگار دەکات^(۱) و دەتوانت بەبوونەى خۆى بگات و بەدىي بەپھتت .

خاسپھتەکانى بوونى رەسەن

بەھەمانشپۆھى بوونى ساختە ، بوونى رەسەنپھت سى خاسپھتەى سەرھەى ھەپھە کە پھپھان دەناسرپتەو ھەو برپتپھن لە : ھالەتەى وپژدانى (پان شعورى) و تپگەپھشتن و قسە (الكلام) .

بەلای ھایدگەرھەو ھالەتەى وپژدانى ھپچ پەپوئەدپھپھە کى بە (ھەلچوون ، دل ، ھاوسۆزى) پەوئە نپھەو برپتپھە لەوھى مرؤف چۆن خۆى دەدۆزپتەو ، واتە جۆرپکە لە دۆزپنەوھى خود ، چۆنکە^(۲) وپژدان ھەست کردن بە (بوون - لە - ھالەمداد) بە مرؤف دەبەخسپت^(۳) . واتە وپژدان و ھالەتەى وپژدانى جۆرپکە لە کرانەوھى مرؤف بەپووى ناوھەى خۆپداو دۆزپنەوھى تواناو ئىمكانەکانى خۆپھتەى . ئەمەش لەوھەو سەرچاوھ دەگرپت کە مرؤف ھەستدەکات بى وپستى خۆى فرپدراوھتە ئەم ھالەمەوھە ھەست بە دابران دەکات لەو ھالەمەى کە فرپدراوھتە ناوپھەو . لەمەوھە ھەست بەوھ دەکات کە بەدەستپھتئانى بوونى رەسەنى خۆى ماندوو بوونپکى بى برانەوھى دەوپت و دەبى بەردەوام لەگەل دەرھەو لەشەردا بپت تا بتوانپت ئاگای لە بوونى خۆى بپت و لەدەستى نەدات و لە دەرھەودا نەتوپتەوھ^(۴) .

تپگەپھشتنپھت باریکى تايبەتپھتەى مەوجودى ئپنسانپھەو برپتپھە لە کرانەوھپھە کە ھەمپھشە بەستراوھ بە پپگھاتنى (بوون - لە - ھالەمداد) و^(۵) بە تپگەپھشتن مرؤف بواری بوونى خۆى بۆخۆى دەکاتەو ، ھەرھەو ک چۆن لە ھەمان کاتدا بواری ئەو مەوجودانەش دەکاتەو کە لە ھالەمداد پھپھان دەگات^(۶) . واتە تپگەپھشتن وا دەکات مرؤف ، ھەم بەپووى ناوھەى خۆپدا بکرپتەوھە لە خۆى و تواناو ئىمكانەکانى خۆى تپبگات و ھەولئى بەدپھتئانپھان بدات ، ھەم بە رووى مەوجودەکانى ترپشدا بکرپتەوھە و لپھپھان

(1) پروانە : نداء الحقيقة ، مارتن ھپدجر ، ص ۹۵ .

(2) نقد العقل التأويلی ، فتحى المسکپنى ، ص ۲۱ .

(3) پروانە : المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۷۶ .

(4) نداء الحقيقة ، مارتن ھپدجر ، ص ۷۷ .

تیبگات و بۆ ته حقیقکردنی بوونی خوئی سوودیان لی وه ریگریت ، بیئوهوی به ته واوی پیئانه وه خه ریکبیت و به م خه ریکبوونه خوئی له بیر بکات و له دهستی بدات و له و مه وجودانه دا بتویته وه .

قسه کردنیش له روی بوونگه رایبه وه به ئەندازهی حالهتی ویزدانی و تیگه یشتن ره سه نه و⁽¹⁾ (قسه کردن بریتیه له ده برینی تیگه یشتن)⁽²⁾ . واته ئەوهی مروّف له بارهی بوونی خوئی و مه وجوده کانی تره وه تیگه یشتوه ، به قسه ده ری ده بریت و روونی ده کاته وه . ئەمهش پیچه وانهی زۆر بلاییه که خاسیهتی بوونی ساخته یه و که سه که له بارهی هه موو شتیگه وه قسه ده کات ، بی ئەوهی به قولی له و شتانه تیگه یشتبیت . به هۆی قسه کردنه وه مه وجوده کان ریکده خهین و په یوه ندی له نیوانیادا ده دۆزینه وه و مانایان پیده به خشین . له هه مان کاتدا بوونی خو شمائی پی ریکده خهین و روونی ده که ینه وه ، به وهی له گه ل که سانی تردا قسه ده کهین و له بارهی ئەو بوونه وه یان له بارهی مه وجوده کانه وه ده دویین⁽³⁾ .

جگه له م دوو جوړه ی بوون که باسکران ، له شیعره ی مه حویدا دوو توخمی دیکه هه ن رۆلیان هه یه له جیگه بریوون و جوړی ئەو بوونه ی له مه حویدا دروست ده بیت ، ئەو دوو توخمه ش بریتین له :

یه که م : جه سنه :

ئه ولایه نه یه که شوینی نیشته جیبوون یا خود به رجه سته بوونی (بوون) ه ، چ بوونی ره سه ن بیت یان ساخته ، چونکه مروّف ناتوانیت له عاله مدا بیت ته نها له ری بوونیه وه نه بیت له شیوه یه کی جه سته دیاو له ری جه سته وه ده رک به و شت و که سانه ده کات که جیهان پیک ده هین⁽³⁾ . جه سته ته نها نشینگه یه کی ئاماده یه بۆ (بوون) و خوئی ویستی نییه له دیاریکردنی جوړی ئەو بوونه ی تیایدا به رجه سته ده بیت و ته حه کومی پیده کات . بۆ نیشته جیبوونی هه ریه که له بوونی ره سه ن یان ساخته له جه سته دا ، دوو ده رگا هه ن که هه ریه که یان تایبه ته به یه کیک له و دوو جوړه ی بوون : یه کیان ده رگایه که له ناوه وهی جه سته دایه و ته نها شوینی هاتنه ناوه وهی بوونی ره سه ن و به رجه سته بوونیه تی له جه سته دا ، ئەوی دیکه شیان

(1) نداء الحقیقة ، مارتن هیدجر ، ص ۷۹ .

(2) بروانه : المذاهب الوجودیه ، فؤاد کامل ، ص ۷۹ .

(3) بروانه : فهلسه فهی بوونگه رایه ، جۆن ماکواری ، ل ۱۰۷ .

دەرگایه که له رووی دهره وهی جهسته دایه و شوینی هاتنی بوونی ساخته یه بۆ ناو جهسته .

دوهوم : کهس :

که (خود)یش ده گرته وهو له شيعره کاندایه (مه حوی) ناوی هاتوه ، ئه و لایه نه یه که ئهرکی پارێزگاریکردنی جهسته یه . ئهم پارێزگاریکردنه شی له دوو رووه وهیه : رووی دهره وهو رووی ناوه وه . پارێزگاریکردنی جهسته له پووی دهره وه له لایه ن مه حوییه وه به وه ده بیته ئه و دەرگایه ی جهسته که به پووی دهره وه دایه ، بیگریته و نه هیلیته بوونی ساخته بیته ناو جهسته یه وه ، به مه جهسته به پاکی راده گریته و ده یکاته نشینگه یه کی ئاماده بۆ هاتن و بهرجهسته بوونی ، بوونی ره سه ن تیایدا . له پووی ناوه وه ش دهرگا به رووی بوونه ره سه نه که دا ده کاته وه و بواری پیده دات بیته ناو جهسته وه و بیکاته نشینگه ی خۆی و تیایدا بهرجهسته بیته و به دی بیته . ئهم دوو دەرگایه ی جهسته هه رگیز له یه ککاتدا هه ردووکیان پیکه وه ناکرینه وه ، داخستنی یه ککیان کردنه وه ی ئه وی دیکه یانه ، واته داخستنی دهرگای دهره وه ی جهسته به پووی بوونی ساخته دا ، کردنه وه ی دهرگای ناوه وه یه به رووی بوونی ره سه نداو به پیچه وانه وه ش . له ئه سلدا ئهرکی (کهس - مه حوی) ئه وه یه به رووی دهره وه دا پارێزگاری له جهسته بکات و نه هیلیته بوونی ساخته دزه بکاته ناوی و بیکاته نشینگه ی خۆی ، چونکه به مه بوونه ره سه نه که ی خۆی له ده ست دهدات و تووشی که وتن ده بیته ⁽¹⁾ مه به ست له که وتن ده ستی شانکردنیکی بوونگه ریانه یه یاخود هه لۆیستی که و خود به رامبه ر به خۆی وه ریده گریته ، یاخود رووتر بلین که وتن هه له اتنی مرۆقه له خودی خۆی ⁽²⁾ . به دهربرینیکی تر : که وتن هه له اتنی مرۆقه له بوونی ره سه نی خۆی و له ده ستدانیه تی ، ئه مه ش به وون بوون له ناو ئه وه دا که ئاماده یه دیته دی ⁽³⁾ . واته که وتن له و حاله ته دا رووده دات که مرۆقه به شتانی که وه خه ریک ده بیته له دهره وه ی خۆیدان و له ناو ئه مدا ئاماده یی په یدا ده کن ، به مه ش ئه و که سه له بوونی ره سه نی خۆی داده بریته ، به م پییه که وتن ، نا ئاماده یی بوونی ره سه نه له به رامبه ر ئاماده یی دهره وه داو تانه وه یه تیایدا . به لام لیره دا پتویسته ئاماژه به وه بکه ین که نابی واتایه کی سلبی به (که وتن) بده ین ، واته

(1) چه ند فه یله سوفیکی بوونگه را ، فوناد کامیل ، ل ۷۶ .

(2) بروانه : نداء الحقیقه ، مارتن هیدجر ، ص ۱۰۷ .

وا لئیکى بدهینه وه که ژيانى رۆژانه بوونى تیدا نيبه ، لیره دا که سه که له ناو عالم و له بوونى به کۆمه لدا رۆده چیت و ئەم حالته نه مانى بوونى ره سه نه به و پئيه ی که که سه که خودى خۆى نيبه ، واته دازاینى که سه که ده بیته شتیکی دیکه ی جگه له خۆى^(۱) و بوونیکى تر تیايدا به رجه سه و بالاده ست ده بیته ، که بوونیکى به کۆمه له و به نسبت که سه که وه بوونیکى ساخته یه و له دهر وه سه رچاوه ی گرتوه نه که له خودى خۆیه وه . له کاتی کدا سه ره کیتى کارى خود به ده یئانی ئەو بوونه ره سه نه ی خۆیه تى ، ئەویش به وه ی جه سه به پاکی رابگریت و له بوونى ساخته بیپارێزیت تا بوار بۆ بوونه ره سه نه که بره خسیئیت بیته ناوی و تیايدا به رجه سه به بیته .

مردن

فه یله سووفه بوونگه راکان بایه خیکى زۆر به مردن دده ن و زۆر لئی دده وین . به لام ئیمه لیره دا هه ول دده ن ته نها له روانگه ی هایدگه ره وه له مردن بدوین . لای هایدگه ر مردن به نسبت هه ر یه که له بوونى ره سه ن و بوونى ساخته وه واتا یه کی جیاوازی هه یه .

له بوونى ره سه ندا مردن یه کی که له توانا ئیمکانه کانی بوون و پئویسته ئەو بوونه هه رده م پابه ندی بیته^(۲) له گه ل مردندا (دازاین) له تاییه تترین توانای خۆیدا چاو ده بریتته خۆی^(۳) . واته مروۆ ده که ویتته سه ر تاییه تترین توانای بوونى خۆى و هیه چه یوه ندییه کی به دازاین و مه وجوده کانی تره وه نامینیت ، به م پئیه^(۴) «مردن بریتیه له و توانایه ی که (ئیتیر - ئەو - ناتوانیت - لیره - بیته)^(۵) . واته مردن توانای نه مانى گشت توانا ئیمکانیه تیکه له که سه که داو له مردندا هیه چه یوه ندییه که له گه ل دهر وه دا نامینیت و تاییه ته به که سه که خۆى و ره سه نترین توانای دازاینه ، چونکه ئەگه ر مروۆ له بوونى رۆژانه یاخود له بوونى ساخته دا بتوانیت له شیوه ی بوونه کانی تر دا دهریکه ویت و توانا ئیمکانه کانی ئەوان بینه ناو ئەم و ته حقیقیان بکات ، ئەوا له مردندا ناتوانیت ئەمه بکات ، چونکه مردنى ، ته نها تاییه ته به خۆى و ته نها خۆى

(1) بروانه : المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۸۱ .

(2) نقد العقل التأویلی ، فتحى المسکینی ، ص 229 .

(3) ه . س ، ه . ل .

دهمريت⁽¹⁾، نه ده توانی له جياتی كه س بمریت ، نه كه سيش ده توانیت له جياتی ئەم بمریت . ئەم مردنه هەر له له دايكوبونيه وه وهك توانايهك تپيدا ههيه و كهسه كه چاوه روانی ئەوه بووه ياخود ههستيكردوه رۆژيك له رۆژان ئەم توانايه دپته دی . بۆيه كهسه كه ترسی له مردن نيهه و لئی راناكات و وهكو هەر توانايهك له تواناكانی خوی ته ماشای دهكات .

بهلام له بوونی ساخته دا مردن وهك توانايهكي رهسەنی بوونی مرۆف ته ماشا ناکریت ، بهلكو وهك رووداویك سهیره كریت كه هه موو ساتیک و هه موو رۆژیک روودهات و به سهر كه ساندا دپت ، بۆيه نه ده بی سه رنجان راکیشیت و نه ده بی زیاد له پپویست سه رقالمآن بکات ، هه روه كچۆن نابیت كاره كانمان راگریت و له هه ولدانمان بخت . بوونی تواوه له خه لكدا هه روه كو خه لك ده روانیتته مردن و خه لكیش به وه له بايه خی مردن كه م ده كه نه وه كه له داهاتودا به رهو روویان ده بیته وه ، بۆيه ئیستا هه یچ جینگه ی بايه خ و مه به ست نيهه و هه یچ نه بیته ئەم جاره ئەوانی نه گرتوه ته وه ، هه موو كه ستيكیش ده بیته بمریت⁽²⁾ . كاتیکیش خه لك ئاوا سه یری مردن ده كه ن و له باره به وه ده دوین ، ئەوا حه قیقه تی مردنیان لی تیکده چپت و لای ئەوان مردن شتیکی دیاریکراو نيهه ، بهلكو رووداویكه له كاتیکی نادیارو له شوینیکی نادیاره وه دپت و یه خه مان ده گریته ، بهلام ئیسته جیی مه ترسی نيهه ، چونكه هیشتا به سه ر ئیمه یدا نه هاتوه و به سهر كه سانی تردا دپت . واته رووداویكه كه هه موو مرۆفیک ده گریته وه به ته نها یه كه كه س ناگریته وه⁽³⁾ «مردن لای خه لك رووداویکی یه قینییه كه هه ر ده بیته بیته و ده ریا زبوون نيهه لئی ، بهلام هه موو ئەمانه یان له ته جره به یی مردنی كه سانی تره وه به ده ست هیناوه⁽⁴⁾ . واته له ژياندا بیستوو یانه و خۆیشیان ده بینن كه مرۆفه كان یه كه یه كه ده مرن و پيش ئەمانیش چه نده ها مرۆفی تر هه بوون كه ئیستا نه ماون و مردوون ، به هه مانشیوه ئەمانیش ده مرن و نامینن ، ئا له مه وه مردن لای خه لك بووه ته رووداویکی یه قینی . ئەم جۆره ته ماشا كرده یی مردن ، حه قیقه تی مردن ده شاریتته وه و وهك توانايهك سه یری ناكات كه له ناو خودی مرۆفدایه یاخود له بوونی مرۆفدایه ، بهلكو وهك رووداویك ته ماشای دهكات كه له ده ره وه له شوینیکی نادیاره وه دپت و یه خه ی مرۆف ده گریته و كۆتایی به ژيانی ده هینیت .

(1) بپوانه : اشكالية التواصل في الفلسفة الغربية المعاصرة ، عمر مهيبيل ، ص ۱۰۵ .

(2) بپوانه : نداء الحقيقة ، مارتن هيدجر ، ص ۸۷ - ۸۸ .

(3) ه . س ، ل ۸۸ .

ململانی بیوونی ره سمن و بیوونی ساخته له مه حویدا

خودیك هه یه كه ناوی مه حوییه ، ئەم خوده نه كوردەو نه عەرەبەو نه فارسە . ئەم خوده خواوەنی جەستەیه كه كه شتیکی دیارو بەرچاوو زیندوو ، بەردەوامبوونی زیندوو یه تیئە ئەم جەستەیه بەهۆی بوونیکه وه دەبی ، كه بیته ناو ئەم جەستەیه وه و تیایدا بەر جەستە بیته و له ریگه ی ئەم جەستەیه وه تواناو ئیمكانه كانی بەدی بهیته .

دیاریکردنی جۆری ئەو بوونه ی ئەم جەستەیه دەكاته نشینگه ی خۆی و تیایدا تواناو ئیمكانه كانی دیتته دی ، ئەركی خوده كه یاخود مه حوییه . كاتیك مه حوی ده رگا دەرەكیه كه ی جەستە ی به رووی دەرە وه دا داخست و نه یه نشت بوونی بیگانه (كه بوونیکه ساخته یه) بیته ناو ئەم جەستەیه وه ، ئەوا دەرگای ناوه وه ی ئەو جەستەیه به رووی بوونی ره سه ندا ده كاته وه . ئەم بوونه ره سه نه هه م به خوده كه یاخود مه حوی و هه م به جەستە كه ش ئاشنایه ، له قولایی مه حوی خۆیه وه سه ره لده دات و خواوەنی كۆمه لێك تواناو ئیمكانی ره سه نه و به ره به ره به دیان ده هیته . ئەم تواناو ئیمكانانه هه م به كه سه كه و هه م به و كۆمه لگه یه ش كه ئەو كه سه ی تیدا ده ژێ ئاشنان و له گه لیاندا ته بان .

به لام ئەگه ر خوده كه یاخود مه حوی ، به هۆی کاریگه ری دەرە وه یان له ئیهمالی خۆیه وه ، ئەم ئەركه گرنگ و ره سه نه ی خۆی له بیر كردو دەرگای دەرە وه ی جەستە ی به رووی بوونیکه بیگانه و ساخته دا كرده وه و ریگه ی پيدا بیته ناو جەستەیه وه و بیكاته نشینگه ی خۆی ، ئەوا هه م جەستە كه و هه م خوده كه ش ، له و بوونه ره سه نه داده برین كه پیدان ئاشنایه و بوونه ساخته كه بالادەست ده بیته و له ریگه ی ئەم جەستەیه وه كۆمه لێك تواناو ئیمكان به دی ده هیته ، كه هه م به جەستە كه و هه م به خوده كه ش ئاشنان . ئەمه ش ده بیته هۆی ئەوه ی كه سه كه یاخود مه حوی هه ست به نا ئارامی و شله ژان بكات ، هه ولی ئەوه دهدات له و بوونه ساخته یه خۆی رزگار بكات و به ره و بوونه ره سه نه كه ی خۆی بگه رپته وه و تواناو ئیمكانه كانی ئەو بوونه ی خۆی به دی بهیته . به لام بوونه ساخته كه ش به ئاسانی ناچیتته دەرە وه و هه ولی مانه وه و بالا دەست بوون دهدات به سه ر مه حویدا . جارێك ئەم سه رده كه ویت و

بالا دست ده بیټ ، جارټک بوونه رهسه نه که . ئەم حالته به روونی له م شیعره ی مه حویدا رنگی داوه ته وه وهستی پیده کری ، که ده لئ :

**یار از وفا گذشت بر این کشتهء جفا
شد مشهدم ز مقدم او روضهء صفا
چون در قفاش دلشده گانش نمیفتند
«کاکل کمند جان و دل افکنده بر قفا»^(۱)**

واتای دپیری یه که م و دووهم یه که له دواى یه که به م جوړه یه : «یار له رووی وه فادارییه وه به سه ر ئەم کوشته ی بی مه یلی خویه دا تپه پری ، به هوی ئەو تپه پینه وه که ده می بوو چاوه پوانی بووم و له بهر نه بوونی شه هید بوو بووم ، جیگای شه هید بوونه که م که به خوینی خۆم رازابووه وه بوو بوو به گولزار ، بوو به باخچه ی خویشی و رابواردن . ماده م یار کاکولئ خوی کردوه به که مهندي گیانی دلداران و دلایانی داوه به کولیا ، ئیتر چۆن دۆسته دل رویشتووه کانی . به دواى دلله رویشتووه کانیاندا . نه که ونه دواى ، یا چۆن دلایان له دوايه وه نه که وی ، که یه که یه که له کولئ داده که ون»^(۲)

به بوچوونی ئیمه لیکدانه وه ی دپیری یه که م به و جوړه یه که به هوی هاتنی یاره وه شیوه و دیمه نی مه حوی بووه به گولزار و رازاوه ته وه ، نه که شوینی شه هید بوونه که ی ، به م پینه مه حوی به دابران له یار ده پوکیتته وه به ره و نه مان ده چیت ، به لام به ده رکه و تنی یار وه که گول ده بوژیتته وه . دپیری دووهمیش مانا که ی وای لی دیت : مه حوی دلئ خوی داوه به یار ، ئەویش دلئ مه حوی داوه به کولیا ، ئەگه ر به هوی بیوه فای مه حویه وه بروت و له مه حوی دور بکه ویتته وه ، ئەوا دلئ مه حوی له کولئ ده که ویتته خواره وه بی جی ده بیټ ، بویه مه حوی له تاو دلئ بو ئەوه ی بی جی نه که ویت دواى یار ده که ویت . به لام ئایا مه بهستی له یار کتیه ؟ ئەگه ر له ئاستیکی قوولداو له م شیعره وه له (یار) پروانین و لیکى بدهینه وه ، ئەو (یار) بوونی رهسه نی مه حوی ده گریته وه که هه ندیکجار ئاماده یه وه هه ندی جاریش بزروه وهستی پی ناکات . لیته دا ماوه یه که له بوونه ی دابراوه وهستی پی نه کردوه ، له م حالته ی

(1) د. م. ل. ۱۰ - ۱۱ .

(2) د. م. ل. ۱۰ - ۱۱ .

بزی و هست نه کردنه دا به بوونی خۆی ، ته نانه ت ئه وهی بیرچوو ته وه که کورده و ده بی به زمانی کوردی شیعر بنوو سیّت ، بۆیه ئه م شیعره ی به زمانی فارسی ده ست پیکردوو . به م گه رانه وه و سه ره له دانه وه ی بوونه ره سه نه که ی (که به یار ناوی ده بات) ، ئینجا خۆی بیر ده که ویتته وه و له دێری دواتردا ده لیت :

کوردی زوبانی ئه سلّمه گه ر ته رک ی که م به کول

بۆ فارسی به کوللی ئه من ده به م بی وه فا⁽¹⁾

واته کوردی زمانی ئه سلّی منه ، ئه گه ر بۆ فارسی واز له کوردی بهینم ، ئه وا من ده به م که سیکی بی وه فا به رامبه ر ئه سلّی خۆم . مه به ست له م ئه سلّی خۆی ، بوونی ئه سلّی ، یاخود بوونی ره سه نی خۆیه تی و زمانی ئه و بوونه ئه سلّیه ی کوردیه . که واته خۆشی کورده و ده بی به زمانی کوردی شیعر بنوو سیّت نه ک به فارسی . به لام لێره داو له بیر کردنه وه ی مه حویدا ئه وه درده که ویت یاخود هست به و بۆچوو نه ده کریت که له وانه یه (کورد بوون) تاوان بی ، بۆیه یه کیک (که بوونیک ی ساخته یه) له ناخیدا ئه م بۆچوو نه زیندوو ده کاته وه ، مه حویش رووی ده می ده کاته ئه و و پێی ده لیت :

دووری مه بینه تۆ له که ریمی به هانه جۆ

هه رچی که کورده پاکی بیه خشی به (بوالوفا)⁽²⁾

بۆچی کورد بوون به تاوان داده نری ؟ به دووری مه زانه ئه و خواجه ی له بیانویه ک ده گه رپ ئه تا به هۆیه وه له به نده کانی خۆش بیّت ، له هه رچی کورده خۆش بیّت و له به ر خاتری (بوالوفا) هه موویان بیه خشیّت . به پێی لیکدانه وه کانی ش بۆ (بوالوفا) ، له وانه یه مه به ست لێی پێغه مبه ر بی ، یان (بوالوفا) ی کوری سیرا جه دینی ته ویله بی⁽³⁾ ، هه رچه نده له دێره کانی تر دا درده که وئ که مه به ست له (بوالوفا) پێغه مبه ره (د.خ) .

به لام لێره دا مه به ست له (بوالوفا) هه ر کامیکیان بی ، ره مزی ئه و که سه یه که به ته واوی هستی به بوونی خۆی کردوو وه له گه ل ئه و بوونه یدا ته بایه و به هۆی ئه م ته بایه ی له گه ل بوونی خۆیدا ، لای خوا به ریزه و تکار دنی ده خوات ، بۆیه له دێری

(1) د. م. ، ل ۱۱ .

(2) د. م. ، ل ۱۱ .

(3) بیوانه : د. م. ، ل ۱۱ .

دواتردا له خوا دهپارېته وه له بهر خاترى پيغه مېر لىي خوښ بېټ . ليرهدا نه و
 پرسپاره سره ه لده دات كه نه م داوا كړدى ليخوښ بوونه له چييه ؟ ده بى چ تاواننكى
 كړدى ، وا داواى ليخوښ بوون ده كات ؟ له دواى نه وهى به دوورى نازانيت (كوردبوون)
 لاي خوا قبول بېټ و بوونه ره سه نه كهى خوځى كه سره ه لده داته وه و دېته گؤ ، به
 كوردى شيعر ده نووسى ، ليرهدا هيشتا مه حوى ته واو د لنيا نيه كه شيعر نووسين به
 زمانى كوردى گوناح نه بېټ و خوځى به گونا هبار ده زانيت ، بويه رووده كاته خواو لىي
 ده پارېته وه كه له بهر خاترى پيغه مېر لىي خوښ بېټ ، چونكه به كوردى شيعرى
 نووسيو وه نه مه ش وازمېنانه له و بوونهى كه هى عره به و له ريگه ئيسلامه وه
 هاتووه ته ناو مه حوبيه وه .

عفووم كه (يا عفو) به حق جامى نه و شه ه

نايهى عولووى جامى نه وه نايه تى (عفا)⁽¹⁾

ليردها له نيوان خوځى و خوادا پيغه مېر دېنېته ناو وه و داوا له خوا ده كات
 له بهر خاترى نه و پيغه مېره پله و پايه به رزه لىي خوښ بېټ . هېنانه ناو وهى
 پيغه مېر ش بؤ نه وه يه عوزريك بؤ به كوردى نووسينى خوځى به ينيته وه ، له و
 روانگه يه وه كه پيغه مېر ش ه رچه نده نه و وه حيه لاي خوا وه بؤى هاتووه له
 بناغه دا به هېچ زمانيك نه بووه و ته نها وه كه ه ستيك بووه و نيردراو ته ناخيه وه⁽²⁾ ، واته
 به زمانيكى دياريكراو نه بووه ، به لام گه ياندى نه م وه حيه له پيغه مېره وه بؤ كه سانى
 تر به زمانى عره بى بووه ، نه مه ش له بهر نه وه يه چونكه پيغه مېر خوځى عره ب
 بووه ، نه و وه حيه نيردراو ته ناخيه وه و دواتر له ناخى نه وه وه سرى
 ه لده داته وه ، نه وه ش كه له ناخى كه ستيكه وه سره ه لېدات ، كه سه كه سر به چ
 نه ته وه يه ك بېټ ، به زمانى نه و نه ته وه يه دهرى ده بړيت . مه حو ش ماده م كورده ،
 نه وهى له ناخيه وه بېته دهر ، به كوردى دهرى ده بړيت ، هر بويه شيعر ش كه له
 ناخيه وه دېته دهر به كوردى ده نووسيت .

به لام هيشتا مه حوى به هؤى كاريگه رى بوونكى ساختهى عره بيه وه كه له
 ريگه ئيسلامه وه هاتووه ناوى ، له م راستيه به گومانه كه به كوردى نووسين تاوان

(1) د . م ، ل ۱۲ .

(2) فهرموده ي پيغه مېر (دخ) هيه باسى نه وه ده كات كه زؤر جار نه و وه حيه ي بؤى هاتووه ، له شيوه ي ده نكي

چهره س (دقات الجرس) دا بووه .

نییه ، بویه واز له زمانی کوردی دینیت و به زمانی عهره‌بی به دیره شیعیک وهسفی پیغه‌مبهر دهکات که خوا سه‌لامی له خوی و هاوری و خانه‌واده‌که‌ی کردووه ده‌لی :

صَلَّى عَلَيْهِ الْهَنَا مَا يَلِيْقُ بِهِ
مَعَ صَحْبِهِ وَاٰلِهِ وَاٰلِهِ ذِي الصَّفَا^(۱)

ئیتیر لی‌ره‌دا مه‌حوی له نیوان ئه‌و بوونه ره‌سه‌نه‌ی خویدا که کورده‌و بوونیک‌ی عهره‌بیدا که له ریگه‌ی نیسلام و روشنبیری عهره‌بی نیسلامیه‌وه هاتووه‌ته ناوی ، له‌گه‌ل بوونیک‌ی تری فارسیدا که له‌ریگه‌ی ئه‌ده‌بیاتی فارسیه‌وه تیایدا دروستبووه ، له نیوان ئه‌م سی بوونه‌دا دوش داماو‌وه حالی تیکچووه ، بویه ده‌لی :

تشویش حال من تو ز تخلیط من بفهم
ز اهل زمانه که رسد بر دلم جفا^(۲)

به‌وه‌دا له نا‌ئارامی و تیکچوونی حالی من به‌ده‌ست ئه‌و بوونانه‌وه تیبگه ، که له نووسینی ئه‌م شیعه‌ره‌دا تیکه‌لکردنی سی زمان رویداوه ، ده‌زانم که زمانی کوردی ئه‌سلمه‌و بوونی ره‌سه‌نم له‌مه‌وه‌یه ، به‌لام زور و ستم (جفا)ی خه‌لکی ئه‌م سه‌رده‌مه بووه به‌ داخیک له دلم‌داو خه‌ریکه له خومم ون ده‌کن ، ون بوونیشم له تیکه‌لکردنی ئه‌م سی زمانه‌دایه که ئه‌م شیعه‌رم پی نووسیووه .

لی‌ره‌دا پی‌یوسته له‌سه‌ر (جه‌فا) و (اهل زمانه) هه‌لوه‌سته‌یه‌ک بکه‌ین و بزانی‌ن مه‌به‌ستی له (جه‌فا) و له (اهلی زمانه) چیه و کییه ؟ ئه‌گه‌ر قول به‌مه‌به‌ست و واتای ئه‌و دوو ده‌رپرینه‌دا رۆبچین و له روانگه‌ی بوونه ره‌سه‌نه‌که‌ی مه‌حویه‌وه سه‌یری چه‌مکی وشه‌ی (ئه‌هلی زمانه) بکه‌ین ، ئه‌وه ده‌رده‌که‌وی که مه‌به‌ستی له ئه‌هلی زمانه هه‌ردوو نه‌ته‌وه‌ی عهره‌ب و فارسن ، که یه‌که‌میان له ریگه‌ی نیسلامه‌وه‌و دووه‌میان له ریگه‌ی ئه‌ده‌بیاته‌وه هاتوونه‌ته ناو مه‌حویه‌وه‌و دوو بوونی ساخته‌یان تیدا دروستکردووه هه‌ریه‌که‌یان ده‌یه‌ویت خوی به‌سه‌ر جه‌سته‌ی مه‌حویدا بالاده‌ست بی‌ت و تیایدا به‌جه‌سته‌ بی‌ت و جه‌سته‌و خودی مه‌حوی ره‌نگدانه‌وه‌ی ئه‌و بن . پی‌گومان ئه‌مه‌ش له‌سه‌ر حسابی بوونه ره‌سه‌نه‌که‌ی و له‌ناویردنی ئه‌و بوونه‌یه‌تی . ئیشکردنی ئه‌و دوو بوونه ساخته‌یه‌ش له‌سه‌ر نه‌هیشتن و له ناویردنی بوونه ره‌سه‌نه‌که‌ی ئازارو جه‌فایه‌و گه‌یشته‌وه‌ته دلی . لی‌ره‌داو له‌م حاله‌ته‌دا هه‌ل‌دان بۆ

(۱) د . م ، ل ۱۲ .

(۲) د . م ، ل ۱۳ .

په یوه سټیوون به بوونه ره سه نه که یه وه و له هه مان کاتدا جوړه بیده سه لاتیه کیش به رامبه ر به و دوو بوونه ساخته یه ، له مه حویدا هه ست پی ده کریت و هه ولده دات له بوونه ساخته کاتدا نه تویتته وه ، به لام ناتوانیت به ته واوی خویمان لی دابریت و خوئی یه کلایی بکاته وه بؤ بوونه ره سه نه که ی ، که نه مه شی پی نه کرا ، بوونه ره سه نه که ی دهرناکه ویت و نایهت . مه حویش واده زانیت نه و بوونه ی وه فای نییه بوی ، بویه نایهت و دهرناکه ویت و داوای وه فای له بوونه ره سه نه که ی کردووه و ، هه ر خوئی له سه زمانی بوونه ره سه نه که یه وه وه لامی خوئی ده داته وه و ده لیت :

گفتا بتم : وفا طلب از من تو (محویا)

در عمر خود شنیده ای از عمر اگر وفا^(۱)

واته یاره که م وتی : نه ی (مه حوی) نه گه ر له هه موو ژیانندا وه فات بیستوه ، داوای وه فا له من بکه . مه به سستی نه وه یه که وه فا لای مه حوی بوونی نییه ، که چی داوا له بوونه ره سه نه که ی ده کات که وه فای بؤ مه حوی هه بیت و ده سټبه رداری نه بیت ، له کاتیکدا پیویسته مه حوی خوئی ده ست به بوونی ره سه نی خویه وه بگریت و بیپاریزیت و وه فای هه بی بوی ، نه ک داوای وه فا له و بکات . واته مانه وه و به رجه سته بوونی بوونی ره سه نی مرؤقه له ده ست که سه که خویدایه ، نه ک له ده ست بوونه که یداو ده بی که سه که وه فای بؤ نه و بوونه ره سه نه ی خوئی هه بیت و پابه ندی بیت و پاریزگاری بکات ، نه ک به پیچه وانه وه . لیړه دا مه حوی له به رامبه ر بوونه ساخته کاتدا لاوازیووه و وازی له بوونه ره سه نه که ی خوئی هیئاوه و وه فای بوی نه بووه و به بوونه ساخته و راگوزه ره کانه وه خه ریکبووه ، که چی داوای وه فای له و کردووه . بویه نه ویش نه وه ی به پرووی مه حویدا داوه ته وه که مه حوی خوئی په یوه سستی بوونی نائسه لی تر کردووه و به ره و نه وان چووه و وه فای بؤ نه م بوونه نه سللیه ی خوئی نه بووه ، که چی داوای وه فا له م ده کات . له کاتیکدا نابی نه م داوایه له بوونی ره سه ن بکات ، به لکو نه مه نه رکیکه له سه ر شانی خوئیته ی و پیویسته خوئی به م نه رکه وه پابه ند بی و جیبه جیتی بکات ، چونکه نه و بوونه ساختانه ی تر وه ک ته مه ن وان و تاسه ر بؤ که س نامینن و نه وه ی بمینیتته وه و جاویدانی بیت بوونی نه سللی مرؤقه خوئیته ی ، بویه پیویسته مه حوی وه فای بؤ نه م بوونه نه سللیه ی خوئی هه بیت .

(1) د . م ، ل ۱۳ .

دەرنەكەوتن و نەھاتنى (يار - بوون)

بوونى رەسەنى مەھوى لە ناو خۇيدايە ، واتە زۆر نزيكە لىنى ، بەلام لەبەرئەوھى مەھوى بەدەرەوھ خەرىكە و ئاگای لەو بوونەى خۆى نىيە ، ئەو بوونەى ناوكەوتى كرەوھو دەرناكەوئیت . لە ھەندى حالەتدا مەھوى بى وازھىنان لە دنياو دەرەوھ ، دەيەوئیت ئەو بوونە رەسەنەى دەرېكەوئیت و بىبينئیت و ئامادەى ئەوھيشە كە دەرکەوت و ھات ، سەرى لەبەر پىيدا دابنئیت :

وتم : نياز مە بەر پىتى خەم سەرم ، فەرموى

بەنازو عيشوھ : شەھىى بۆ گەدا كە نادا دەست⁽¹⁾

ليرەدا (يار - بوون) زۆر لە مەھوى نزيكە ، بۆيە مەھوى راستەوخۆ روودەكاتە (يار - بوون) و پىى دەئیت من چاوەرپوانى دەرکەوتن و ھاتنى تۆم ، ھەر كە تۆ دەرکەوتتیت ، ھەك نیشاندانى ريزو و ھەفا بۆت ، نياز مە سەرم بخە مە بەر پىت . بەلام (يار - بوون) بە مە رازى نىيە ، چونكە ھەستدەكات ئەگەر ئەو خۆى بۆ مەھوى دەرخت و مەھويش سەرى خۆى لەبەر پىى ئەمدا دابنئیت ، ئەوا ھەك ئەوھىيە مەھوى بوويئتە پاشا ئەم بوونە پاشايەش ھەك پاشاكانى تر نىيە ، كە پاشايەتھەكەيان لەوھىيە دەسەلات و سەرھوت و سامان و ولاتىكيان لەزير دەستدایە بۆيە پاشان و ئەگەر ئەوانەيان ئەما لە پاشايەتى دەكەون ، ئەم بوون بە پاشايەى مەھوى لەوان جياوازەو لەوھىيە كە (يار - بوون) دەرکەوت و مەھوى پىى گەيشت و بووھ خاوەنى ، دەبئتە پاشا . ئەو يارەش كە مەھوى بە ھۆيەوھ دەبئتە پاشا ، ھەك پارەو سەرھوت و سامان و دەسەلات نىيە ، كە دەبئتەوھو بە تىپەرپوونى كات نامىن ، بەلكو ئەم ، كە مەھوى بووھ خاوەنى و كەوتە بەدھاتن ، ئەوا نەھىچ كەسك و نەچەرخى زەمانە ناتوانن كۆتايى پى بھىنن و لەناوى بەرن . دەرکەوتنى ئەم يارەو گەيشتنى مەھوى پىى ، مەھوى بەم پلەو پایەيە دەگەيەنئیت ، بۆيە ئامادەيە سەرى خۆى بخاتە بەر پىى . بەلام (يار - بوون) بە مە رازى نىيە ، چونكە سەرى مەھوى ھىشتا شايەنى ئەوھ نىيە بخرئتە بەر پىى يار :

بەر پىى ئەوم بە مئزەرەوھ ، سەر كە نا ، وتى

مەھوى تەمايە بمخەلەتئنى بە توورى پووت⁽²⁾

(1) د . م ، ل ، ۷۰ .

(2) د . م ، ل ، ۸۴ .

پازى نەبوونى (يار - بوون) بەۋەى كە مەھوى سەرى خۆى بخاتە بەر پىى ،
 لەبەرئەۋەيە كە سەرى مەھوى ۋەك توورى پووتە ، چونكە ئەگەر توورى پووت
 نەبوايە ، ئەۋەى دەزانى سەرىك كە مېزەرى پىۋەبىت ، ماناى ئەۋەيە خاۋەنى ئەۋ
 سەرە ، كەسىكە كە مەلايە ۋە مېزەرى مەلايەتى بەسەرەۋەيە ، ئەمەش پلەيەكى
 كۆمەلايەتییە ۋە ماناى ۋايە مەھوى لە خەلك و لە كۆمەلگە دانەبراۋە لە ناۋباند
 تاۋاوتەۋە لە ۋان زياتر پابەندى ئەۋ رىۋپەسم ۋە دابونەرىتانەيە كە كۆمەلگە ۋە ئايىن
 ديارىي كرىۋون ۋە بە ھۆيانەۋە بووتە كە سىتییەكى ئايىنى ، كە ئەمەش بوونىكى
 ساختەيە ۋە دەرەۋە كۆمەلگە ۋە ئايىن لە ناۋ مەھوىدا دروستيانكردوۋە ۋە مەھوىش بەم
 بوونە ساختەيەۋە پابەندە ، كە چى دەشىۋىت بەبى ۋازھىتان لەم بوونە ساختەيە
 بوونە رەسەنەكەى دەرکەۋىت ۋە پىى بگات . بەلام تا ئەۋ بوونە ساختەيە لە ناۋ
 مەھوىدا بىت ، (يار - بوون) خۆى بۆ مەھوى دەرناخات :

دەيووت : قىامت ئەلبەتە رووت نىشان دەدەم

پوۋ دەرخە تاكو رۆزى قىامت ھەلى لە رووت^(۱)

لېرەدا (يار - بوون) ھەستدەكات مەھوى بەجۆرىك لەۋ پلەۋپايە ئايىنى ۋە
 كۆمەلايەتییەدا تاۋاوتەۋە ، مەگەر بە مردن بتوانىت خۆى لى رزگار بكات . تا خۆشى لى
 رزگار نەكات ، ئەۋا بوونى ساختە لە ناۋبىدا ئامادەيى ھەيە ، كە بوونى ساختەش لە ناۋ
 مەھوىدا ئامادەيى ھەبوۋ ، (يار - بوون) خۆى پىشانى مەھوى نادات . بۆيە يار ھەست
 دەكات مەگەر مەھوى بمرىت ۋە بەۋ مردنەى لە كۆمەلگە ۋە پلەۋ پايەى كۆمەلايەتى
 دابىرپىت ۋە لە قىامتیشدا كە زىندوۋوبوۋيەۋە بوونى ساختەى تىدا نەماۋە ، بۆيە يارىش
 لەۋى (ۋاتە لە قىامت) روى خۆى پىشانى مەھوى دەدات . بەلام مەھوى بە (يار -
 بوون) دەلىت تۆ روى خۆت دەرخە ، با بىبىنم ۋە جوانى ۋە گەرەبى ۋە شان ۋە شكۆى
 تۆم بۆ دەرکەۋىت ، بەمە لە كۆمەلگە ۋە پلەۋ پايەى ئايىنى ۋە بوونى ساختە دادەبىرپىم ۋە
 خۆم بۆ تۆ يەكلايى دەكەمەۋە ئەمەش ۋەك ئەۋەيە بەۋ دەرکەۋتنەى تۆ قىامت
 روويدابىت . بىگومان ئەمەش روونادات ، چونكە (يار - بوون) دەرناكەۋىت ياخود خۆى
 دەرناخات ، بۆئەۋەى مەھوى بىبىنىت ۋە كە بىنىنى ئنجا ۋاز لە بوونى ساختە ۋە
 مەھوىد ۋە شتى دىنايى بھىنىت ، بەلكو دەبى مەھوى سەرەتا خۆى لەۋانە دابىرپىت ۋە
 بەرەۋ خۆى بگەرپتەۋە ئامادەى دەرکەۋتنى (يار - بوون) بىت ، ئنجا (يار - بوون)

(1) د. م. ، ل ۸۴ .

دهرده گه ویت . به لآم له بهرئه وهی مه حوی ئه مهی ئه نجام نه داوه ، (یار - بوون) لئی دورده گه ویته وهو خوی پیشان نادات ، بویه ده لئیت :

له ریی ئه و شوخه دا خۆم کرده خاک و پیی نه نا پیما

ده سا خاکی هه موو عالم به سهر خۆما نه که م چبکه م⁽¹⁾

مه حوی دهیه ویت به بی وازهینان له دهره وهو بوونی ساخته ، به وهی که وهک خاک له بهر پیی یاردا بکه ویت ، ئیتر یار بییت و پیی پیدا بنیت ، که ئه مهش مانای دهرکه وتنی (یار - بوون) ه . به لآم دواي ئه وهی که ئه م ماوه یه کی زۆر خوی کردووه ته خاکی به ریپی (یار - بوون) ، که چی هه ر نه هاتووه و پیی پیدا نه ناوه ، واته (یار - بوون) دهرنه که وتووه . بویه مه حوی هه سته دکات ته نها ئه وهی بۆ ماوه ته وه که له تاو دهرنه که وتن و نه هاتنی یار ، قورپی هه موو عالم به سهر خۆیدا بکات ، چونکه دهرنه که وتنی (یار - بوون) وهک مردنی که سیکی زۆر زۆر نزیک و ئه زیزه و ده بییت قورپی بۆ بیوویت ، جگه له وهی که به جیمانی مه حوییه له یاران :

به جی ماوم له یاران ، نابه جی ماوم ، ئه جهل زوو به

به مردن له م قوصووری ژینه ئیستیعفا نه که م چبکه م⁽²⁾

دهرنه که وتنی (یار - بوون) و نه گه یشتنی مه حوی پیی ، مانای دواکه وتن و به جیمانی مه حوییه له و که سانهی که به (یار - بوون) گه یشتوون و به و بوونه یانه وه ژیان به سهرده بن و له م به سهربردنه ی ژياندا به و بوونه ره سه نه وه ، ئه و بوونه یان به دیدیت . مه حوی هه سته دکات ئه و جۆره که سانه (که لیتره به یاران ناوی بردوون) به وهی بوونیان دهرکه وتووه و پیی گه یشتوون و له به دیهاتندایه ، به مه له ژياندا ئه رکی خۆیان به جیگه یاندووه و ژیان و مانه وه یان له دنیا دا له جیی خۆیدایه تی و شایه نی ئه وه ن بژین و ژیانیان به جییه . به لآم مه حوی له بهرئه وهی به هوی که مته رخه می خۆیه وه ئه و بوونه ی دهرنه که وتووه ، هه سته دکات ژيانی ئه م ژيانیکی نابه جییه ، چونکه پر ناته واوی و که موکورپییه و بوونی ساخته و مه وجودی دهره کی تییدا ئاماده یان هه یه ، بویه مردن به باشتر ده زانییت له م جۆره ژيانه و مانه وه له دنیا دا به بوونیکی ساخته وه . هه رئه مه وای لیکردووه که داوا له ئه جهل بکات بییت و زوو بیمرینییت و له م جۆره ژيانه رزگاری بکات . بویه ش دهیه ویت بمریت و له ژیان رزگاری

(1) د . م ، ل ۲۳۰ .

(2) د . م ، ل ۲۳۲ .

بیت ، چونکه ههست دهکات به جۆریک به دنیاو شتی دنیایی و بوونی ساختهوه خه ریکبووه و پتوه یان به ستراوه ته وه ، زهحه ته بتوانیت خۆیان لّی رزگار بکات . تا له مانهش رزگاری نه بیت و لییان دانه بریت ، (یار - بوون) دهرناکه ویت و خۆی پيشانی مه حوی نادات . (له یلا - یار - بوون) یش که ههسته دهکات مه حوی به مجۆره بی هیمهت بووه و تا له دنیا دا بیت ، زهحه ته بتوانیت خۆی له دنیا و مه وجودو بوونی ساخته دابپریت ، ئه واده ی به یه ککه یشتنی خۆی له گه لّ مه حویدا دهخاته رۆژی قیامه ته وه :

**ئه واه یلا به رۆژی هه شر ئه دا واده ی لبقا (مه حوی)
هه تا قامی قیامهت ، ئاه و واوه یلا نه که م چبکه م⁽¹⁾**

که (له یلا - یار - بوون) واده ی دهرکه وتن و به یه ککه یشتنی له گه لّ مه حوی دهخاته رۆژی قیامه ته وه ، مه حوی ئه مه به کاره ساتیکی ئه وه نده گه وره ده زانیت که ده بیت تا رۆژی قیامهت شین و واوه یلا بکات و هه ناسه ی سارد هه لّ بکیشیت ، چونکه ده زانیت دهرکه وتنی ئه و بوونه ره سه نه و گه یشتن پیی له قیامه تدا روونادات و ، قیامهت شوینی روودانی ئه و دهرکه وتنه ی بوونی ره سه ن و به دیهاتنی نییه ، به لکو دنیاو ژیانی دنیا شوینی دهرکه وتن و به دیهاتنی ئه و بوونه ره سه نه یه . که مه حوی به هۆی خه ریکبوونی به بوونی ساخته و مه وجودو شتی دنیا ییه وه رّیگه له دهرکه وتن و به دیهاتنی ئه و بوونه بگریت و له م ژیانه دا زه مینه ی به دیهاتنی ئه و بوونه ی ساز نه کات ، ئه و ئیتر هه رگیز ئه و بوونه ی دهرناکه ویت و به دینایهت و ژیانی مه حوی ژیا نیکی نابه جّی ده بیت . ته نانهت دابپران له و بوونه ره سه نه و دورکه وتنه وه ی ئه و بوونه لّی رۆژی مه حوی ره شکردوه ، بۆیه ده لّیت :

**له و رۆژه وه جودا بووه لّیم ئه و په ری وه شه
پۆژم ره شه ، شو عورو دلم لّی بووه جودا⁽²⁾**

له و کاته وه ی به هۆی خه ریکبوونی به بوونی ساخته وه بوونه ره سه نه که ی (که به په ری وه ش ناوی بر دووه) لّی جودا بووه ته وه و رۆیشته وه و دهرناکه ویت ، رۆژی روناکی لا تاریکبووه و سه ری لّی تیکچوووه رّی بزکردوووه به جۆریک حالی تیکچوووه هه ستردنی نه ماوه دلی لّی جودا بووه ته وه و ، وه که ئه وه یه دلی نه ما بیت که به هۆیه وه ههست به دهرکه وتن و هاتنی بوونی ره سه ن دهکات . ئه م باره ناخۆشه ش وای لّی

(1) د . م ، ل ۲۲۳ .

(2) د . م ، ل ۷ .

کردوو واز له دهرهوه بهیښت و له بوونی ساخته و شتی دنیایی خۆی دابریت و خۆی بۆ بوونی رهسه ن یه کلایی بکاته وه . ئه م دابران له دهرهوه و چوون به ره و بوونهش به کاریکی گه وره و قورس ده زانیت ، بۆیه ده لیت :

بهس کاری دل توینه وه مه حوی له پیشته

(لایخسبُ الاناسیُ ان یُترکوا سدی) ⁽¹⁾

هه سته دکات ژیا نی بوئه وه نییه هه را به فیرویی بدات و به دنیاو بوونی ساخته وه خه ریکبیت و ژیا نیکی بی مانا بژی ، به لکو له م ژیا نه دا کاری دل توینه وه وه گه وره ی هه یه که ده بیت نه نجامی بدات . یه کیک له و کارانهش بریتیه له وه ی رووبکاته بوونی ره سه نی خۆی و ئاماده ی هاتنی ئه و بوونه بیت . ئه مهش به وه ده بیت دل و ده روونی له دنیاو بوونی ساخته خالی بکاته وه و چاودیری دلی بکات ، تا له ریگه ی دل یه وه ، ده رک به هاتنی (یار - بوون) بکات ، چونکه به هۆی دابران له و بوونه روژی تاریکبووه له تاریکیشدا ناتوانیت ده رک به هاتن و ده رکه وتنی بوونی خۆی بکات و له ریگه ی بارودوخ و حاله تی دل یه وه هه ست به هاتنی (یار - بوون) ده کات ، بۆیه ده لیت :

دل له سه ر خۆ چوونی په ی ده ر په ی ده لیلی یاره هات

عه قل و هۆش ئه ی دل بکه حاضر له پیشته کاره هات ⁽²⁾

له م حاله ته دا دلی زوو زوو له خۆ ده چیت ، له خۆ چوونه که شی ئه وه یه به ته واوی له دنیاو دهره وه داده بریت و لییان بیئاگا ده بیت و به نه سه بهت ئه وان ه وه ده که ویته حاله تی غیا به وه ، ئه مهش مانای ئه وه یه (یار - بوون) دیت . لی ره دا مه حوی هه سته دکات ئه و بوونه ی ده رده که ویت ، بۆیه داوا له دلی ده کات که ئه و له خۆ چوون و بیئاگاییه نه مینیت و هۆش و عه قلی بۆ ده رکه وتن و هاتنی (یار - بوون) ئاماده بکات ، چونکه که (یار - بوون) هات ، کاری ئه م بریتی ده بیت له خه ریکبوون به و بوونه وه وه ئه مهش پیویستی به وه یه هۆشی لای خۆی بیت و له حاله تی بیئاگایدا نه بیت . لی ره دا مه حوی له وه بیئاگایه که ئه و له خۆ چوون و بیئاگابوونه ی دل له دنیاو دهره وه یه و به م بیئاگابوونه ی له دهره وه ، هۆش و عه قلی ئاماده ی هاتنی (یار - بوون) ده بن و که هات پیوه ی خه ریکده بن و کاریان به دیهینانی ئه و بوونه ده بیت .

(1) د . م ، ل ، ۷ .

(2) د . م ، ل ، ۵۶ .

ئەو ساتانەش كە ئەو بوونە بزەرەو مەحوى لىئى دادە پرىت ئەوا ھەستدە كات
 ھىچ كارىكى نىيە ئەنجامى بدات . لەم غىابەى بووندا ئەنجامدانى ھەر كارىك
 خەرىكبوونە بە دنياو مەوجودو بوونى ساختەو ، بۆيە مەحوش ھەولەدەت خۆى لە
 سەرقالبوون بەو شتانەو دەوربىگرىت و چاوە پى دەركەوتنى (يار - بوون) بىت . لەم
 بىكارى و چاوە پوانىيە دا بىھودەى دەىگرىت و نائارام دەبىت ، كاتىكىش ئەم
 نائارامىيە دەگاتە لوتكەو واى لىدە كات دلى لەخۆ بچىت ، نىشانەى ئەو ھەى بوونى
 رەسەن دەردەكەوئىت . ھەرچەند دەركەوتن و ھاتنى ئەو بوونە رەسەنە ئاسان نىيەو
 ئازارو نارەھەتى زۆرى پىوھەى ، بەلام كە ئەو بوونە سەرىھەلداو بەدبىت ، ئىتر ئەو
 كەسە دەبىتە كەسىكى نەمرو پىوئىستى بە ئاوى حەيات نابىت بۆ ئەو ھەى نەمرو
 بە دەست بەئىت :

خىزىر ئەگەر چاوى حەياتى پىرە ئاوى حەيات

من لە خاكى دەرى جانانە مە ھەر چاوى حەيات^(۱)

خدرى زىندە بەو ھەولى بە دەستەئىنانى نەمروى داوھ كە بە دواى (ئاوى
 ژيان) دا گەراوھ ، دۆزىوھ تەو ھەو لىئى خواردو ھەو تەو ھەو بووھ بە كەسىكى نەمرو . بەلام
 مەحوى ئەم كارەى خدر بە ھەلە دەزانىت ، چونكە لە دەروھى خۆيدا بە دواى
 شتىكدا گەراوھ كە بە دەستى بەئىت و بە ھۆيەوھ بىتە كەسىكى نەمرو . مەحوى
 ھەستدە كات نابىت مرۆف چاوە پوانى ئەو بىت لە دەروھى خۆى و بە ھۆى شتىكى
 دەركەىيەوھ نەمروى دەست بەكەوئىت ، چونكە ئەو نەمروىيەى لە رىگەى شتى دەروھ
 دەست مرۆف دەكەوئىت ، نەمروىيەكى راستەقىنە نىيەو ھەمىيەو ھەك بوونى ساختە
 واىە كە ھەر بە روالەت بوونە . مەحوى ھەستدە كات ئەگەر چاوى لە (دەرى
 جانانە) ، واتە چاوى لە بوونى رەسەن بىت كە لە ناوھەى خۆيداىە ، ئەوا كە ئەو
 بوونەى دەركەوت و كەوتە بەدبىتەن ، بەمە دەبىتە كەسىكى نەمرو جاويدانى ، نەك بە
 ئاوى ژيان . دەركەوتنى ئەم راستىيەى كە مرۆف لە بوونى رەسەنىدا نەمرو بە دەست
 دىئىت نەك بە ئاوى ژيان ، بووھ تە ھۆى ئەو ھەى ئاوى ژيان ھەستبكات ھىچ كارىكى
 نەماوھ ئەنجامى بدات و دەبىت خۆى ونبكات :

ون بووھ لەو رۆژەوھ لىئى حەيات ئەفزاتى دى

وا دەبى شەرم و حەيا ئەى ئافەرىن ئاوى حەيات^(۱)

(۱) د . م ، ل ، ۶۳ .

ئاوى حىيات له ئەسلدا نىيە ، بەلام ئەو بۆچوونە باوہ كە گوايە ھەبووہ و دوايى ونبووہ . مەحوى ليرەدا ھۆى ونبوونەكەى دەگيرپتەوہ بۆ ئەوہى كاتىك ئاوى حىيات بوونى رەسەنى مرۆقى بىنى كە ژيانىكى راستەقىنە بە مرۆف دەبەخشىت و ئەوہى ئەو بوونەى دەرکەوئت و پئى بگات ، ئەوا كەسىكى نەمرە ، ھەستى كرد ئىتر مرۆف پئويستى بەو (واتە بە ئاوى حىيات) نەماوہ تا بەدەستى بەئىت و بەھۆيەوہ بىتە كەسىكى نەمر . ئەمە بووہ ھۆى ئەوہى خۆى ونبكات و بزر بىت و مرۆف نەتوانت بىدۆزىتەوہ . ليرەدا مەحوى دەيەوئت ئەوہ بلىت كە ژيانى راستەقىنەو نەمرى له بوونى رەسەنى مرۆفدايەو پئويست ناكات له دەرەوہ بەدواياندا بگەرپت ، چونكە له دەرەوہى خۆى دەست ناكەون ، بەلكو له ناو خۆيدان و تەنھا ئەوہندەى دەوئت ئەو لايەنەى له رىگەى دەرەوہ تيايدا دروستبووہ كە بوونىكى ساختەيە بيمرئىت ، بۆ ئەوہى ئەو بوونە رەسەنەى دەرەكەوئت :

بۆ وەفا كردن بە وەعدەى ھاتنى بمرە : وتى

كەس نىيە ئىخپارى كا وا ھاتورە وادەى وەفات⁽¹⁾

ليرەدا مەحوى لەگەل ئەو لايەنەى خۆيدا دەوئت كە بە دنياوہ پەيوەستەو بوونى ساختەى تىدايەو فەرمانى بەسەردا دەكات كە بمرئت بۆ ئەوہى كاتى ھاتن و دەرەكەوتنى (يار - بوون) بىت . مردنى ئەو لايەنەشى ماناى نەمان و فەوتانى بوونى ساختە دەگەيەئىت و بەمەش بوونى رەسەن دەست بە ھاتن و دەرەكەوتن دەكات . مەحوى ئەمادەيە واز لە دنياو شتى دنيايى وەك پارەو سەرەوت و سامان و ... ھتد بەئىت بۆ ئەوہى (يار - بوون) دەرەكەوئت . ئەو بوونەش كە له ناو مرۆفدا دەرەكەوئت و مرۆف له ناو خۆيدا بە دەستى دەھىئىت ، بە ھىچ شتىكى دنيايى ناچوئىرئىت و لە بان شتە دنيايىەكانەوہيە ، ھەر لەم روانگەيەوہيە مەحوى لە بارەى (يار - بوون) ھوہ دەئىت :

عەنبەرى سارا وتم زولفى ، نەباتى مىصرى لئو

زولفى ئالوزا ، وتى لئوى كە ناوى من نەبات⁽²⁾

ليرەدا مەحوى وەك يارىكى بەرجەستە كە لە دەرەوہيەو لە ھەر يارىكى دى

(1) د . م ، ل ، ۵۶ .

(2) د . م ، ل ، ۵۷ .

(3) د . م ، ل ، ۵۹ .

ده چيٽ ، سهيري (يار - بوون) ي کردووه و زولفي به عنبه روليوي به نه بات چواندووه . به لام (يار - بوون) به وه رازي نيبه که مه حوي وه ک ياريکي دهره کي سهيري بکات ، چونکه نه مه ماناي نه وه يه هيشتا مه حوي نازانيت حه قيقه تي نه و (يار - بوون) هي چيه و دهرکي نه کردووه . نه وه ي نه و پيوه ي خه ريکه (يار - بوون) نيبه ، به لکو ويته يه کي وه همي نه و بوونه يه ، نه مه ش ماناي وايه نه وه ي مه حوي پيوه ي خه ريکه بوونيکي ساخته يه و له بوونه ره سه نه که ي خوي دابراوه . دابرايشي له و بوونه ي وا ده کات نه و بوونه ي دهر نه که ويٽ و نه يه ت ، بويه مه حوي ده ليٽ :

نه وه هاتن دهرده داغي نه وه نه هاتن دهرده ها

کس به دهردي من نه چي ، وه ک من نه بي تووشي نه هات^(۱)

به لاي مه حوييه وه نه هاتني (يار - بوون) دهر دو خه م و خه فه ته . نه م نه هاتن و دهر دو خه م و خه فه ته ي نه هاتني (يار - بوون) نه وه نده قورس و گرانه ، له وانه يه مرؤف له به رامبه ريده خوي بؤ رانه گيريٽ و واز له چاوه پرواني دهرکه وتن و هاتني نه و بوونه ي به يٽيٽ و رووبکاته دنيا ، چونکه دنيا به ديمه ن وا دياره نه م دهر دو خه م و خه فه ته ي تيا نيبه :

جوان و شيرينه نه گه ر دنيا له روودا ميهره بان

وه ردي خاره ، شه هدي زه هري ماره ، عه هدي بي نه بات^(۲)

دنيا به نسبه ت مرؤفه وه هه لئه له تيٽنه ره و جوان و شيرين و ميهره بان خوي پيشاني مرؤف ده دات ، به مه مرؤف له خسته ده بات و به ره و خوي رايده کيشيٽ و له بووني ره سه ني خوي دايده برپٽ . له کاتيکدا حه قيقه تي دنيا به م جوړه نيبه و ريک پيچه وانه ي خوي ، خوي پيشاني مرؤف ده دات . واته درک به گول و ژه هري مار به هه نگوين ، پيشاني مرؤف ده دات و په يمانی شتي جوان و شيرين به مرؤف ده دات ، که چي له به رامبه ر نه و په يمانی خويدا بي وه فايه و هه ر نه وه نده ي مرؤفه که ي به ره و خوي راکيشاو له بووني ره سه ني خوي دايري ، نيٽر پشتي تيده کات و له خووشي و شادييه رووکه شه کاني خوي بييه شي ده کات و که سه که ش له به رنه وه ي به هو ي رووکرده دنياوه له بووني ره سه ني خوي دابراوه ، بيهوده يي و خه م و خه فه ت و نازاريکي وا رووي تيده که ن که هيج دهردي پي ناگات . واته رووکرده دنياو

(1) د . م ، ل ، ۵۹ .

(2) د . م ، ل ، ۵۹ .

خه ریکبویون پیوهی خوی له خویدا دهردیکی گرانه و مایه‌ی خه م و خه‌فهت و ئازاره ، به هه‌مانشیوه رووکردنه بوونی ره‌سه‌ن و چاوه‌پوانکردنی تا دهرده‌که‌ویت و دیت ، ئه‌میش خوی له خویدا خه م و خه‌فهت و ئازاری پیوه‌یه . به‌لام ئه‌وه‌نده هه‌یه خه م و خه‌فهت و دهردی دنیا له پیناو شتیکی رووکه‌ش و بیمانادایه و به‌نسبهت مروّقه‌وه چاره‌نووس و ئه‌نجامیکی باش و دلخۆشکهری نییه ، به‌لام خه م و خه‌فهت و ئازاری چاوه‌پوانی بوون له پیناو شتیکی به‌رزو به‌ها‌داردایه و سه‌ره‌نجام و چاره‌نووسیکی باش له پیش که‌سه‌که‌دایه که دهرکه‌وتن و هاتنی (یار - بوون) هه‌به‌مه له خه م و خه‌فهت و دهردی ئازار رزگاری ده‌بیته . هه‌ستکردن به‌م جیاوازییه وای له مه‌حوی کردوه بلّیت :

وه‌صیه‌تی مه‌جنونه هه‌ر که‌س دهردی دنیا عاره بۆی

خۆ بکا وه‌ک من به دهردی عیشقی یاری موبته‌لا⁽¹⁾

رووکردنه دنیاو خه‌ریکبویون پیوهی دهردیکه‌و که‌سیک یه‌ک جار هه‌ستی به بوونی ره‌سه‌نی خوی کردبیت و له چاو ئه‌و بوونه‌یدا بی نرخی دنیای بۆ دهرکه‌وتبیت ، به‌لایه‌وه عاره جاریکی تر به‌ره‌و دنیا بجیتته‌وه و به دهردی دنیاوه موبته‌لا ببیت . بۆیه روو له دنیا وهرده‌چه‌رخینیت و به‌ره‌و بوونی ره‌سه‌نی خوی ده‌چیت و به دهردی عیشق و گه‌یشتن به‌و (یار - بوون) هی خۆیه‌وه خوی موبته‌لا ده‌کات ، چونکه موبته‌لا بوون به‌م دهرده‌وه نه‌ک هه‌ر عار نییه ، به‌لکو کۆتاییه‌کی باشی هه‌یه و سه‌ره‌نجام ئه‌و که‌سه به‌و بوونه‌ی خوی ده‌گات و ئارامی رووی تیده‌کات . به‌لام ئه‌وانه‌ی واز له‌م بوونه‌ی خویان ده‌هینن و به دنیاوه خه‌ریک ده‌بن ، هه‌رگیز ناگه‌نه ئارامی و ده‌بنه که‌سانیکی چاو برسی :

چاویان ئه‌م ئه‌هلی دنیا به‌ئوه‌نده برسییه

پادشاکانی به‌ده‌مدا یه‌ک سه‌ری یه‌کتر ده‌بات⁽²⁾

ئه‌وانه‌ی وازیان له‌و بوونه ره‌سه‌نه‌ی خویان هیناوه که له ناو خۆیاندا یه‌و له چوون به‌ره‌و دنیاو ده‌ستکه‌وتنی شتی دنیا ییدا هه‌ست به بوونی خویان ده‌کن ، هه‌رگیز به بوونیکی راسته‌قینه‌و ئارامی به‌خش ناگه‌ن و تا زیاتر شتی دنیایی به‌ده‌ستبێنن ، زیاتر چاو برسی ده‌بن و هه‌ولی به‌ده‌سته‌هینانی شتی زیاتر ده‌دن .

(1) د. م. ل. ۲۸

(2) د. م. ل. ۶۰

تهانهات پاشا ، که زۆرتین ریژهی شتی دنیایی دهستکه وتوووه ده بیئت ئیتر له وهدا ههست به بوونی خۆی بکات و ئارامی رووی تی بکات ، کهچی هیشتا رازی نییه و پهلاماری پاشای تر ده دات و دهیه ویت ئه وهی ئه و پاشایه ی تر ههیه تی بۆ ئه م بیئت . ئه گه ر ئه مه شی بۆ ئه نجام درا ، هیشتا هه ولی زیاتر ده دات و هه رگیز ئارامی رووی تی ناکات ، چونکه ئه وهی ئه و دوا ی که وتوووه مایه ی ئارامی نییه وهک سه راب وایه و ته نها له دووره وه خۆشه ویست و ئارامی به خشه و له ئاو ده چیت ، که لئی نزیک بوویه وه بۆی دهرده که ویت که ئاو نییه و سه رابه ، هه ر ئه مه وای له مه حوی کردوووه بلّیت :

به ئاوی تیگه یشتین دنیا ئیمه هه ر سه رابی بوو

هه موو ده شچن به خنکان و له وشکیشه مه له ی مه خلوق⁽¹⁾

مرۆڤ له ناخه وه چه زی له وهیه حاله تی ئیستای خۆی تیپه پینیت و به ره و پیشتره و به ره و که مال بپوات ، واته له ناخه وه تینووی شتیگه که هیشتا پیی نه گه یشتوووه دهیه ویت پیی بگات و بییته که سیکی پیگه یشتوو . کاتیگ مرۆڤ وای زانی ئه وهی ئه و تینوویه تی و به دوایدا ده گه رپت دنیا یه ، ئه و شوین دنیا ده که ویت و هه ولی به ده سه ته یانی ده دات ، که به ده ستی هینا ، هه ست ده کات ئه و چه زو تینوویه تی ه ی ناخی هه ر ماوه و چۆن سه راب تینوویه تی مرۆڤ ناشکی نیت ، دنیا ش ئه و چه زو تینوویه تی ناوه کییه ی ئه می نه شکاندوووه ئه وهی ئه و دوا ی که وتوووه ، ئه وه نه بووه که تینوویه تی ده شکینیت و ئارامی به مرۆڤ ده به خشییت . له مه وه ئه وهی بۆ دهرده که ویت ده بیئت ئیتر واز له دنیا بینیت که وهک سه رابه و روو له بوونی ره سه نی خۆی بکات ، که نه ک هه ر سه راب نییه ، به لکو گه وه ریگه و له ناو که سه که خۆیدا یه . ئه وهی واز له م گه وه ره به پینیت و روو له دنیا بکات ، واته گه وه ره که ی بگورپته وه به دنیا ، مه حوی به کپیاریکی غه شیمی ده زانیت و له باره یه وه ده لیت :

له سووقی ده مه ردا دوکانی هه ر که س موده تی عومره

گوهر - دانه به پشکل دانه مه حوی مامه له ی مه خلوق⁽²⁾

واته هه ر که سیک له ماوه ی عومری خۆیدا یاخود له ژبانی خۆیدا ، واز له بوونی ره سه نی خۆی به پینیت و روو بکاته دنیاو شتی دنیایی که وهک سه رابن و پیوه یان خه ریکبیت و ژبانی له پینا و ئه واندا به سه ر بیات ، ئه و وهک ئه وهیه ئه م

(1) د. م. ، ۱۸۲ل

(2) د. م. ، ۱۸۲ل

كەسە دانە گەوھەرى بەنرخى گۆزبېيتەو بە پىشكىل كە ھىچ نرخیكى نىيە . واتە بوونى رەسەن وەك دانەى گەوھەرەو شتە دنيايىەكان وەك پىشكىلن وازھىنان لە بوونى رەسەن و كەوتنە دواى بە دەستھىنانى شتى دنيايى ، وەك گۆرپنەوھى گەوھەرە بە پىشكىل . مەھوى ھەستدەكات لە دوكانى عومرى خۇيدا مامەلەى لەم جۆرەى كردووە ، بۆيە تا ئىستا (يار - بوون) دەرەكەوتووەو خۆى پىشانى ئەم نەداوہ .

خۇ ئامادە كردن بۇ دەرکەوتنى (يار - بوون)

مەھوى ھەستدەكات تا لە ناو خەلكدا بىت و بە دنياو شتى دنيايىەوہ خەرىكىبىت ، لەبوونى رەسەنى خۆى داپراو دەبىت و ئەو بوونەى دەرناكەوئىت . پىويستە رىگەيەك بدۆزىتەوہ بۇ ئەوھى لە دنياو خەلك و دەرەوہ دابىرپىت و جەستەو ناخ و دللى لە بوونى ساختەو بىگانە پاكبكاتەوہو بۇ دەرکەوتنى بوونى رەسەن خۆى ئامادە بكات ، بۇ ئەمەش دەبىت روو بكاتە سارا :

بەجى نايى دەبى روو كەينە سارا

حەقى ئادابى مەجنوونى لە شارا^(۱)

مەرجىش نىيە دەرچوون لە ناو خەلك و رووكردنە سارا بە جەستە بىت ، واتە لەوانەيە ئەو روئىشتن و دەرچوونە لە ناو خەلك بە جەستە نەبىت ، بەلكو بەوہ بىت لە ناوہویدا خۆى لە خەلك دابىرپىت و رووبكاتە سارايەك كە ساراي بوونى خۆيەتى و لەگەل ئەو بوونەى خۇيدا ئازادانە بژى ، چونكە ئەگەر لە ناو خەلكدا بىت لەم ئازادى و سەربەستىيە خودىيە بىبەش دەبىت ، بەم داپرانەى لە خەلك ئازادى خۆى بە دەست دىننىت و لەژىر كارىگەرىي ئەواندا نامىننىت . ئەمەش ماناسى ھەلبۇزاردنى بوونى خۆيەتى و بەمە فەزلى ئەو بوونەى دەدات بەسەر عالەمداو بە تەواوى پاشەكشى لە چوار دەورى خۆى دەكات و ئەنجامى ئەم داپران و پاشەكشەيەش روچوونە بە قولايى بوونى خۇيدا . بەم روچوونە ئەوھى بۇ دەرەكەوئىت كە ئەگەر بىت و لەم بوونەى خۆى دابىرپىت و بەرەو دنياو دەرەوہ بچىت و بشبىتە دارا ، ئەوا ئەسكەندەرىكى لى بەيدا دەبىت و دەيفەوتىننىت و نايەئلىت ، بۆيە دەئلىت :

(1) د . م ، ل ، ۷ .

که چرخ نەسکەندەری دی دەردەدارە

وتی : ئەم ھەم بوو ھەمدەردی دارا^(۱)

لەم دێرەدا مەحوی زۆر قسول و دوور دەپوات و باسی دوو کەسی ناوێدار دەکات کە لە دەرەویدا ، واتە لە پلەو پایەو دەسەلات و پاشایەتیدا ، ھەستیان بە بوونی خۆیانکردوو . ئەوانیش داریۆشنی پاشای فارسەکان و نەسکەندەری مەکەدۆنین و مەحوی دەیویت لە ریگەیی بەسەرھات و چارەنووسی ئەوانەو ، ئەو راستیە بەسەلمیئیت کە ئەو بوونەیی مرۆڤ لە دەرەویدا لای کەسانی تر ھەیەتی ، تەنانەت ئەگەر دەسەلاتیکی گەرەو پاشایەتیش بیست ، ئەو بوونیکی ساختەییەو کەسەکە ناتوانیت تاسەر پارێزگاری لەو بوونە بکات و خاوەنی بیست . ئەو تە داریوش لەبری ئەوێ لە ناوێویدا خۆیدا ھەست بە بوونی رەسەنی خۆی بکات ، لە دەرەویدا لە دەسەلات و پاشایەتیدا ھەستی بە بوونی خۆی دەکرد ، بەلام لەبەرئەوێ ئەم بوونەیی بوونیکی دەرەکی و ساختە بوو ، کەسیکی وەک نەسکەندەری ئی پەیدا بوو ، کە لەو بەھێزتر بوو ، لە پاشایەتی خست و تەخت و تاراجی تیکدا ، واتە لێرەدا بوونی نەسکەندەر بەسەر بوونی داریۆشدا زالیوو و لە ناوی برد . ئەم بوونەیی نەسکەندەریش ھەرچەند بوونیکی بە توانا و ئازا دەسەلاتدار بوو ، بەلام لەبەرئەوێ ئەمیش دیسان بوونیک بوو کە نەسکەندەر لە دەرەویدا بە دەستی ھینابوو ، واتە بوونیکی ساختە بوو ، چەرخێ زەمانە بەسەریدا زالیوو و ئەو بوونەیی نەھێشت و خۆی و دەسەلات و پاشایەتیەکی لە ناو برد . واتە ئەگەر مرۆڤ واز لەو بوونە رەسەنەیی خۆی بەیئیت کە لە ناوێویدا خۆیدا و تەنھا خۆی خاوەنیەتی و نەک ھیچ کەسیک تەنانەت چەرخێ زەمانەش ناتوانیت لێی بسیئیت و لە ناوی بیات ، ئەگەر مرۆڤ وازی لەم بوونەیی خۆی ھیناو لە دەرەویدا بە دوا بووندا گەپاوتوانی بوونیکی دەرەکی بە دەست بەیئیت ، با ئەم بوونە دەرەکیەیی ئەو نەدە بەھێزیش بیست کەس نەتوانیت بەسەریدا زال بیست و لە ناوی بیات ، بەلام لەبەرئەوێ بوونیکی ساختەییەو لە دەرەویدا بە دەستی ھیناوە ، ئەوا وەک مەوجودیکەو بە تێپەربوونی کات سێحرو ھێزوتوانای خۆی لە دەستدەدات و دەفوتیت ، واتە چەرخێ زەمانە لە دنیا دا دەیفەوتیئیت و وەک ھەموو مەوجودیک و بوونیکی ساختە لە ناو دەچیت . بەلام ئەگەر

(1) د. م. ل. ۷.

مرؤق له ناوه وهی خۆیدا به دواى بوونی خۆیدا بگه پیت و بتوانیت ئه و بوونه ی بدۆزیتته وهو ببیتته خاوه نی ، ئه واکه س ناتوانیت بوونی ئه وکسه له ناو بیات و بیفه وتینیت . با ئه وکسه له دهره وهو دنیا دا زۆر بیده سه لاتیش بیت و بکریت به داردا ، به لام به و بوونه ره سه نه ی خۆی هه ر نه مره و به کردن به داردا کۆتایی به و بوونه ی نایه ت و له ناو ناچیت ، هه ره ئه مه وای له مه حوی کردوه بلیت :

هه تا حق ناصیره هه ر حه قه مه نظور

وه کو (مه نصور) ئه گه ر به مکه ن به دارا⁽¹⁾

لیره دا لای مه حوی مه نصور ی کور ی حه لاج به پیچه وانه ی دارا و ئه سه که نده ره وه بووه ، ئه وان له ده سه لاتی دنیا یی و پاشایه تیدا هه ستیان به بوونی خۆیان ده کرد ، به لام له به ره وه ی ئه م جۆره بوونه بوونیکی ساخته یه و له دهره وه ی که سه که دایه له ناو ده چیت و نامینیت ، بۆیه ئه وانیش له ناو چوون و نه مان . به لام مه نصور وازی له دنیا و شته دنیا ییه کانی وه ک پاره و سامان و خۆشی و... هتد هینا و له ناوه وه ی خۆیدا به دوا ی حه ق و راستیدا ده گه را (که ئه م حاله ته ش وه ک گه رانه به دوا ی بوونی ره سه ندا لای مه حوی) بۆیه توانی ئه و حه ققه ی به دوایدا ده گه ری ، له ناوه وه ی خۆیدا بیدۆزیتته وه . نه شه ی دۆزینه وه ی ئه و حه ققه مه ستیکردو له دهره وه دا پرا و ئاگای له دهره وه نه ما و به ده نگ ی به رز ها واری ده کرد (انا الحق) و له سه ر ئه م وته یه ی که له دهره وه و لای ده سه لات و کۆمه لگه ی ئه و سه رده مه به کو فر داده نرا ، له سیداره درا . به لام مه حوی وا هه سته کات که حه للاج هه رچه ند له رووی جه سته ییه وه فه وتانیا ن و له ناویان به رد ، به لام له به ره وه ی له ناو خۆیدا حه ق و راستیی دۆزیبووه وه له پینا و دۆزینه وه ی ئه و حه ق و راستییه دا وازی له هه موو شتیکی دنیا هینا و خۆی کرده قوربانی ، ئه و به و حه ق و راستییه ی ناوه وه ی هه ر که سێکی نه مره . بۆیه مه حویش ، دوا ی ئه و راستییه ده که ویت که له ناو خۆیدا یه تی و بریتییه له بوونی ره سه نی خۆی و به لایه وه کیشه نییه که وه کو مه نصور بکریت به داردا ، به لکو کیشه ی مه حوی له نه گه یشتندا یه به و بوونه ره سه نه ی خۆی ، بۆیه ده لیت :

نه گه یمه ئه و جوانه و گه ییمه پیری

مه ده د یا پیری پیرانی بوخارا⁽²⁾

(1) . د . م . ل ۸ .

(2) . د . م . ل ۸ .

له لیكدانه وهی دپیره كانی پيشه وهدا ئه وه دهر كهوت مه حوی دهر كی به وه
 كردوه كه بوونی راسته قینهی مروژ ، ئه و بوونه ره سه نه یه كه له ناو خۆیدایه تی و هیج
 كه سیك و ته نانه ت زه مانه ش ناتوانیت بیفه وتینیت و له ناوی بیات . له م دپیره دا
 مه حوی به (جوان) ناوی ئه و بوونه ره سه نه ی ده بیات . ناو بردنیشی به جوان زۆر له
 جیبی خۆیدایه تی ، چونكه هه رچه ند جوان به مانای گه نج نایه ت ، به لام كه به جوان
 ناوی برد واته ناشیرین نییه و ئه مه ش مانای وایه هه ر له تافی لاویدایه و پیر نه بووه ،
 ئه مه ش به لگه ی ئه وه یه مه حوی هه ستی به وه كردوه ئه و بوونه ی ، وه ك مروژ نییه كه
 له رووی جهسته وه و له دهر وه دا پیر بوون رووی تیده كات و به ره به ره بیه یزو لاوازی
 ده كات و له ناوی ده بیات . لیتره دا مه حوی هه سته كات ماوه یه كی زۆره ویلی دوا ی ئه و
 بوونه ی خۆی بووه و گه یشتووه ته ته مه نیک كه پیر بووه ، كه چی دوا ی ئه و هه موو
 ته مه نه زۆره ئه و بوونه ی پیر نه بووه و هه ر (جوان) ه واته له تافی لاویدایه . لیتره دا
 مه حوی هاوار له ده ست ئه وه ده كات كه له رووی دهر وه پیر بووه و ته مه نی
 به سه رچووه ، كه چی هیشتا له ناوه ویدا نه ی توانیوه به و بوونه ره سه نه ی خۆی
 بگات . ئه م نه گه یشتنه ی به بوونی ره سه نی خۆی وه ك دووری دلداریک وایه له
 دل به ره كه ی و بووه ته مایه ی خه م و خه فه ت و له پو لاوازی كردوه ، بۆیه ده لیت :

له بهر زارو نه زاری بوومه وهك پووش

ده ئه مجا رابویره من به زارا⁽¹⁾

لیتره دا رووی ده می كردوه ته بوونه ره سه نه كه ی و باسی حاللی خۆی بۆ
 ده كات ، كه له تاو دووری ئه و و چاوه پوانییه كی زۆرو نه گه یشتن پیتی ، ره نگی زه رد
 هه لگه پاوه و جهسته ی لاوازو باریك بووه ، بۆیه داوا له بوونه كه ی ده كات كه جارێك ئه م
 (مه حوی) ی به زاردا بیته . واته جارێك یادی مه حوی بكات و خۆی بۆ دهر خات بۆ
 ئه وه ی پیتی بگات . به لام دیاره ئه و بوونه مه حوییه هه ر به یاددا نه هاتووه ، بۆیه
 مه حوی حاللی زۆر خراب بووه و ده لیت :

مه گه ر تقه رضی حالم كه ی له كن یار

قه لام ساغی قسه من نیمه یارا⁽²⁾

(1) د. م. ، ل. ۹

(2) د. م. ، ل. ۹

خراپبوونی حالی مه حوی به هۆی دهرنه که وتن و نه هاتنی ئه و بوونهی و نه گه یشتنی به و بوونهی ، گه یشتوو ته رادهیه ک توانای ئه وهی نه ماوه باسی حالی خۆی بۆ (یار - بوون) بکات و داوا له قه له مه که ی ده کات باسی حالی ئه م بۆ یار بکات . ئه مه ش مانای ئه وه یه مه حوی ئه وه ی به لاره باشتره که ده ست له دنیای خۆشی و رابواردن هه لگریت و چاره پوانی هاتنی (یار - بوون) بێت . نیتر ئه گه ر نه هاتنی یارو چاره پوانی مه حوی بۆ ئه و یاره ی ، بینه هۆی له پو لاوی و پیری بوون و فه وتانیشی ، ئه وا ئه مه ی به لاره باشتره له وه ی ئه و بوونه ی له بیر بکات و له شتی دنیایی وه ک پاره و سامان و ده سه لاتدا هه ست به بوون بکات و پێیان وه خه ریکبیت و تیا یاندا رۆبچیت . ته نانه ت له مه زیاتر ده پروات و ده لیت :

وه ره دهستی به خونم که نیگارین

خوینی من هه لالت بی نیگارا⁽¹⁾

مه حوی پێی وایه ئه گه ر دهر که وتن و هاتنی ئه و بوونه ی ببیته هۆی کوزران و خوین رزانی ، هه ر ئاماده یه و ته نانه ت خۆی داوا له بوونه که ی ده کات که بێت و خوینی ئه م برپژیت و له جیاتی خه نه به خوینی ئه م دهستی خۆی سو رو ره نگا و په رنگ بکات . ئه م داوا کاریه شی له به ره ئه وه یه هه سته ده کات نه هاتنی (یار - بوون) و دهرنه که وتنی له به ره ئه وه یه بوونی ساخته و مه وجود ئاماده بیان هه یه و جهسته ی ئه م هیشتا نشینگه ی ئه وانه و له ژیر ده ستیان دایه ، بۆیه ئه و بوونه ره سه نه ی نایه ت . مه حویش داوا ی لی ده کات که بێت و ئه م بکوژیت و خوینی برپژیت ، ئه م کوشتنه ش ناکاته کوشتنی ئه و مه حوییه ی که خاوه نی ئه و بوونه ره سه نه یه ، به لکو ده کاته کوشتنی ئه و لایه نه ی مه حوی که بوونی ساخته تیایدا ئاماده یی هه یه و کوشتنی ئه و لایه نه ش مانای کوشتن و فه وتانی ئه و بوونه ساخته یه و به مه ش ریگا بۆ هاتن و دهرکه وتنی بوونی ره سه ن خۆش ده بێت و جهسته ی له مه وجود بوونی ساخته به تالده ببیته وه و ئاماده ی هاتن و دهرکه وتنی بوونی ره سه نی خۆی ده بێت . به لام ئه گه ر ئه مه روونه دات ، واته جهسته ی مه حوی له بوونی ساخته پاک نه ببیته وه ، ئه وا ئه و بوونه له مه حوی وه رده چه رخیت ، بۆیه ده لیت :

زوو ئه و شوخه له عاشق وه رده چه رخیی

له گه ل که س ، چه رخه ئه و ، ناکا مودارا⁽¹⁾

لیره دا مه حوی (شوخ - یار - بوون) ی خوی به چرخ چواندوه . له و رووه وه
 که چهرخی زه مانه به رامبه ر به مرؤف تا سه ر له سه ر یه کبار نییه و هر روژه ی به
 جوریکه ، روژیک روو له مرؤف ده کات و به خته وه ری ده کات ، روژیک ی رووی ل
 وهرده چرخینیت و به دبه ختی ده کات و توشی نه هامه تی ده کات . بوونی ره سه نی
 مرؤفیش ه مان سیفه تی هیه ، روژیک روو له مرؤفه که ده کات و روژیک رووی ل
 وهرده چرخینیت . به لام لیره ناو له رووی ئه م سیفه ته وه جیاوازییه کی ریشه یی له
 نیوان چهرخی زه مانه و بوونی ره سه نی مرؤفا هیه : چهرخی زه مانه که روژیک روو له
 مرؤف ده کات و روژیک تر رووی ل وهرده چرخینیت ، ئه مه په یوه ندی به مرؤفه که وه
 نییه ، به لکو په یوه ندی به خودی چهرخی زه مانه وه هیه که بی شه باته و دامه زواو
 نییه و هر روژه ی له سه ر یاریکه ، واته به رامبه ر به مرؤف بیوه فایه . به لام روو
 تیگردن و روو وهرچه رخاندنی بوونی ره سه ن له مرؤف ، له بیوه فایه ئه و بوونه
 ره سه نه وه نییه به رامبه ر به مرؤف ، به لکو په یوه ندی به وه فاو بیوه فایه مرؤفه که وه
 هیه به رامبه ر ئه و بوونه ره سه نه ی خوی ، ئه گه ر که سه که وه فای بؤ ئه و بوونه
 ره سه نه ی خوی هه بوو و رووی له بوونی ساخته وهرگیتراو به ره و بوونه که ی خوی
 چوو ، ئه و ئه و بوونه ش به ره و ئه و ده چیت . به لام ئه گه ر که سه که به رامبه ر ئه م
 بوونه ی خوی بیوه فا بوو و رووی ل وهرچه رخاندو به ره و بوونی ساخته و شتی دنیایی
 چوو ، ئه و ئه و بوونه ش روو له م که سه وهرده چرخینیت . لیره دا مه حوی له وه
 بیئاگایه که خوی وه فای بؤ ئه و بوونه ره سه نه ی خوی نه بووه و بوونی ساخته و شتی
 دنیایی له ناویدا هن ، بویه ئه و بوونه ره سه نه ی که به مه ی زانیوه زوو له مه حوی
 وهرچه رخاوه ، مه حویش وا ده زانیت ئه م روو وهرچه رخانه ی بوونی ره سه ن له وه وه یه
 که وه ک چهرخ وایه و زوو وهرده چرخیت . به لام مه حوی تا سه ر له م بیئاگاییه دا
 نه ماوه ته وه و دواتر هه سستی به م جیاوازییه کردوه له نیوان چهرخ و (شوخ - یار -
 بوونی ره سه ن) دا . ئه مه ش له م دوو دیره دا دهرده که ویت که ده لیت :

فه له ک هه رگا که سیکی هه لپری وه قتی هیلاکه تیه
 که سه ر بؤ گه یینه په ت بی پی له کورسی وئه سه کم چبکا
 له عوششاق و ره قیب ئه و شوخه چاری لوتفی وهرگیترا
 که ئاسک ئاده می یا سه گ ببینی ، غهیری سل چبکا⁽¹⁾

(1) د . م ، ل ، ۱۰ .

(2) د . م ، ل ، ۱۵ .

لێزه دا مه حوی به ته وای ههستی به و جیاوازییهی نیوان بوونی رهسه ن و چه رخ (که لێزه دا به فه له ک ناوی هیناوه) کردووه و جیای کردوونه ته وه و هر یه که یانی له دێژیکدا باس کردووه . که چی پێشتر له بهر ئه وهی ههستی به م جیاوازییه نه کردبوو ههردووکیانی له یه ک دێژدا باس کردبوو ..

له دێژی یه که مه دا باسی چه رخی زه مانه (فه له ک) ده کات که به رامبه ر به مرۆڤه بیوه فایه ، مرۆڤه به رز ده کاته وه و پله و پایه و سه روه ت و سامانی ده داتی و به خته وه ری ده کات ، مرۆڤه که ش به ته وای روو ده کاته ئه و و عاشقی ده بیته ، که چی له ناکاو له و مرۆڤه وه رده چه رخیته و به دبه ختی ده کات و ده دیدات له زه وی و ملی ده شکینیت . به لام له دێژی دووه مه دا باسی (شوڤ - یار - بوونی ره سه ن) ده کات ، ئه و بوونه ره سه نه کاتیک روو له عاشق وه رده چه رخیته ، که ده بینیت له ناو عاشقدا ره قیب هه یه ، واته بوونی ساخته هه یه و عاشق پێوه ی خه ریکه ، بۆیه چاوی لوتفی خۆی له و عاشقه و ره قیبه که ی ناوی وه رده گێژیت و غایب ده بیته . به لام مه حوی لێزه دا نه ک هه ر به بیوه فای دانانیت و گله یی ئه وه ی لێ ناکات که رووی له م وه رچه رخان دووه ، به لکو هه سته ده کات به نه سه ت ئه و بوونه وه ، ئه مه شتیکی ئاسایه و حه ققی خۆیه تی که چاوی لوتفی له م وه رگێژپراوه ، چونکه ئه م (واته مه حوی) وه فای بۆ ئه و بوونه ره سه نه ی خۆی نه بووه و ره قیبی هیناوه ته ناو خۆی ، بۆیه ئه و بوونه ی رووی لێ وه رگێژپراوه . واته هه سته ده کات ئه وه بیوه فایه ئه م بووه وای له بوونه ره سه نه که ی کردووه که وه ک چۆن ئاسک ، مرۆڤه یان سه گ ده بینیت سلیمان لێ ده کاته وه ، ئه و بوونه ره سه نه ش سلێ له عاشق (مه حوی) و ره قیب (که ده کاته بوونی ساخته) کردووه ته وه و چاوی لێ وه رگێژپراون و مه حویی تووشی خه م و خه فه ت و ده رده ئازار کردووه ، بۆیه ده لیت :

به نام گه ره قیبانت بسوتین ئه ی گوڵی ره عنا

مه ره نجه تو خودا شوعله له ئاقاری چقل چبکا⁽¹⁾

دووری مه حوی له بوونه ره سه نه که ی (که به گوڵی ره عنا ناوی بردووه) بووه ته مایه ی خه م و خه فه ت و ئیش و ئازار بۆی و گه یشتووه ته حاله تیک که ئاه و هه ناسه ی وه ک ئاگری لێ هاتووه . هه ستیش ده کات دووری خۆی له (یار - بوون) و ده رنه که وتنی ئه و یاره ی به هۆی ئه وه وه یه ره قیبه کانی (یار - بوون) له ناویدان بۆیه یار نایه ت . واته نه هاتنی یار په یوه ندی به وه وه هه یه بوونی ساخته (که به ره قیب

(1) د . م . ل . ١٤

ناوی بردووه) له ناویدا هه‌یه و بووه‌ته هۆی ئه‌وه‌ی بوونه ره‌سه‌نه‌که‌ی نه‌یه‌ت ، بۆیه هه‌سته‌ه‌کات ئه‌و ئاه و هه‌ناسانه‌ی که به‌هۆی دووری یاره‌وه ئاگرین بوون ، لێره‌دا به‌که‌لکی دین و ره‌قیبه‌کانی پێ ده‌سووتینیت . سووتاندنی ره‌قیبیش مانای نه‌مانی بوونی ساخته‌یه له ناو مه‌حویدا که وه‌ک چقل وان و ریگرن له‌به‌رده‌م هاتن و ده‌رکه‌وتنی بوونی ره‌سه‌ندا .

مه‌حوی که هه‌سته‌ه‌کات ده‌رکه‌وتنی ئه‌و بوونه ره‌سه‌نه‌ی و نه‌گه‌یشتنی ئه‌م پێی به‌ هۆی ئه‌وه‌یه که به‌ بوونی ساخته‌وه خه‌ریکه ، له‌م کاره‌ی په‌شیمان‌ه ده‌لێت:

هه‌تا ماوه ده‌بی ئه‌شکی نه‌دامه‌ت داوه‌ری ئی چاوه‌

عه‌ره‌ق ریتن نه‌بی شه‌خصی له‌ کاری خۆ خه‌جل چیکا⁽¹⁾

لێره‌دا هه‌ست ده‌کات ماده‌م چاوی له‌ دنیاو شتی دنیاوی و بوونی ساخته بووه‌و خۆی لێیان پاک نه‌کردووه‌ته‌وه‌و چاوه‌پروانی هاتنی (یار - بوون) نه‌بووه‌ تابیت ، ده‌بی‌ت هه‌تا ماوه شه‌رم له‌م کاره‌ی خۆی بکات و فرمیسکی په‌شیمانی و عاره‌قی شه‌رمه‌زاری بریژیت ، به‌لکو ئه‌م په‌شیمانی و شه‌رمه‌زاییه‌ بینه هۆی پاکبوونه‌وه‌ی جه‌سته‌ی له‌ دنیاو بوونی ساخته‌و ، یار ده‌ریکه‌ویت . نه‌ک هه‌ر ئه‌مه ، ته‌نانه‌ت زۆر دوور ده‌پوات و ده‌لێت :

سه‌فه‌ر جائیز نییه‌ با بۆ حه‌ره‌م بی له‌و به‌رو بوومه

فه‌قه‌ط مه‌جذوبی زنجیری نه‌صیبی ئاوو گل چیکا⁽²⁾

مه‌به‌ستی له‌ (به‌روبووم) ئه‌و بوونه ره‌سه‌نه‌یه که له‌ خۆیه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت و به‌ره‌می خۆیه‌تی . واته‌ شوینی سه‌ره‌له‌دانی ئه‌و بوونه ، ناوه‌وه‌ی خۆیه‌تی و پێی وایه‌ نابیت مرۆڤ له‌ پیناو هه‌یج شتیکی ده‌ره‌وه‌دا ، واز له‌م بوونه‌ی به‌یئیت و لێی دوور بکه‌ویته‌وه ، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ئه‌و شته‌ی ده‌ره‌وه شوینیکی پیرۆزی وه‌ک که‌عه‌ش بیت (که به‌ حه‌ره‌م ناری هه‌یناوه) ، نابیت مرۆڤ واز له‌ بوونی خۆی به‌یئیت و به‌ره‌و ئه‌و بجیت . واته‌ گه‌یشتووه‌ته‌ ئه‌و برۆایه‌ی که به‌ هه‌یج جوړیک چاوه‌ له‌ بوونه ره‌سه‌نه‌ی خۆی وه‌رنه‌گیریت و لێی دانه‌بریت ، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر چون بۆ حه‌ره‌م که ده‌کاته چون بۆ خه‌ج ببیته هۆی ئه‌وه‌ی خه‌یاڵ و بیرو هۆشی لای ئه‌م بوونه‌ی

(1) د. م. ، ل. ١٤

(2) د. م. ، ل. ١٥

خۆی نه مینیت و لئی دابریت و به هۆی پیروزی حهره مه وه خه یال و بیرو هۆشی بگوێزینه وه بۆ ئه و حهره مه ، ئه و چوونه به جائیز نازانیت و مانه وه و ئاگابوونی له و بوونه ی خۆی به باستر ده زانیت له چوون بۆ حهره م ، چونکه هه سته کات ئه و بوونه ی خۆی وه ک تۆویکه (واته : بوونه له خۆیدا) و ده بیته زه مینه ی بۆ خۆش بکات تا سه ر ده ربه ئیت و گه شه بکات و بیته دی (واته : بیته بوون بۆ خۆی) . به جائیز نه زانینی چوونه حهره میشی له به رئه وه یه نه وه کو پیروزی ئاوی زه مزه می مه ککه و خاکه که ی که پیغه مبه ری به سه ردا رویشته وه مه زاره که ی له و ییه ، به ره و خۆیان رایکیشن و له پیروزی ئه و ئاو و گله وه ، که سیتییه کی ئایینی تیا دروست بیته (که ده کاته بوونیکی ساخته) و له ئه رکی سه ره کیی خۆی دووریکه و یته وه ، که به دیه ئانی بوونی ره سه نی خۆیه تی و ئه مه ش بیته هۆی ئه وه ی ئه و بوونه ی بیناز بیته و به دی نه یه ت . هه روه ما له دیریکی تر دا ده لیت :

سرفراز بی نیازی از صفا و مروه گشت

هر که گردد جبهه سایی کعبه کوی شما⁽¹⁾

واته : هه رکه سیك ناوچه وانی بساویت به که عبه ی گه ره ک یان کۆلانی ئیوه دا ، یاخود به ده وری باره گای که عبه ی کۆلانی تۆدا بسورپه وه ، سه ره زری بی نیازییه له سه فاومه روه کردن . (سه فاومه روه) که بریتیه له هاتن و چوون له نیوان (صفا) و (مروه) دا ، که دوو گردۆلکه ن و یه کیکه له روکنه کانی هه ج ، مه حوی پنی وایه ئه گه ر زیاره تی کۆلانی یاره که ی بکات ، پپویست ناکات بچپته هه ج و له وئ سه فاومه روه ئه تجم بدات . واته له پینا و به دیه اتنی بوونی ره سه نی خۆیدا ئاماده یه واز له و که سیتییه ئایینییه به ئیت ، که به ره و جبهه چیکردنی ئادابه کانی ئاین رایده کیشیت و وای لیده کات له بوونی ره سه نی خۆی بیناگابیت و له یادی بکات . ئه م ئاماده ییه ی مه حوی بۆ وازه ئیان له بوونی ساخته ، و ده کات ده می ده رکه وتن و هاتنی یار نزیك بیته وه ، بۆیه ده لیت :

که ردی ریی هه ستاوه جی داوا ده کا

به خته مائی چاوی کی ئاوا ده کا⁽²⁾

لێره دا هه سته کات ئه و بوونه ی جبهه ک یاخوود بلین جهسته یه کی نییه تا تیایدا نیشته جی بیته و له ریگه ی ئه و جهسته وه به دی بیته . واته بوونه که ی ئاماده ی

(1) د. م. ج. ۴۷۶ .

(2) د. م. ج. ۲۲ .

دەرکه و تن و به دبهاتنه و جییه کی دهوئیت که زه مینه یه کی له بار بیت و تیایدا وه دی بیت . مه حوی هه سته دکات جیی ئه و بوونه جه سته ی ئه مه ، بۆیه ئاماده یی خۆی بۆ هاتنی ئه و بوونه بۆ ناو جه سته ی ، به وه نیشاندهدات که سه جده بۆ ئه و بوونه ی بیات ، که چی :

وه رده گئیری روو که سه جده ی بهر ده به م

هه ی ده لئی که ی نوئیری روژاوا ده کا⁽¹⁾

لیره دا مه حوی هیشتا به ته واری وازی له بوونی ساخته و مه وجود نه هیناوه و له ناو خۆیدا ده ری نه کردوون ، که چی به ره و (یار - بوون) یش ده چیت و سه جده ی بۆ ده بات . ئه ویش رووی لی وه رده گئیریت و سه جده که ی قبول ناکات ، واته نایه ته ناو جه سته ی مه حوی ، چونکه کاتی ئه وه نه هاتوو ه بیته ناو جه سته ی مه حوی و هیشتا ئه و جه سته یه ی مه حوی بوونی ساخته ی تیدایه و سه جده که ی له کاتی خۆیدا نییه . مه حوی وا ده زانیت به وه ی سه یری مه وجود بوونی ساخته و ده ره وه نه کات و ته نه ا سه یری ئه و بوونه ی خۆی بکات ، ئیتر چاوی ده بیته جیی ئه و بوونه ، بۆیه ده لئیت :

چاوه جیی ئه و شوخه بی ، وتم و ، وتی :

ئهم مه لاشیخه قسه ی بی جا ده کا⁽²⁾

به لام ئه و بوونه ره سه نه ی به مه ش رازی نییه و ئهم بۆچوونه ی مه حوی به قسه ی بی جی ده زانیت . له و رووه وه ش به بی جیی ده زانیت که مه حوی هیشتا به مه لایه تی و شیخایه تیی وه پابه نده ، که پله ی کۆمه لایه تین و بوونیکی ده ره کیانه ده دن به مه حوی ، واته ئهم بوونه بوونه بۆ ده ره وه و به مه مه حوی لای ده ره وه ئاماده یی هه یه و ده ره وه ش لای ئهم ئاماده ییان هه یه . به م پئیه مه حوی هیشتا له ناخوه به ته واری له ده ره وه و ده رو به ر ده نه براوه و خۆی بۆ ئه و بوونه ی یه کلایی نه کردوو ه ته وه ، بۆیه ئه و بوونه ش هاتنه ناو چاوی مه حوی ره د ده کاته وه ، نه ک هه ر ئه مه ، به لکو به کوژاوئیکی ریگی بوونیش قبولی ناکات :

کوشته ی ئه و چاوه م له جه معی کوشته گان

خه نجه ری موژگانی من (منها) ده کا⁽³⁾

(1) د . م ، ل ۲۳ .

(2) د . م ، ل ۲۳ .

(3) د . م ، ل ۲۳ .

لیژهدا که باسی کوشتن ده کریت ، مه به ست لئی کوشتنیکی واقعی نییه ، به لکو کوشتنیکی زهینییه و بریتییه له کوشتنی ئه و مه وجودو بوونه ساختانهی که له مه حویدان بۆ ئه وهی لییان پاک ببیته وه و ناوه وه جهستهی ببه نشینگه یه کی ئاماده بۆ ده رکه وتن و هاتنی بوونی ره سه ن . مه حوی ده یه ویت ئه م کوشتنه له لایه ن (یار - بوون) وه ئه نجام بدریت ، به لام ئه م کوشتنه له لایه ن بوونه وه ئه نجام نادریت ، به لکو له لایه ن مه حوی خۆیه وه ئه نجام ده دریت و به وه ده بیت له ناوه وه یدا به ته واوی ئاماده ی وازهینان بیت له بوونی ساخته و مه وجودو ئه و شته دنیا ییانه ی که بوون به شیک له و (واته له مه حوی) ، ئنجا ئه و کوشتنه ئه نجام ده دریت . دیاره لیژهدا مه حوی هیشتا له ناوه وه یدا ئاماده یی وازهینان له و شتانه ی تیدا نییه ، بۆیه (یار - بوون) له کۆمه لی ئاماده بووان بۆ کوشتن ، جیای ده کاته وه به و داخ و زامه وه به جیی ده هیلت :

زامی دل و ویران و مال ئاوا طه بیب

مالی ویرانم که مال ئاوا ده کا⁽¹⁾

که دلی مه حوی ویران بوو بوونی ساخته و شتی دنیا یی تیدا بوو ، ئه وا دلئیکی زاماره و بوونی ره سه نیش دلی زامدار و ویرانی ناویت تا بیکاته مالی خۆی ، به لکو دلئیکی ساغ و ئاوه دان به یادی خۆی ده ویت و دلی مه حویش هیشتا له مجۆره دلّه نییه و ، بوونه که ی هه سته کات ئه و دلّه هیشتا ئه و جییه نییه که ئه م تیدا نیشته جی بیت ، بۆیه مائئاوایی ده کات و ده روات . به لام ئه گه ر هاتوو مه حوی مالی خۆی ویران کرد که ده کاته وازهینان له دنیا و ده ره وه ، ئه وا مالی بوونه که ی (که ده کاته دلی) ئاوه دان ده بیته وه ئه م ئاوه دان بوونه وه یه ش به وه ده بیت که بوونه که ی حزوور په یدا ده کات . ئه مه ش واده کات وه ک چۆن بولبول رووده کاته گول مه حویش ئاوا رووبکاته بوونه که ی :

وه ک بولبول ئه و دلّه به گولی روو که روو ده کا

په روانه یه زیاره تی شه مع ئاره زوو ده کا⁽²⁾

(1) د . م ، ل ، ۲۴ .

(2) د . م ، ل ، ۲۵ .

واته وهك چۆن بولبول به ره و گول ده چیت و په پوله به ره و مؤم ، دلی مه حویش ئاوا به ره و ئه و بوونهی خوی چوه ، به لام دیاره ئه و بوونهی ئیستیجا بهی بۆ ئه م نه بووه ، بۆیه ده لیت :

من وه صلی ئه و به رابه ر جه ننه ت ده گرم و ئه و

دۆزه خ به ئاهمی سینهی من رووبه روو ده کا⁽¹⁾

مه حوی هه سته ده کات گه یشتن به و بوونهی وهك به هه شت وایه و له خه م و خه فته و ئازاری دووری رزگاری ده کات . که چی بوونه کهی ئاهه کانی سینهی مه حوی به دۆزه خ ده زانیت ، چونکه له پینا و ئه مدا هه لی نه کیشاون و بۆ شتی دنیایی و مه وجودبون و هیشتا نه یه توانیوه خوی له و شتانه پاکبکاته وه . ئه مه ش وای کردووه سینهی به نسه ت ئه و بوونه یه وه وهك دۆزه خیک بیته و بوونه کهی ئاماده نه بیته بچیته سینهی وه ، وهك چۆن پیشتر ئاماده نه بوو بچیته چاویه وه . واته جه ستهی مه حوی له م حاله ته دا له بوونی ساخته و مه وجودو شتی دنیایی پاک نه بووه ته وه و هیشتا مه یلی بۆیان هه یه ، بۆیه ئه و بوونهی نایه ته ناوی . مه حوی ده رکی به م حاله ته ی خوی کردووه و هه سته ده کات له م رووه وه له سۆفیه ک ده چیت که :

پیشیکی پان و تووکی بنا گوئی درێژو لول

صۆفی له دینی لاده به دیمه ن له جوو ده کا⁽²⁾

جوله که وا مه شهوورن که زۆر دنیا په رستن و هه زیان له سه روه ت و سامان پاره کۆکردنه وه یه . سۆفیه کیش که به رواله ت وازی له دنیا و سه روه ت و سامان هینابیت ، به لام له ناوه وه هه زی لیمان بیته ، ئه و وهك جوله که وایه . مه حویش بۆ ئه وهی وهکو سۆفی و جوله که ی لئ نه یه ت ، هه زده کات ئه و بوونهی بیته و ئیتر له م جۆره هه زو ئاره زووهی سۆفی و جوله که ، که مایه ی غه م و ناخۆشی و په ژاره یه رزگاری ببیته و به یه کگه یشتنی له گه ل ئه و بوونه ، بۆی ببیته به هه شت . له کاتی که دا نابیت مه حوی له تاو خه م و په ژاره و ناخۆشی ، که وهك دۆزه خ وان بۆی ، ئاره زووی له هاتنی یار بیته بۆ ئه وهی له و دۆزه خه رزگاری ببیته ، به لکو ده بیته سیفه تی عاشقی هه بیته و له پینا و ئه و بوونه یدا به هه موو جۆره خه م و خه فته و ده ردو ئازاریک

(1) د . م ، ل ، ٢٥ .

(2) د . م ، ل ، ٢٥ .

رازى بىت . ھەر ئەمە واپىكردووھ كە لەسەر زارى ، ياخوود لە روانگەى بوونە
رەسەنەكە يەوھ بلىت :

گەر عاشقى لە خوونى جگەر قوم دە ، دەم مەدە
مەى خووارە ، خام كارە ھەتا ھاور ھور دەگا^(۱)

مەھوى ئەگەر بە راستى عاشقى ئەو بوونە رەسەنەى خۆبەتى و دەبەوئىت
پىتى بگات ، دەبىت لەم پىتاوھدا بەرگەى ھەموو جۆرە ئىش و ئازارو خەم و خەفەتەك
بگرت ، تەنانەت ئەگەر ئەو خەم و خەفەت و ئىش و ئازارە بووبنە ھۆى ئەوھى
جگەرى پەر لە خۆين بگەن ، دەبىت قوم لەو خۆبەتى جگەرى بدات و ھىچ دەنگ و
ھەرايەكى لىوھ نەبەت . ئەگەر ئەم نامادەبىيەى نەبىت ، ئەوا ھىشتا نەزان و تازە
كارەو شىمانەى ئەوھ ھەيە واز لەو بوونەى خۆى بەئىنەت و بەرەو دنيا بچىت ، چونكە
دنيا مەبلى بۆ مرۆفە ھەيەو بەرەو خۆى راي دەكەشەت و لە بوونى خۆى دوورى
دەخاتەرە :

دنیا بە حیلە مەبلى بە ئەبنای گەر ببى
ئەم (دایە رۆزبان) بە فرزەندى شوو دەگا^(۲)

ئەگەر دنيا مەبلى بۆ مرۆفە ھەبوو و رووى تىكرد ، ئەوا ئەم مەبلى و
رووتىكردنەى راست نىبەو فەلەكەو لەو كەسەى دەكات ، بۆئەوھى لە رىگەى
پىشاندانى خۆشى و شادى و رابواردنى و ھەمىي خۆبەوھ ، ئەو كەسە بەرەو خۆى
رابكەشەت و لە بوونى رەسەنى خۆى دوورى بخاتەرە . دووركەوتنەوھى مرۆفەش لە
بوونى رەسەنى خۆى ، دەكاتە لە دەستدانى ئەو بوونەو خودى خۆى و بەمە لە دنياىدا
رۆدەچىت و بەرپالەت ژيانىكى خۆش و دوور لە خەم و خەفەت دەژى ، كەچى لە
راستیدا ئەو جۆرە ژيانە ژيانىكى بى مانايە ، چونكە ژيان بەو بوونە رەسەنەوھ
ژيانىكى راستەقەينە كە لە ناو كەسەكە خۆبەوھ و ئارامى و خۆشى راستەقەينەى
لەگەلدايەو دەبىت كەسەكە لە پىتاو گەيشتن بەو بوونەدا ، ئەوئەندە بەرگەى ئىش و
ئازار و خەم و خەفەت بگرت ، كە ئەگەر بەھۆى ئەو خەم و خەفەت و ئىش و ئازارەوھ
سینەى پارە پارە ببىت ، دەبىت ھەر خۆراگر ببىت ، چونكە ئەم خۆراگرىبەى لە پىتاو
كۆمەلە شتانىكى دنيايدا نىبە كە كاتىن و زوو بەسەر دەچن و نامىنن ، بەلكو لە پىتاو

(1) د . م ، ل ۲۶ .

(2) د . م ، ل ۲۶ .

ئەو بوونە رەسەنەى خۆيدايە كە لە دنيائو خۆشى و رابواردنەكانى بە بەھاترەو ئەم بوونە لە دەرەو دا نىيەو بۆ دەرەوش نىيە ، بەلكو لە ناو مەحوى خۆيدايەو دەرەوو دەرەويەر بەلايەو گرنگ نىن و نايەويت لە پىتئاو دەرەو داو بۆ دەرەو دەرەيكەويت ، ھەر لە م روانگەيەو يە دەليت :

دا عەكسى جيلوھ دەرەكەوي ، نەك لە چاكىيە

ئەو شۆخە چاكى سينەيى (مەحوى) رفوو دەكا⁽¹⁾

واتە مەحوى لە ريگەى ئەو پارە پارە بوونانەى سينەيەو كە بەھوى خەفەت و ئازارچەشتن لە پىتئاو گەيشتن بەو بوونەدا لە سنگيدا دروستبوون ، دەيەويت ئەو بوونەى خۆى پيشان دەرەو بەدات . بەلام ئەو بوونەى ديت سنگى مەحوى دەدوريتەو ، واتە تيمارى سينەى لەتەتى مەحوى دەكات و لە خەم و خەفەت و ئازار رزگارى دەكات و لە دەرەوو دنيئا دايدەپريت و ئەو ھەستەى تيا دروستدەكات كە ئەو كەسەى بە بوونى خۆيەو وابەستەييت ، گرنگى بەو نادات كە لەريگەى ئەو بوونەو بەھوى ئەو بوونەيەو لاي دەرەوو دەرەويەرى گەورە دەرەيكەويت ، چونكە ئەوھى لە دەرەوو لاي خەلك گەورە دەرەكەويت ، كەسيكە لە مەوجودو بوونى ساختەو دنيادا رۆچووو زۆر شتى راگوزەرى دنيايى بەدەستھيئاوھ . بەلام كەسى خاوەن بوون ، ئەوھى بەلاو گرنگ نىيە لە ناو خەلكدا دەرەيكەويت و خەلك ھەستى پى بكن . ئەم خۆى لە خۆيدا ھەيە ، ئيتراى دەرەو ھەبيت و ھەستى پى بكرىت ، يان نەبيت و ھەستى پى نەكرىت ، ھەردوو حالەتەكە بەلايەو ھەكو يەك وان و ھيچ لە ھەسەلەى بوونى ئەم ناگۆرپن . ھەر لەبەرئەمەيە بوونەكەى مەحوى سينەى پارە پارە بووى مەحوى دەدوريتەو ، بۆ ئەوھى لە دەرەو خۆى بزر بكات و دەرەكەوتنى ئەم بۆ دەرەو ، نەبيتە ھۆى لەخۆ دەرچوونى مەحوى . واتە تا ئىستا بوونى مەحوى ھيشتا لە ئاستى (بوون لە خۆيدا) يەو دەرەكەوتووو نەكەوتووھتە ئاستى (بوون بۆ خۆى ياخود بوون بە كردە) .

(1) د . م ، ل ، ٢٧ .

دەرکهوتنی (یار - بوون) له خهودا

لهوهی تا ئیستا باسکرا ، ئهوه دهردهکهوئیت که مهحوی بهردهوام ههولدهدات واز له دنیاو مهوجودو بوونی ساختهو شتی دنیایی بهئینت و لئیان دابپرئیت ، بۆئهوهی بوونی رهسهنی خۆی دهریکهوئیت و پئی بگات ، کهچی هه ر پئی ناگات و ئهوه بوونه دهرناکهوئیت . لیرهشدا ئهوه پرسیاره سه ره لهدهدات که بۆچی ئهوه بوونه رهسهنی مهحوی دهرناکهوئیت ؟ ئایا سیفتهی ئهوه بوونه رهسهنه ئهوهیه که هه رگیز دهرنهکهوئیت ، یان هیشتا مهحوی نهگهیشتووهته ئهوه ئاستهیی که بوونه رهسهنهکهی دهریکهوئیت ؟ به بۆچوونی ئیمه کیشهی دهرنهکهوتنی بوونی رهسن له خودی بوونی رهسهندا نییه ، به لکو له مهحویدا یه ، چونکه مهحوی هیشتا نهیتوانیوه له ناو خۆیدا زه مینهیهکی له بار بۆ دهرکهوتنی ئهوه بوونه رهسهنهیی خۆی بسازینت ، دهیهوئیت کاتیک ئهوه بوونه رهسهنه دهردهکهوئیت ، بهرامبهر دهرهوه له حالهتی ئاگاییدا بیت و له دهرهوه دانه براییت و له ریگهیی ئهوه بوونهیهوه خۆی پیشانی دهرهوه بدات . ئه مهش مانای ئهوهیه هه رچهند وا دیاره که مهحوی خۆی له دهرهوه دابپروهو ئامادهی دهرکهوتن و هاتنی (یار - بوون) ه ، بهلام مادهم دهیهوئیت بهو بوونهیهوه خۆی پیشانی دهرهوه بدات ، کهواته هیشتا نهیتوانیوه به تهواوی خۆی له دهرهوهو دنیا دابپرئیت . بۆیه دهرکهوتنی (یار - بوون) بۆ مهحوی روونادات و ئه مه هۆکاری راسته قینهی دهرنهکهوتن و نه هاتنی ئهوه بوونهیهتی ، بهم پئییه هه تا مهحوی له حالهتی ئاگاییدا بیت ئهوه بوونهی دهرناکهوئیت . لیرهشدا ئهوه پرسیاره سه ره لهدهدات که مهحوی چی بگات بۆئهوهی ئهوه بوونهی دهریکهوئیت ؟ بۆئهوهی ئهوه بوونهی دهریکهوئیت ده بیت بخهوئیت ، چونکه له خهودا واقعییهتی خۆی له دهسدهدات و له دنیاو دهوریه رو کۆمه لگه داده برئیت و به تهواوی به رهو خۆی ده گه رپتته وهو له م گه رانه وه راسته قینه دا به رهو خۆی ، که له حالهتی خهوتندا رووده دات ، گوئی له دهنگی بوونی رهسهنی خۆی ده بیت و ئهوه بوونهی دهردهکهوئیت و مهحوی ده بیینت . هه ر ئه مه وای له مهحوی کردووه بلئیت :

خه و ئه زانی نیه ، دهیوت : ده بنوو پیمه خهوت

نیک به ختم به وه نه وزی که ئه ی به خته مه ده د⁽¹⁾

مه حوی خهوی نایهت ، که چی (یار - بوون) داوای لی دهکات بخهویت ، تا بیته خهوی ، مه حوییش ههست دهکات ئه مه روونادات ، چونکه خهوی نییه . به لام بۆ خهوی نییه ، یاخود بۆ خهوی نایهت ؟ دیاره له بهرئه وهیه به بوونتیکی ساخته یان مه وجود یان شتیکی دنیا بیه وه خهریکه و خه یالی لای ئه و شتهیه ، ئه مه بووته هوی ئه وهی که خهوی نایهت ، که چی مه حوی نایهت واز له خه ریکبوون به و شتانه وه بهینیت و داوای وه نه وزو خه وه له بهخت دهکات ، بۆ ئه وهی بخهویت و یار بیته خهوی . بیگومان ئه وه ئیشی بهخت نییه وه نه وز بخاته چاوی مه حوی بۆ ئه وهی خهوی لی بکهویت ، ئه مه ش بووته هوی ئه وهی خهوی لی نه کهویت . له هه مان کاتدا هه ر چاوه پروانی ده رکه وتنی بوونه وه له م چاوه پروانییه دا ئه وهی بۆ ده رده که ویت که له خه ودا نه بیته یار نایینیت و به ده ردی مه جنوون چووه که له یلا پیتی دهوت له خه ودا نه بیته نامینی ، بۆیه ده لیت:

شهوی له یلا به مه جنوونی وه ها وادهی ته ماشا دا

ده بی رۆژی ببینی من که تو ری خه یته ده شتی خه⁽¹⁾

لیره دا ئه وهی بۆ ده رکه وتوووه کاتیک (یار - بوون) ده بینیت که ری بخاته ده شتی خه و . ریخستنه ده شتی خه ویش به وه ده بیته له و مه وجودو شته دنیا بیا نه دا بپریت که خه ریکی ده که ن ، چونکه خه ریکبوونی به وانه وه وای لی ده که ن له (یار - بوون) دووریکه ویته وه و ناگای لی نه مینیت و له دنیا و ده ره ودا بتووته وه . ئه مه ش مانای ئه وهیه ده ره وه مه شغو لی ده کات و بواری ئه و جو ره خه وهی نامینیت که تیایدا (یار - بوون) دیته خهوی و ده ببینیت . واته که باسی نه خه وتن ده کریت ، مه به ست ئه وه نییه که مه حوی به هه یچ جو ریک ناخه ویت و خهوی نییه ، چونکه ئه مه شتیکی ئه سه مه ، خه وتنی ههیه ، به لام خه وتنه که ی ئه و خه وتنه نییه که تیایدا خه و به (یار - بوون) هه ببینیت و خه وتنیکه که تیایدا (یار - بوون) نایه ته خهوی . بۆ ئه وهی ئه و خه وتنه روویدات که تیایدا (یار - بوون) دیته خهوی و ده ببینیت ، ده بی ناخ و رۆحی موقه ددهس بکات :

بلا رۆحت موقه ددهس بی ئه م و ئه و کردنت به س بی

هه تا ئاخر هه ناسه ئه و بناسه ، هه ر بنازه به و⁽²⁾

(1) د . م . ، ل ۲۶۱ .

(2) د . م . ، ل ۲۶۱ .

موقه دده سبوونی ناخ و رۆحی به وه ده بیټ واز له م و له وه بهیئیت . واته واز له دنیاو مه وجودو بوونی ساخته بهیئیت ، که ده بنه هۆی شه وهی له خۆی دابریټ و ناگای له موقه دده سبوونی ناخ و رۆحی نه مینیت . که له وان دابراو وازی لی هیئان ، ئیتر ده بیټ به هیچ جوریک چاوی له وه نه بیټ جاریک دی به ره و روویان بچیته وه و تا دوا هه ناسه ته نها شه و بوونه ی بناسیت و ناگای له و بیټ و شانازی پیوه بکات . مه حوی شه م کاره ی شه نجامداوه و ناخ و رۆحی موقه دده سبوون ، بۆیه جاریک که خه وی لیکه وتوه ، له خه ویدا (یار - بوون) ی بینوه :

خودا بیدا له هیلیکی ده دا سهیری هه یه ریکه وت

وه نه وزم دا نیگارم هاته خه و شه و خه وم پی که وت⁽¹⁾

مه حوی وه نه وزیک دی داوه و خه وی لیکه وتوه . شه م خه وتنه ی له پیناو شه وه دا نه بووه (یار - بوون) بیته خه وی و بیینیت ، به لکو ویستویه تی خه وتنیکی ئاسایی بخه ویت ، به لام که خه وی لیکه وتوه (یار - بوون) هاتوه ته خه وی و خۆی بۆ ده رخستوه و بینویه تی . که له خه و هه لساوه باسی شه و بینینه ده کات و هه سته ده کات شه و خه وتنه ی پیکه وتوه و واش ده زانیټ شه مه به ریکه وت روویداوه که خه وتوه و له خه ودا (یار - بوون) ی بینوه . به لام له راستیدا شه مه ریکه وت نه بووه ، شه مه دوا ی شه وه رووی داوه که مه حوی ئاماده ی ده رکه وتنی (یار - بوون) بووه و له ناوخویدا زه مینه ی خۆشکردوه بۆ ده رکه وتن و هاتنی یار ، به وه ی وازی له دنیاو مه وجودو بوونی ساخته هیئاوه و جه سته و ناخ و رۆحی موقه دده سبوون . شه مه بووه ته هۆی شه وه ی له خه ودا (یار - بوون) بیینیت ، نه ک ریکه وت ، شه وه ی به ریکه وت ده ست مرۆڤ ده که ویت ، شتیکی دنیا یی وه ک کوه زپریکه که جوتیاریک له کاتی کیلانی زه ویدا به ریکه وت له هیلیکا ده دیدۆزیه وه و ده بیته خاوه نی . به لام بوونی ره سه ن به م جوړه بۆ مرۆڤ ده رناکه ویت ، شه گه مرۆڤ هه ولی بۆ نه دابیت و له پیناویدا ماندوو بوونی نه چه شتبیټ و له ناو خویدا زه مینه یه کی له باری بۆ ده رکه وتنی نه سازاند بیټ ، ده رناکه ویت و پیی ناگات . مه حوی له خه ودا (یار - بوون) ی بینوه و گه وره یی و شان و شکۆ جوانیی شه و (یار - بوون) ه ی بۆ ده رکه وتوه و ، ده زانیټ مرۆڤ به م بوونه وه ده بیټ به چی ، بۆیه رووده کاته مه جنوون که له پیناو له یلادا خۆی فه وتاند و ده لیت :

(1) د . م ، ۸۴ ل .

به له یلاوه وهره بهر قاپی ئه م له یلايه ئه ی مه جنوون

شه هتیکه صهه سه ری شیرین و فه رهادی له بهر پی کوهت⁽¹⁾

مه جنوون له له یلادا ههستی به بوونی خۆی ده کرد ، بۆیه وازی له دنیاو سهروهت و سامان و ژیا نی خۆی هینا و ته نها ههستی به له یلا ده کرد . فه رهادیش به هه مانشیوه بوونی خۆی له شیریندا ده بینیه وه ، بۆیه که ههستی کرد شیرینی بۆ نابیت ، خۆی کوشت . واته مه جنوون و فه رهاد ، له ده ره وه ی خۆیان به دوا ی بوونیندا گه راون ، به لام نه یان توائوه پیی بگن و به دهستی بهینن ، چونکه بوونی ره سه ن و راسته قینه ی مرۆڤ له ده ره وه ی خۆیدا نییه ، به لکو له ناو خۆیدایه و پیویسته له ناو خۆیدا بۆی بگه پیت و ههستی پی بکات . مه حوی له ناو خۆیدا بۆ ئه و بوونه ی ده گه پیت و وازی له دنیا هینا وه بۆی و ئه وه ی بۆ ده رکه و توه ، ئه وه ی نه مه جنوون و نه فه رهاد نه یان توائی له (له یلا و شیرین) دا پیی بگن و به دهستی بهینن ، ئه م له ناو خۆیدا پیی ده گات و به دهستی ده هینیت . مه حوی وه سفی ئه م (یار - بوون) ه ی خۆی ده کات و داوا له مه جنوون ده کات که بیت و (یار - بوون) ه که ی ئه م ببینیت و له گه ل له یلادا به راوردی بکات و له چا و ئه مدا بیی بایه خی له یلا ی بۆ ده ربکه ویت و بزانییت ئه وه ی که ئه و ژیا نی خۆی له پینا ودا به سه ربرد ، له راستیدا شایه نی ئه وه نه بوو ، به لکو ئه و بوونه ی مرۆڤ که له ناو خۆیدایه شایه نی ئه وه یه مرۆڤ هه موو ژیا نی له پینا و گه یشتن پییدا سه رف بکات ، چونکه ئه و بوونه نه که هه ر یاریکی ئاسای و ه که له یلا نییه که ده وارنشینکی عه ره ببوه ، به لکو وه که شایه که که له شانوشکۆ جوانی و گه وره پییدا سه دی وه که شیرین و فه رهاد له بهر پییدا که وتوون . واته هه سته ده کات ده بیت له یلا و مه جنوون له بهر ده رگای (یار) ه که ی ئه مدا بکه ون و شیرین و فه رهادیش له بهر پییدا بن ، چونکه ئه و بوونه ی مه جنوون و فه رهاد له له یلا و شیرینه وه به ده ستیان هینا بوو ده ره کی و ساخته بوو .

دەرکه و تنیکی کورتی بوون له ناگاییدا

مه حوی که چه ندرجاریک له خه ودا (یار - بوون) ده بینیت و مه زنی و شان و شکوی ئه و بوونه ی بو دهرده که ویت ، ئیتر زیاتر تامه زروی دهرکه وتن و بینینی ده بیت . بویه ده که ویته چاوه پروانییه کی قوول و دوورو دریزی دهرکه وتن و هاتنی (یار - بوون) و له م حاله تی چاوه پروانیه دایه که ده لیت :

دل م دهرهات و تز مهر دهرنه هاتی

نه هاتی مهر نه هاتی مهر نه هاتی⁽¹⁾

له م دیره دا ته عبیر له حاله تی چاوه پروانی خوی ده کات که ده یه ویت (یار - بوون) دهر بکه ویت یا خود بیت و ببینیت . به لام نه هاتنی ئه و بوونه ی بووه ته هوی ئه وه ی که خه ریکه دلی دهر بیت ، ته نانه ت نه ک خه ریکه به لکو مه سته دکات به هوی خه م و خه فه تی چاوه پروانی دهرکه وتنی (یار - بوون) وه دلی دهرهاتوه . له م دیره دا ئه وه ی سه رنج راده کیشیت ئه وه یه که به (یار - بوون) هه کی نالیت (نه هاتی) به لکو ده لیت (دهرنه هاتی)⁽²⁾ ، ئه مه ش مانای ئه وه یه ئه و (یار - دل بهر - شوخ) هی که مه حوی چاوه پروانی دهرکه وتنیه تی ، له دهره وه ی خویدا نییه ، به لکو له ناو خویدا یه تی ، چونکه دهرنه هاتن بو شتیک ناوتریت که له دهره وه دا بیت . لیژده دا ئه گه ر بگه ریینه وه بو وشه ی (بوون - Existance) که وشه که⁽³⁾ له فرمانی لاتینی (Ex-sistere) وه وه رگه یراوه که له به ره تدا به مانای دهرده که وئ (stand out) یان دیته دهری (emerge) هاتوه⁽⁴⁾ ، که واته یه کیک له واتاکانی بوون (دیته دهری) یه ، که واتای هاتنه دهره وه ش ده گه یه نیت و مه حویش له م دیره دا ده لیت (دهرنه هاتی) و ئه م دهرنه هاتنه ش بو ئه و بوونه ی ده بیت که له ناو خویدا یه تی و به لام دهرنایه ت . دهرنه هاتنیشی دوو هۆکاری هه یه : یان به هوی ئه وه وه یه هیشتا مه حوی به ته واوی له بوونی ساخته و دهره وه دانه بپراوه ، تا ئه و بوونه ره سه نه ی که وه ک ئیمکانیکه و له ناویدا یه دهر بیت یا خود دهر بکه ویت و به دیبیت . یان به هوی ئه وه وه یه که هه رچه ند توانیویه تی خوی له بوونی ساخته و دهره وه دابیریت ، به لام هیشتا توانای بینین و

(1) د . م ، ل ۲۹۷ .

(2) به بوچوونی ئیمه هه ر سئ (نه هاتی) یه که ی نیوه ی دووه میش هه ر (دهرنه هاتی) ن ، به لام مه حوی له بهر له نگ نه بوونی کیشی شیعه ره که (دهر) هکانی لایردوه ، چونکه ئه گه ر ئه و سئ (دهر) ه هه بن ئه و نیوه ی دووه م سئ بپگه ی له نیوه ی یه که م زیاتر ده بیت و به مه کیشی شیعه ره که تیک ده جیت .

(3) فه لسه فه ی بوونگه رای ، ل ۷۲ .

دهرککردنی ئه و بوونهی نییه ، بۆیه له م حالهته دا ئه گهر (یار - بوون) ده ریش بکه ویت ، له بهرئه وهی مه حوی ناتوانیت ببینیت و ده رکی بکات ، ناوکه وت ده کاته وه بزر ده بیت . ئه وه ش که به هۆی ده رنه که وتن و ده رنه هاتنی ئه و (یار - بوون) ه وه خه ریکه دلی ده ریت ، له بهرئه وه یه له خه ودا بینیویه تی و ده زانیت ئه و (یار - بوون) هی چیه و چۆنه ، بۆیه له وه سفیدا ده لیت :

که ئه م خه نده و قسه و لیوه ت هه یه تو له باتی شه ککه ر و نوقل و نه باتی⁽¹⁾

شه کرو نوقل و نه بات شیرین و خۆشن و مرۆڤ حه ز به تامکردنیان ده کات ، به لام مه حوی هه سته کات شیرینی و نامی خۆشی ئه وانه کاتی و راگوزه ره و له چاو شیرینی و نامی خه نده و قسه و لیوی (یار - بوون) ه یچ نین . ئه و خه نده و قسه و شیرینی له لیوی (یار - بوون) دا هه یه ، ئه وه ده هینیت ئه گهر مرۆڤ خۆی به دنیا و ده ره وه خه ریکر دبیت ، ئاماده بیت بۆ کوشتن خۆی بخانه به رده سته یار ، تا بیکوژیت و به م کوشتنه دنیا و ده ره وه تیایدا نه مینن و یار ده رکه ویت و به م ده رکه وته ی له که سه که دا ، زیندووی بکاته وه . که چی یار ئه م کوشتنه ئه نجام نادات تا خۆی ده ریکه ویت ، ئه مه ش وای له مه حوی کردوه بلیت :

ده ده ی و اده م به قه تل ئه مرۆ سه بی ه یچ ئه تو شامی چیه وای ئه باتی⁽²⁾

هه موو جارێک که مه حوی داوا له (یار - بوون) ده کات بیکوژیت ، تا له دنیا و ده ره وه دابهریت و (یار - بوون) خۆی بیته ناوی و زیندوویه تی و نه مریی پی ببه خشیت ، یار به لینی کوشتنی پی ده دات ، که چی دواپی نایکوژیت و به لینه که ی ناباته سه ر . مه حوی سه ری له وه سوورده مینیت که ئه م (یار - بوون) هی ئه و وه ک شا گه ره و به شکویه و ده بی که به لینیکی دا بیباته سه ر ، که چی به لینی کوشتنی مه حوی ناباته سه رو نایکوژیت . دیاره مه حوی له هۆی ئه و نه کوشتنه ی به ده سته ی (یار - بوون) بیئاگایه ، چونکه هۆکه ی ئه وه یه کاتی (یار - بوون) به لین به مه حوی ده دات بیکوژیت ، له و کاته دا مه حوی ئاماده یی ئه وه ی تیا به واز له ده ره وه و دنیا و بوونی ساخته بهینیت ، تا یار به و کوشتنه له وانه زرگاری بکات . به لام دواپی ئه و به لینه ی

(1) م . د ، ج ۲۹۷

(2) م . د ، ج ۲۹۷

(یار - بوون) ، مه حوی که ده زانیت یار به و هه موو گه ورهیی و شان و شکوه درده که ویت و جهستی ئەم ده کاته نشینگهیی خۆی ، له خۆی بایی ده بیت یا خود بلتین له خۆی درده چیت و دهیه ویت دره وه و که سانی ده ورهیری به م کوشتن و هاتنهیی یار برانن و ، به مه دره وهش ههست به گه ورهیی مه حوی بکه ن . له م باره شدا بیگانه یا خود دره وه لای مه حوی جزور پهیدا ده که ن ، که (یار - بوون) یش به مه ده زانیت نایهت و مه حوی ناکوژیت ، تا خۆی تیایدا دره بکه ویت و به دبیت ، چونکه له ناو مه حویدا نه یارو ره قیب ئاماده بیان ههیه . له م دیره دا زیاتر ئەم مه سه لهیه روون ده بیت وه که ده لیت:

سبهینی وهرنه سهیری کوشتم وادهم چهما داوه

له سهر وادهی درۆی ئەو نادهم ئیتر واده ، قهت نادهم⁽¹⁾

لیره دا ئەو ئاماده بییهیی دره وه و خه لک لای مه حوی به ئاشکرا دیاره . ئەوته چه نده ها جار په یمان به خه لک ده دات که سبهینی (یار - بوون) ه که ی ده یکوژیت و داوایان لیده کات بینه سهیری کوشتم . ئەم کارهش بۆ ئەوه ده کات تا ئەوان ههست به گه ورهیی ئەم بکه ن ، به وهی که یار ده یکوژیت و دیته ناوی و زیندووی ده کاته وه و ده یکاته که سیکی گه وره و نه مر . به لام که سبهینی خه لک بۆ ته ماشکردنی کوشتمی مه حوی کۆده بنه وه ، (یار - بوون) نایهت و مه حوی ناکوژیت . ئەمهش مه حوی لای خه لک شه ره زار ده کات ، چونکه ئەوهی ئەو به لیتنی به خه لک دابوو که بینه سهیری ، روونادات . ئەمهش وا له مه حوی ده کات که جار یکی تر له سهر وادهی درۆی ئەو واده به خه لک نه دات که بینه سهیری کوشتمی ، چونکه هه سته ده کات واده کانی (یار - بوون) ناده من ، واته ناوه ختن و له کاتی خۆیدا نین . به لام ئەم ناوه ختهیی به لیتنه کانی (یار - بوون) په یوه ندی به بی وادهیی یاره وه نییه ، به لکو په یوه ندی به بی وادهیی یا خود بی په یمانی مه حوی به وه ههیه . بی په یمانیه که شی له وه دایه که په یمان به (یار - بوون) ده دات خۆی له دره وه و خه لک دابپریت و روو بکاته (یار - بوون) . یاریش په یمان به مه حوی ده دات ئەو لایه نه یی ده کوژیت که په یوه سته به خه لکه وه و خۆی دیته جیتی . که چی دوا ی ئەم په یمانه ، دیسان مه حوی روو له دره وه و خه لک ده کاته وه و داوایان لیده کات بپن سهیری کوشتمی بکه ن به دهستی یار . ئەم داوایهش خۆی له خۆیدا مانای دانه برانی مه حوی به له دره وه و

(1) د . م . ، ۲۲۸ .

که سانی دوزوبه ری . بهمه یار ههست دهکات هیشتا وهختی ئەم کوشتنه نییه ، بۆیه نایهت و ئەو کوشتنه ئەنجام نادات . کاتیکیش مهحوی دهگاته ئەوهی که ئیتر بهلین بهخه لک نه دات و داوایان لینهکات بینه سهیری کوشتنی ، بهمه له خه لک داده بریت و دهره وه خه لک ئاماده بیان نامینیت لای . ئەمهش زه مینه له باربوونه بۆ دهرکه وتنی (یار - بوون) و ئاماده شه که (یار - بوون) دهرکه وت به سهر به پیره وه بچیت :

سهرت پی لازمه مه یبازه مه حوی

ده بی دلبهر که هات ئیمه به سهر چین⁽¹⁾

لیره دا مه حوی به ته وای له دنیاو مه وجودو بوونی ساخته دابراوه و لییان پاکبووه ته وه و جهسته و ناوه وهی بونه ته نشینگه یه کی ئاماده بۆ دهرکه وتن و هاتنی (یار - بوون) . ههستدهکات که (یار - بوون) هات ئەم ئەوهنده پیی خۆشه به سهر به پیره وه دهچیت ، ئەمهش نیشانه ی ئەوهیه ئەو بوونه لای ئەم زۆر پایه دارو به شکویه . لیره دا مه حوی گه یشتوو ته ئاستیک و له حاله تیکدایه که به ته وای ئاماده ی دهرکه وتنی بوونه و کاتی ئەوه هاتوو که ئەو بوونهش دهرکه ویت و مه حوی له م چاوه پوانیه رزگاری ببیت . به لام ئایا ئەم دهرکه وتن و هاتنه ی بوون رویداوه ؟ مه حوی له م دیره شیعره دا وهلامی ئەم پرسیاره ده داته وه :

به پیر ئەو ما هوه چووم و به سهر چووم

په ری بوو ئەو نه بوو ، شه و بوو به سهر چووم⁽²⁾

به پیی ئەم دیره شیعره (یار - بوون) دهرکه وتوو وه مه حوی به سهر نه ک به پی ، به پیره وه چووه . مه حوی وای زانیوه ئەو (یار - بوون) هی وه ک یاریکی دهره کی و به رجهسته وایه و له م روانگه یه وه به ره و ئەو (یار - بوون) هی چووه . که چی ئەو (یار - بوون) ه وه ک شتیکی به رجهسته و دیار نه بووه و له به ره ئەوه ی مه حوی به م چاوه سهیری کردوو ، نه ببینیوه وای زانیوه چوونه که ی هه له بووه و ئەوه ی ئەو به ره و رووی چووه ئەو (واته یار - بوون) نه بووه و شتیکی تر بووه (که به په ری ناوی بردوو) . جگه له مه ههستدهکات کاته که شه و بووه ، ئەم به شه و زانیکی کات و حاله ته که شه و له وه وه یه مه حوی ویستوو یه تی ، به چاوی سهر نه ک به چاوی دل ، یار ببینیت ، یاریش به چاوی سهر نابینریت . بۆیه مه حوی بارودۆخه که ی

(1) د . م . ج ، ۲۵۰ .

(2) د . م . ج ، ۲۲۴ .

وهك شه و هاتووه ته بهرچاؤ ، كه تاريكبوه و هيچي نه بينيوه . كه چي له راستيدا ئه وهي كه دهركه وتووه و هاتووه ، ئه و (يار - بوون) ه بووه كه مه حوي سرده ميكي زور چاوه پي دهركه وتني بووه ، به لام له بهرئه وهي مه حوي به چاوي دل ياخود به چاوي ناوه وه بؤي نه پوانيوه ، نه يتوانيوه بيبيئي و دهركي بكات ، بؤيه ماوهي دهركه وتني ئه و (يار - بوون) ه له ناو مه حويدا كه مبووه و زوو به سه رچووه .
 دهركردن به مه واي له مه حوي كردووه حيره ت بيگري و بلي ت :

ته لي نيرگسم و باغي حيره تم پي

به فه پ هات و وه كو گول زوو به سه ر چوم⁽¹⁾

ته مه ني دهركه وتني (يار - بوون) له ناو مه حويدا به قه د ته مه ني نيرگز ياخود گوليك بووه كه ماوه يه كي كه مه و زوو به سه رده چي ت . چواندني ماوهي ئه و دهركه وتنه ي (يار - بوون) به دهركه وتني نيرگزو گول ، ئه وه ش ده گه يه ني ت وهك چون نيرگزو گول ئه و شوي نه ده رازينه وه كه تييدا ده پوي ن ، مه حويش ، به و دهركه وتنه ي (يار - بوون) ، ئاوا رازاوه و جوان بووه . به لام تا بوونه كه ي نه كشاوه ته وه ، ههستي به و جواني و رازاوه ييه ي خوي نه كردووه كه به هوي دهركه وتني (يار - بوون) وه تيايدا دروستبووه . دواي ئه و دهركه وتنه ي يار كه مه حوي به سه ر به پيري وه چووه پييه كاني گله يي لي ده كه ن :

گله ي پيشم له سه ر سه ر هه م بووه يار

كه دي من دل به رم هات و به سه ر چوم⁽²⁾

گله يي پييه كاني مه حوي له وه وه يه كه به وان به پير ياره وه نه چووه و به سه ر به پيري وه چووه . ئه مه ش ماناي ئه وه يه شه رهي به پيري وه چووني (يار - بوون) ي له وان سه ندووه ته وه و داويه تي به (سه ر) ي . ئه وه ي له پشت ماناي ئه م دي په وه په نه انه سه لماندني ئه و راستيه يه كه (يار - بوون) دهركه وتووه و مه حوي به پيري وه چووه و پي گه يشتووه ، به لام له بهرئه وهي مه حوي نه يزانيوه به چ چاويك و چون سه يري بكات ، له مه حوي كشاوه ته وه و كه وتووه ته وه حال ته ي غيا به وه . بؤ يه كه م جاري شه كه وتنه حال ته ي غيا بي ئه و بوونه ره سه نه به هوي ئه وه وه نييه كه مه حوي به بووني ساخته و مه وجود و شتي دنيا ييه وه خري كه ، به لكو به هوي ئه وه وه يه كه مه حوي

(1) د . م ، ل ، ٢٢٥ .

(2) د . م ، ل ، ٢٢٥ .

نەيزانيوھ بە چ چاويك سەيرى بكات و چۆن مامەلەي لەگەندا بكات . واتە لە جياتى ئەوھى بە چاوى دل بۆي پروانتي ، چونكە لە دەرەوھ نيبەو لە ناوھوھى خۆيدايبە ، وەك شتيكى بەرجەستەو دەرەكى بۆي روانيوھو بە چاوى سەر سەيرى كردوھ ، بۆيە ھەرچەند ئەو ئامادەبووھ ، بەلام ئەم (واتە مەحوى) نەيتوانيوھ ببينييت و پيوھى خەريكبييت و ريگەي بەديهاتنى بۆ خوش بكات . بە دەربرينيكي ھيگليانە ئەو بوونە بەھۆي دەرەكتەنى لە ناو مەحويدا ، لە ئاستى (بوون بە ھيزوھ) كەوتووھتە ئاستى (بوون بە كردە) ، بەلام لەبەرئەوھى مەحوى دەرەكى بەمە نەكردوھ ، ئەو بوونە ھەستى كردوھ ھيشتا مەحوى نەگەيشتووھتە ئەو قوناغەي كە ئەو تيدا بەكەويتە (ئاستى بوون بە كردە) ، بۆيە كشاوھتەوھو كەوتووھتەوھ ئاستى (بوون بە ھين) و ديار نەماوھ . ئەم كشانەوھو ديار نەمانەش وەك ئەوھيە (يار - بوون) سەفەرى كردبييت و رويشتبييت ، بۆيە دەلييت :

بە ئۆغر كردنى من بوومە قەقنەس

كە ئەو چوو بۆ سەفەر ، من بۆ سەقەر چووم⁽¹⁾

پرويشتنى يار بە نەسبەت مەحويبەوھ ئەوھندە گرانە وەك ئەوھيە ئاگرى تيبەر ببييت و وەك قەقنەس بسووتيت . واتە مەحوى گەيشتووھتە ئەو قەناعەتەي كە مانەوھو بەردەواميى ئەو ، بەھۆي ئامادەيى (يار - بوون) ھوھيە ، كە ئەو نەماو رويشت ، ئيتەر ئەميش بۆ سەقەر دەچييت و دەفەوتيت . بۆيە وا دەزانيت مادەم (يار - بوون) نايت دەبييت ئەم بەرەو رووى بچييت :

وتى : قەت وا مەيە من واوھ ھەر ديم

نەھات ئەو وا قەت و من واوھ ھەر چووم⁽²⁾

كە مەحوى بپياري داوھ بەرەو (يار - بوون) بچييت ، ئەو پيى وتووھتۆ واوھ مەيە . واتە نايت مەحوى بەرەو (يار - بوون) بچييت ، بەلكو دەبى خۆي لە دەرەوھ دابپريت و چاوھپوانى دەرەكتەنى (يار - بوون) بى بۆ ئەوھى بيت . بەلام تامەرزويى مەحوى بۆ دەرەكتەنى (يار - بوون) و گەيشتن پيى ، واى كردوھ تووشى ھەلە ببييت . ھەلەكەش ئەوھيە لە جياتى ئەوھى دواي وازھيتان لە دنياو مەوجودو بوونى ساختە ، چاوھپوانى دەرەكتەنى (يار - بوون) بيت و لەم چاوھپوانى دا خۆي پيىگەيەنييت و خۆي

(1) د . م ، ۲۳۶ل .

(2) د . م ، ۲۳۶ل .

بگه یه نیتته ئه و ئاسته ی که (یار - بوون) دهرکه وت ، بزانیته به چ چاویک سهیری بکات و چۆن زهمینه سازینیته بو به دیهاتنی ، به ره و بوونه که ی چوووه و ئه م چوونه شی بی ئه نجام بووه ، چونکه ئه و بوونه له شوینیکی دهره کی و دوور نییه ، تا مه حوی بو ی بجیت و پیی بگات ، به لکو له ناو خۆیدایه تی و که مه حوی ئاماده ی دهرکه وتنی بوو ، دهرده که ویت و ده ست به به دیهاتن ده کات و له (بوون به هیزه وه) ده بیته (بوون به کرده) . چوونی مه حوی به دوا ی ئه و بوونه یدا مانای وایه وه ک یاریکی به رجه ستو دهره کی سهیری کردوووه و له دهره وه به دوایدا گه پراوه و به مه له خۆی دابراوه . له م دابرا نه دا ، به دنیا و مه وجودو شتی دنیا ییه وه خه ریک نابیت ، به لکو هر به دوا ی ئه و بوونه یدا ده گه ریت و ده یه ویت دهریکه ویت و پیی بگات . به لام جگه له و ماوه که مه ی که (یار - بوون) دهرکه وت و مه حوی نه ی توانی ببینیته ، ئیتر دهرکه وتنی (یار - بوون) و گه یشتنی مه حوی پیی رووی نه داوه و مه حوی هر له حاله تی چاوه پوانیدا بووه . به م پییه مه حوی له به رامبه ر (یار - بوون) دا که وتوو ته حاله تی عیشقه وه ، واته له عیشقی ئه و (یار - بوون) ه ی خۆیدایه .

the first step in the process of creating a new organization. The second step is to identify the key areas of responsibility and authority. This is done by creating a chart of organization. The chart of organization is a diagram that shows the relationship between the different parts of the organization. It is a tool that helps to clarify the structure of the organization and to ensure that everyone is working towards the same goals. The chart of organization is a key document in the process of creating a new organization. It is a tool that helps to clarify the structure of the organization and to ensure that everyone is working towards the same goals. The chart of organization is a key document in the process of creating a new organization. It is a tool that helps to clarify the structure of the organization and to ensure that everyone is working towards the same goals.

به شی دووهم

عیشقی بوون و رهنگدانه‌وهی له شیعی

مه حویدا

عیشق لای ئەفلاتوون

بۆئەوێ بزانین عیشق چییە و لە شیعەرەکانی مەحویدا چۆن رەنگی داوێتەوێ ، پێویستمان بە بۆچوونەکانی ئەفلاتوونە لە بارەى عیشقەوێ ، تا ببینە دەروازەیهك و لەرینگەیانەوێ بچینە سەر عیشق لە شیعەرەکانی مەحویدا .

ئەفلاتوون پێی وایە عیشق خێرە بەرەكەتى زۆر بە مەرۆف دەبەخشیت و هیچ شتێك لەوێ بە سوودتر نییە بۆ مەرۆف ، كە مەعشوقێكى شایستە و شایان بەخۆی بدۆزیتەوێ . سوودەكەشى لەوێدایە ، و لەو كەسە دەكەات وەك مەرۆفێكى بەرز و شكۆدار بژی ، چونكە ئەوێ دەیهوێت ژيانێكى شكۆمەندانە و وەجاخزادانە بژی ، نایبیت چاوه‌پێی ئەوێ بەكات ئەم جۆرە ژيانەى لە بنەمالە ، یان لە پارە و سامانى زۆرەوێ ، یاخود لە پلە و پایەى بەرزەوێ دەست بکەوێت . بەلكو پێویستە عاشق بێت ، تا لە رینگەى عیشقەوێ ئەوێ دەست بکەوێت كە كەسێكى پایەداربێت و ژيانێكى سەربەرزو شەرەفمەندانە بژی⁽¹⁾ . عیشق خاوەنى سولتانێكى فراوان و هەمەلایەتە ، ئامانجێكى بەرزو بالای هەیه و بەدیهێنانى ئەو ئامانجەى فەزىلەت و شكۆمەندى بە مەرۆف دەبەخشیت . سولتان و هیزو توانای عیشق لە بان هەموو سولتان و هیزو توانایەكەوێ و سەرچاوهى هەموو بەختیارى و چاكاكەیهكەوێ ئەو بواره بۆ مەرۆف دەرەخسێنیت بە تەبابى و گونجاوى لەگەڵ جگە لە خۆیدا بژی⁽²⁾ ، ئیتر ئەو جگە لە خۆیە ، كۆمەلگە و كەسانى دەوربەرى بن ، یان سروشت و ژینگەى چواردەورى بێت .

ئەفلاتوون پێی وایە كەسى عاشق سەربەستە لەوێ چۆن رەفتار دەكەات . ئەگەر كەسێك عاشق بێت و زۆر بە زیادەرەوێبەوێ دەوای ئەو مەعشوقەى خۆی بکەوێت ، ئەوا ئەك هەر سەرزەنش ناکریت ، بەلكو شایانى پیاھەلگوتن و ستایشە . بەلام ئەم زیادەرەوێبەوێ لە هەولدان بە دەوای ئامانجێكى تری جگە لەم ئامانجەدا كاریكى باش نییە و پەسەند ناکریت . بۆنمونە ئەگەر كەسێك ئارەزووى لە بەدەستەینانى پارە و سامان ، یان پلە و پایەیهك بێت و چۆن عاشقێك رینگەى مەعشوقەكەى دەگریتەبەر دەوای دەكەوێت ، ئەمیش ئاوا دەوای بەدەستەینانى پارە یان پلە و پایە بکەوێت و بپاریتەوێ وەو ملی كەچ بەكات ، بۆ بەدەستەینانى ئامانجەكەى كە پارە یان پلە و پایەیه ،

(1) بیروانە : المادىة (فلسفە الحب) ، افلاطون ، ت . د . وليم الميرى ، دار المعارف بمصر ، ط ١ ، س ١٩٧٠ ، ص ٣١ .

(2) بیروانە : ه . س . ل ، ٤١ .

به‌وه رازی بیټ به‌ندایه‌تی بکات . ئه‌م جوړه که‌سه دؤست و دوژمن لؤمه‌ی ده‌که‌ن و ئه‌و کاره‌ی به‌باش نازانن و ده‌یانه‌وټ دووری خه‌نه‌وه لټی . دوژمنه‌کانی به‌که‌م سه‌یری ده‌که‌ن و به‌و سه‌رشوړی و هه‌ژارییه رۇحیه‌ی ئه‌و رازی نابن ، دؤسته‌کانیشی به‌م کاره‌ی ئه‌و شه‌رمه‌زار ده‌بن و ئاموژگاری ده‌که‌ن و داوای لټده‌که‌ن ئه‌و کاره نه‌کات و وازی لټ به‌یټ . به‌لام ئه‌گر عاشقیکی راسته‌قینه له پټناو مه‌عشووقه‌که‌یدا ریگه‌یه‌کی وای گرت‌به‌رو کاریکی له‌م جوړه‌ی کرد ، ئه‌وا به‌گه‌وره سه‌یری ده‌که‌ین و پټی سه‌رسام ده‌بین ، چونکه ئاگامان له‌و ئامانجه بالایه‌یه که ئه‌و هه‌ولټی بؤ ده‌دات^(۱) .

واته به‌لای ئه‌فلاتون‌وه مړوؤ ئه‌گر عاشقی شتیکی بالاو گه‌وره ببټ ، کاریکی په‌سهنده‌و ئه‌وه ده‌هټیټ مړوؤ له پټناو به‌ده‌سته‌پټنایي ئه‌و ئامانجه بالایه‌دا دهردی سه‌ری و هه‌ژاری و ملکه‌چی و پارانه‌وه قبول بکات و ئه‌مانه به‌شووره‌یی دانانرټن . به‌لام قبول‌کردنی ملکه‌چی و پارانه‌وه له پټناو پاره‌و سامان و پله پایه‌و شتی دنیا‌ییدا شه‌رمه‌زارییه و نابټ مړوؤ کاری له‌م جوړه بکات ...

عیشق و ناوهندگیری

عیشق لای ئه‌فلاتون بریتییه له خوښه‌ویستی شتیك . وه‌ک چوڼ که ده‌وترټ باوک واته ئه‌و باوکه باوکی که‌سیکه ، که ده‌وترټ دایک ئه‌و دایکه دایکی که‌سیکه و که ده‌وترټ برا ، برای یه‌کټکه و خوشکیش به‌هه‌مانشټوه . به‌م پټیه که وټرا عیشق ، واته عیشق یاخود خوښه‌ویستی شتیك . عیشق خوازیاری ئه‌و شته‌یه که عاشقی بووه و ده‌یه‌وټ ده‌ستی بکه‌وټ . واته عیشقی شتیك له بارټکدایه که که‌سه‌که ئه‌و شته‌ی نه‌بیټ و بیه‌وټ به‌ده‌ستی به‌یټ و ببټه‌خواه‌نی . مړوؤ ئه‌گر شتیکی هه‌بیټ ، ئه‌وا عاشقی ئه‌و شته‌ نابټ و هه‌ولټی به‌ده‌سته‌پټنایي نادات ، چونکه ئه‌مه وه‌ک ئه‌وه‌یه که‌سیک خو‌ی گه‌وره‌بیټ ، که‌چی هه‌ولټی به‌ده‌سته‌پټنایي گه‌وره‌یی بدات . یان که‌سیک خو‌ی به‌هټیټ ، که‌چی به‌دوای به‌هټیټدا بگه‌رټ و بیه‌وټ به‌ده‌ستی به‌یټ^(۲) . ئه‌مه‌ش نابټ ، چونکه ئه‌و که‌سانه خو‌یان خواه‌نی گه‌وره‌یی و هټیټن و ئه‌وه ریټی تټناچټ که عاشقی گه‌وره‌یی و هټیټن و هه‌ولټی به‌ده‌سته‌پټنایان بدن . واته پټویست ناکات هه‌ولټی به‌ده‌سته‌پټنایي ئه‌و سیفه‌تانه بدن ، چونکه خو‌یان

(1) بیوانه : ه . س ، ل ۳۶ .

(2) بیوانه : ه . س ، ل .

خاوهنى ئەو سيفه تانەن . بەم پېيە مروۇق عاشقى ئەو شتە دەبېت كە لە توانايدا نىيە ياخود نىيەتى و دەيه وېت بە دەستى بهيئىت ، واتە مروۇق^(۱) حەزى لەو شتە يەو ئارەزوى ئەو شتە دەكات كە لە ئىستادا نىيەتى و لىسى بى بە شە^(۲) . كە واتە خۆشە وىستى ياخود عىشق ، بە رامبەر شتىكى ديارىكراو و كە سە كە ئەو شتە ي نىيە و پىويستى پىيەتى و دەيه وېت بە دەستى بهيئىت ، بۆيە عاشقى بوو .

لاى ئەفلاتون عىشق پەيوەستە بە جوانىيە و دەلئىت^(۳) عىشق برىتبيە لە عىشقى جوانى ، نەك ناشىرىنى^(۴) . بە پىيى ئەو ئەنجامەى سەرەو ش عىشق عاشقى ئەو شتە يە كە نىيەتى و مادەم عىشق برىتبيە لە عىشقى جوانى ، كە واتە عىشق خاوهنى جوانى نىيە ، واتە عىشق جوان نىيە ، بۆيە عاشقى جوانى بوو و دەيه وېت بە دەستى بهيئىت . جگە لە مە ، ئەفلاتون باوهرى وايە كە ئەوەى چاكبېت ئەو خۆى لە خۆيدا جوانىشە ، بەم پىيە عىشق مادەم جوان نىيە و ئەوەى چاك بېت ئەو جوانە ، كە واتە عىشق چاكىش نىيە ، كە واتە عىشق ناشىرىن و خراپە^(۵) . بەلام ھەر ئەفلاتون خۆى لە گەل ئەم ئەنجامگىرە دا نىيە و عىشق بە ناشىرىن و خراپ نازانىت ، چونكە مەرج نىيە ھەر چىيەك جوان نەبوو ناشىرىن بېت ، ھەر وەك چۆن مەرج نىيە ھەر كە سىك زانا نەبوو نەزان بېت . بۆنمونه كە سىك خاوهنى بىروباوهر و بۆچوونىكى راستە ، بەلام ناتوانىت بە بەلگە راستى بىروباوهر كەى بسە لمىئىت . لىرە دا ئەم حالەتە بە زانين ناو نابرىت ، چونكە شتىك نەتوانرىت بەلگەى بۆ بهيئىتە وە بە زانين دانانرىت . بەلام لە ھەمان كاتدا ناشكرىت ئەم حالەتە بە نەزانين لە قەلەم بدرىت ، چونكە عەقل دەتوانىت ئەم حالەتە بگەيە نىتە حەقىقەت^(۶) . با ئەم نمونە يە ئاسانتر و روونتر بگەينە وە : كە سىك كۆمەلئىك زانين و بىرو بۆچوون لە مېشكىدا ھەيە ، بەلام ھېشتا نەگە يشتوو تە ئەو ئاستەى ياخود بلئىن ھېشتا تواناى ئەوەى نىيە ئەو زانين و بىرو بۆچوونەى دەر بېرىت ، لىرە دا ئەو كە سە بە زانا دانانرىت ، چونكە نەيتوانىووە لە رىگەى ئەو زانين و بىرو بۆچوونانەى كە ھەيەتى ، زاناى خۆى بسە لمىئىت ، بەلام لە ھەمان كاتدا بە نەزانين دانانرىت ، چونكە لە راستىدا ئەو كە سە زانين وزانىارى

(1) ھ . س ، ل ۵۷ .

(2) ھ . س ، ھ . ل .

(3) بېوانە : ھ . س ، ل ۵۸ .

(4) بېوانە : ھ . س ، ل ۵۹ .

هیه ، لیژدها ئه م کهسه له حاله تیڤکدایه له نیوان زانایی و نه زانیدا . که واته «عیشقیش حاله تیڤکه له نیوان (جوانی و چاکه) و (ناشیرینی و خراپه) دا»^(۱).

لیژدها ئه فلاتوون وهک بابه تیڤکی سه ربه خو له عیشقی روانیوه و له و کهسه ی دابریوه که به هوی ئه م عیشقه وه ده بیته عاشق ، واته وهک کهس ته ماشای عیشقی کردووه و له نیوان (جوانی و چاکه) و (ناشیرینی و خراپه) دا دایناوه . ته نانه ت عیشقی به رۆله ی خواوهندی ده وله مهندی و هه ژاری داناوه ، به یه کگه یشتنیشیان له شهوی له دایکبوونی (ئه فرۆدیت) دا بووه ، که خواوهنده کان له و شه ودا به بۆنه ی له دایکبوونی (ئه فرۆدیت) هوه ئاهه نگیکیان سازکردووه ، خواوهندی ده وله مهندی له و ئاهه نگه دا به شدار بووه ، هه ژاریش هاتووه و له ده رگا که دا وه ستاوه بۆنه وه ی له خیرو بیری ئه و ئاهه نگه شتیڤکی ده ست بکه ویت . خواوهندی ده وله مهندی به هوی شه رابی خوییه وه مه ستبووه و چوو ته ده ره وه له باخچه که ی (زیۆس) دا خوی لیکه وتوو . هه ژاریش بیری له وه کردووه ته وه بۆ رزگار بوون له نه بوونی ، هه ول بدات له خواوهندی ده وله مهندی سکی پر بیته ، بۆیه له گه لی نوستوووه و سکی لپی پریوووه و سکه که ی عیشق بووه^(۲) . که واته عیشق ماده م دایکی هه ژارییه و باوکی ده وله مهندییه ، له نیوان کۆمه لیک سیفته ی لیکژدایه : له به رئه وه ی باوکی ، خواوهندی ده وله مهندییه هه میسه هه ولی به ده سه ته ینانی جوانی و چاکه ده دات و خواوهنی هیژو توانایه و داوی حکمه ت و دانایی ده کات . به لām هه ژارو نه بووه و ناسک و جوان نییه و پیی په تییه و شوینی حه وانه وه ی نییه ، له سه ر زه ویی ره ق و سه ر ریگا ده نویت ، هه موو ئه مانه ی له دایکییه وه بۆ ماوه ته وه . واته عیشق له حاله تیڤکدایه «ئه وه ی ئه مرۆ ده ستی ده که ویت سبه ینی له ده ستی ده دات ، نه ده وله مهنده و نه هه ژاره ، نه زانایه و نه نه زانه»^(۳).

لیژدها له روانگه ی ئه م سیفته تانه وه عیشق وهک مرۆڤیک ته ماشاکراوه که له ناوه ندگیرییه کدایه ، ئه و ناوه ندگیرییه بریتییه له و بواره ی که ده که ویتته نیوان عیشقه که خۆی و ئه و شته ی که ده یه ویت به ده ستی به ینیته . واته عیشق مه سافه ی نیوان دوو شته ، ئه و مه سافه یه له خودی عیشقه که وه ده ست پیده کات ، تا ئه و شته ی که عاشقی بووه و ده یه ویت به ده ستی به ینیته ، به م پیه عیشق بریتییه له قۆناعی پیش به ده سه ته ینانی ئه و شته ی که عیشق عاشقی بووه . ئه گه ر بمانه ویت به

(1) ه . س ، ه . ل .

(2) بروهانه : ه . س ، ل ، ۶۰ .

(3) ه . س ، ل ، ۶۱ .

نموونه یه کی واقعی ئەم مهسه له یه زیاتر روون بکهینه وه ، ئەوا مهسه له ی خۆشه ویستی کور به رامبەر به کچ به نموونه ده هیئینه وه : کور کاتیك ده گاته ته مه نی گه نجی ئاماده یی ئەوه ی تیدایه ئەگەر کچیک ببینیت و ههست بکات ئەو کچه (جوان و به پره وشت و... هتد) ه ، ئەوا عاشقی ده بیت ، واته له به رامبەر ئەو کچه دا ده که ویته حاله تی عیشقه وه . لێره دا ئەو کورپه بۆیه له حاله تی عیشقدا یه چونکه هیشتا ئەو کچه ی بۆ نه بووه و نه بووه ته هاوسه ری . تا ئەو کچه له م کورپه دوور بیت و پیکه وه نه بن ، ئەوا کورپه که به رامبەر ئەو کچه له حاله تی عیشقدا یه . به لام ئەگەر له گه ل کچه که قسه ی کردو کچه که رازیوو له گه لیدا ببیته هاوسه رو پیکه وه بژین ، ئەمه وه ک ئەوه وایه کورپه که کچه که ی به دهسته ئینا بیت و بووبیته خاوه نی ، به مه ئەو کورپه له به رامبەر کچه که دا له حاله تی عیشقدا نامینیت ، چونکه به پیتی بۆچوونی ئەفلاتوون عیشق حاله تی پیش به دهسته ئینانی باب ته که یه ، لێره شدا حاله تی عیشق لای کورپه که ئەو کاته یه که هیشتا به کچه که نه گه یشتوو وه نه بووه ته هاوسه ری ، که پیتی گه یشت و بوونه هاوسه ر ، ئەوا کورپه که له حاله تی عیشقدا نامینیت .

عیشق لای مه حوی

ئەوه ی باسکرا عیشق بوو لای ئەفلاتوون و گه یشتینه ئەو ئەنجامه ی که عیشق بریتیه له ناوه ندگیریه ک له نیوان خودی عیشقه که و ئەو شته ی که عاشقی بووه و ده یه ویت به دهستی بهینیت . لای مه حویش عیشق به هه مانیشۆه بریتیه له ناوه ندگیریه ک ، به لام ئەم ناوه ندگیریه ی عیشق که له شیعری مه حویدا ههستی پی ده کریت ، جیاوازه له وه ی لای ئەفلاتوون هه یه . لای ئەفلاتوون له عیشقدا دوو لایه ن هه یه : خودی عیشقه که و ئەو شته ی که عیشقه که عاشقی بووه ، به لام لای مه حوی له عیشقدا سی لایه ن هه یه که له شیعره کانیدا هه ستیان پی ده کریت ، ئەوانیش بریتین له {عاشق (که مه حوییه) - عیشق - مه عشووق (که بوونی خۆیه تی)} . واته راسته لای مه حویش عیشق ناوه ندگیریه که یه ، به لام ئەم ناوه ندگیریه ی عیشق له نیوان عیشق و مه عشووقدا نییه ، به لکو له نیوان عاشق (واته مه حوی) و مه عشووقدا یه که ده کاته ئەوه ی مه حوی عاشقی بووه . به م پێیه ده توانین له شیعری مه حویدا عیشق به م جۆره روون بکه ینه وه : مه حوی (بوونیکی ره سه نی) هه یه (که وه کو یار ، یاخود مه عشووق مامه له ی له گه لدا کردوو) ، به لام هیشتا پیتی نه گه یشتوو وه به دی

نه هیئاوه . له م باره دا ناتوانریت بوتریت مه حوی ئه و بوونه ی هیه ، چونکه هیشتا
 پیی نه گه یشتوووه به دهستی نه هیئاوه . له هه مان کاتدا ناشتوانریت بوتریت ئه و
 بوونه ی نییه ، چونکه له راستیدا وه ک وتمان ئه و بوونه ی هیه ، به لام هیشتا به دیی
 نه هیئاوه و بۆی هیه به دیی بهینیت . واته ده توانین بلین : مه حوی نه ئه و
 بوونه ره سه نه ی هیه وه نه نییه تی و له و نیوانه دایه ، واته له ویدایه که وازی له بوونی
 ساخته و مه وجود هیئاوه و لییان دابراوه و عاشقی بوونی ره سه نه ی خۆی بووه ، به لام
 هیشتا به و بوونه ره سه نه ی خۆی نه گه یشتوووه به دیی نه هیئاوه ، ئه م باره یاخود
 ئه م ناوه ندگرییه لای مه حوی بریتییه له عیشق . که واته عیشق لای مه حوی و له
 شیعی مه حویدا حاله تی گه رانه به دوا ی بوونی ره سه ن و هه ولدانه بۆ دۆزینه وه و
 به دیپینانی ئه و بوونه ره سه نه . واته له حاله تی عیشقدا مه حوی له باریکدایه که
 به گری ئه م عیشقه جه سه ته ی سووتاوه ، به م سووتانه جه سه ته ی نافه وتیت و له ناو
 ناچیت ، به لکو له بوونی ساخته و مه وجود و هه زکردن له شتی دنیایی وه ک پاره و
 سامان و... هتد پاک ده بیته وه . به پاکبوونه وه ی له مانه به ره و بوونی ره سه نه ی خۆی
 ده چیت . به م پییه عیشق حاله تیکه ، که تیایدا مه حوی له نیوان بوونی ساخته (یان
 مه وجود) و بوونی ره سه ندایه . واته له مه وجود و بوونی ساخته و دنیا دابراوه ، به لام
 هیشتا به بوونی ره سه نه ی خۆی نه گه یشتوووه . واته عیشق لای مه حوی بریتییه له
 قۆناغی دوا ی وازهینان له بوونی ساخته و مه وجود ، قۆناغی پیش گه یشتن به بوونی
 ره سه ن و به دیپینانی ئه و بوونه . عیشقه که ش عاشق بوونی ئه و بوونه ره سه نه ی
 خۆیه تی که هیشتا پیی نه گه یشتوووه به دیی نه هیئاوه و له زۆر شویندا به (یار ،
 شوخ ، دولبه ر ... هتد) ناوی بردوووه . که به و بوونه ره سه نه ی خۆی گه یشت و به دیی
 هیئا ، ئه و حاله تی عیشق کۆتایی دیت و ده که ویته باریکی تره وه که ته حقیقکردنی
 توانا و ئیمکانه کانی بوونی خۆیه تی . واته ده که ویته ئاستی (بوون بۆ خۆی) و توانا و
 ئیمکانه کانی بوونه که ی ده بن به کرده و به دی دین و بوونه که ی دهرده که ویت . ئه م
 دهرکه و تنه شی بۆ خۆیه تی نه ک بۆ دهره وه .

رەنگدانە دەى عىشق لە شىعرى مە حويدا

مە حوى تا عاشقى ئەو بوونە رەسەنەى خۆى نەبىت و لە بەرامبەرىدا نەكەوئىتە حالەتى عىشقهو نەتوانىت پىى بگات . تا بە دنياو مەوجودو بوونى ساختەشەو خەرىك بىت لە نوورى عىشق بىبەش دەبىت ، ئەو تە دەلئىت :

تا زولمەتى وجودە ، تەرىكى لە نوورى عىشق

سىبەر نەما مەتاوہ ، كە مەحوى نەما خودا⁽¹⁾

لێرەدا وشەى (وجود) مەتاوہ كە مانای وشەكە دەكاتە (بوون) . بەلام بە پىى سىاق و واتای گشتى دپەرەكە ، وشەى (وجود) لێرەدا ، ئەو چەمكە ناگەيەنئىت كە ئىمە بۆ وشەى بوون (وجود) بەكارمان هئناوہ . لەم دپەرەدا لە نىوان (زولمەتى وجود) ، نوورى عىشق) و (سىبەر ، مەتاو)دا پىچەوپەخشى رىكە هەيە ، كەواتە (زولمەتى وجود) و (سىبەر) بۆ يەك دەگەرپئەوہ ، بە مەمانشپوہ (نوورى عىشق) و (مەتاو)يش بۆ يەك دەگەرپئەوہ ، بەم پىيە زولمەتى وجود مانای سىبەر نوورى عىشق مانای مەتاو دەگەيەنئىت . لێرەدا ئەو پرسىيارە سەر هەلدەدات كە مەحوى مەبەستى لە زولمەتى وجودو نوورى عىشق و مەروہا سىبەر مەتاو چىيەو ئەم زاراوانە چى دەگەيەنن؟ مەحوى سەبارەت بەخۆى ئەو راستىيە دەردەبەرئىت كە تا لە زولمەتى وجوددا نەيەتە دەروہ ، ناكەوئىتە ناو نوورى عىشقهوہ . كەواتە مەبەستى لە زولمەتى وجود ، بوونى ساختەيە كە دئتە جەستەيەوہ دەيكاتە نشىنگەى خۆى و تىايدا بەدى دئت . بەدبەانتى ئەو بوونە ساختەيەو دەركەوتنى لەناو كەسەكەدا وەك زولمەت و تارىكى وايەو دەبئتە هۆى داپۆشەين و شاردنەوہى بوونى رەسەن ، كە ئەو بوونە رەسەنەش لە مەوؤفدا شاردرایەوہو داپۆشرا ، ئەو كەسە هەستى پى ناكات و عاشقى نابئت ، بەمە لە نوورى عىشق بىبەش دەبئت . بەم پىيە زولمەتى وجود كە دەكاتە بوونى ساختە ، وەك سىبەرەو نوورى عىشقىش (كە رىگای چوونە بەرەو بوونى رەسەن) وەك مەتاوہ . لێرەدا ئەم هاو كىشەيە دروست دەبئت :

زولمەتى وجود ← سىبەر ← بوونى ساختە
نوورى عىشق ← مەتاو ← بوونى رەسەن

(1) د.م ، ل ۵.

ئەو سىبەرە ھەتاوھى لەم دېرەدا ھەن وەك سىبەر و ھەتاوئى سروشت نىن ، كاتىك كە شوئىنك سىبەرەبوو دواى ماوھىەك ھەتاوئى لى ھەلدئىت و ئەو سىبەرە ناھىئىت و رووناكى دەكاتوھ . لىرەدا ئامادەئى سىبەر ، يان دەرکەوتنى ھەتاو ، لە دەست موقەدەدايە ، ئەگەر بىرەو ھۆش و خەيالئى لای سىبەرەكە بوو و پىيەوھ خەرىكبوو ، ئەوا سىبەرەكە ئامادەئى دەبئىت و ھەتا كەسەكە لەم بارەدا بئىت بە ھىچ جۆرىك ھەتاوھەكە ھەلئايەت و ھەر سىبەرەكە حزرورى دەبئىت . بەلام ئەگەر كەسەكە وازى لە سىبەرەكە ھىئاو پىشت گوئى خىست و بىرەو ھۆش و خەيالئى لای ھەتاوھەكە بوو ، ئەوا ھەتاوھەكە دەرەكەوئىت و سىبەرەكە نامىئىت . ھەتا كەسەكە لەم بارەدا بئىت ھەتاوھەكە ئامادەئى ھەيەو بەھىچ جۆرىك سىبەرەكە حزرور پەيدا ناكاتوھ . بە پىئى ئەم ياسايە ئەگەر مەھوى بەرەو دىئاو كۆمەلگە بچئىت ، ئەوا لە رىگەئى ئەوانوھ بوونىكى ساختەئى تىادا دروست دەبئىت و پىيەوھ خەرىك دەبئىت . كە بە بوونى ساختەوھ خەرىك بوو ئەوا بوونى رەسەنى خۆئى لە بىردەكات و لە عىشقى ئەو بوونەئى خۆئى دوور دەبئىت . بۆيە ئەگەر بىەوئىت ، بە بوونى رەسەنى خۆئى بگات ، دەبئىت لە بەرامبەر ئەو بوونەيدا بگەوئىتە حالەئى عىشقەوھ . كەوتنە حالەئى عىشقىش بەوھ دەبئىت (خود - ئا)بى نەكات و واز لەو خودە بەئىئىت كە لە رىگەئى دەرەوھ و كۆمەلگا بەھۆئى ئەو بوونە ساختەوھ كە ئەوان ناردوويانەتە ناويەوھ ، تىايدا دروست بووھ ، كە ئەم مەھويە ياخود ئەم خودە نەما كە دەرەوھ دروستيان كردووھ بوونىكى ساختەئى ھەيە ، ئەوا بوونە رەسەنەكە دەرەكەوئىت . دەرکەوتنى ئەم بوونە رەسەنەش بەوھ دەبئىت كە زنجىرى موقەدەسى عىشق بكاتە پىئى خۆئى :

لە پى حەرەمە زىرەئى سىلسىلەئى موقەدەسى عىشق

بىبى بە شىر و مەگەر ھەلگىرى لە دىئا دەست⁽¹⁾

زنجىرى پىرۆزى عىشق ، زنجىرىك نىيە بە ئاسانى بكرئتە پىئى ھەموو كەسىك و ئەو كەسە بەم زنجىرە بىەسترتتەوھ و پابەندى ئەم عىشقە بئىت . ئەم زنجىرە دەكرئتە پىئى كەسىك كە بەقەد شىر ئازابئىت و ئەم ئازايەتییەئى وای لى بكات بتوانئىت دەست لە دىئا ھەلگىرئىت . لىرەدا ئەوھ دەرەكەوئىت كە دەست ھەلگرتن و وازھىئان لە دىئا كارئىكى قورس و پىر مەترسىەو بە ھەموو كەس ئەنجام نادرئىت ، تەنھا ئەو كەسە دەتوانئى ئەم كارە بكات كە ھىندەئى شىر ئازا بئىت . لىرەدا ئەو پىرسىارە

سهره لده دات که بۆچی دهست هه لگرتن له دنیا کاریکی قورس و مه ترسیداره و به
 هه موو کهس نه نجام نادریت ؟ بیگومان مروؤ که له دایک ده بی و دیته دنیاوه ، به
 گه وره بوون و ژیان له ناو کۆمه لگه و خه لکدا ، لای نه وان که سییتییه ک بۆ خۆی پهیدا
 ده کات و ئەم که سییتییه ش به و ریوره سم و دابونه ریت و بیرکردنه وه و بۆچوونا نه وه
 پابه نده که کۆمه لگه و خه لک هه یانه و له ریگه یانه وه ژیانی خۆیان ریگ ده خه ن و بیژیوی
 ژیان (چ مادی بی یان مه عنه وی) دهسته بهر ده که ن و ده ژین . ئەم که سییتییه ی که
 مروؤ که لای دهره وه هه یه تی ، له خۆیه وه سه رچاوه ی نه گرتوه ، به لکو له دهره وه
 سه رچاوه ی گرتوه ، واته له پابه ندبوون به کۆمه لگه و (یاسا و دابونه ریت و... هتدی)
 کۆمه لگه وه نه و که سییتییه ی بۆ دروستبووه . به م پییه ئەم که سه بوونیکی ساخته تیایدا
 بالآدهسته که له دهره وه هاتووه ته ناوی و ده بچوونیت و هه لسوکه وتی پی ده کات و
 له ریگه ی ئەم که سه وه به دی دیت . به مه ش نه و که سه له بوونی ره سه نه ی خۆی
 داده بریت و ناگای لیی نابیت ، که لیی بیئاگا بوو مانای وایه عاشقیشی نابیت و له
 عیشقی نه و بوونی پییه ش ده بیت . نه گه ر بیه ویت به ره و ئەم بوونه ره سه نه ی خۆی
 بگه ریته وه و عاشقی ببیت ، ده بیت دهست له دنیا هه لبگریت ، واته ده بیت واز له و
 که سییتییه ی بهینیت که لای دهره وه کۆمه لگه هه یه تی ، نه ک هه ر ئەم به لکو ده بیت
 واز له کۆمه لگه و خه لکیش بهینیت و لییان دابریت . بیگومان ئەمه ش کاریکی قورس و
 مه ترسیداره ، چونکه که وازی له کۆمه لگه و خه لک و نه و که سییتییه ی هیئا که لای
 نه وان هه یه تی ، نه و کۆمه لگه ش ئەم فری ده داته دهره وه ی خۆی و هه موو
 په یوه ندییه کی له گه لدا ده پچرینیت ، به مه نه و ترسه ده خه نه دلای که سه که وه که
 ژیانی ئەم به ستراره به وانه وه بی نه وان ناتوانیت له ژیان به رده وام بیت و له ناو
 ده چیت . نه گه ر که سه که نازاو به جهرگ بیت ، ئەم ترسه ی کۆمه لگه و خه لک کاری لی
 ناکات و ناماده یه لییان دابریت و روو له بوونی ره سه نه ی خۆی بکات ، با ئەم دابران و
 دهسته لگرتنه بیته هوی له ناوچوونیشی . که مه حوی ناماده ی نه نجامدانی ئەم
 کاره بوو مانای وایه که سیکی نازایه و شایه نی نه وه یه زنجیری عیشقی بگریته پی .
 ئەم زنجیر کردنه پییه ش به رواله ت وه کو به ستنه وه و دیلی وایه ، به لام ئەم
 به ستنه وه یه له به رامبه ر دنیاو بوونی ساخته دایه و به ره و نه وان ناچیت ، نه گینا له
 به رامبه ر بوونی خۆیدا سه ره سییه کی ته واوی هه یه و نه و زنجیر کردنه پییه ده بیته
 جوانی و زینه ت بۆی :

شیریکی پی له سیلسیله دایه نه سیری عیشق

مهردی ، بزانه زینه تی مهردانه ته وق و ره وق^(۱)

ئو که سهی دهرکی به بوونی ره سنی خوی کردو که و ته عیشقی ئو بوونه ره س نهی خوی وه ، ناماده یه بیته نه سیری ئم عیشقه که ده کاته پابه ندبوون به م عیشقه وه و از هینان له دنیا ، چونکه له م عیشقه وه به و بوونه ی ده گات و ده بیته که سیکی پیگه یشتوو . ئم که و تنه حاله تی عیشقه ش وه که و یه له لایه ن ئو عیشقه وه زنجیری کرابیته پی و به سترابیته وه . به لام مه حوی هه سته دکات هه ر که سیک زنجیری عیشقی کرایه پی ئو که سیکی نازایه و وه کو شیر وایه و ئو زنجیر کرانه پییه ش نه ک هه ر ناشیرین نییه ، به لکو زینه ت و جوانییه و مه حوی شانازی پیوه ده کات ، چونکه نیشانه ی ئو وه یه توانیویه تی له پیناو عیشقی ئو بوونه یدا ده ست له پاره و سامان و کومه لگه و هه موو دنیا هه لبرگیت ، که ئه مه ش کاریکی قورسه و به هه موو که س ئه نجام نادریت ، به لام ئم له پیناو عیشقی ئو بوونه یدا ئه نجامی داوه . قورسیی ئم کاره و ده کات عیشقی کاریکی گوره و قورس بیت ، بویه ده لیت :

خودا گرتوو دلم چۆتن به گز شوپ و شه پی عیشقا

به نه صصی نایه نه فلاک و زه مین ئم باره ناکیشی^(۲)

لیره دا مه حوی عیشقی به کاریکی قورس و پر مه ترسی داناوه ، چونکه ده بیت که سی عاشق ناماده بیت جگه له (مه عشوق - بوون) ، از له هه موو شتی و له دنیا و دهر وه به یینیت . ئه مه ش به نسبت مرؤفه وه کاریکی قورسه و له قورسیدا مه حوی به و ئه مانه ته ی چواندوو که کاتی خوی خوا ویستوییه تی بیدات به سه ر ناسمان و زه ویدا ، به لام ئه وان له به ر قورسیی ئه مانه ته که نه یان توانی ئه و ئه مانه ته هه لگرن و ترسان لی ، که چی مرؤفه ئه و باره ی خسته سه ر شانی خوی و ئه و ئه مانه ته قورسه ی هه لگرت . لیره شدا مه حوی هه سته دکات ئم عیشقه ی به رامبه ر (یار - بوون) هه یه تی ئه مانه تیکی قورس و مه ترسیداره و وا دهر ده که ویت که مه حوی وه کو که س و وه کو ئه وه ی که به عه قل و وه که ئه هلی دنیا بیری له قورسی عیشق کردوو ته وه ، ناماده نه بووه به گز شوپ و شه پی عیشقا بجیت . به لام له به ر ئه وه ی پیش که و تنه حاله تی عیشق ئه وه ی بۆ دهر که وتوو شتی دنیا یی وه ک پاره و سامان و ده سه لات

(1) د . م ، ل ۱۸۴ .

(2) د . م ، ل ۲۰۳ .

ته ناهت خودی دنیا کاتین و تاسەر بۆ مرۆڤ نابن ، چونکه سروشتی دنیا وایه که روژیک روو له مرۆڤ دهکات و بهرزی دهکاته وه و پایه داری دهکات ، روژیکی تر رووی لی وهرده چه رخی نیت و پشتی دهشکینیت و دهیدات له زهوی . ئەم بئی ئەباتیهی دنیاو شتی دنیاوی وایان لیکردوه که ههست بکات ناییت مرۆڤ روو له دنیاو شتی دنیاوی بکات و چاوه پوانی ئەوه بیت له ریگه‌ی ئەوانه وه بوونی خۆی به دهست بهینیت ، چونکه بوونی رهسەنی مرۆڤ له دنیاو شتی دنیاوییه وه به دهست نایهت . ئەمه وای لیکردوه واز له دنیاو شتی دنیاوی بهینیت . بهم وازهینانه‌ی له دنیا ، بووته ئەهلی دل ، که بوو به ئەهلی دل ، ویستی کهسی له دهست ده‌دات و دهکه وپته ژیر ویست و دهسه لاتی دل‌وه . دل‌یشی وای لیکردوه ، جاریکی تر چاوی له وه نه بیت به رهو دنیا بچیته وه و به رهو عیشقی (یار - بوون) ی بردووه و خستویه تیه بیابانی عیشقه وه . مه‌حوی ههست به وه دهکات ئەم بیابانه پر مه‌ترسییه و نازانیت تیایدا سه‌ر دهردهکات یان نا ، بۆیه ده‌لایت :

ده‌زانم بادیه‌ی عیشقه خه‌ته‌رناک

که‌چی هه‌ر چووم ، ئەگه‌ر مام و ئەگه‌ر چووم ⁽¹⁾

مه‌حوی به ته‌واوی ئەو راستیه‌ی بۆ دهرکه‌وتوه که بیابانی عیشق مه‌ترسیداره ، مه‌ترسیداریه که‌شی له دوو رووه‌وه‌یه : روویه‌کیان ئەوه‌یه له‌وانه‌یه به‌رگه‌ی داب‌پان و وازهینان له کۆمه‌لگه‌و ده‌وربه‌رو دنیا نه‌گریت و له وه‌نیاویه بیابانی عیشقا ئێرا ده‌ی لاواز ببیت و هینو توانای دنیاو کۆمه‌لگه‌و ده‌وربه‌ر ئەوه‌نده زۆر بیت ، جاریکی تر ئەم به‌ره‌و خۆیان راکێشنه‌وه و به‌خۆیا نه‌وه خه‌ریکی بکه‌ن . به‌مه له و نازادیه‌ی له‌وان به‌دهستی هیناوه بیه‌ش ببیت و جاریکی تر ببیته‌وه به‌دیلی دنیاو ژیا نیک‌ی بیمانا و دوور له عیشق بژی که ئەمه وه‌ک مردنی رۆحی وایه . رووه‌که‌ی تریش ئەوه‌یه : ئەگه‌ر به ته‌واوی له و عیشقه‌دا رۆ بچیت و له‌سه‌ری به‌رده‌وام بیت ، له‌وانه‌یه به‌هۆی داب‌پانی له دنیاو رۆچوونی له عیشقا له رووی چه‌سته‌یه‌وه بغه‌وتیت و له‌ناو بچیت ، که ئەمه‌شیان هه‌ر جوهر مردنیکه . به‌لام سه‌ره‌پای ئەو مه‌ترسیانه‌ی که له ریگه‌یدان و سه‌ره‌پای ئەوه‌ی نازانیت سه‌ر دهردهکات یان نا ، سل ناکاته‌وه و ریگه‌ی عیشق ده‌گریته‌به‌ر . ئەمه‌ش مانای وایه بووه به‌شیرو ده‌ستی له دنیا هه‌لگرتوه‌و سیلسیله‌ی موقه‌ده‌سه‌ی عیشقی له پێدايه . بۆیه هه‌سته‌دهکات

(1) د. م. ، ل ٢٢٥ .

گرتنه بهری ئه و ریگه یه و تیاچون له پیناویدا باشته له وهی ئه و ریگه یه نه گرتنه بهرو
ژیانیکه دوور له عیشق بژی ، که ئه مه خۆی له خۆیدا مردنه . ئه مه ش له م دیره دا
دهرده که ویت که ده لیت :

جان سهخته یان له ده عویی عیشقا درۆزنه ئه و زینده ماوه تا له سه فەر یاری دیته وه⁽¹⁾

له م حاله ته دا یاره که ی سه فهری کردووه و له وه ش دلتیایه که له و سه فهره
ده گه ریته وه ، که چی سه ره رای ئه مه هه سته دکات یان گیانی سهخته ، ئه گه ر نا
ده بوایه له تاو ئه و سه فهره ی یار ده ریچوایه و بمر دایه ، یان له وه دا که خۆی به عاشق
دا ده نیت راست ناکات و هه ر به قسه عاشقه و به کرده عاشق نییه ، بۆیه له تاو ئه و
سه فهره ی یار نامریت . ئه گه ر به هۆی سه فهریکه ی یاره وه که گه پانه وه ویشی له دوایه
مه حوی خه ریک بێ گیانی ده ریچیت ، بئگومان به دابرا ن و دوور که وتنه وه ی یه کجاری
له یارو نه مانی عیشقه که ی به رامبه ر به (یار - بوون) ، هه ست به ژیان ناکات و وه ک
مرد بیت وایه . به لام ئه گه ر له عیشقا بیت ئه و زیندوو وه له مه رگ ناترسیت . ئه م
راستییه ش له م دیره دا ده رده که ویت که ده لیت :

دل زیندوو به عیشق و بژی تو له مه رگ ئه مین به م دهرده بمره تا ببیه (حی لا ی موت)⁽²⁾

مه حوی هه سته دکات ئه گه ر بیه ویت نه مریت و دلێ زیندوو بیت ، ده بی له
عیشقا بیت ، چونکه زیندوو یه تیی دل به عیشقه وه یه و به مه له مه رگ ئه مین
ده بیت . ته نانه ت ئه گه ر به هۆی ئه م عیشقه وه بمریت و له ناو بچیت ، ئه و هه ر زیندوو و
نه مره ، چونکه مردن ئه وه یه که له عیشق دوور بیت و عاشقی ئه و بوونه ی خۆی
نه بیت . به م پێیه چه مکێ مردن و ژیان لای مه حوی گۆپاون و له و مردن و ژیان
جیاوازن که له ناو کۆمه لگه و خه لک و له دنیا دا هه ن . ئه م ماده م له خه لک و کۆمه لگه و
دنیا دابرا وه ، له رووی تیروانینیشه وه بۆ مردن و ژیان ، له وان دابرا وه به جۆریکی تر
له چه مکێ مردن و ژیان ده پوانیت : مردن ئه وه یه له عیشقا نه بیت و ژیان ئه وه یه له
عیشقا بیت . ئه گه ر به و چه مکێ مردن که لای دهر وه هه یه ، له پینا و ئه م عیشقا
بمریت ئه و هه سته دکات زیندوو ، چونکه له عیشقا هه ست به ژیان ده کات . به

(1) د. م. ، ل ۲۸۶ .

(2) د. م. ، ل ۸۲ .

پيچه وانه شه وه ئه گهر له عيشقدا نه بيٽ و له ناو كۆمه لگه و دنيا دا بيٽ و به پيوه رى ئه وان خوشترين ژيان بژى ، به لاي خوڤيه وه هه سنده كات مردوه ، چونكه له عيشقدا نيبه . مه حوى هه سنده كات ده بيٽ ده ركردن به م راستيه له باره ي چه مكي مردن و ژيان له روانگه ي عيشقه وه ، له ناو خه لكدا بلاو بكاته وه و له خه لك بكات له م روانگه وه له مردن و ژيان پروان . به لام له بهرئه وه ي خه لك له دنيا دا روچوون و پيوه ي خه ريكن ، ئه ربابى دنيا و له م حه قيقه ته تى ناگه ن ، هه ر له م روانگه وه يه ده ليٽ :

له بۆ ئه ربابى دنيا مه ده به سطر و به يانى عيشق

كه (مه حوى) شه رعى نوكته ي جانغزا بۆ مردوه ضايع⁽¹⁾

مه حوى هه سنده كات به و جوړه ي ئه م له عيشق تيگه يشتوه و له روانگه ي عيشقه وه ده پروانيته مردن و ژيان ، خه لك وا ته ماشاي عيشق و مردن و ژيان ناكه ن ، چونكه ئه وان له عيشقدا نين و له دنيا دان . واته خه لك ئه هلى دنيا و تيايدا روچوون و پيوه ي خه ريكن و له دنيا و به دوسته ينانى شتى دنيايى وه ك (پاره و سامان و ده سه لات و... هتد) دا هه ست به بوونى خوڤيان ده كه ن . بيگومان ئه م بوونه ي ئه وان بوونيكي ساخته يه و كه سيكيش بوونى ساخته تيايدا بالاده ست بيٽ ، له بوونى ره سه نى خوڤى بيئاگايه و عاشقى نابيٽ و هه ولى به ده سه ته ينانى نادات . مرؤقى له م جوړه ش به پيى تيروانينى عاشق ، مرؤقىكى مردوه و باسكردنى مه سه له يه كى گه وه و گرنگى وه ك عيشق بۆ كه سى مردو بۆ سوورده و شايه نى ئه وه نيبه باسى عيشقى بۆ بكرىٽ ، بۆيه ده بى مه حوى واز له و جوړه كه سانه به ينيٽ و له جياتى باسى عيشق بۆ ئه وان بكات ، با له عيشق و له و كه سانه وردبيته وه كه عاشقن و چۆن پله و پايه ي دنيايان هه رچيبه ك بوويٽ ، عيشق هه موويانى وه ك يه ك ليكردوه و هيج جياوازيه كى له نيوانياندا نه هيشتوه :

له قاپى عيشقه دا وه ك شاهه به نده

له سه ر خوانه چ مه تبووع و چ تابع⁽²⁾

ليزه شدا ديسان جياوازيه كى ترى جيهانى عيشق له گه ل دنيا و كۆمه لگه دا له شيعره كانى مه حويدا ده رده كه ويٽ . له دنيا دا به پيى سه ره وت و سامان و هيزو ده سه لات خه لك دابه ش ده كرين ، واته كى له هه موويان زياتر هيزو ده سه لات و

(1) د. م. ، ل ١٦٦ .

(2) د. م. ، ل ١٦٨ .

سهرهوت و سامانی هه بیټ ، ئه وه پاشایه و ئه وانهش که ئه وشته دنیا بیانه یان نییه ، ده بنه بهنده . بهردهوام دنیا ش به جوریکه که چه ند که سیکی که م لئی به هره مه ند ده بن و ده بنه خاوه نی هیژو ده سه لات و پارهو سامان و به هوی ئه مانه شه وه ده بنه پاشا ، به شی زوری خه لکیش لئی بییهش ده بن و به م بییهش بوونه یان ده بنه بهنده و کۆیله ی خاوه ن ده سه لات و پاشاکان . به لام جیهانی عیشق به م جوره نییه ، له م جیهانه دا پاشاو بهنده وه کو به کن و هیچ جیاوازییه ک له نیوانیاندا نییه و پیکه وه له سه ر خوانی عیشق داده نیشن ، چونکه عیشق که س بییهش ناکات و هه رکه سیک مه یلی عیشقی کرد (چ پاشا بی چ بهنده) ، عیشق به ریباریکی ریگی خوی قبولی ده کات . که بووه ریباری ریگی عیشق ، ده که ویته (بادیه ی عیشق) وه ، له بیابانی عیشقیدا هه موو عاشقه کان وه کو به کن و که س له که س زیاتر نییه . چ (تابع و چ مه تبوع) ، وه کو به ک وان و که سیان پاشای ئه وی تر نییه ، با له ده ره وه له دنیا دا به کیان پاشا بوویت و ئه وی تر به نده ، له جیهانی عیشقدا هه موویان وه ک به ک له سه ر خوانی عیشق کۆده بنه وه . سه ره رای ئه وه ی له ده ره وه له ناو خه لکدا وه ک گه دا ده رده که ون ، له وی هه ریه که یان پاشایه که بوخوی . به لام دنیا به م جوره نییه ، چونکه زۆریه ی زۆری خه لک مه یلی به ده سه ئینانی ده که ن ، که چی که میان به ده سستی ده هینن و زۆریان لئی بییهش ده بن و بهردهوام ئه وه که مه به که م سه یری زۆره که ده که ن و گالته یان پی ده که ن ، ته نانه ت ئه وانهش که به هوی عیشقه وه وازیان له سه رهوت و سامان و ده سه لات هیناوه ، هه ر ده بنه سه رگوزشته ی ئه هلی دنیا :

فسانه ی من بووه زینه ی مه جالیس ئافه رین ئه ی عیشق

چه ها بی نام و خامی وه ک منت کردۆته صاحیب نام⁽¹⁾

مه حوی وازی له دنیا و سه رهوت و سامان هیناوه و له کۆمه لگه و خه لک خوی دابریه وه له و دابونه ریت و ریوره سم و بوچوونانه ی ئه واندا نه تهاوه ته وه که له میانه یانه وه ده ژین . ئه م به جوریکی جیاواز له وان ده ژنی و ئه م ژیا نه جیاوازه شی له عیشقه وه سه رچاوه ی گرتوه . به لام خه لک به که سیکی له دنیا تینه گه یشتووی داده نین و له کۆرو کۆبوونه وه و مه جلیسه کانیا نا باسی ده که ن . مه حویش ئه م جوره تیروانین و سه یرکردنه ی خه لک بوی به مایه ی شانازی ده زانیت ، چونکه مانای ئه وه یه وه ک ئه وان ئه هلی دنیا نییه و عاشقه و له عاله می عیشق و مه حه ببه تدایه ، بۆیه خه لک

(1) د. م. ل. ۲۱۶.

بهو جوڙه باسى دهڪن و ڪڙپو مهجليسى خويانى پي گهرم دهڪن . دهشتوانين بهم جوڙهه ترئم ڊيڙهه ليڪ بدهينهوه : مهحوى ههتا به دنياوه خهريك بوو و عاشق نهبوو ، له ڪڙپي عاشقاندانا باسى نهدهڪرا ، واته كهسيڪ بوو لاي عاشقان هيچ ناو و ناويانگيكي نهبوو و كهسيكي پينهگهيشتوو (خام) بوو ، بهلام كه تواني واز له دنياو شتي دنيايي بهينيت و بكهويته عالمي عيشقهوهو بيته عاشق ، نيتراوي چوهه ڪڙپو مهجليسى عاشقانهوهو سرگوزشتهو بهسرهاتي ئهه ڪڙپو مهجليسى عاشقاني دهپازاندهوه . بهمه ههستهدهڪات له ناو عاشقاندانا بووه به كهسيكي بهناويانگ و ههموويان دهيناسن و باسى دهڪن و ئهه ناويانگهشي بههوي عيشقهوهه دهستههوتوهه ، بويه شانازي بهم عيشقهوهه دهڪات . له ههردوو ليڪدانهوههدهدا مهحوى هه ناويانگ دهدهڪات ، بهلام له يهكهمياندا ناويانگهكهي لاي ئههلي دنيايه و له روانگهي ئهوانهوه ناويانگيكي سلبيه ، بهلام بهلاي خويهوه ئيجابيه ، له دووهميشياندا ناويانگهكهي لاي ئههلي دل (عاشقان)هو ناويانگيكي ئيجابيه .

بهمجوره بومان دهدهكهويت كه مهحوى له حالتهي عيشق و جيهاني عيشقدايه . ئهه جيهاني عيشقه ئههونده به لايهوه گهورهه بهرزو پيروزه ، نامادهيه ههموو داواڪاري و رپورهسمهڪاني جيجهي بڪات كه بريتين له : سووتان به ناگري عيشق و خهه و پهژارهي عيشق و قوربانيدان له پيناو عيشقدا .

عيشق و ناگري عيشق

مهحوى له جيهاني عيشقدايه ، ئهه جيهانه جيهانيكي سهربهخويهوله شيعرهڪاني مهحويدا به (دياري عيشق ، ئيقليمي عيشق ، وادي مهحهبهت ...) ناوي هاتوهه . دياردهو رپورهسم و دانهڪاني ئهه جيهاني عيشقه وهه هي دنيا نين و له ريشهوه لتيان جياوازن . يهڪيڪ لهو دانه ياخود دياردانهي له جيهاني عيشقدا ههيه ناگره . ئهه ناگره ئيقليمي عيشق به تهواوي پيچهوانهي ئهه ناگرهيه كه له دنيادادو لاي مروڙه ههيه ، ناگري دنيا سوتينهروه مروڙه لهناو دهبات و دهيفهوتينيت ، كهچي ناگري عيشق نهه هر سوتينهرييهو عاشق ناسوتينيت ، بهلڪو عاشق و كيان و بووني رهسهي عاشق دهپاريزيت و له تياچوون رزگاري دهڪات ، تهنانهت لهو ڪائينه نامويانهش پاكي دهڪاتهوه كه لهناويدان و دهبنه هوي ئهوهي له بووني رهسهي خوي

دایبېرن ، به وې دهیان سووتینیت و له ناو عاشقدا نایانهیلیت . واته ئاگری عیشق پاریزهري مروّقه له بوونی ساخته و دنیاو چه زکردن له شتی دنیایی و له بهرامبهر ئەمانه دا سووتینه ره ، به لام بهرامبهر به عاشق و بوونی ره سنی عاشق سووتینه رنیه . نهك هه رنه مه ، ته نانه ت عاشق له ئاگری دۆزه خیش ده پاریزیت كه سووتینه رترین ئاگرو هیچ شتیك له به ریدا خۆی راناگریت . ئەم ئاگره ی عیشق له هه ر شوینیک هه بیّت ، ئەو شوینه به نسبت عاشقه وه به هه شته ، مه حوی به بی عیشق ئەو به هه شته ی ناویت كه ئایین باسی دهكات و ئەم به هه شته ی جیهانی عیشقی ده ویت ، ئەگه ر به م ئاگره ی عیشقه وه له و دۆزه خه دا بیّت كه ئایین باسی دهكات ، ترسی لئی نییه ، بۆیه ده لیت :

گه ر ئاگری مه حه به ته ی شك به م له دۆزه خا

ئو دۆزه خه به هه شته م ، چه ننه ت ده كه م حه رام⁽¹⁾

واته ئەگه ر له دۆزه خدا ئاگری عیشق هه بیّت ، ئەوه هه سته دهكات له ئاگری دۆزه خ كه ئازارده رو سووتینه ره پاریزراوه و ئاماده یه له م دۆزه خه دا بیّت ، نهك له به هه شتیكدا بیّت كه ئاگری عیشقی تیدا نه بیّت ، چونكه ئاگری عیشق ئەو دۆزه خه ی بۆ دهكات به به هه شت و له ئاگری دۆزه خ ده پاریزیت و ناهیلت مه حوی بسووتینیت و ته نها ئەو شتانه ده سووتینیت كه پئی نامۆن وتیادان و پیوه یان خه ریکه ، وهك بوونی ساخته و ئەو مه وجودانه ی هاتوونه ناویه وه و به ره و ئەوه ی ده بن له بوونی ره سنی خۆی دایبېرن . كه واته كاتیك مروّقه به ره و بوونی ره سنی خۆی ده چیت و عاشقی ده بیّت ئەگه ر له دۆزه خیشدا بیّت ، ئەوا ئاگره كه ی دۆزه خ و ئاگری ئەم عیشقه بوونی ساخته و مه وجوده كانی تری ناو كه سه كه ده سووتینن و كه سه كه لییان پاك ده بیته وه و ئاماده ی ده ركه وتنی بوونی ره سنی خۆی ده بیّت . واته ئاگری عیشقه كه عاشق له سوتاندن به هۆی ئاگری دۆزه خه وه ده پاریزیت و ئاگره كه ی دۆزه خ و لیده كهات سوتاندنه كه ی به نسبت عاشقه وه باش بکه ویتته وه . بۆیه تا مه حوی نه كه ویتته جیهانی عیشق و به گه ری ئەو عیشقه ، به م كرده ی پاكبوونه وه یه دا له بوونی ساخته و مه وجودا نه پوات ، به بوونی ره سنی خۆی ناگات و به دیی ناهیلت . ئەوه یش كه مروّقه له بوونی خۆی داده بریّت ، ئەو جهسته یه یه تی كه به مه وجوده وه خه ریکه ، واته به شته مادیه كانی وهك پاره و سامان و مولك و شتی دنیاییه وه خه ریکه و تیایاندا

(1) د. م. ، ل. ۲۱۳ .

رۆده چیت و وهك به شیک له جهستهی ئه میان لی دیت و بوونیکى ساختهی تیا دروست دهكهن كه له خۆيانه وه سه رچاوهی گرتوه و ئه وهستهیشی لا دروست دهكهن كه ناتوانیت بی ئه وان بژی ، واته له بوونی خۆی دایده بپن و شوینی ئه بوونهی دهگره وه له واندا ههست به بوونی خۆی دهكات . كه چى له راستیدا ئه م شتانه به نسبت بوونی كه سه كه وه وهك سیبه ر وان و حهقیقه تی كه سه كه به و شتانه وه نه به ستراوه ، به لكو به بوونی خۆیه وه وه عیشقی ئه بوونه یه وه به ستراوه و تا نه چیته جیهانی عیشقه وه وه خۆی له وشته ماددی و دنیا یانه رزگار نهكات ، جهستهی پاك نابیته وه به (یار - بوون) ناگات . پاكبوونه وهی جهسته شی له بوونی ساخته و شتی دنیا یی ، به وه ده بیئت عاشق بیئت و له عیشقدا بیئت ، چونكه مه حوی هه سته دهكات عیشق نهك هه ر ئاگرى هه یه ، به لكو خودی خۆی به نسبت بوونی ساخته و شتی دنیا ییه وه ئاگره ، بۆیه ده لیت :

عیشق ئاگرێكه بهر بووه هه ر كهس ، ده یكات به كهس

ئه گه ر رۆژه ره ش وه كو شه وه بی ، بوو به شه و چراغ⁽¹⁾

لیره دا به نسبت مه حوییه وه عیشق ئاگره وه هه ر كه سیک كه وته عیشقه وه ئه وا وهك ئه وه یه ئه و ئاگره ی تیبه ر بوویت . هه ر كه سیكیش ئاگرى عیشقی تیبه ر بوو ده بیئت به كهس ، واته ده بیئت به مرؤفیکى پیگه یشتوو . پیگه یشتنه كه شی له وه وه یه ئه گه ر به دنیا و شتی دنیا یی وهك (پاره و سامان و ده سه لات و... هتد) وه خه ريك بوویت و له ریگه یانه وه بوونیکى ساخته ی تیا دا دروست بوویت ، به لام هه ر كاتیك له نا و جه رگه ی دنیا و ئه وشته دنیا یانه دا هه سته ی به وه كرد كه بوونی راسته قینه ی له وانه وه سه رچاوه ناگریت و هه ولیدا به ره و بوونی ره سه ن و راسته قینه ی خۆی بگه رپته وه وه عاشقی بیئت و له به رامبه ریدا بکه ویته حاله تی عیشقه وه ، به م كه وتنه عیشقه ، عیشقه كه ی وهك ئاگرێك به رده بیته مه حوی و ده بیته هۆی سووتاندنی ئه و بوونه ساخته یه ی كه له ریگه ی ده ره وه و دنیا و شتی دنیا ییه وه تیا دا دروستبووه ، به م سووتانه مه حوی لی پاك ده بیته وه له ناویدا نامینیت و به مه ده بیته كهس . هه ر كه سیكیش ئاگرى عیشقی تیبه ر بوو و به هۆی ئه و ئاگره وه بوو به كهس ، ئه وا ئه گه ر كه سیکى به خته ره ش بیئت و به خته كه ی له ره شیدا وه كو شه ویکى تاریك و ابیئت ، ئه وا به هۆی ئاگرى عیشقه وه به ختی سپی ده بیئت و ده کرپته وه و چانسى ئه وه ی ده بیئت

بهو بوونه رهسه نهی خۆی بگات که وهکو شه و چیراغ وایه و ژیان بۆ مرۆفە روۆشن دهکاته وه . لێره داو بۆ زیاتر روونکردنه وهی مهسه لهی ئەم ئاگرە ی عیشق لای مهحوی پێویسته له شیعیرهکانی مهحویدا باس له پهروانه و مۆم و خۆدانه بهر گری مۆم له لایهن پهروانه وه بکهین .

پهروانه و مۆم – ئاگری عیشق

مهحوی له شیعیرهکانیدا چه نندین جار باسی ئەو دیاردهیهی کردووه که پهروانه کاتیگ له شه ودا رووناکی مۆم ده بینیت ، به ره و ئەو رووناکییه ده چیت و ئەوهنده لهو رووناکییه نزیگ ده بیته وه ، تا خۆی ده دات به گری مۆمه که دا و ده سووتیت ⁽¹⁾ . لێره دا ده پرسین که بۆچی ئەم دیاردهیه ئاوا به قوولی سه رنجی مهحوی راکیشاوه و چه نندین جار له شیعیرهکانیدا باسی کردووه ؟ ئەم حالتهی پهروانه که مهحوی ده رکی پێکردووه و باسی کردووه ، بۆ ده رپرینی مهسه لهیه کی قووله که لای مهحوی هه بووه ، به لام نهیتوانیوه وهک پێویست راسته وخۆ له خودی خۆیه وه ئەو حالته ده رپریت و روونی بکاته وه ، بۆیه هاتووه له رپگه ی مۆم و پهروانه وه ئەو حالتهی خۆی ده رپرپوه ، ئەو حالتهش بریتیه له عیشقی بوون و خۆدانه بهر ئاگری ئەم عیشقه ، به هۆی ئەو ئاگره وه ده سووتیت و بهو سوتانه له بوونی ساخته و شتی دنیا یی پاک ده بیته وه . ئەوه ته ده لیت :

(محوی) زتب شوق تو بگداخت ، خود ای شمع

امشب بعزاخوانی پروانه بیرون ⁽²⁾

واته : مهحوی (وهک پهروانه) له تاو ئاره زووی گه یشتن به تۆ تاوا ته وه ، تۆش ئەهی مۆم ئەمشه و بۆ پرسه و سه رهخۆشی پهروانه ده ریکه وه . لێره دا ئەوه ده رده که ویت که مهحوی له تاو مهیل و دیداری (یار - بوون) ، وهک پهروانه که به گری مۆم ده تویته وه ، تاوا ته وه له ناوچوووه داوا له (یار - بوون) دهکات بۆ سه رهخۆشی کردنی ده ریکه ویت و سه ر له مه یته که ی بدات . واته مهحوی داوا له (یار - بوون) دهکات بیته سه ر مه یته که ی ، چونکه به م هاتنه ی یار ، مهحوی زیندوو ده بیته وه و

(1) ئەمه مانای ئەوه نییه که باسکردنی پهروانه و مۆم هه ر ته نها لای مهحوی هه بووه و شاعیرهکانی تر باسیان نه کردووه ، ئەوانیش باسیان کردووه ، به لام باسکردنی ئەم دیاردهیه لای مهحوی ده توانریت لهو روانگه ی وه لیکبدریته وه که ئیمه لێی ده سویتین

(2) د . م ، ل ، ٤٧٤ .

دهبیتته که سیکی نهمر . ههروهها سه بارهت بهم سووتانه به هۆی عیشقی (یار - بوون) هوه ده لیت :

دیاره خۆ په روانه هه ر سووتانه ئه سلی موده عای

بۆیه ئیمهش عاشقین ئه ی شه خصی ئاتهش خوو به خووت⁽¹⁾

واته وهك چۆن په روانه ئاماده ی خۆدانه بهر گری مۆم و سووتانه ، مه حویش { که به (ئیمه) ئامازه به خۆی دهکات } ئاماده و عاشقی سووتانه به دهستی یاره سیفته ئاگرینه که ی . واته عاشقی ئه و (یار - بوون) هیه که سیفته ی ئاگرینه و ئاماده یه به ئاگری ئه و یاره بسووتیت ، بۆ ئه وه ی پاک ببیتته وه . ئه م سووتانه نه ک هه ر ئازار به خش نییه ، به لکو به نسبت عاشقه وه مایه ی ئارامیه و سه کینه تی پی ده به خشیت ، بۆیه ده لیت :

سه کینه ی مه رته به ی سووتانیه ئاتهش په رستی عیشق

ئه گه ر صاحب ئیراده ت بی عه جبه پیریکه په روانه⁽²⁾

ئه وه ی ئاگری عیشق په رستیت ، به وه سه کینه تی بۆ دیت و دلی ئارام ده بیت ، بگاته پایه ی سووتان . عیشقی عاشق بوون به بوونی ره سه ن و چوون به ره و ئه و بوونه یه ، به م پییه که سیک که عاشقی بوونی خۆی بیت و بیه ویت به و بوونه ی بگات ، ده بیت په روانه بگاته پیری خۆی و چاو له و بکات و ئیراده ی ئه وه ی هه بیت له پیناو ئه و بوونه دا جهسته ی بگاته قوربانی ، وهك چۆن په روانه ئه م ئیراده یه ی هه یه و جهسته ی دهکاته قوربانی مۆم . ئه م خۆدانه بهر ئاگری عیشقه له و حاله ته دا به ته واری لای عاشق سه ر هه لده دات که بیر له (یار - بوون) دهکاته وه و ئه و عیشقه ی دهکاته لوتکه :

که هه لگرسا له نووری باده شه معی حوسنی جانانه

نه چیتته سه ر طه ریه ی چه زه تی په روانه دل چبکا⁽³⁾

بیرکردنه وه له بوون و رۆچوون له م بیرکردنه وه یه دا ، وهك باده یه که و که سه که مه ست دهکات و له دهره وه دایده بریت . ئه و باده یه رووناکیه هه یه (بۆیه ده لیت نووری باده) ، به هۆی ئه م باده یه وه مۆمی جوانیه (جانانه - یار - بوون)

(1) د . م ، ل ۷۸ .

(2) د . م ، ل ۲۷۸ .

(3) د . م ، ل ۱۴ .

داده گرسیت . واته له ریځه ی بیرکړدنه وه له بوونه وه ، ئه و بوونه بو که سه که درده که ویت و وه که مؤمیکي داگرساو وایه و رووناکي په خش دهکاته وه . مه حوی که هستی به م رووناکيیه ی بوونی خوی کرد ، وه ک چوڼ په روانه که رووناکي مؤم ده بینیت به ره و روی ده چیت ، ئه میس به ره و رووناکي ئه و بوونه ی خوی ده چیت و ئاماده یه له پیناو ئه و بوونه یدا جهسته ی خوی بکاته قوربانی ، وه ک چوڼ په پپوله له پیناو مؤمه که دا جهسته ی خوی دهکاته قوربانی و ده سووتیت . هه ستیش دهکات به م قوربانیکړدنه ی جهسته و خۆدانه به ر ئاگری عیشق ، وه ک په پپوله جهسته ی ناسوتیت و له ناو ناچیت ، به لگو جهسته ی له دنیاو شتی دنیایی و بوونی ساخته پاک ده بیته وه و ده بیته نشینگه یه کی ئاماده بو درکه وتنی (یار - بوون) .

له م چند دیره شیعره و لیکدانه وه یان ئه وه درده که ویت مه حوی له ریځه ی مؤم و په روانه وه ته عبیر له ئاگری عیشق و خۆدانه به ر ئه و ئاگری عیشق و گه یشتن به بوونه که دهکات . په پپوله رووناکي مؤم لئی ددات و هه ست به و رووناکيیه دهکات ، دواپی به ره و سه رچاوه ی رووناکيیه که دهرات که مؤمه که یه ، خوی به گره که یدا ددات و ده سووتیت ، واته خوی دهکاته قوربانیی رووناکي و مؤمه که .

مه حویس دواپی ئه وه ی واز له بوونه ساخته کان و مه وجودو شته دنیاییه کان ده هیئت ، خوی دداته به ر ئاگری عیشق بو ئه وه ی به ته وای له بوونی ساخته و دنیاو شتی دنیایی پاک ببیته وه ، ئه مه ش ریځای گه یشتنه به بوونی ره س ن . ئاماده یشه له پیناو عیشقی ئه و بوونه و گه یشتن به و بوونه دا جهسته ی بکاته قوربانی . واته ئه گه به هوی خۆدانه به ر گری ئاگری عیشقه وه ، جهسته ی له دنیاو شتی دنیایی و بوونی ساخته پاک نه بوویه وه ، ئه و ده یه ویت به م ئاگره ی عیشق جهسته ی بسووتیت و بیکاته قوربانیی بوونه ره س نه که ی .

ئهم به قوربانی کړدنه ی جهسته ی له پیناو بوونی ره س نه ی خویدا ، به باشت دزانیته له وه ی جاریکي تر له و بوونه ره س نه ی خوی دابیریت و به ره و بوونی ساخته و مه وجودو شتی دنیایی بچپته وه و پپوه یان خه ریک ببیت .

ئاگرى عىشق و رووناكىي بوون

ئەگەر عىشقى بوونى رەسەن ئاگر بېت ، بىنگومان ئەم ئاگرە رووناكىي ھەيەو سەزچاۋەي رووناكىيەكەش ئەو بوونە رەسەنەيە كە مەھوى عاشقى بووۋە دەيەۋىت پىيى بگات . ئەم حالەتە ۋەك ئەو حالەتە وايە كە ھايدگەر بە خۇدانە بەر رووناكىي بوون ناۋى دەبات و دەلئىت : ”خۇدانە بەر رووناكىي بوون(التعرض لإنارة الوجود) ، بە ئامادەيى ، ياخود بوونايەتى(تواجدى) مرؤفە ناۋ دەبەم و تەنھا مرؤفە خاۋەنى ئەم شىۋازەي بوونە^(۱) . واتە مرؤفە ، كاتىك بە (بوون)ى خۆي دەگات و ئەو بوونەي بەدى دەھىئىت ، كە خۆي بداتە بەر رووناكىي بوون و^(۲) ئەم رووناكىيە برىتتەيە لە خودى بوون^(۳) ، واتە كە كەسەكە خۆي دەداتە بەر ئەم رووناكىيەي بوون ، مانائى وايە بەرەو بوونى رەسەنى خۆي دەچىت . كە واتە سەرەراي ئەۋەي دەبىت مرؤفە ھەول بدات لە رىگەي بە دەھىئاننى تواناۋ ئىمكانەكانى بوونىەۋە بە بوونەي خۆي بگات ، لەگەل ئەمەدا^(۴) دەبىت خۆي بداتە بەر رووناكىي بوون و بە روويدا بكرىتتەۋە^(۵) ، ئنجا بە بوونەي خۆي دەگات و بەدى دەھىئىت . ئەم رووناكىيەي بوون لە زماندا دەردەكەۋىت ، چونكە^(۶) ”زمان مالى بوونە ، واتە ئەو جىگەيەيە كە رووناكىي بوون تىايدا دەردەكەۋىت^(۷) و مرؤفە بە ئاسانى ناتوانىت ھەست بەم رووناكىيەي بوون بىكات ، چونكە^(۸) ”بە شىۋەيەكى ئاسايى ئەم رووناكىيە لىمان شاراۋەيە ، يان داپۇشراۋە ، ئەمەش لە بەرئەۋەيە ئىمە لە ژيانى رۇژانەماندا تەنھا بايەخ بەو مەۋجودانە دەدەين كە لە بەر ئەم رووناكىيەي بووندا دەردەكەۋىن^(۹) . واتە گرنگى دان بە مەۋجودو خەرىكبوون پىۋەي و رۇچوون تىايدا ، وادەكەن دەرك بەو رووناكىيە نەكەين ، كە بوۋەتە ھۆي دەركەۋتىنى ئەو مەۋجودانە .

ئىمە پىشتر باسى (پەروانە و مۆم)مان كرد ، پەروانە تەنھا لە شەۋدا كە رووناكى مۆمى بىنى خۆي دەداتە بەر رووناكى و گرى مۆمەكە ، ئەگەر لە رۇژدا مۆم ھەبىت و داگىرسا بېت ، پەروانە بەرەو رووى ناچىت و خۆي نادات بە گىرەكەيدا . لىرەدا ئەگەر پەروانە بە مەھوى دابنىين و مۆمەكەش بە بوونى رەسەنى مەھوى

(1) نداء الحقيقة ، مارتن ھىدجر ، ص ۱۴۸ .

(2) . ھ . س ، ھ ، ل .

(3) . ھ . س ، ل ، ۱۴۹ .

(4) . ھ . س ، ل ، ۱۴۸ .

(5) . ھ . س ، ل .

دابنئین ، ده توانین بلیین : په روانه له بهر نه وهی له روژدا به مه وجوده کانی تره وه (بوئومونه به گول و دارو دره خته وه) خه ریک ده بیټ ، مومه که (که بوونی خوږه تی) له بیر ده کات و به ره و نه و ناچیت ، به لام له شه ودا له بهر نه وهی دنیا تاریکه و مه وجوده کانی تر دیار نین و له په روانه بزر ده بن ، په روانه ش لیان داده بریت و ته نها مومه که (که بوونی خوږه تی) ده میټسه وه و ده بیټیست و به ره و روی ده چیت . مه حویش کاتیک به بوونی ساخته و مه وجوده کانی تره وه خه ریک ده بیټ ، بوونی خوږی له بیر ده کات و لیتی داده بریت ، به لام که له بوونی ساخته و مه وجوده کانی تر داده بریت ، هه ست به م رووناکییه ی بوونی خوږی ده کات .

ده رککردن به م رووناکییه ی بوون ، خوږی له خویدا کاریکی ئاسان نییه ، چونکه بابه تیک نییه که بتوانریت به هوږی نه و جوړه قسه کردن و زمانه وه ده ربپریت که وه سفی بابه ت و شته دیارو مه لئوفه کانی ژانمانی پی ده که ین . هه روه ها نه م رووناکییه مه وجودیک نییه وه ک نه و مه وجودانه ی که دره ده که ون و ده توانین به ئاسانی ده رکیان پی بکه ین^(۱) به لکو رووناکیی بوون نه وه یه که ، وا ده کات نه زمونکردنی بوون کاریکی مومکین بیت^(۲) ، واته که سه که له ناوه وهی خویدا هه ست به و رووناکییه ده کات ، نه ک رووناکییه کی دره کی بیت . به کورتی نه م رووناکییه ی بوون شتیک یان مه وجودیک یان بابه تیک نییه که بتوانریت ببینریت و باس بکریت ، به لکو نه زمونیکه له دواى نه وهی مروږ خوږی له بوونی ساخته و نه و مه وجودو شته دنیا یانه داده بریت که مه شغوولی ده که ن و له خودی خوږی دووری ده خه نه وه و به ره و دره وهی خوږی ده بیه ن ، دواى دابراڼی له مانه و که وتنه حاله تی عیشقه وه هه ست به م رووناکییه ی بوون ده کات و ده که ویتنه به ری و ئاماده یی نه وهی تیا ده بیټ به بوونی ره سه نی خوږی بگات و به دیی به یتیت . مه حویش ئاماده یه واز له شته ماددیه کانی وه ک مولک و سامان و شتی دنیا یی به یتیت ، که ته نها په یوه ستن به جه سه ته یه وه و وه ک مه وجودیک گه شه ی پی ده دن به بی نه وهی بوونی گه شه بکات و، خوږی بداته به ر رووناکیی بوون . به دوور که وتنه وهی له بوونی ساخته و مه وجودو شته دنیا ییه کان و که وتنه حاله تی عیشقه وه به رامبه ر نه و بوونه ره سه نه ی و ئاماده یی بو خوږکردنه قوربانیی (یار- بوون) ، گه یشته وته نه و حاله ته ی که خوږی بدات ، یاخود بلیین خوږی داوه ته به ر رووناکیی بوون و له شیوه ی پرسیاردا نه م حاله ته دره دره بریت و ده لیت :

(1) ه . س ، ه . ل .

بريقه‌ی به‌رقی جیلوه‌ی کئی جلابه‌خشی بیناییمه

که قورصی ئافتاب و مه‌ه وه‌کو ته‌م دیته به‌ر چاوم^(۱)

واته : بریقه یاخود رووناکی بروسکه‌ی دهرکه‌وتنی کئیبه بووه‌ته هۆی رووناککردنه‌وه‌ی چاوم و رووناکییه‌که‌ی به‌ جوړیکه که روژو مانگ له چاو ئه‌ودا وه‌ک ته‌م وان ؟ دیاره ئه‌وه رووناکی (یار - بوون) ه‌که‌یه‌تی چاوی رووناککردوه‌ته‌وه‌و وای لیکردوه هه‌ست به‌ رووناکی خوړ و مانگ نه‌کات ، چونکه ئه‌وان دهره‌وه‌ی بۆ رووناک ده‌که‌نه‌وه‌و ئه‌میش ئاگای له دهره‌وه نه‌ماوه‌و که‌وتووه‌ته به‌ر رووناکیی بوونی خوړی و ته‌نها هه‌ست به‌م رووناکییه ده‌کات . سه‌رچاوه‌ی ئه‌م رووناکییه بوونی ره‌سه‌نی مه‌حوییه‌و هه‌رچه‌ند عیشقی ئه‌م بوونه‌ی وه‌ک پشکوویه‌کی ئاگره ، به‌لام ئه‌و رووناکییه‌ی له‌م پشکوویه‌وه په‌یدا ده‌بیته پر به‌ عاله‌مه :

که‌مالات و مه‌عاریف مه‌بیه بی‌ ده‌خلی مه‌ویئی عیشق

ه‌جه‌ب پشکووتوره له‌م جه‌نزه ناره پر به‌ عاله‌م نوور^(۲)

مرۆڅ که به‌ره‌و ئه‌وه چوو خوړی له‌ بوونی ساخته‌و مه‌وجودو شتی دنیایی داب‌پریت و گه‌یشته حاله‌تی عیشق ، ده‌بیته ئه‌و که‌سه‌ی که پی‌گه‌یشتوووه‌و خاوه‌نی زانینه . مه‌حویش گه‌یشتوووه‌ته ئه‌م حاله‌ته‌و دنیای بۆ روژشن بووه‌ته‌وه‌و لی‌ی تی‌گه‌یشتوووه‌و سه‌ر سوورپمانی خوړی له‌وه دهرده‌پریت ، که ئه‌و عیشقه‌ی ئه‌م به‌رامبه‌ر بوونی خوړی هه‌یه‌تی و ده‌بیته هۆی دهرکه‌وتنی بوون ، وه‌ک پشکوویه‌کی ئاگر وایه ، که‌چی ئه‌و رووناکییه‌ی له‌م پشکووه په‌یدا ده‌بیته پر به‌ گشت عاله‌مه . ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت مرۆڅ به‌وه‌ی عاشقی بوونی خوړی ده‌بیته ، ئه‌م بوونه‌ی دهرک پی‌ ده‌کات و له‌ دوا‌ی ئه‌مه ، ئنجا ده‌توانیت له‌ دنیا تی‌ بگات به‌وه‌ی که له‌ چاو بوونی مرۆڅدا هه‌یچ نییه‌و ئه‌وه ناهینیت مرۆڅ له‌به‌رخاتری دنیاو شتی دنیایی واز له‌ بوونی خوړی به‌ینیت . له‌ دیرپکی تردا ده‌لیت :

به‌ سوژی عیشقه بوونه‌ی که‌مالات

(اذ الأنوار من ذی النار تنشأ)^(۳)

(۱) د . م ، ل ۲۲۳ .

(۲) د . م ، ل ۱۲۸ .

(۳) د . م ، ل ۴۱ .

مروڤه كه خاوهنى سۆزى عيشق بوو ، دهبيته كه سيكى پيگه يشتووى خاوهن كه مال . واته دهبيت مروڤه بتوانيت خۆى له بوونى ساخته و ئه و مه وجودانه دابريت كه خهريكى دهكهن و پييانه وه پابه ند دهبيت و ئه م پابه ند بوونهى پييانه وه دهبيته هۆى ئه وهى نه توانيت عاشق ببيت ، چونكه كه به وانه وه خهريكبوو له عيشقى بوونى و گه پان به دوايدا بييه شه دهبيت و دهبيته كه سيكى ناكامل و وهك هه ر كه سيكى ساده و ئاسايى دهبيت و ناتوانيت خۆى پى بگه يه نيت ، به لام كه خۆى لتيان دوور خسته وه ، ده كه ويته ناو عيشقه وه وه دست دهكات به گه پان به دواى بوونى خۆيداو به و بوونهى خۆيه وه خهريك دهبيت . به مه دهبيته خاوهنى كه مال ، واته دهبيته كه سيكى كامل و پيگه يشتوو و هه ولى پيگه ياندين و به ديھتاني بوونى خۆى ده دات .

مروڤه كاتيک ده توانيت له حاله تى خو پيگه ياندين بيت به ره و ئه وه بچيت بيته كه سيكى پيگه يشتوو ، كه رووناكيبه كى هه بيت و به هۆى ئه و رووناكيبه وه خۆى پى بگه يه نيت . مه حویش ماده م له عيشقدايه ، كه واته خاوهنى رووناكيبه و ئه و رووناكيبه شه له بوونى خۆيه وه سه رچاوهى گرتووه و رووناكيبى بوونى ره سه نى خۆيه تى . هه ر له باره ي ئه وه وه كه (يار - بوون) رووناكيبه و مه حوى خۆى ده داته به ر رووناكيبى ئه و بوونهى : ده لیت :

ويصالت ناره هيجرت رۆژه رهش ، وهك ئاقتابى تو

له تو نه زديكه پشكۆيه ، خه لوزه گه ر له تو بى دوور⁽¹⁾

پووى ده مى له (يار - بوون)ى خۆيه تى و ده لیت : تو وهك خو ر وايت . بيگومان خو ريش رووناكيبى هه يه ، كه واته ئه م بوونهى مه حویش رووناكيبى هه يه . كاتيک مه حوى له ده ره وه و مه وجود داده بريت و عيشقى بوونى ره سه نى خۆى ده بيته و به ره و ئه م بوونهى خۆى ده چيت ، هه ست به رووناكى ئه م بوونهى خۆى ده كات كه وه كو خو ر وايه . رووناكيبى بوونه كه شى كه ئه م خۆى ده داته به ر ، به رچاوى رو شن ده كاته وه ده بيته هۆى ئه وهى چاوى زور به قوولى ببينيت و حه قيقه تى دنيا و مه وجودو شته كانى ده رو به رى بو ده ريكه ويته و لتيان تى بگات . بۆيه به ته واوى واز له دنيا ده هي نيت و به مه ده بيته ئه هلى دل ، كه بووه ئه هلى دل ده توانيت به هۆى چاوى دل وه ئه و بوونه ره سه نهى خۆى ببينيت و ده ركى بكات ، بۆيه هه سته ده كات كه ئه و بوونه وه كو خو ر وايه . به لام كه له و بوونهى خۆى داده بريته ، (پووناكيبى بوون)ى

(1) د . م ، ل ۱۲۹ .

نامینیت ، که ئو رووناکییهش نه ما روژی لی تاریک ده بیئت و ناتوانیت حه قیقه تی دنیاو مه وجودو شته دنیا ییه کان ببینیت و ههست به وه بکات له چاو بوونی ئه مدا زور بیبایه خن . بویه به ره و روویان ده چیت و پتوه یان خه ریک ده بیئت و تیایاندا رۆده چیت ، رۆچوونیشی تیایاندا ده بیته هۆی ئه وهی له بوونی خۆی دابریت و ناگای لئی نه مینیت و ئه و بوونهی لی بز ببیئت ، ئه مهش وهك ئه وه یه دنیا ی لا تاریک ببیئت و ببیته شه و . به لام ههستده کات تاسه ره له و حاله ته دا نامینیته وه و له و تاریکیه ی شه ودا ، واته له و رۆچوونه ی به دنیا و مه وجوددا جار یکی تر ئه و بوونه ی ده رده که ویتته وه ، بویه ده لیت :

بویه ظلّمهت پۆشه ، نووری ئه هلی جه وه ره ده رکه وی
سه یری حه ققی که ن له سه ره ئه م ما و ئه ستیرانه شه و^(۱)

کاتیك مرۆف به ته واوی له بوونی ساخته و مه وجودو شته دنیا ییه کاندا رۆده چیت و پتوه یان خه ریک ده بیئت ، ئه وا به ته واویش له بوونی ره سه نی خۆی داده پریت و له یری ده کات ، به مه دنیا به نسبهت ئه و بوونه ره سه نه یه وه وهك تاریکه شه ویکی لیدیت که هیچ شتیکی تیدا دیار نییه . به لام ئه م تاریکیه ده بیته هۆی ده رکه و تنی رووناکیی بوونه ره سه نه که ی خۆی که لی ره دا به (نووری ئه هلی جه وه ره) ناوی بر دووه ، که ئه م رووناکییهش ده رکه و ت مه حوی خۆی ده داته به ری . خۆدانه به ره رووناکیی بوونیش مانای چوونه به ره و سه رچاوه ی رووناکییه که که بوونه ره سه نه که یه ، به مه مه حوی عاشقی ئه و بوونه ی ده بیئت و جار یکی تر به ره و هیچ مه وجودو بوونیکی ساخته ناچیتته وه ، چونکه ئه وان له چاو ئه مدا زور که م بایه خن و شایه نی ئه وه نین خۆیان پتوه خه ریک بکات : بویه ده لیت :

هه ره که سی چاوی که به و جیلوه مونه وه ره بووی و
که سی که ی بیته نه زله دیده یی پر بی له ره مه د^(۲)

واته هه ره که سیك ئه و بوونه ی خۆی بۆ ده رکه و ت بیئت و چاوی پیی که و ت بیئت و به هۆی رووناکیی ئه و بوونه یه وه چاوی رووناک بووبیتته وه به هۆی ئه م به رچاو روونیه وه ئه وه ی بۆ ده رکه و ت بیئت ، که له چاو ئه و بوونه و رووناکییه که یدا ، بوونه ساخته کان و

(1) د . م ، ل ۲۵۷ .

(2) د . م ، ل ۱۱۴ .

مه وجوده كانی دی زۆر بێ باهه خن ، كه چي هيشتا عاشقی ئه و بوونهی نه بیته و چاوی له كه سێکی تر یا خود بوونیکی تر بیته و به ره و رووی بچیت ، یا خوا ئه و كه سه تووشی چاوی ئیشه یه کی سه خت بیته و کویر بیته . لیره دا كه مه حوی دوعای تووشبوون به چاوی ئیشه له و كه سانه ده كات كه به هوی بینینی رووناکیی بوونی خویانه وه چاویان رووناكبووه ته وه و كه چي باهه خ به م بوونه یان نادهن و چاویان له كه سی تر یا خود له بوونی ترو شتی دنیا بیه ، مانای وایه خوی كه بهر رووناکیی بوونی كه وت و ههستی به و بوونهی كرد ، خوی بۆ ئه و بوونهی یه كلابی ده كاته وه و چاوی له ههچ كه س و ههچ بوون و ههچ شتیکی تر نابیت و وازیان لی دینیت . واته له مه وجودو بوونه ساخته كان دور ده كه ویته وه و به ره و بوونی ره سه نی خوی ده چیت و عاشقی ده بیته و به هوی ئه م عیشه وه ده بیته به كه سێکی پی گه یشتوو و ههست به ئارامی ده كات .

عیشق و په ژاره ی بوون

پیشتر باسی ئه وه مان کردوو مه حوی ئه گه ره به عیشق و ئاگری عیشه وه له دۆزه خدا بیته ، ئه مه ی به لاوه په سه ندرتو خۆشتره له وه ی به بی عیشق و ئاگری عیشق له به هه شتدا بیته . به لام له قوناغیکی تر دا مه حوی گه یشتوو ته ئه وه ی كه دۆزه خ عیشقی تیدا نییه و مرۆف ناتوانیت به عیشه وه له دۆزه خدا بیته . جگه له مه ، ئه م عیشه ی مه حوی خه م و په ژاره و داغ و دهردی پتویه ، ئه مانه ش له به هه شتدا ده ست ناکه ون ، بۆیه مه حوی هه سته ده كات ئه م ماده م عاشقه ، ئه و دۆزه خ و به هه شته ی كه عه قله كۆمه لایه تییه كه ی دهر و به ری و ئایین باسی ده كه ن جیی ئه میان تیا نابیته وه . له م روانگه یه وه ده لیت :

دۆزه خ له عیشه خالی و جه ننه ت له دهر دو داغ

عاشق له هه شریشا نییه تی جی دلێ فراغ⁽¹⁾

له دۆزه خدا عیشق (كه گه پان و دۆزینه وه ی بوونه) نییه و له به هه شتیشدا خه م و خه فته نییه و ته نها خۆشی و شادی هه یه . عیشق و عاشق بوونیش پرۆسه یه كه پره له خه م و خه فته و داغ و په ژاره بۆ ئه و بوونه ی كه عاشق به دایدا وێله و هیشتا پیی نه گه یشتوو . ئه و خه م و خه فته ی عاشق له رێگه ی عیشقی بوونی ره سه ندا ده یخوات نه ك هه ر ناخۆش نییه ، به لكو چیژو خۆشییه کی زۆری تیدا یه و به لای

مه‌حويييه وه له خۆشيه‌كاني به‌هه‌شت په‌سه‌ندتر و خۆشتره . خۆشيه‌كاني به‌هه‌شت به‌رجه‌ستن و له‌و شتانه‌وه ده‌ست ده‌كه‌ون كه له به‌هه‌شتدا بۆ كه‌سه‌كه ئاماده كراون ، وه‌ك خۆري و ميوه و شه‌راب و... هتد ، مه‌حوى ئهم جوړه خۆشيه‌ي به‌هه‌شتى ناوى و ئهو خۆشيه مه‌عنه‌يى و قوول‌ئى ده‌ويت كه له خه‌م و خه‌فته‌ي عيشق و گه‌ران به‌ دواى بوونى خۆيدا ده‌ستى ده‌كه‌ويت ، له‌به‌رئه‌مه به‌هه‌شتى ناويت ، كه به‌هه‌شتيشى نه‌ويت ده‌بيت بچيته دوزه‌خ . به‌لام له دۆزه‌خيشدا عيشق نيه ، بۆيه دۆزه‌خيشى ناويت . له كاتي‌كدا ئه‌وه به‌كلايى كراوه‌ته‌وه له قيامه‌تدا ده‌بيت مروّڤان له به‌هه‌شتدا بيت يان له دۆزه‌خداو نابيت له هيجياندا نه‌بيت . كه‌چى مه‌حوى نايه‌ويت له هيجياندا بيت ، ئهو ده‌يه‌ويت له گه‌راندا بى به‌ دواى بوونى خۆيداو به‌دى به‌يئيت . ئه‌گه‌ر له دنيا‌دا ئهم كاره‌ي پى ئه‌نجام نه‌درا ، ئه‌وا ده‌يه‌ويت له قيامه‌تدا خه‌رىكى ئه‌نجامدانى ئهم كاره بيت . ته‌نانه‌ت له‌م دپره‌شيعره‌ي سه‌ره‌وه‌دا مه‌حوى هه‌ر له روانگه‌ي دنياوه له قيامه‌تى روانيووه ده‌يه‌ويت له قيامه‌تيشدا هه‌ر له حالته‌ي عيشق ، ياخود گه‌ران و دۆزينه‌وه به‌ده‌يئنانى بوونيدا بيت و له‌م ريگه‌يه‌دا له خه‌م و خه‌فته و په‌ژاره دانه‌بريټ . ئه‌گه‌ر له قيامه‌تدا له عيشق دا‌بيريټ ، ئه‌وا هه‌ست ده‌كات قيامه‌ت و به‌هه‌شت يان دۆزه‌خ جيى ئهم نين و ته‌سه‌ورى خۆي له به‌هه‌شت يان جهه‌نه‌مىكى له‌م جوړه‌دا ناكات ، چونكه وه‌ك وتمان له دۆزه‌خدا عيشق نيه‌و له به‌هه‌شتيشدا خه‌م و خه‌فته نيه . مه‌حويش ده‌يه‌ويت هه‌م له عيشق و هه‌م له خه‌م و خه‌فته و داغ و دهره‌د دانه‌بريټ ، چونكه له‌ريگه‌ي ئهم عيشقه‌وه به‌ (يار - بوون) ده‌گات و غه‌م و په‌ژاره‌و داغ و خه‌فته‌يش نيشانه‌ي زيندوويه‌تى مه‌حوي و ئه‌وه ده‌گه‌يه‌نن كه له حالته‌ي عيشقه‌دايه‌و له گه‌ران و دۆزينه‌وه‌ي بوونى خۆيدا به‌رده‌وامه . هه‌ر ئه‌مه‌شه‌ وا ده‌كات خه‌م و خه‌فته و داغ و ئازار لاي مه‌حوى هه‌ر به‌ روا‌لت وه‌ك خه‌م و خه‌فته ده‌ريكه‌ون و له حه‌قيقه‌تدا به‌نسبه‌ت ئه‌مه‌وه ، چيژو خۆشيه‌يكي زۆري مه‌عنه‌يى پى ده‌به‌خشن . ئهو خۆشيه‌ي له خه‌م و خه‌فته و دهره‌و داغ ده‌ستى ده‌كه‌ويت ، وايكردووه له زۆر جيى تره‌با س له‌م ديارده‌يه بكات و ده‌يه‌ويت به‌ هيج جوړيک ليى دانه‌بريټ :

به‌شمه پيى قانيعم و به‌سمه داغ و دهردى سه‌رمه‌دى

سه‌ر به‌ دهردين ئيمه ، بى دهردى له ئيمه سه‌رمه‌ده⁽¹⁾

مه حوی داغ و دهر دیککی هه میشهیی و نه پراوه به بهشی خۆی ده زانیت و پیتی رازییه و دهیه ویت بی دهر دی و خه م و خه فه تی (که ده کاته خۆشیی روا له تی) سه ری لآ نه دن و به لایدا نه یه ن ، چونکه ئه م عاشقه و له جیهانی عیشقدایه ، جیهانی عیشقیش پره له خه م و خه فه ت و داغ و دهر د . چۆن مرۆڤ له دنیا دا به دوا ی پاره و سامان و خۆشی و رابواردندا ده گه پیت بو ئه وه ی ژبانی خۆش بیت ، عاشقیش له جیهانی عیشقدایه به دوا ی خه م و خه فه ت و دهر د و داغدا ده گه پیت ، چونکه خۆراکی دلن و دللی عاشق به وانه ده ژی :

دل بژیوی هه ر به دهر د و داغه ته زییدی ده وی

قه ت مه که ن مه نعی دوعاگۆ سه عیه بو ضه ممی مه عاش⁽¹⁾

له م دپره دا ئه وه دهر ده که ویت که به لای مه حوییه وه ، مانه وه و زیندوویه تی دل به دهر د و داغ و ده یه و دهر د و داغ بژیویی دلّه ، بۆیه داوا ده کات ئه م مایه ی بژیویییه ی هه ر له زیاد بووندا بیت . خه لکی داوا له خوا ده که ن رزق و رۆزی و مالی دنیا یان پی بیه خشیت بو ئه وه ی به خۆشی بژین ، به لام مه حویی عاشق له بهر ئه وه ی له دنیا دا نییه و له جیهانی عیشقدایه ، خۆشی له غه م و دهر د و داغدا ده بینیت ، بۆیه له جیاتی داوا ی زیاد کردنی رزق و رۆزی و پاره و سامان ، داوا ی زیاد کردنی خه م و خه فه ت ده کات بو دللی . ته نانه ت خه م و خه فه ت نه ک هه ر مایه ی زیندوویه تی دللیه تی ، به لکو خواردنی رۆحیشیه تی ، بۆیه ده لیت :

بی منه ت رزقیکه غه م بهرم له برسان ئه و ده خۆم

ته فره ناخۆم و طه له ب نا که م له دنیا قووتی روو⁽²⁾

خواردنی رۆحی غه م و خه فه ته که لای خۆی هیه و ده ست ده که ویت و پیوستی به وه نییه داوا ی خواردنی رۆح له دنیا بکات ، چونکه دنیا ده توانیت ته نها خواردن به لایه نی ماددی مرۆڤ بدات که جهسته یه تی و ده بیت له پێگه ی به دهسته یانی پیوستی و بژیویییه کانی جهسته یدا روو له دنیا بکات و هه ولی به دهسته یانی بدات ، به مه ش ئه و که سه له عیشق و چاره پروانی بوونی ره سه نی خۆی داده بریت . ئه مه بووه ته هۆی ئه وه ی مه حوی واز له دنیا بهینیت و خواردنی جهسته ی نه ویت که له دنیا وه دهستی ده که ویت ، ده شزانیت خواردنی رۆح لای دنیا ده ست

(1) د . م . ل ، ۱۵۱ .

(2) د . م . ل ، ۱۰۲ .

ناکه‌وِیت ، بویه مه‌له‌ی وا ناکات که داوای خواردنی رۆح له دنیا بکات . مه‌حوی عاشقه‌و عاشقی‌ش داغ و دهر دو خه‌ف‌هت خۆراکی دل و رۆحیه‌تی و ، توانیویه‌تی ئه‌م خۆراکه‌ی دل و رۆحی ده‌ست بخت بویه ئه‌مه به جی‌ی شانازی ده‌زانیت و ده‌لیت :

بچشم کم تو (محو) ننگر آثار درد عشق

نشان فخر بشمر داغهای سینه خود را⁽¹⁾

واته : مه‌حوی به‌چاوی که م سه‌یری ئاسه‌واری دهردی عیشق مه‌که ، ئه‌و داغانه‌ی عیشق که به سینه‌ته‌وه‌ن به نیشانه‌ی فه‌خرو شانازییان بژمی‌ره . که‌واته به‌لای مه‌حوییه‌وه دهر دو غه‌م و خه‌فه‌تی عیشق مایه‌ی شانازین ، بویه نایه‌وِیت به هیچ جوریک چاره یاخود ده‌وای دهر دو غه‌م و خه‌فه‌تی خۆی بکات :

مه‌موو فه‌خری که داغ و دهرده عاشق

مه‌به‌ن ریسواییه ناوی ده‌وا قه‌ط⁽²⁾

چاره‌سه‌رکردنی داغ و دهردی خۆی به ریسوایی ده‌زانیت ، چونکه چاره‌سه‌رکردن و نه‌مانی دهر دو داغ مانای نه‌مانی قووتی رۆحیه‌تی و به‌مه رۆحی لاواز ده‌بی‌ت ، له به‌رامبه‌ر ئه‌مه‌دا جه‌سته‌ی به‌هیزو بالاده‌ست ده‌بی‌ت و وای لی ده‌کات رووبکاته دنیا ، بۆ ئه‌وه‌ی پیداو‌یستیه‌کانی جه‌سته‌ی دابین بکات . رووکردنه دنیاش ده‌بی‌ته داب‌رانی له عیشقی ئه‌و بوونه‌ی خۆی و ئه‌مه‌ش به ریسوایی ده‌زانیت ، بویه نایه‌وِیت که‌س باسی ده‌وای دهر دو خه‌م و خه‌فه‌تی لا بکات . ئه‌م دهردی عیشقه له دهره‌وه‌و دنیا‌دا وه‌ک دهر د‌یاره‌و وا ده‌زانیت مایه‌ی خه‌م و خه‌فه‌ت و ئازاره ، به‌لام لای عاشق ده‌وایه‌:

خودا ئه‌م دهردی عیشقه‌م لی نه‌کا که‌م

هه‌تا هه‌م به‌س له‌باتی هه‌ر ده‌وا به‌س⁽³⁾

دهردی عیشق ده‌وای دهردی دنیا‌یه . دهردی دنیا ئه‌وه‌یه ، که دنیا مرۆڤ‌وا لی بکات واز له بوونی ره‌سه‌نی خۆی به‌ی‌نیت و روو بکاته دنیاو شتی دنیا‌یی و هه‌ول‌ی به‌ده‌سته‌ینانیا‌ن بدات . بۆ ئه‌مه‌ش ده‌بی‌ت له‌ناو خه‌ک و کۆمه‌لگه‌دا بتوی‌ته‌وه‌و تیا‌یاندا رۆبچیت ، چونکه ئه‌گه‌ر له‌ناو دنیاو له کۆمه‌لگه‌دا نه‌بی‌ت ، ناتوانیت شتی دنیا‌یی وه‌ک

(1) د. م. ل. ۴۷۴ .

(2) د. م. ل. ۱۶۰ .

(3) د. م. ل. ۱۴۵ .

پاره و سامان و دسه لات و... هتد. به دهست بهیئیت و به دهستهیئانی ئەم شته دنیا بیانه بی کۆمه لگه و خه لك هیچ مانایه کیان نییه ، چونکه ئەمانه بۆ ئەوه به دهست دههینئیت ، لای دهره وه بوون به خۆی بدات و ههستی پی بکریت . که ئەمانه ی به دهستهینا ، هه ر ئارام نابیت و هه ولی به دهستهیئانی زیاتر ده دات ، چونکه تا زیاتر شتی دنیا یی به دهست بهیئیت ، ئەو بوونه ی که له ریگه ی ئەم شته دنیا بیانه وه لای خه لك و له ناو کۆمه لگه دا هه یه تی ، زیاتر گه وره ده بیت . مرۆڤ له جهرگه ی ئەم هه ولدانه دایه له تا کاو زه مانه و دنیا رووی لێ وهرده گۆڕن و ئەوه ی به دهستی هینا وه له دهستی ده چیت . به مه ئەو بوونه ی له دهست دهرده چیت که له ریگه ی پاره و سامان و دسه لات و دنیا وه لای خه لك هه بیوو ، واته لای خه لك بوونی نامینئیت و ئەمه دهردی دنیا یه که مرۆڤ گرفتار ده کات . بۆیه لای مه حوی رزگار بوون له م دهرده ، به وه ده بیت که عاشق بیت و بکه ویتته حاله تی عیشقه وه و ئەو داغ و دهرده ی له عیشقه دا هه یه ده وای راسته قینه ی ئەم دهرده ی دنیا ن ، ئەمه وای له مه حوی کردووه نه یه ویت غه م و دهردی عیشق چاره سه ر بکات . جگه له مه ئەم چاره سه ر نه کردنی داغ و دهردی غه م و خه فه ته ، له بهر ئەوه شه که ئەوانه چێژو خۆشی پی ده به خشن و نایه ویت لێیان ببه ش بیت ، ئەوه ته ده لئیت :

نالهم له سینه ، هه م له دلهم دهردی غه م حه رام

بی ، بی تقو به زمی عوشره ت و عهیش ئه ر نه که م حه رام⁽¹⁾

لای ئەهلی دنیا و باوه که له خۆشه و یسته که یان دابران ، به بی ئەو خۆشه و یسته یان رابواردن و به زم و که یف و خۆشی له خۆیان حه رام ده که ن . مه حویش به بی (یار - بوون) نه ک هه ر ئەمه ده کات ، به لکو له مه زیاتر ده کات و ده لئیت ئەگه ر به بی یار ژیانم له خۆم حه رام نه کرد ، ئەوا نالە و غه م و دهردی له سینه و دلهم حه رام بیت . واته لای مه حوی دهردی نالە و غه م و خه فه ته به خۆشی داده نرێن و حه رام کردنی ئەوانه به هۆی دووری یاره وه ، وه ک حه رام کردنی هه موو خۆشی به که له خۆی .

لێره دا ئەو پرسیاره سه ر هه لده دات که بۆچی مه حوی ئەم هه موو غه م و خه فه ت و دهردی نالە یه ده خوات و سه رچاوه ی ئەم غه م و خه فه ته ی چیه ؟ وه لامی ئەم پرسیاره مان له و دێره شیعه ره وه ده ست ده که ویت که ده لئیت :

(1) د. م. ل، ۲۱۱.

غەمى خۇشى نىيە مەھوى لە دۇنيا ھەر غەمى تۆيە

لە عىشقتدا دەكەم غەم بۇت بە غەم ، بېروانە چۆنم بۇت^(۱)

لېرەدا رووى دەمى لە (يار - بوون) ھەكەى خۇيەتى و پىيى دەلئىت كە غەمى خۇى ناخوات و ھەر غەمى ئەو دەخوات و عاشقى بوو ھە ولدەدات پىيى بگات و بەدىيى بەيئىت ، لە پىئناو ئەمەدا بەردەوام غەم بەخىو دەكات . ئەمەش ماناى وايە لە ھە ولدان بۇ بەدییەننى بوونى خۇى نەو ھەستاو ، ئەم ھە ولدان و گەرانی بە دواى بوونى خۇيدا بە عىشق ناو دەبات و دەلئىت لە عىشقى تۇدا غەمت بۇ بەخىو دەكەم و دواى لە پىئناوى تۇدا دەيخۆم ، واتە لە بەرامبەر بوونى خۇيدا لە حالەتى عىشقدايە و لە بەرئەوھى ھىشتا پىيى نەگەشتوو ھە بەدىيى نەھىئاو ، بەردەوام غەم و خەفەتى بۇ دەخوات . تەنانەت لە يەككە لە دېرە شىعرە فارسىيە كانىدا دەلئىت :

دوسد بار از غمت امشب بمرم ، زنده گشتم باز

چنين احيا نمودم من شب آدینه خود را^(۲)

واتە : ئەمشەو من دوسەد جار لە تاو غەمى تۆ مردم و زىندوو بوومەو ھە ، بەم شىو ھە من ئەم شەوى جومعە ھەى خۆم بەسەر برد . ديارە ئەو شەوى جومعە ھە مەھوى تا بەيانى خەوى لى نەكە وتوو ، ھەر بىرى لە (يار - بوون) كرىو ھەتەو لە تاو ئەو غەمى خواردوو ھە . بەلام ئەم غەم و خەفەتە ، لە غەم و خەفەتى بە دەستەھىنانى شتى دىنايى جياوازەو لە بەرئەوھى مەھوى لە دنيا دابراو ھە عاشقى (يار - بوون) بوو ھە چاو ھەروانى دەرکەوتنى (يار - بوون) ھە ، لە حالەتى چاو ھەروانى ياردا ئەم ھەموو غەم و خەفەتە دەخوات . ئەمەش لەم دېرەدا دەر دەكەوئىت كە تيايدا باسى چۆرى ئەو غەم و داغە دەكات كە دەيخوات و ھۆى غەم خواردەنەكەشى روون دەكاتەو ھە دەلئىت :

وہك داغى غەم نىيە سىپىيە داغى ئىنتىظار

چاوم ببينه چاوہ كە موطنىقىيەتى بەياض^(۳)

ئەو داغ و خەفەتەى كە مەھوى دەيخوات ، ئەو داغ و خەفەتە نىيە كە بۇ شتى دىنايى ، يان بۇ مەجودىك دەخورىت ، بەلكو داغ و خەفەتى چاو ھەروانىيەو لەو چاو ھەروانىيەدا چاو ھەكانى سىپى بوون . سىپى بوونى چاويش ماناى كوئىر بوونى

(۱) د . د . م ، ل ۷۷ .

(۲) د . د . م ، ل ۴۷۴ .

(۳) د . د . م ، ل ۱۵۷ .

دهگه يه نيت . به لام تايا مه حوى نامادهى ئه وه بووه كه به هوى داغ و غم و خه فه تى
چاوه پوانيه وه چاوه كانى له دهست بدات ؟ ئه گهر چاوى له دهست بدات ئيتر چؤن به
دواى ئه و بوونه يدا بگه ريت و بيدؤزيتته وه ؟ مه حوى ده لئيت :

خودا بيدا به ره حمهت ، داغى دل چاوى دلّه (مه حوى)

به گريه چا و ئه گهر چوو شك ده به م چاويكى بيناتر⁽¹⁾

له م دپره دا ئه وه دهرده كه ويّت كه مه حوى ناماده بووه به هوى چاوه پوانى و
داغ و غمى چاوه پوانيه وه چاوى له دهست بدات ، چونكه چا و بؤ بينينى شتانيكه كه
له دهره وهى كه سه كه دان ، ئه و بوونه ش كه مه حوى عاشقى بووه له دهره وهى خويدا
نيه ، تا به هوى چاوه وه ببينيت و پتى بگات . هر بؤيه داغ و خه فه تى دل كه
ده بيته هوى گريان و فرميسك رشتن و كوئر بوونى چا و ، له هه مان كاتدا ده بيته هوى
ئه وهى چاوى دلى كه چاويكى ناوه كييه و به هوى ته ركيزكردينه سه ر چاوه
دهره كييه كه وه له بينين كه وتوو ، بكه ويته بينين . بينينى ئه م چاوهى دلش زؤر له
بينينى چاوى سه ر قوولتره ، بينينى ئه و بوونهى كه چاوه پوانى ده كات و ده يه ويّت
بيدؤزيتته وه ، له ريگه ي ئه م چاوهى دلّه وه ئه نجم ده دريت ، واته به هوى ئه م چاوه وه
دهره كه به و بوونهى ده كات . ئه و بوونه ش له دهره ودا نييه و له ناو مه حوى
خويدييه ، بؤيه به چاوى سه ر ، كه شتى دهره وه ده بينيت ، نابينريت و به چاوى
دل ، كه له ناوه ويدايه و ناوه وهى ده بينيت ، ده بينريت . ئه م راستيه ش كه (يار -
بوون) له ناوه وهى مه حويدييه له م دپره دا به دى ده كرپت كه پيشتريش باسما نكردوو و
ده لئيت :

دلّم دهرهات و تو هه ر دهره هاتى

نه هاتى هه ر نه هاتى هه ر نه هاتى⁽²⁾

ئه گهر بپرسين مه به ست له و (تۆيه كييه كه مه حوى روى ده مى تى ده كات و
پتى ده لئيت: دلى من دهرهات ، كه چى تو هه ر دهره هاتى ؟ مه به ستى ئه و بوونهى
خويه تى كه له ناو خويدييه ، به لام دهرنايهت . دهره هاتنيشى له به رئه وه يه مه حوى
به ته واوى خوى له بوونى ساخته و مه وجوده كانى تر رزگار نه كردوو و نه كه وتوو ته
عيشقى ئه و بوونه ره سه نهى خويه وه ، تا ئه و بوونه ره سه نهى خوى كه وه ك

(1) د . م ، ل ، ۱۲۷ .

(2) د . م ، ل ، ۲۹۷ .

مومکینیک تیایدایه ، دهر بیئت و بهدی بیئت . داغ و دهر دو غم و خهفتهی مهجوی
له مهوه سه رچاوه دهگرن و ههستدهکات ئم غم و خهفتهی که له پیناوی عیشقی
ئو بوونهیدایه ، مایهی سه ربه رزی و شان و شکویه بوی و ده لیت :

له دهورمدا هه صار : ئافهت ، له سه سه ر خه یمه : دوودی ئاه

له سایه ی عیشقه وه بوومه شه می صاحب سه را په رده ⁽¹⁾

پاشاکان شان و شکوو گهره بی خویان به وه پیشان دده دن که شور او قه لابه
دهوری خویاندا دهکن ، کۆشک و ته لاری گه وره و به رز دروست دهکن و به مانه
دلخۆش و شادمان دهبین و له م شتانه دا ههست به بوونی خویان دهکن . به لام مهجوی
له باریکدایه که ده وره بیهی هه مووی دهر دو به لایه و کۆشک و ته لارو خه یمه ی سه ریشی
دووکه لی ئاه و هه ناسه هه لکیشان و خهفته . ئمه له دهر وه ئاوا دیاره ، به لام له
رووی ناوه وه ، له به رئه وه ی که سیکه که له حالته ی عیشقه دایه و خه ریکی گه پان و
دۆزینه وه ی بوونیه تی ، ههستدهکات ئو گه وره بیه ی پاشاکان له دهسه لات و
کۆشک و ته لاردا هه یانه ، له بوونی خۆیدا ئو گه ره بیه هه یه ، که پینی گه یشت و به دیی
هینا پاشایه که بۆخوی . ئمه ش وای لیکردوه دهر دو به لای دهوری و دووکه لی
هه ناسه ی ساردی خوی به قه لآو شور او کۆشک بزانی و ئو ههسته ی قه لآو شور او
کۆشک ئه یده ن به پاشایه ک و وای لی دهکن له میانه ی ئو شتانه وه وه ک پاشایه ک
ههست به بوونی خوی بکات ، ئم له میانه ی غم و خهفته و دهر دو ئازاره وه وه ک
پاشایه ک ههست به خوی دهکات . ئم پاشایه تی و گه وره بیه ی له عیشقی بوونی
خۆیدا ههستی پی دهکات وای کردوه دهر دو به لآو غم و خهفته ی دووری (یار - بوون)
وه ک کۆشک و ته لارو شورا ههست پی بکات .

عیشق و قوربانیدان

مهجوی ههستدهکات عیشق مانا به ژبانی ده به خشیت و ده یکاته که سیکی
نهر ، ئه گه ره له عیشقه نه بیئت ئه و ژبانیکی بیمانا ده ژبی و مان و نه مانی وه کو یه ک
وان . بۆنه وه ی تووشی ژبانیکی له م جوړه نه بیئت به ته وای خوی بۆ عیشق یه کلایی
دهکاته وه و ئاماده یه سه ری بکاته قوربانی ئم عیشقه و ده لیت :

(1) د. م. ل. ۲۷۱ .

تا نه بووری تو له سر ری ناخه یه مهیدانی عیشق

سه ر له پیښی پی ده بی له م ریڼه دانئی (اولا)^(۱)

مهیدانی عیشق مهیدانیکه هه موو که س ناتوانیت به ئاسانی بچیته ناویه وه .
ته نها ئه و که سه ده توانیت ری بخاته مهیدانی عیشق ، که له پیناو عیشقدا له سره
خوی ببوریت و بیکاته قوربانی ، چونکه ریگای چون به رهو عیشق ، ریگایه که پیش
ئه وه ی بیگریته بهر ، ده بیته ئاماده بیت له پیناویدا سهرت بکه یته قوربانی و بیخه یته
بهر پی پی (یار - بوون) . سه رخستنه بهر پی له ریگه ی عیشقدا مروقی پی تا قی
ده کریته وه ، تا ده رکه ویت ئایا شایانی مهیدانی عیشقه یان نا ، چونکه ئه گهر مروقه
ئاماده نه بیته له پیناو عیشقدا له سره ی ببوریت و بیخاته بهر پی پی (یار - بوون) ،
جورئت و نازایه تی ئه وه شی تیا نابیت له پیناو عیشقی بوونی ره سه نی خویداو
گه یشتن بهر بوونی ده ست له سه روه ت و سامان و ده سه لات و دنیاو بوونی ساخته
هه لگریته . به لام ئه گهر ئاماده بوو سه ری بکاته قوربانی عیشق ، ئه وا زور به ئاسانی
ده توانیت واز له بوونی ساخته و دنیاو شتی دنیا یی بهینیت و بکه ویتنه عیشقه وه و
عاشقی بوونی ره سه نی خوی ببیت و هه ولی به دیهینانی بدات . مروقه به م قوربانیدانه
ده بیته که سیکی زاناو له دنیاو ژیان و مردن تیده گات :

له بهر ده رگامی عیشقا یه که سه ره هه رکه س سه ری دانا

ئه گهر په تیاره یه که بوو ، بوو له سه د عه للامه دانانتر^(۲)

هه رکه سیکی ئاماده بیت له بهر ده رگای عیشقدا سه ری خوی دانیت ، واته
سه ری خوی بیه خشی به عیشق و بیکاته قوربانی ، ئه وا ئه گهر ئه و که سه پیشتر
که سیکی نه زان بوویت و به هیچ چوریک ئاگای له عالمی عیشق نه بوویت و له دنیاو
شتی دنیا ییدا روچوو بیت و تیا یاندا تو ابیته وه و ئاگای له بوونی خوی نه ما بیت ، به وه ی
سه ری خوی له بهر ده رگای عیشقدا داناوه ، ده بیته که سیکی داناو ده رکه به عالمی
عیشق و بوونی ره سه نی خوی ده کات و بی بایه خی و پوچی دنیا ی بۆ ده رده که ویت و
جاریکی تر ئاماده نابیت به روچوون له دنیاو خه ریکبوون به شتی دنیا ییه وه له
عیشقی ئه و بوونه ره سه نه ی خوی دابریته ، چونکه به هوی ئه م عیشقه وه هه م ده بیته

(۱) د . م ، ل ، ۲۹ .

(۲) د . م ، ل ، ۱۲۶ .

که سیکى نه مرو هم ده بیته که سیکى داناو زانا . بویه ده بیته ناماده بی له پیناو
عیشقدا وهک مه جنوون بهردباران بکریته و وهک مه نصور له دار بدریته :

ده بینم نه هلی دل یا سهنگه ساره یا له سهر داره

دیاری عیشق نه گهر ساغت دهوی ههر داره ههر بهرده ^(۱)

که سیک له عیشقدا بیته ، وازی له سهروهت و سامان و دهسه لات و بوونی
ساخته و دنیا هیناوه . واته به واز هینانی له دنیا ، بووه به عاشق و بهم عیشقه خوی
له نه هلی دنیا جیا کردووه ته وه بووه به نه هلی دل ، که بووه نه هلی دل ، له
کۆمه لگو و دهو رویه ر داده بریته و دهچیته ولاتی عیشق . ولاتی عیشقیش ولاتی که له
جیاتی خۆشی و رابواردن ، عاشق تیایدا هم سهنگسار ده کریته و هم له دار
ده دریته . نه م حاله تهی ولاتی عیشق له م دیره دا زیاتر روشن ده بیته وه که ده لایت :

دل چووه وادی مهحه بیهت ههرچی دی کوشته ، یا

نیوه کوژراوه ، له سهر لیو ئاه و ناله ی (وا آسف) ^(۲)

دلی مه حوی چووه ته دۆلی خۆشه ویستی و عاشقه راسته قینه کانی بینیه که
یان به ته وای کوژراون و له خهم رستگاون ، یان نیوه کوژراون و داخی نه وه دهخون
که به ته وای نه کوژراون ، نه کوژرانیشیان به ته وای ، مانای نه وه یه هیشتا نه بوونه ته
عاشقیکی ته وای و کاریگهری دنیا یان له سهر ماوه . نه م کوشتن و برینه ی له ولاتی
عیشقدا هیه ، نابیته و له عاشق بکات سللی ل بکاته وه ، چونکه نه گهر عاشق سللی
له و کوشتنه ی ولاتی عیشق کرده وه ، نه و له مهیدانی عیشقدا خوی راناگریته ، ولاتی
عیشق چۆل دهکات و رووده کاته وه دنیا و شتی دنیا یی و له بوونی رهسه نی خوی
داده بریته و ده بیته نه هلی دنیا . ژیا نی نه هلی دنیا ش به نسبت عاشقه وه وهک مردن
وایه . به لام نه گهر عاشق له و کوشتنه ی وادی مهحه بیهت و دیاری عیشق نه ترساو ههر
ناماده ی که وتنه حاله تی عیشق بوو و چووه ولاتی عیشقه وه بووه نه هلی دل ، نه وه ی
بۆ درده که ویت نه و کوشتنه ی له وی رووده دات ، کوشتنیکی فیعلی نییه و ته نها نه و
لایه نه ی ده کوژریته که گرنگی به شتی ماددی ده دات و به پاره و سامان و دهسه لات و
دنیاهه پابه ند ده بیته . به کوژرانی نه م لایه نه له ناو که سه که دا ، به یه کجاری و بۆ
هه تاهه تایه له دنیا و شتی دنیا یی وهک پاره و سامان و بوونی ساخته پاک ده بیته وه به

(۱) د. م. ، ل ۲۷۲ .

(۲) د. م. ، ل ۱۷۶ .

ته‌واوی بۆ بوونی ره‌سه‌نی خۆی به‌کلا ده‌بیته‌وه‌و عاشقی ئه‌و بوونه‌ی ده‌بیته‌ و جگه له‌و بوونه‌ی چاری له‌ هیچ شتیکی تر نایته‌ و به‌و کوشتنه‌ ده‌بیته‌ پاشا:

که کوژرا شاهی عالی جاهی عیشقه

هه‌تا سه‌یدت نه‌که‌ن ناگه‌یه‌ فیتراک⁽¹⁾

له‌ دنیا‌دا که‌سیک که‌ بکریته‌ پاشا ، تاجی پاشایه‌تی له‌سه‌ر ده‌کریته‌ و ده‌بیته‌ خاوه‌نی پاره‌و سامان و ده‌سه‌لات و ولات و به‌مانه‌ ده‌بیته‌ پاشا ، به‌لام له‌ ولاتی عیشقدا مرۆف به‌وه‌ ده‌بیته‌ پاشا که‌ بکوژریته‌ . ئه‌م کوژرانه‌ش ، کوشتنی ئه‌و لایه‌نه‌یه‌ له‌ناو که‌سه‌که‌دا که‌ هه‌زی له‌و تاج و سه‌روه‌ت و سامان و ده‌سه‌لاتیه‌ که‌ له‌ دنیا‌دا مرۆفی پی‌ ده‌بیته‌ پاشا ، واته‌ ئه‌و لایه‌نه‌ی که‌سه‌که‌ ده‌کوژریته‌ و له‌ناو ده‌بریت که‌ په‌یوه‌سته‌ به‌ دنیا‌وه‌و ده‌یه‌ویته‌ که‌سه‌که‌ به‌ره‌و دنیا‌و سه‌روه‌ت و سامان و ده‌سه‌لات بیات و بیکاته‌ ئه‌هلی دنیا . ئه‌گه‌ر هاتوو له‌ ولاتی عیشقدا ، عیشق ئه‌م کوشتنه‌ی ئه‌نجام نه‌دا ، بۆ ئه‌وه‌ی مه‌حوی له‌و لایه‌نه‌ی پاک بکاته‌وه‌ که‌ په‌یوه‌سته‌ به‌ دنیا‌وه‌ ، ئه‌وا ده‌بیته‌ مه‌حوی خۆی ئه‌م کوشتنه‌ ئه‌نجام بدات :

به‌ خۆکوشتن نه‌جاتی خۆ بده‌ مه‌حوی وه‌کو فه‌ره‌اد

له‌ زۆری قه‌هره‌مانی عیشق ، ئه‌فه‌ندم هه‌ر ئه‌جه‌ل به‌سته‌⁽²⁾

عیشق له‌به‌رامبه‌ر که‌سیکدا که‌ ئه‌هلی دنیا بیته‌ زۆر قه‌هره‌مانه‌و به‌هیچ جوړیک بوار به‌و که‌سه‌ نادات لئی نزیک بیته‌وه‌و پی‌ بخاته‌ ولاتی عیشقه‌وه‌ . چاری ئه‌و که‌سه‌ش ئه‌وه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ی به‌ره‌و عیشق بچیت و پی‌ بخاته‌ ولاتی عیشقه‌وه‌ ، ده‌بیته‌ چۆن فه‌ره‌اد له‌ پینا‌و شیریندا خۆی کوشت ، ئه‌میش ئه‌و خۆیه‌ی بکوژریته‌ که‌ له‌ ریگه‌ی ده‌ره‌وه‌ تیا‌یدا دروستبووه‌و به‌ دنیا‌و بوونی ساخته‌وه‌ په‌یوه‌سته‌ ، به‌مه‌ به‌ره‌و بوونی ره‌سه‌نی خۆی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌و له‌به‌رامبه‌ریدا ده‌که‌ویته‌ حاله‌تی عیشقه‌وه‌ . واته‌ به‌م کوژران و خۆکوشتنه‌ ، که‌سه‌که‌ ده‌بیته‌ ئه‌هلی دل و پاشای ئیقلمی عیشق . ئیقلمی عیشق جیگه‌یه‌کی به‌ ئاو و هه‌واو سازگارو خۆشه‌ ، بۆیه‌ مه‌حوی له‌ وه‌سفی ئه‌و ئیقلمی عیشقه‌دا ده‌لیته‌ :

(1) د. م. ، ل ۱۸۶ .

(2) د. م. ، ل ۲۶۷ .

گریه ده جۆشی له وی ، ئاها ده بی نه سره وی

نه مدی وهك ئیقلمی عیشق جیگه به تاب و ههوا^(۱)

هه رچه نده له ئیقلمی عیشقدا به رده وام گریه ده جۆشی و ئاها و ناله ناسره ویته ، به لام له وی له روانگه یه کی تره وه و به شیوه یه کی جیاواز له شته کان ده پوانریت . گریه و فرمیسک و ئاها و ناله ، به نسبت دنیاوه ناخۆشن و له ئیقلمی عیشقدا مایه ی خۆشی و شادین ، ئیقلمی عیشق به وان رازاوه یه و بووه ته جیگه یه کی به ئاو و هه واو دلگیره خۆش و مرۆڤه تیایدا هه ست به چیژ و خۆشییه کی رۆحی ده کات و دلئێ ئاسوده یه و له مه رگ ئه مینه و له خه م و خه فه تی هه بوون یان نه بوونی شتی دنیا یی وهك پاره و سامان و ده سه لات ... هتد دووره و له وه دلئیا یه که (یار - بوون) له ئیقلمی عیشقدا ده رده که ویته . واته که بووه ئه هلی دل و پاشای ئیقلمی عیشق ، بوونه ره سه نه که ی ده رده که ویته و دلئێ رۆشن ده کاته وه و به چاوی دل جوانیه که ی ده بی نیته .

عیشق و (سۆفی و زاھید)

مه حوی له زۆر جی دیوانه که یدا و له زۆر دیره شیعردا ناوی سۆفی و زاھیدی هیناوه . به گشتی سۆفی و زاھید لای مه حوی دوو ده سته ن :

ده سته ی به که م :

ئه وانه ن که به درۆ و به روا له ت سۆفی و زاھیدن و له ناوه پۆکدا و انین . واته ئه م جۆره ، که سانیکن و خۆیان پیشان ده دن که عاشقی خوا بوون و له پینا و ئه م عیشقه دا ، وازیان له دنیا و سه روه ت و سامان و خۆشی و رابواردن هیناوه و گوشه گیری و ته نیاییان هه لیزاردوه . به لام له راستیدا که سانیکن له بوونی تاکه که سی خۆیان دابراون و له بوونیکی ساخته دان ، چونکه له سۆفییه تی و زوه ددا به گشتی کۆمه لیک دیارده و سه رووت و ریوره سم و ویرد هه ن ، که سۆفی و زاھید پتوه یان پابه ندن و که س خۆی نییه و هه موویان وه ک یه کن . زاھید و وشکه سۆفی کاتی که واز له دنیا و خۆشی و رابواردن و سه روه ت و سامان دینن ، خۆیان و پیشان ده دن له پینا و عیشقی خوا و خواپه رستی و به ده سته یانی ره زامه ندی خوا دا ئه م کاره ده که ن ، که چی له ناوه و یاندا هه ر به و شتانه وه په یوه سته ن و حه زیان لئیانه . بۆیه مه حوی له باره یانه وه ده لیت :

(۱) . م . د ، ل ۲۷ .

له نان و ئاو ئەوا ئیمساکیە مردووش ، ئەری زاهید
 چ عوجبیکە ، ئەمەندە بۆ دەنازی تۆ بە مورتازی
 قسەو باست له عیرفانە ، که چی دنیا یە مەنظورت
 له عینوانی جەواھیر جۆییایی و روو له ئەعراضی^(۱)

زاهید ئەو کارە ی خۆی بە لاوێ گەورە یە و خۆی پێوێ هەڵدەکیشتیت که له
 نان و ئاو خۆی گرتووە تەو وە وازی له خۆشی و رابواردن هیناوە و خەریکی ریا زەت
 کیشانە . بەلام ئەم کارە ی زاهید بە لای مەحوییە وە هیچ ئازایە تییە کی تیدا نییە ،
 چونکە مردووش نان و ئاو ناخوات . هەر وەها مەحو ی ئەو رەخنە یە له زاهید دەگریت
 که باسی عیرفان (واتە خواناسی و عیشق) دەکات ، که چی راست ناکات و
 دەستکەوتنی دنیا مەبەستە ی و وا خۆی پیشان دەدات که بە دوای جەو هەردا
 دەگە پێت ، که چی روو له شتی رووکەش دەکات . لێرەدا مەحو ی ئەوێ ئاشکرا دەکات
 زاهید لە وەدا که نان و ئاو ناخوات و وازی له دنیا هیناوە ، هیچ ئازایە تییە کی
 نەواندوو وە راست ناکات ، چونکە واز هینان له دنیاو خۆشی و رابواردن و سەر وەت
 سامان بە روالەت نابیت ، بە لکو دەبیت که سە که له ناخە وە واز لە و شتانە بهیشت و
 پە یو هندی ناو ه کی پێو ه یان نەمیشت ، ئیتر ئەگەر له دەر وە شدا خاوەنی ئەو شتانە
 بیت ، ئەوا نایجولینن و هیچ کاریگەرییە کیان لە سەری نابیت . زاهید و سۆفی بەم جۆرە
 نین ، بۆ یە مەحو ی زۆر بە توندی هێرش دەکاتە سەر ئەم جۆرە سۆفی و زاهیدە و زۆر
 دژیانە . له زۆر دێرە شیعر دا ئەم هێرش کردنە ی بۆ سەر سۆفی و زاهید دەر دەکە ویت .
 بۆ نمونە دەلیت :

بئی کەس منم کەسی له زویانم بگا نیە

هەمدەم خودا نەناسن و دەم پەر له یاخودا^(۲)

لێرەدا مەحو ی باسی هەمدە مەکانی خۆی دەکات . ئەم هەر چەند له ناو ئەو
 هەمدە مانە ی خۆیدا یە ، بەلام هەر خۆی بە بیکەس دەزانیت و کەسیک شک نابات له
 زمانی ئەم بگات ، واتە لە وە بگات که ئەم باسی دەکات . ئەم زۆر له گەل خۆیدا بوو و
 هەست بە تەنیا ییە کی قوول دەکات و دە یە ویت کەسیک هەبیت لە وە بگات که ئەم
 تەنیا ییە ئەم له پیناوی چیدا یە و لە بارە ی ئەو وە قسە ی له گە لدا بگات . بەلام کەس

(1) د. م. ، ل ۳۰۵ .

(2) د. م. ، ل ۳ .

ئاڭاي له و مهسه له يه نيبه كه مه حوى له پيئاويدا ته نيابي هه لېژاردووه و واش خويان پيشان ددهن كه ئاڭايان له و مهسه له يه هه يه ، به مهش له كه سيك ده چن كه خوا نه ناسيټ ، كه چي به رده وام ناوي خواي له سهر دم بيت و باسي بكات . بيگومان هم جوړه كه سانه كه ناوي خوا ، يان شتيكي تر له سهر ده ميانه و باسي ده كه ن ، كه چي له راستيشدا وانين ، هم كه سانه ريكارن و به درو وا خويان پيشان ددهن . ليړه دا به پيويستي ده زانين له سهر وشه ي (هه مدهم) بوه سستين و بزنانين مه به سستی مه حوى له و هه مده مانه كييه ؟ مه حوى له دهره وه و اناسراوه كه سوڤي بووه ، سوڤيش كه سيكه وازي له دنياو سهروه و سامان و خوښي و رابواردن هيناوه ، هه مده مه كانيشي هه و كه سانه ن كه وه كو خو ي وان ، واته سوڤين ، كه واته هه و هه مده مانه ي مه حوى باسيان ده كات سوڤي و زاهيده كانن ، به لام هه و سوڤي و زاهيدانه هه به ناو سوڤي و زاهيدن و ، له راستيدا كه سانيكي خوا نه ناسن و به درو وازيان له دنياو خوښي و رابواردن هيناوه . هم مهش بووه ته هو ي هه و ي مه حوى حه حقيقه تي دروژنانه و ريكاران ه يان دهر بخات ، بو يه ده لئيت :

به و طاعه ته كه بو هم و هه يه به هه شتي ويست

زاهيد ئوميد هواره به نه جري ريا رياض⁽¹⁾

زاهيد له جياتي گوږپرايه لي خواو به جي هيناني فرمانه كاني ، گوږپرايه لي هم و هه و ده كات . مه به سستی مه حوى له و (هم و هه و) هه و شيخ و پيري ته ريقه تانه يه كه زاهيد له جياتي خوا ، گوږپرايه لي هه وان ده كات و له به ره وان ده ست له دنياو خوښي و رابواردن هه ل ده گريټ . مه حوى گالته ي به عه قلي هه مجوره زاهيده ديټ كه ده يانه ويټ به رياو گوږپرايه لي هم و هه و به هه شت به ده ست به يئن و ، نازانن به هه شت به وه به ده ست ديټ كه به راستي عاشقي خوا بين و ته نها گوږپرايه لي هه و بن . هه و پيري ته ريقه تانه ش كه زاهيد بو ريا گوږپرايه لي يان ده كات ، به لاي مه حوييه وه هه وانيش گومپان ، بو يه ده لئيت :

به پيچي خوارو خيچ ئيما ده كا پيري طه ريقه ت : بي

حه حقيقه ت پيره زاهيد پيره ، گوم كردو طه ريق ئه ماما⁽²⁾

هه و پيري ته ريقه ته ي كه به ئيشاره ت بانگي خه لك ده كات ، بو هه و ي بچنه

(1) د . م ، ل ۱۰۶ .

(2) د . م ، ل ۳۱ .

لای و له سەر دەستی ئەو تەریقەت وەرگرن ، مەحوی بە پیری تەریقەتی نازانیت و تەنها بە پیری دەزانیت . واتە کە سیکی پەککەوتەو بی توانایەو هیچی لە باردا نییەو ریگە ی ون کردووه ، چونکە ئەگەر ریگە ی ون نەکردبیت ، بەوہ رازی نابیت خەلک بۆ ریا لە سەر دەستی ئەو تەریقەت وەرگرن و بە درۆ واز لە دنیاو خۆشی و رابواردن و سەرۆت و سامان بەینن . بە لای مەحوییەوہ ہم ئەمجۆرە پیری تەریقەتەو ہم زاهیدەکانیشیان ریاکارن و لە عیشقی راستەقینە دوورن ، چونکە عیشق و مەحەببەت هەر ئەوہ نییە واز لە دنیاو خۆشی و رابواردن بەینیت ، بە لکو کاریکی قورسە ، بۆیە دەلایت :

لەبەر باری مەحەببەت ئاسمان و ئەرز ئەنالینن

چیە ئەم دەعویت زاهید ، جلی ئی بارە گا پیرت^(۱)

زاهید لای مەحوی وەک گایەکی پیر وایە کە هیچ هینو توانایەکی نەماوہو تەنانەت جلەکانی خۆی ئی بارەو پئی هەلناگیریت ، کەچی لافی عیشق ئی دەدات کە کاریکی ئەوہندە قورسە ئەرزو ئاسمان لەبەری دەنالینن و پێیان هەلناگیریت . کەواتە زاهید لەم لاف لیدانە ی عیشقدا راست ناکات و عاشق نییە ، چونکە کەسی عاشق دەبیت لە پیناوی عیشقدا ئەوہندە ئازاری چەشتبیت ، دلێ بووبیت بە خوین و قەدری ئەم (دل بوون بە خوین)ە بزانییت . بەلام زاهید وایە ، بۆیە مەحوی دەلایت :

قدر خون گشتن دل هیچ ندانی زاهد

تو کە در عمر خودت عشق نورزیدی هیچ^(۲)

زاهید ئەگەر لەبەر وازھینانی لە دنیاو خۆشی و رابواردن ئیش و ئازاری چەشتبیت و دلێ بووبیت بە خوین ، بەلام لەبەرئەوہ ی لە تەمەنی خۆیدا هیچ عیشقی نەکردووهو ئەو ئازارو خەفەت و دل بەخوین بوونە ی لە پیناوی عیشقدا نەبووه ، ئەو قەدری ئەو دلە خوینینە ی خۆی نازانیت ، چونکە دل بوون بە خوین ، دەبیت تەنها لە پیناوی عیشقدا بیت و تەنھاش عاشق قەدری ئەم دلە دەزانیت . زاهید لەبەرئەوہ ی عاشق نییە ، بە دلێشی خوینین بیت ، بەلام قەدری ئەم دلە خوینینە ی نازانیت و ئەمەش مانای وایە ئەو دلە ی زاهید هەرچەند خوینینە ، بەلام لەبەرئەوہ ی لە پیناوی عیشقدا خوینین نییە ، دلێکی بی قەدری بی بەھایە .

(1) د. م. ، ل ٦٨ .

(2) د. م. ، ل ٤٩١ .

مه حوى كه ده بى نيت سؤفى و زاهيد و شيخ ، يا خوود پيرى ته ريقه ت رياكارو
گومران و رتتى راستيان ون كردووه ، هه سنده كات ئه م زور لتيان دووره و ئه گه ر ئه وان
بچنه به هه شت ئه م ناچيت ، بؤيه ده لئيت :

كه شيخ و واعيز و سؤفى به جه ننه ت به ن كه دو گيپان

ده بى ئه مثالى ئيمه بؤ جه هه ننه م به ن سړو سيپال⁽¹⁾

مه حوى پتتى وايه ئه گه ر شيخ و سؤفى و واعيز به و هه موو رياو ناراستييه وه
بچنه به هه شت ، ماناي وايه به هه شت به رياو درؤ به ده ست ديت و ماده م ئيمه
(مه به ستى خؤيه تى) و نمونه ي ئيمه له رياو درؤ دوورين ، كه واته ناچينه به هه شت و
ده بيت بيريين بؤ دؤزه خ . مه به ستى ئه وه يه زاهيدو سؤفى ماده م رياكارن و درؤ
ده كه ن به هه شت نابيين ، چونكه به هه شت به وه به ده ست نايه ت واز له دنياو خؤشى و
رابواردن و سه روه ت و سامان به نيت و چلكن و ريش پان و قز دريژ بيت ، بؤيه
ده لئيت :

كه ر ئه م ريش و سه ره ي زاهيد له كه ل بى

ده بى جه ننه ت به ده شتى شنگ و پيشوك⁽²⁾

ئه گه ر زاهيد به و ريشه پان و قزه ئالوزاو و چلكنه وه بچيته به هه شت ، ئه وا
به هه شت ده بيته ده شتى شنگ و پيشوك . واته به هه شت ده بيته شوينيكى ناخؤشى
وا ، كه هيجى به سه ر هيجه وه نه بيت و هيج چيژو خؤشى و جوانييه كى تيدا نامينيت .
بيگومان به هه شت شوينيكه پره له خؤشى و جوانى و جيگه ي زاهيدى قز ئالوزاو و
ريش پان و چلكنى تيدا نابيته وه و به هه شت به چاوى خؤى نابينيت ، بؤيه مه حوى داوا
له زاهيد ده كات توبه بكات و ده لئيت :

نزىكه مردنت ئه ي پيره زاهيد

وه ره با توبه كه ين ئيت ريا به س⁽³⁾

زاهيد داوى ئه وه ي ته مه نيكي زور ده ستى له دنياو خؤشى و رابواردن
هه لگرتووه و گؤشه گيرى هه لبژاردووه ، پيربووه و له مردن نزىكه بووه ته وه . مه حوى
ده زانيت ئه م گؤشه گيرى و دووركه وتنه وه يه ي زاهيد له دنياو خؤشى و رابواردن ،

(1) د. م. ل. ۲۰۱ .

(2) د. م. ل. ۱۹۱ .

(3) د. م. ل. ۱۴۵ .

ریاه و راست نییه ، بویه داوای لئده کات پیش ئه وهی بمریت توبه بکات و دست له ریا هه لبرگیت . ئه مهش به وه ده بیت رووکاته باره گای عیشق :

زاهید و ره رووی بکهره باره گاهی عیشق

عالی جه نابه ، وانیه هر ری بدا به کاس^(۱)

مه حوی داوا له زاهید ده کات بیت و به راستی رووکاته باره گای عیشق . هر چه نده زاهید به هوی ریاوه له ریزی ناکه ساندايه ، به لام باره گای عیشق به رزو فراوانه و جیی هه موو که سیکی تیدا ده بیته وه ، ته نانهت ئه گهر ناکه سیش ته ویه بکات و بیه ویت به راستی روو بکاته عیشق ، ئه و عیشق له باره گای خوی وهری ده گریت .

دهستهی دووهه :

ئه واننه که مه حوی له قوناغیکی ته مه نیدا پیی وایه به راستی سوّفی و زاهیدن و له بهر عیشقی خواو گه یشتن پیی ، وازیان له دنیاو پارو سامان و خۆشی و رابواردن هیناوه . مه حوی له و قوناغی ته مه نیدا ، ئه م دهسته یانی به لاوه په سه ندبووه و ههستی کردووه عیشقی راسته قینه لای ئه وانه و پاشای عیشقن . مه نصور یه کیکه له وانه و مه حوی له باره یه وه ده لیت :

مرد میدان محبت ، دید چون منصور را

عیشق ، با تعظیم گفتش شاه من بالا بیا (۲)

واته : پیای مهیدانی مه حه بیهت ، که عیشقی مه نصور ی بینی ، به کپنووشه وه پیی وت (واته به مه نصور ی وت) : ئه ی پاشای من وهره سه ره وه (واته وهره سهر ته ختی پاشایه تی) . لیره دا ده توانین بلین ئه و پیاهوی مهیدانی مه حه بیهت مه حوی خۆیه تی که به و عیشقه ی مه نصور به رامبهر به خوا هه یبووه سه رسامبووه و وه ک پاشای عاشقان سه بری کردووه ده یه ویت بیته په پیره وی ئه و ، بویه ده لیت :

له ئولکه ی عیشقه دا بۆ هر که سی سردارییه مه نطور

عولووی مه رته به ی سرداره ، بۆته په پیره وی مه نصور^(۳)

هر که سی که ده یه ویت له ولاتی عیشقدا بیته سه ردار ، به چوونه سهر سیداره ئه م مه رته به یه ی دست ده که ویت و که ئه مه ی کرد ده بیته په پیره وی

(۱) د . م ، ل ۱۴۸ .

(۲) د . م ، ل ۴۷۹ .

(۳) د . م ، ل ۱۲۸ .

مه‌نصور ، چونکه مه‌نصور له پیناو عیشقه‌که‌یدا له دار درا . واته لیرهدا مه‌حوی پیتی وایه مرۆڤ ده‌بیئت په‌یره‌وی مه‌نصور بکات و ئه‌و بکاته سه‌رده‌سته‌ی خۆی . ئه‌گه‌ر له‌ داریش درا ، ئه‌و له‌ دار درانه‌ی وه‌ک چوونه سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تییه . به‌لام مه‌حوی له‌ قۆناغیکی تردا ، هه‌سته‌کات ئه‌م ده‌سته‌یه‌ی دووه‌میش که مه‌نصور سه‌ر ده‌سته‌یانه‌و سه‌رده‌می‌کیش خۆی له‌ ناو ئه‌و ده‌سته‌یه‌دا بینوه‌ته‌وه ، له‌ هه‌له‌دان و له‌ حه‌ق لایانداوه . بۆیه له‌باره‌ی مه‌نصوره‌وه ده‌لێت :

با حه‌قیشی بی له‌ بی (مه‌نصور) (انا الحق) حه‌ق نیه

شیتیه مه‌جنوون ئه‌گه‌ر بی نازی له‌ یلایی بکا⁽¹⁾

مه‌حوی پیتی وایه وه‌ک چۆن ئه‌و کاره‌ی مه‌جنوون هه‌له‌ بوو که له‌ پیناوی له‌یادا وازی له‌ دنیاو خۆشی و رابواردن و ته‌نانه‌ت خودی خۆی هیناو ته‌نها هه‌ستی به‌ له‌یلا ده‌کردو له‌ودا توایووێه‌وه ، به‌ هه‌مانشپۆه ئه‌و کاره‌ی مه‌نصوریش هه‌له‌یه که له‌ پیناو خاودا وازی له‌ دنیاو سه‌روه‌ت و سامان و خۆشی و رابواردن و خودی خۆی هیناو ته‌نها هه‌ستی به‌ بوونی خوا ده‌کردو خۆی لێ بوویوه‌ خواو ده‌یگوت (انا الحق) واته‌ من خوام . مه‌حوی پیتی وایه حه‌ق نه‌بوو مه‌نصور ئه‌م کاره‌ بکات ، چونکه بوونی مرۆڤ و بوونی خوا به‌ ته‌واوی له‌یه‌ک جیان و هه‌رگیز به‌کیان نابیئت به‌وی تریان . ئه‌و حاله‌ته‌ش که مه‌نصور وای زانیوه بوونی خوا له‌ ناویداوه‌ وه‌ک خوای لێها‌تووه ، حاله‌تیکی حه‌قیقی و راست نه‌بووه‌وه له‌ وه‌هدما بووه . واته‌ به‌ وه‌هم هه‌ستی کردووه‌ خوا له‌ ناویداوه‌ هه‌ر به‌هۆی ئه‌و وه‌همه‌وه‌ وای هه‌ستکردووه‌ له‌ سه‌رو هه‌موو مرۆڤیکه‌وه‌یه . ئه‌مه‌ش به‌ره‌و بۆچوونی (نیچه) مان ده‌بات سه‌باره‌ت به‌ زاھید . نیچه پیتی وایه ⁽²⁾ "زوه‌د ... باشترین ئامرازی ده‌سه‌لات په‌یداکردنی زاھیدو ، مۆله‌تیکی بالایه‌ که سه‌رپشکی گه‌یشتنه‌ ده‌سه‌لاتی ده‌کات"⁽³⁾ . هه‌روه‌ها زیاتر له‌ سه‌ر ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ ده‌رپوات و باسی چۆنیه‌تی ده‌سه‌لات په‌یداکردنی زاھید ده‌کات و ده‌لێت : ⁽⁴⁾ "ده‌بیئت پێشتر به‌ نسه‌بته‌ ئی‌مه‌وه‌ کاهینی زاھید زگارکه‌ریکی ئاماده‌بیئت ، شوانی گه‌له‌خه‌لکی نه‌خۆش (مه‌به‌ستی نه‌خۆشی جه‌سته‌یی نییه ، به‌لکو مه‌به‌ستی نه‌خۆشی ده‌روون و ژیرییه ، لیکۆله‌) و پارێزگاریکه‌ریانه . به‌مجۆره‌ ده‌توانین له‌ کاره‌ می‌ژووێه‌"

(1) د . م ، ل ۱۹ .

(2) أصل الأخلاق و فصلها ، فردريك نيتشه ، ت : حسن قبيسي ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، بيروت -

لبنان ، ط ۲ ، س ۱۹۸۳ ، ص ۹۵ .

له رادده به دهره كهی (زاهید) تیښگه ین . غه ریزه ی ئه و بۆ ئه وه ئاماده ی كردووه . كه دهسه لات به سهر چه وساوه كان (المتألّمین) دا په یدا بكات . بۆ بیینی ئه م رۆله ش هونه ری تایبه تی خۆی هه یه ... ده بیّت زاهید په یوه نندیه کی گهرم و گورپی به كه سه بیبه ش (محرورم) و نه خۆشه كانه وه هه بیّت ، بۆ ئه وه ی بتوانیّت گوئیستیان بیّت و لییان تیښگات . هه روه ها ده بیّت زۆر به هیز بیّت و زیاتر له و دهسه لاتنه ی به سهر ئه وانی تر دا هه یه تی دهسه لاتی به سهر خۆیدا هه بیّت . ئیراده یه کی پته و و پۆلایینی هه بیّت ، بۆ ئه وه ی بتوانیّت متمانه ی نه خۆشه كان به دهست بیّنیّت و بیّته مایه ی ترسیان ، هه روه ها بیّته یارمه تیده رو پالپشت و مامۆستا و دهسه لاتدارو خویان ...^(۱) . واته نیچه پیی وایه كه سیك كه ده بیّته زاهید له بهر ئه وه یه ئه و كه سه هیه چه دهسه لات و توانایه کی به سهر دنیا و شته دنیا یه كان و خه لكدا نییه . ئه م بیّ دهسه لاتی و بیّ تواناییه وای ئی ده كه ن روویكاته گوشه گیری و واز له دنیا و سهروهت و سامان و خۆشی و رابواردن بهیّنیّت ، به لام له ناوه وه و له ناخیدا حه زی له و شتانه یه . واته واز هیّنانی زاهید له دنیا و شتی دنیا یی ، له وه وه نییه كه له ناوه وه یدا قه ناعه تی به و شتانه نییه و به شتانیکی راگوزهر و كاتیان ده زانیّت ، به لكو له وه وه یه نه یه توانیوه له واقعیدا ئه و شتانه به دهست بهیّنیّت . به لام به پوألته و خۆی پیشان ده دات كه ئه و شتانه به لایه وه گرنگ نین و جیی بایه خ نین بۆیه وازی ئی هیّتاون . زاهیده كان بۆیه ش له خه لك داده بریّن و گوشه گیری هه لده بزیرن و واز له سهروهت و سامان و خۆشی و رابواردن دینن ، تا له م رییبه وه دهسه لاتیکی مه عنه وی لای خه لك بۆخویان په یدا بكن و وا ده ريكه ون كه ویست و ئیراده یه کی به هیّزو گه وره یان هه یه و به مه لای خه لك به رزو گه وره ده ريكه ون ، چونكه خه لك ناتوانن وه ك ئه مان دهست له دنیا و پارو سهروهت و سامان و هه موو شتیك هه لښگرن . بۆیه خه لك وا خویان ده بینن و وا ههست ده كه ن كه له چا و ئه و زاهیدانه دا زۆر بیّ ئیراده و لاوازن و خویان به كه م ده زانن و زاهیده كان به گه وره ده زانن و هه سته ده كه ن ئه وان ویست و هیّزو توانایه کی له رادده به دهریان هه یه ، بۆیه توانیویانه واز له دنیا و سهروهت و سامان و خۆشی و رابواردن بهیّنن . زاهیدو سوّفیه كانیش بۆ دروستكردنی ئه م وینه یه له زه ینی خه لكدا ده بنه زاهیدو سوّفی و ده یانه ویت له ریگه ی ئه و وینه یه ی خویانه وه لای خه لك ، دهسه لات به سهر خه لكدا په یدا بكن و ته نانهت له چا و خه لكدا خویان ئی ده بیّت به

خوا . هرئمه وای له مه‌نصور کردبوو که به‌ناو خه‌لکدا بپوات و به‌ده‌نگی به‌رز بلیت
 (أنا الحق) . هر له‌م روانگه‌وه‌یه ، مه‌حوی پی‌ی وایه ئه‌وه‌ی ده‌بی‌ت مرۆ‌ف عاشقی
 بی‌ت ، له‌ دهره‌وه‌ی خۆیدا نییه ، به‌لکو له‌ناو خۆیدا یه‌و بوونی ره‌سه‌نی خۆیه‌تی و
 پی‌ویسته مرۆ‌ف عاشقی ئه‌و بوونه‌ی خۆی بی‌ت و له‌به‌ر گه‌یشتن به‌م بوونه‌و
 به‌دیه‌تانی ، واز له‌ دنیاو سه‌روه‌ت و سامان و خۆشی و رابواردن به‌ی‌ت ، نه‌که له‌به‌ر
 شتیکی تری جگه له‌م بوونه‌و ته‌نانه‌ت نه‌که له‌به‌ر خواش ، چونکه که مرۆ‌ف عاشقی خوا
 ده‌بی‌ت و دوا‌یی هه‌ستده‌کات به‌و مه‌عشووقه‌ی (که‌ خوایه) گه‌یشتوه ، خۆی ئی ده‌بی‌ت
 به‌ خوا ، له‌ راستیشدا وه‌ک پێشتر وتمان ئه‌مه له‌ وه‌همیک به‌ولاره هیچی تر نییه .
 جگه له‌مه ، خوا پی‌ویستی به‌م عاشقبوونه‌ی مرۆ‌ف نییه ، چونکه مرۆ‌ف عاشقی خوا
 بی‌ت یان عاشقی نه‌بی‌ت ، هیچ له‌ مه‌سه‌له‌ی خوایه‌تی خوا ناگۆرێت . واته‌ نه‌به‌و
 عاشقبوونه‌ی مرۆ‌ف بۆی ، خوایه‌و ، نه‌به‌ عاشق نه‌بوونی مرۆ‌ف بۆی ، له‌ خوایه‌تی
 ده‌که‌وێت . به‌لام بوونی مرۆ‌ف پی‌ویستی به‌م عاشقبوونه‌یه ، چونکه که مرۆ‌ف عاشقی
 بوونی ره‌سه‌نی خۆی ده‌بی‌ت ، ئه‌وا واز له‌ هه‌موو شتی‌ک ده‌هی‌تێت و به‌ره‌و ئه‌و بوونه‌ی
 خۆی ده‌چێت و به‌دی ده‌هی‌تێت . به‌لام ئه‌گه‌ر عاشقی ئه‌و بوونه‌ی خۆی نه‌بی‌ت و
 عاشقی شتیکی تر بی‌ت و به‌و شته‌ی تره‌وه‌ خه‌ریکی‌ت ، ئه‌وا ئه‌و بوونه‌ی خۆی له‌بیر
 ده‌کات و وازی ئی دینێت . به‌مه‌ش ئه‌و بوونه‌ی ده‌کشیته‌وه‌و بزر ده‌بی‌ت و به‌دی
 نایه‌ت .

به‌شی سییهم

عهدهم و ره‌نگدانه‌وی عهدهم له شیعی

مه‌حویدا

عدهم چیه ؟

دراشتنی پرسپاریک سه باره ت به (عهدهم) ، ده مانخاته حاله تیکه وه که تیايدا
 دهرك به وه بکهين ، له وانه يه وه لامدانه وهی له توانادا بیئت ، یان به پیچه وانه وه ،
 وه لامدانه وهی ئه سته م بیئت ، چونکه (عهدهم) شتیك یان بابه تیکی دیارو ئاشکرا نییه و
 مروژ ناتوانیئت له وه دلنیا بیئت ، ئایا ده توانیئت ئه وه دیاری بکریئت که (عهدهم)
 چیه . به لام ، له گه ل ئه مه شدا با بیرسین (عهدهم) چیه ⁽¹⁾ ؟ له م پرسپاره دا شتیکی
 نانا سایی ده رده که ویت ، چونکه (عهدهم) وه کو شتیك تهرج ده کریئت که به م جور ،
 یان به و جور هیه و مه وجودیکه ، له کاتیکیدا (عهدهم) له ریشه وه له گه ل ئه مه دا یه ک
 ناگریته وه و جیاوازه لئی ، چونکه ⁽²⁾ پرسپار کردن له وهی (عهدهم) چیه و چونه ،
 پرسپار له باره کراوه که (که عهدهمه) ده کات به دژه که ی (که مه وجوده) و خودی
 پرسپاره که ، له بابه ته تاییه تیه که ی داده رنیئت . به م پییه ، له بناغه دا وه لامدانه وهی
 ئه م جوره پرسپاره ئه سته مه ، چونکه وه لامه که به م شیوه یه ده بیئت : (عهدهم)
 بریتییه له وه و له وه ⁽³⁾ . واته وه کو شتیکی دیارو به رجه سته مامه له له گه ل (عهدهم) دا
 ده کریئت . له م حاله ته دا ، ئه و پرسپارو وه لامه ی که له باره ی (عهدهم) هوه ن
 دژیه کییان تییدا ده بیئت و له گه ل یه ک ناگو نجین و ئه سته مه پیکه وه بین ، هه ر بویه
 لؤجیک ریگه ی پرسپاری له م جوره نادات ، چونکه ⁽⁴⁾ بیرکردنه وه ، که له بناغه دا
 هه میسه بیرکردنه وه یه له شتیکی دیاریکراو ، بیرکردنه وه ده بیئت له (عهدهم) و به
 پیچه وانه ی ماهیه تی تاییه تی خویه وه کار ده کات . به پیی لؤجیک ، ماده م ناتوانین
 (عهدهم) بکهینه بابه تیک ، که واته نابی ئه م پرسپاره ش بکهین ⁽⁵⁾ . به ده رپرینیکی
 تر : ماهیه تی بیرکردنه وه ، که بریتییه له وه ی پیویسته شتیکی دیاریکراو یاخود
 بابه تیک هه بیئت ، که ببیته مایه ی تیرامان و وامان لئیکات به مه به سستی ده رککردنی
 بیرى لئ بکهینه وه ، لئزه دا رووبه پرووی (عهدهم) ده بیته وه که بابه تیکی دیاریکراو نییه ،
 تا بتوانین ده رکى بکهین و بیرى لئ بکهینه وه ، ⁽⁶⁾ بویه پیویسته وه ک هؤکاریک په نا
 به رینه بهر تیگه یشتن و پرۆسه ی بیرکردنه وه ش بکهینه ریگایه ک بؤ ده رککردن و
 ئاشکراکردنی (عهدهم) . به هوی تیگه یشتنه وه ده توانین بکهینه دیاریکردنیکی گشتی

(1) بروانه : کتابات اساسیه - الجزء الثانی - (ما المیتافیزیکا) ، مارتن هیدجر ، ت : اسماعیل المصدق ، المجلس الأعلى

للثقافة - القاهرة ، ط ١ ، س ٢٠٠٣ ، ص ٢٠ .

(2) ه . س ، ه . ل .

(3) ه . س ، ه . ل .

(عهدهم) وهك كيشه يهك بيخه ينه روو^(۱). واته ئيمه ناتوانين وهك مه وجوديک بير له (عهدهم) بکه ينه وهو ليى تى بگهين و بزائين چييه ، بويه ده بيت له ريى مه وجوده وه به رهو (عهدهم) بچين وه ولى ده رککردنى بدهين . جا^(۲) له بهرئ وهى (عهدهم) ره تکرده وه ، ياخود نه فيکردنى هه مه کييه تى مه وجوده ، بریتييه له نا مه وجوديکى په تى^(۳). ليژدها (عهدهم) وا دهرده که ويئت که پيچه وانهى مه وجوده وه به هيچ جوریک له گه ليدها يهك ناگريته وهو که (عهدهم) هه بوو ، مه وجود نامينيت . له م باره دا^(۴) (عهدهم) ملکه چى ديار يکردنى ورد ده که عين ، که هه لگري (نا) يه وهك دهرده که ويئت ئه م (نا) يه بو نه فيکردنه وه به پيى رينمايى لوجيک ، ئه م نه فيکردنه پرؤسه يه که تيگه يشتن ئه نجامى ده دات^(۵). واته ئه م (نا) يه ، که به هوي وه مه وجود نه فيده کريت ، بو ئه وهى په ي به (عهدهم) بریت ، تيگه يشتن ئه نجامى ده دات و به ره مى تيگه يشتنه . ئه م ش کاتيک ده بيت ، که تيگه يشتن له لايه ن خوده وه ئه نجام ده دريت . خوديش بو ئه نجامدانى تيگه يشتن پئويستى به بابه تيگه بيتنه مايه ي سه رنج و تيرامانى ، واته بوونى بابه تيگ له دهره وهى خودداو هه ولدان بو دهرککردنى ، وا ده کات کرده ي تيگه يشتن له و بابه ته له لايه ن خوده وه ئه نجام بدرت . ليژدها ئه وهى له به رامبه ر خوددايه وه ولى تيگه يشتنى ده دات (عهدهم) ه ، که به هوى نه فيکردنه وه ديار يکراوه .^(۶) به لام ئايا نه فيکردن ئه و ديار يکردنه بالايه يه که (عهدهم) وهك جورىکى تايبه تى نه فيکراو بگريته وه ؟ ئايا (عهدهم) له سه ر نه فيکردن ، واته له سه ر (نا) وه ستاوه ؟ يان به پيچه وانه وه نه فيکردن و (نا) له سه ر (عهدهم) وه ستاون؟^(۷). واته ئايا نه فيکردن و (عهدهم) کاميان پيش ئه وى تريانه وه ده بيته هوى په يدا بوون و هاتنه ئاراي ئه وى ديکه يان؟ به لاي هايدگه ره وه^(۸) (عهدهم) زور له (نا) وه نه فيکردن ره سه نتره . به م جوره تواناي نه فيکردن به و پييه ي به ره مى تيگه يشتنه و ، خودى تواناي تيگه يشتن ، به جورىک له جوره کان له سه ر (عهدهم) راده وه ستن^(۹). واته هه ريه ک له تواناي تيگه يشتن و نه فيکردن (که به ره مى تيگه يشتنه) په يوه ستن به (عهدهم) ه وه نه فيکردن له (عهدهم) ه وه سه رچاوه ده گريت ، نه ک به پيچه وانه وه .

(1) ه . ه ، س ، ل . ه

(2) ه . ه ، س ، ل ، ٢١ .

(3) ه . ه ، س ، ل . ه

(4) ه . ه ، س ، ل . ه

(5) ه . ه ، س ، ل . ه

واته (عهدهم) وادهكات نه فيكردن و (نا) ههين ، چونكه ئه گهر پيشتر بيروكه ي
(عهدهم) لاي مروفت نه بيت ، ناتوانيت به هوي (نا) وه مه وجوديك نه في بکاته وه و بيخاته
حالاتي نه بوونه وه . به م پييه (عهدهم) له ئه نجامي نه فيكردنه وه پهيدا نابي و پيش
نه فيكردنه .

(عهدهم) ناوه روکي پرسياره که مانه ، بويه پيوسته پيشتر پيدراويک بيت و
بتوانين پييه بگهين و چاومان پييه بکه ويت ، به لام ليتره دا کومه ليک پرسيار سر
هه لده دن ، که بریتين له وهی ^(۱) له کوي بو (عهدهم) بگه ريين ؟ چون دهيدوزينه وه ؟
ئايا بو ئه وهی شتيک بدوزينه وه ، پيوست نييه پيشتر ئه وه بزائين که ئه وشته هه يه ؟
ئايا ليتره دا به بي پيشبينی و ويناکردنيکی پيشوه ختي (عهدهم) ، ده توانين گه پان
ئه نجام بدهين و ئه وه بدوزينه وه که به دوايدا ده گه ريين ؟ له راستيدا ئه گهر مروفت
پيشتر چونه تبي ئه وشته نه زانيت که به دوايدا ده گه رييت ، ناتوانيت به دوايدا
بگه رييت و بيدوزيته وه ^(۲) . ليتره دا ئيمه به دواي (عهدهم) دا ده گه ريين ، ده مانه ويت
بيدوزينه وه وه ده رکي پي بگهين ، گه پان و دوزينه وه ش له حاله تيکدا ئه نجام ده درييت ،
ئه وهی به دوايدا ده گه ريين شتيکی دياریکراو و به رجه سته بيت و بتوانري بيديريت .
که چي (عهدهم) ، نه شتيکی دياریکراوه و نه ده بيديريت . له گه ل ئه مه شدا ^(۳) هه رچونیک
بيت ، ده زائين (عهدهم) چييه و وه کو هه مو ئه وشتانه وايه که ليتره له ويidan و له
قسه کردني ناسايي روزانه ماندا وه ک شتيکی به ديهي لييان ده دويين ، بي ئه وهی به
قولي سه رنجان راکيشن ^(۴) . ئه مه بوچوونيکی گشتي باوه له باره ي
(عهدهم) وه . ئه گهر له هه رکه سيک بيرسيت (عهدهم) چييه ؟ وه ک هه مو شتيکی
ناسايي ژياني خوي رایه کی دياریکراوی له باره ي وه هه يه . به لام ئه م رایه ی له باره ي
(عهدهم) وه له ئه نجامي ئه وه وه لاي دروست نه بووه ، که (عهدهم) سه رنجي
راکيشاوه بووه ته مايه ي تيرامانی و له مه وه ئه و بوچوونه ی له باره ی (عهدهم) وه بو
دروستبووه . به لکو وه هه ر بوچوونيکی ناسايي که له باره ي بابه تيکه وه
هه يه تي ، بوچوونيکيشي له باره ي (عهدهم) وه هه يه وه ده ري ده برييت . له م
روانگه يه وه ده توانريت به مجوره شيوه پيناسه يه کی (عهدهم) بکريت : ^(۵) (عهدهم)
بريتيه له نه فيکردنيکی ته واوی هه مه که ته ي مه وجود ... ليتره دا ده بيت له پيشدا

(1) . ه . س ، ل ۲۱ - ۲۲ .

(2) . ه . س ، ل ۲۲ .

ھەمەككەتە مەوجود پېدراوئىك بېت ، تا بتوانرېت رووبەرووى نەفەكردن بىكرېتەوھ ، بۇ
 ئەوھى لەم نەفەكردنەدا خودى خۆى دەرېخات^(۱) . واتە بە پېئى ئەم پېئاسە گشتىبەھى
 (عەدەم) ، مرؤف ھەموو شتەكانى دەرەوھى خۆى بە مرؤفەكانى تروگياندارو دارو
 بەردو زەوى و ئاسمان و تەنانت ھەموو گەردوونېش ، نەفى دەكات و بەمە دەگاتە
 (عەدەم) . بېنگومان ئەستەمە بتوانرېت ئەم نەفەكردنەھى ھەمەككەتە مەوجود ئەنجام
 بىرېت ، چونكە^(۲) ئېمەھى مرؤف بەو پېئەھى كائىنېكى كۆتادارېن ، چۆن دەتوانېن بە
 ھەمەككەتە مەوجود بگەھن و پاشان نەفىي بگەھن؟ ... گومان لەوھدا نېبە كە ئېمە
 ھەرگېز ناتوانېن بە شېوھەھى كى رەھا دەرك بە ھەمەككەتە مەوجود بگەھن لە خۆيدا ،
 ھەروھە لەوھش دلتىايېن بە جۆرېك لە جۆرەكان لە ناو جەرگەھى (ھەمەككەتە
 مەوجود) دايېن . لئىرەدا جىاوازىبەھى رېشەھى ھەھە لە نىوان ئەوھى دەرك بە
 (ھەمەككەتە مەوجود) بگەھن لە خۆيدا ، لەگەل ئەوھى دەرك بە خۆمان بگەھن لە ناو
 (ھەمەككەتە مەوجود) دا . حالەتەھى يەكەم بە شېوھەھى كى سەرەتايى ئەستەمە ، بەلام
 حالەتەھى دووھ رووداوتىكى بەردەوامى رۆژانەھى (دازاين)مانە^(۳) . واتە ئېمەھى مرؤف
 لە چاوا زەمېن و ئاسمان و گەردووندا پىنتىكى زۆر بچوك و سنووردارېن ، بۆيە بەم
 بچوكى و سنووردارىبەھى خۆمانەوھ كە لە بەشېكى ئەم گەردوونەداين و بەو بەشەوھ
 خەرىكبوويېن و تىايدا رۆچوويېن ، ھەرگېز ناتوانېن پەھى بە ھەمەككەتە مەوجود ،
 واتە پەھى بە دنياو گەردوون بېھن ، چ جاي ئەوھى بېئېن نەفىي بگەھن ، بۇ ئەوھى بە
 (عەدەم) بگەھن . واتە لە واقىعداو لە رووى پراكتىككەھى و نەفەكردنەھى (ھەمەككەتە
 مەوجود) كارىكى ئەستەمە و مرؤف ناتوانرېت ئەنجامى بدات . بۆيە^(۴) لە باشترېن باردا ،
 بۇ دەرككردن بە (عەدەم) ، دەتوانېن وەك بېرۆكە (فكرە)يەك وئىناھى (ھەمەككەتە
 مەوجود) بگەھن ، پاشان ھەر لە بېرکردنەوھماندا ، ئەوھى وئىنامان كىردوھ ، نەفىي
 بگەھن و دايېنېئېن بە نەفەكراوئىك^(۵) . واتە نەفەكردنەكە لە رېگاي پىرۆسەھى كى
 زەھىنېبەوھ ئەنجام دەدەھن و ئەوھى لەم گەردوونەدا ھەھە بەزەوى و ئاسمان و مرؤف و
 گياندارو شتەكانى ترەوھ ، لە ھۆش و مېشكى خۆماندا ھەموويان وەك بېرۆكەھەك ،
 ياخود وەك شتېك وئىنا دەكەھن . پاشان ھەر لە ھۆش و مېشكى خۆماندا ، ئەو
 بېرۆكەھە ياخود ئەو شتە وئىناكاراھ نەفى دەكەھن و واى دادەنئېن كە نەما^(۶) بەم جۆرە

(1) ھ . س ، ھ . ل .

(2) ھ . س ، ل ۲۲ - ۲۳ .

(3) ھ . س ، ھ . ل .

دهگه ينه چه مكيكى شكلى (عهدهم) ه ويناكراوه كه ، نهك خودى (عهدهم) ، چونكه هرگيز ناگه ينه خودى (عهدهم)⁽¹⁾ . ئيمه له دهره وهى خوماندا بو (عهدهم) دهگه پيىن و دهمانه ويىت له دهره وه دهركى پيى بگهين و بزاني چييه . به لام ئه وهى ليتره دا پيى دهگهين (عهدهم) يكه له ناو خوماندايه ، ياخود له هوش و ميشكى خوماندا پيى دهگهين و دهركى پيى دهگهين ، نهك له دهره وهى خوماندا . به لام چ له ناو وهى خوماندا بيىت يان له دهره وه ماندا⁽²⁾ (عهدهم) هر (عهدهم) هو ئه گه ر ئه وه راست بيىت كه (عهدهم) نه بوونى جياوازييه ، ئه وا ناتوان ريىت جياوازي له نيوان (عهدهم) وينا كراو و خودى (عهدهم) دا بكرىت و ههردووكيان يه كن⁽³⁾ . واته چ ئه وه (عهدهم) هى له دهره وه ماندايه و چ ئه وه (عهدهم) هى له هوشى خوماندا پيى دهگهين ، هر يه كن و جياوازيان نييه ، چونكه (عهدهم) له خودى خويدا بريتييه له نه بوونى هيچ سيفهت و جياوازييهك .

وهك پيشتر وترا ، ئيمه كائينيكي كوئادارين و⁽⁴⁾ له ژيانى رۆژانه ماندا هه موو جاريك هوكري ئه م موجود يان ئه م موجود ده بين و ، خومان ته رخان ده كه ين بو لايه نيك له لايه نه كانى مه وجود . ژيانى رۆژانه له م باره دا ، رواله تيكي په رتبوو وهرده گريىت⁽⁵⁾ . واته له و حاله ته دا كه مرؤف به شتيكى ديارىكراوه وه خهريك ده بيىت و تيايدا رۆده چيىت ، بو نمونه به پارو و سامانه وه يان به ده سه لاته وه خهريك ده بيىت ، ژيانى رۆژانه ي و اهرده كه ويىت كه په رتبوو وه له م باره دا مرؤف هه ست به (هه مه كييه تى مه وجود) ناكات و وهك ئه وه وايه (هه مه كييه تى مه وجود) ته نها بريتى بيىت له و لايه نه ي يان له و به شه ي كه ئه و مرؤفه پيئوه ي خهريكه . به لام⁽⁶⁾ ئه گه ر به شيئوه يه كي نادياريش بيىت ، يه كبوونى (هه مه كييه تى مه وجود) پاريززاوه⁽⁷⁾ . كه ده وترىت (به شيئوه يه كي نادياريش بيىت) مه به ست ئه وه يه ، مرؤف كاتيىك به به شيىك يان لايه نيىك له هه مه كييه تى مه وجوده وه خهريك ده بيىت ، دهرك به هه مه كييه تى مه وجود ناكات و به نسبه ت ئه مو وه هه مه كييه تى مه وجود وهك نه بيىت وايه . به لام هه مه كييه تى مه وجود له خودى خويدا هر ماوه⁽⁸⁾ له و كاته شدا كه ئيمه خومان نه به شته كان و نه به خودى خومانه وه خهريك ناكه ين ، ئه م هه مه كييه ته مان بو ديىت و به سه رماندا ده دات ، بو

(1) ه . س ، ه . ل .

(2) ه . س ، ه . ل .

(3) ه . س ، ل ٢٣ .

(4) ه . س ، ه . ل .

نمونه له بیزارییه کی راسته قینه دا بۆمان دیت . ئەم بیزارییه جیاوازه له بیزارییه ی خویندنه وهی کتیییک ، یان نمایشیک ، یان کاریک ، تیاماندا دروستی دهکات^(۱) . ئەم بیزارییه کاتیك روو ده دات که هیچ شتیک له لامان گرنگی و بایه خی نامینیت . دازایمان له بهرامبەر (هه مه کیه تی مه وجود) دا کاتیك خۆی له بیزارییه کی قوولدا ده بینتته وه ، که شته کانی ده ورو به زمان هیچ توانایه کی کردارمان پی نابه خشن ، واته وامان ئی ناکنه شتیک بکهین یان واز له شتیک بهینین . واته بیزاری راسته قینه کاتیك روو ده دات ، که مروفه له بهرامبەر ئه وشته دیاریکراوه دا که هه یه تی و تیایدا رۆچووه ، چ پاره و سامان بییت ، چ ده سه لات ، چ ... هتد له ناوه وهی خۆیدا وازیان لی ده هیئت و هیچ په یوه ندییه کی ناوه کی و قوولی له گه لیاندا نامینیت . ئەم ش ده بیته هۆی ئه وهی هیچ کاریگه ریه کیان له سه ری نه میتیت و وه کو نه بین وایه ، چونکه نابنه هۆی جولاندنی ئەم و به هۆیان وه هیچ کاریک یان ره فتاریکی دیاریکراو ئه نجام نادات . له کاتیکدا با ئەم له ناوه وهی خۆیدا په یوه ندییه پیوه یان نه مابیت ، به لام له دهر وه و له واقیعدا هه ر هبی ئه من و ئەم خاوه نیانه ، ئەگه رچی نه ئەم کاریگه ریه له سه ر ئه وان ماوه و نه ئه وانیش کاریگه ریه یان له سه ر ئەم ماوه . ئەم حاله ته ش به هۆی بیزاری راسته قینه و قوولته وه روو ده دات و^(۲) ئەم بیزارییه قوولته ، وه ک ته میکی وه ستاوه له قوولای (دازاین) دا وه موو شته کان و خه لک و خودی که سه که له بیبایه خیی (لامبالات) یکی سه یردا کۆده کاته وه^(۳) . واته ئەم مروفه ی که پیشت به لایه نیک له مه وجوده وه خه ریکبووه ، بۆ نمونه به ده سه لات و سامانه وه خه ریکبووه و له مه وه خۆی پیکه ئناوه و ده سه لاتی به سه ر شته کان و خه لکدا هه بووه ، له م حاله تی بیزارییه دا ئه و پیکه اته دهره کییه ی خۆی و ئه و که سیتییه ی له ریگه ی سامان و ده سه لاته وه تیایدا دروستبووه ، له لای بیبایه خ ده بن و هیچ په یوه ندییه کی قوولی پیوه یان نامینیت . نه ک هه ر ئەمه ، به لکو خه لکانی ترو ئه و شتانه ش که ئەم به هۆی ئەم ده سه لات و سامانه وه په یوه ندی پیوه یان هه بووه و کاریگه ریه له سه ر یان هه بووه و بوونه ته جیی بایه خی ، له ناوه وهیدا ئه وانیش بیبایه خ ده بن . به لام له گه ئ ئەمه شدا^(۴) ئەم بیزارییه کرانه وه تیایدا روو ده دات و (هه مه کییه تی مه وجود) ئاشکرا ده کات ... ئەم بارگه هه ستیه که مۆرکی مروفه و تیایدا به م جۆر یان به و جۆر ده بین ، وامان

(1) ه. س. ، ه. ل.

(2) ه. س. ، ه. ل.

لیده کات خۆمان له ناو (هه‌مه‌کیه‌تی مه‌وجود) دا ببینینه‌وه . ئه‌و حاله‌ ته‌ هه‌ستیه‌ی ئه‌م بارگه‌یه‌ تیا‌ماندا ده‌ی وروژینیت ، ئه‌وه‌ نییه‌ که‌ ته‌ن‌ها مه‌وجودمان له‌ هه‌مه‌کیه‌تیدا بۆ ئاشکرا ده‌کات ، واته‌ ئه‌م ئاشکراکردنه‌ ته‌ن‌ها رووداوێکی ساده‌ نییه‌ ، به‌لکو له‌ هه‌مان کاتدا کرده‌ی ئه‌ساسی (دازاین)مانه^(١) . یاخوود ده‌توانین بڵین ئه‌و ساته‌ میژوویه‌ بنچینه‌یه‌یه‌ ، که‌ دازاینمان تیا‌یدا به‌دی دیت . واته‌ له‌م حاله‌تی بیزاریه‌دا که‌ هه‌چ شتیکی ده‌ره‌وه‌ (چ سامان و ده‌سه‌لات بیت ، چ خه‌لک و شته‌کانی تر) لای که‌سه‌که‌ بایه‌خیان نامینیت و ئه‌وه‌ی ده‌مینته‌وه‌و ئه‌و که‌سه‌ هه‌ستی پێ ده‌کات بوونی خۆیه‌تی . له‌م حاله‌تی بیزاریه‌دا به‌نسبه‌ت که‌سه‌که‌وه‌ دوو شت روون ده‌بنه‌وه‌و ده‌رکیان پێ ده‌کات ، یه‌که‌میان : ئه‌وه‌یه‌ ئه‌و به‌ش و لایه‌نه‌ دیاریکراوانه‌ی مه‌وجود که‌ پیشتر پێوه‌یان خه‌ریکبووه‌ ، لای نامین و (هه‌مه‌کیه‌تی مه‌وجود) ئاشکرا ده‌بیت و که‌سه‌که‌ هه‌ستی پێ ده‌کات . دووه‌میشیان : ئه‌وه‌یه‌ به‌نه‌مانی په‌یوه‌ندی و دا‌پرا‌نی له‌و به‌ش و لایه‌نانه‌ی مه‌وجود (پاره ، یان سامان ، یان ده‌سه‌لات ، یان ... هتد) که‌ پیشتر پێوه‌یان خه‌ریکبووه‌و بی‌با‌یه‌خ بوونیان لای ، ئه‌وه‌ی ده‌مینته‌وه‌و هه‌ستی پێ ده‌کات بوونی خۆیه‌تی . که‌واته‌ ئه‌م بارگه‌ هه‌ستیه‌^(٢) دیارده‌یه‌کی لابه‌لاو تیپه‌ری کرده‌ی بیرکردنه‌وه‌و ئیراده‌مان نییه‌ ، هه‌روه‌ها ته‌ن‌یا پالنه‌ریک نییه‌ ، که‌ بیرکردنه‌وه‌و ئیراده‌مان بووژینیت ، یان حاله‌تیکی نییه‌ که‌ ده‌بیت به‌ جوړیک له‌ جوړه‌کان له‌گه‌ڵی بگونجین^(٣) ، چونکه‌ ئه‌م بارگه‌ هه‌ستیه‌ که‌ بیزاریه‌کی راسته‌قینه‌یه‌و له‌ که‌سه‌که‌دا رووی داوه‌ ، ئه‌و دوو ده‌رئه‌نجامه‌ گه‌وره‌و گرنگه‌ی لێ که‌وتوه‌ته‌وه‌ که‌ له‌ سه‌روه‌ه‌ دیاریمان کردن و به‌نسبه‌ت که‌سه‌که‌وه‌ بریتی بوون له‌ : هه‌ستکردن به‌ بوونی خۆی و ده‌رککردن به‌ هه‌مه‌کیه‌تی مه‌وجود^(٤) به‌لام کاتیک ئه‌م بارگه‌ هه‌ستیانه‌ به‌م جوړه‌ ده‌مانخه‌نه‌ به‌رامبه‌ر مه‌وجود له‌ هه‌مه‌کیه‌تیدا ، ئه‌وا له‌ هه‌مانکاتدا ئه‌و (عه‌ده‌م) هه‌مان لێ ده‌شارنه‌وه‌ که‌ به‌دا‌یدا ده‌گه‌رپین^(٥) . واته‌ که‌ له‌ حاله‌تیکی وه‌ک بیزاریدا واز له‌ شتیکی دیاریکراو دینین که‌ پیشتر پێوه‌ی خه‌ریکبووین و هه‌ست به‌ (هه‌مه‌کیه‌تی مه‌وجود) ده‌که‌ین ، له‌م باره‌دا هه‌ست به‌ (عه‌ده‌م) ناکه‌ین .^(٦) لێره‌دا (وا دیاره) له‌و باوه‌رپه‌ دوور ده‌که‌وینه‌وه‌ که‌ له‌ بارگه‌یه‌کی هه‌ستیدا نه‌فیکردنی (هه‌مه‌کیه‌تی مه‌وجود) (عه‌ده‌م)مان بۆ ئاشکرا ده‌کات . له‌هه‌مان

(1) ه . س ، ه . ل

(2) ه . س ، ه . ل

(3) ه . س ، ه . ل

کاتدا له و رایه ش پاشگه ز نابینه وه که له بارگه یه کی هه ستیدا نه فیکردنی (هه مه کیه تی مه وجود) (عه ده م) مان بۆ ناشکرا ده کات . به لام ئایا له (دازاین) دا بارگه یه کی هه ستیی و ا روو ده دات که تییدا له به رامبه ر (عه ده م) دا خۆی ببینیته وه؟^(۱) . به ده ربړینیکی تر ، ئایا مروؤ تووشی بارگه یه کی هه ستی ، یان تووشی حاله تیکی و ا ده بیته که تیایدا هه ست به (عه ده م) بکات و خۆی له به رامبه ر (عه ده م) دا ببینیته وه؟ سه ره پای ده گه نی و که می نه م باره ،^(۲) به لام واقعییه و ، ده کرئ له و بارگه هه ستیه نه ساسیه دا که پیی ده وتیته (قه له ق) ، بۆ چه ند ساتیک نه مه روو بدات . (قه له ق) نه و شله ژانه ئاساییه نییه که بالده کیشیت به سه رماندا و هوکاره که ی بۆ ترس ده گه پیتته وه . (قه له ق) زۆر به قوولی له ترس جیاوازه ، چونکه ترس ، هه میسه هه ستردنه به ترس له (به رامبه ر) شتیکی دیاریکراودا ، که له روانگه یه کی دیاریکراوه هه ره شه مان لیده کات . خالی جیاکه ره وه ی ترس له وه دایه ، نه وه ی لئی ده ترسین شتیکی دیاریکراوه و ده زانین چییه . نه و مروؤه ی ده ترسیت ، خۆی له و باره دا ده ببینیته وه که به ستراره به وه وه ی له خۆیدا هه ستی پی ده کات^(۳) . واته سه رچاوه ی ترس شتیکی ناشکراو به رجه سته یه و دیاره چییه ، بۆ نمونه : مروؤ له نه خووشیه کی کوشنده ، یان له جه نگ ، یان له ناگرو لافاو ده ترسیت . نه م ترسه ش له و شته دیاریکراوه ، و ا له که سه که ده کات ببه ستریتته وه به و حاله تی ترسه وه ی که به هو ی سه رچاوه ی مه ترسییه که وه له خۆیدا هه ستی پی ده کات و هه ولده دات خۆی له و شته بیاریزیت که مه ترسیی هه یه بو ی و^(۴) هه ولی رزگار بوونیشی له و شته دیاریکراوه ی لئی ده ترسیت له وه وه یه ، له به رامبه ر نه وی تردا هه ست به نا ئارامی ده کات ، واته به گشتی هو شی له ده ست ده دات^(۵) و له حاله تی شله ژان و په شوکاندا ده بیته و ده یه ویت له و باره ده رباز بیته . به لام (قه له ق) له مه جیاوازه و^(۶) پیگه به م جوړه نا ئارامیه نادات و، تیایدا هه ست به جوړه نا ئارامیه کی تایبته ده کریت^(۷) و تووشی شله ژان و په شوکانمان ناکات .^(۸) (قه له ق) به رده وام (قه له قییه له) ، به لام له م شت یان له و شت نا^(۹) و نازانین نه و شته چییه که قه له قمان

(1) ه . س ، ه . ل .

(2) ه . س ، ل ۲۴ .

(3) ه . س ، ه . ل .

(4) ه . س ، ه . ل .

(5) ه . س ، ه . ل .

دهكات . ⁽¹⁾ نارپوونی ئه وهی قه له قمان دهكات له وهدا نییه سه رچاوهی قه له قه که مان دیاری نه کردوو ، به لکو له وه دایه ئه سته مه بتوانین ئه وه دیاری بکهین که قه له قمان دهكات . واته ئیمه له به رامبه ر شتیکی دیاریکراودا ههست به (قه له ق) ناکهین ⁽²⁾ ، هه ر ئه وه ندهیه ده که وینه ئه م حاله ته وه هوکاری که وتنه ئه م حاله ته و سه رچاوه که ی نازانین . ئه مه ش له م لیكدانه وه باوهی (قه له ق) دا درده که ویت که ده لیت : ⁽³⁾ له قه له قدا مرؤف له باریکدایه ، ههست به ته نگ پی هه لچنین دهكات ... به لام نازانیت به رامبه ر به چ شتیکی ههست به ته نگ پی هه لچنین دهكات ... له م باره دا هه موو شته کان و خویشی بی بایه خ ده بن ⁽⁴⁾ . واته هیچ شتیکی یاخود هیچ مه وجودیک کاریگه ری له سه ر ئه م نامینیت و په یوه ندیی له گه ل هه موو مه وجودیکدا ده پچریت و گرنگی به هیچ شتیکی نادات و وه ک ئه وه وایه له دره وهی خو ی هیچ شتیکی نه بیت . ⁽⁵⁾ ئه مه ش مانای له ناوچون (زوال) یکی ته واوی شته کان نییه ⁽⁶⁾ . شته کان هه ر ماون ، به لام ئیمه که له م حاله تی قه له قیه داین هه ستیان پی ناکهین ، چونکه لیمان کشاونه ته وه ⁽⁷⁾ به م کشانه وه یان لیمان ، له ئیمه بزر ده بن ⁽⁸⁾ . واته له م باره دا (هه مه کییه تی مه وجود) ده کشیته وه له ده ستمان درده چیت ⁽⁹⁾ ئه م دوورکه وتنه وه یه ی (هه مه کییه تی مه وجود) که له (قه له ق) دا ههستی پی ده کهین ، ته نگمان پی هه لده چنیت و هیچ پالپشت (سند) یکمان بو نامینیته وه ⁽¹⁰⁾ ، چونکه ههست ناکهین هیچ شتیکی هه بیت و ئه م ههسته ومان لی دهكات خو مان بی پالپشت ببینینه وه .

(قه له ق) ، (عه ده م) ئاشکرا ده کات

هایدگه ری پی وایه که ده که وینه قه له قه وه ، ئه وا ⁽¹⁾ له قه له قدا به هه لواسراوی (معلق) ده میتینه وه ⁽²⁾ . به دربرینیکی رووتر : (قه له ق) ومان لی ده کات مؤله ق بین و ههست بکهین له بو شاییداین و له هیچ لایه کمانه وه شتیکی نه ماوه دهستی پی وه بگرین . ⁽³⁾ چونکه وا له (هه مه کییه تی مه وجود) ده کات له ده ستمان دره چیت . ئه مه ش مانای ئه وه یه ئیمه ی مرؤفیش له ناو ئه م مه وجوده له دهست دره چووهدا ، له دهست

(1) ه. س. ، ه. ل.

(2) ه. س. ، ه. ل.

(3) ه. س. ، ه. ل.

(4) ه. س. ، ه. ل.

(5) ه. س. ، ه. ل.

(6) ه. س. ، ه. ل.

دهردهچین و هیچ زهمینه یه کمان نابیت له سه ری رابووه ستین^(۱). ئەمەش وهك شوکێك وایه و رمان دهچله کینیت و^(۲) له م راجه نینه دا که (دازاین) به هه لواسراوی ده مینیتته وه و هیچ په نایه کی نامینیت و ریگهی پی نادریت ده ست به هیچ شتی که وه بگریت ، ته نها (دازاین) ده مینیتته وه^(۳). واته ، (قه له ق) ، که وا له (هه مه کییه تی مه وجود) ده کات بکشیتته وه و له ده ستمان دهر بچیت ، ده مانخاته به رامبه ر (دازاین) ی ره سه نی خو مانه وه و (دازاین) مان بو ئاشکرا ده کات ، وهك (بوون) یتک که هه لدراره ته جیهانه وه . واته ئاراسته ی بایه خ پیدانمان ده گۆرپیت ، چونکه پیش حاله تی قه له قه که ، بایه خمان به دهر وه ده داو به مه وجوده وه خه ریک ده بووین ، به لام ئیستا له به ره وه ی مه وجوده کان به گشتی کشاونه ته وه و هه ستیان پی ناکه یین ، بوونی خو مان ماوه ته وه و هه ستی پی ده که یین و بایه خ به و ده ده یین . له م حاله ته دا^(۴) قه له ق زمانمان ده به ستیت و له به ره وه ی مه وجود له هه مه کییه تیدا له ده ستمان دهر چوو وه (عه ده م) ته نگی پی هه لچنیووین ، هیچ قسه یه کمان بو ناکریت^(۵). ئەم بیده نگیه ش به هوی ئەوه وه یه (عه ده م) له به رامبه رماندا ئاماده یه و ناتوانین هیچ قسه یه کی له باره وه بکه یین ، چونکه (عه ده م) شتیکی دیاریکراو ، یان بابه یتک نییه ، تا بتوانین قسه ی له باره وه بکه یین ، هه ره مه شه زمانمان ده به ستیت .^(۶) ئەوه ی که (قه له ق) ، (عه ده م) ئاشکرا ده کات ، مروؤف کاتیک جه ختی لیده کاته وه که قه له قه که نامینیت ، چونکه که حاله تی قه له قه که نه ما ، ده لئین : ئەوه ی قه له قی کردبووین ، له راستیدا هیچ شتیکی نه بوو ، ئەوه ی له وی هه بوو خودی (عه ده م) بوو . له گه ل ئەم بارگه قه له قه ئەساسیه دا ، به و میژوه ده گه یین که (دازاین) ی تیا به دی دیت و (عه ده م) ی تیا دهر ده که ویت^(۷). واته دوا ی ته واو بوونی ئەو حاله ته ی که له کاتی قه له قه که تیایدا بووین ، هه ستده که یین ئەوه ی ته نگی پی هه لچنیووین کشانه وه ی مه وجود بوو ، که بووبوو هوی ئەوه ی هیچ پالپشتیکمان نه مینیت ، ئەم حاله ته ش ده بیتته هوی دهر که وتنی (عه ده م) . ئەمەش به لای هایدگه ره وه ئەو ساته یه که مروؤف هه ست به بوونی خو ی ده کات ، چونکه لای هایدگه ر میژووی (بوون) ی هه ر مروؤفیک له و ساته وه

(1) هـ . س ، ل . ل

(2) هـ . س ، ل . ل

(3) هـ . س ، ل ۲۵

(4) هـ . س ، ل . ل

دهست پيڊه كات كه (قه له ق) ده بيت ، چونكه له (قه له ق) دا له مه وجود داده برپيت و ههست به بووني خوځى ده كات .

وهلامى پرسياره كه

به م جوړه وهلامى پرسياره كه مان له باره ي (عه ده م) هوه دهسكه وت .
«به لام نه وهى ليره دا گرنگه ، نه و گورانه يه كه له گهل هموو حاله تيكي (قه له ق) دا ، له مرؤفا رووده دات و به ره و (دازاين) يا خود به ره و (بوون) ي خوځى دهبيات و ، له هه مان كاتدا (عه ده م) يشى بو ئاشكرا ده كات»⁽¹⁾ . واته قه له ق هر نه وه نيبه كه (عه ده م) ئاشكرا ده كات و ده بيته هوى كشانه وهى (هه مه كييه تى مه وجود) و نه و بهش و لايه نانه ي (هه مه كييه تى مه وجود) ، كه ئيمه به خوځانه وه خهريك دهكهن ، به لكو ده بيته هوى هه ستركرنمان به بووني خوځمان و نه و (عه ده م) ههش كه له قه له قدا درده كه وپت شتيكي به رجهسته نيبه . «كه واته له (قه له ق) دا (عه ده م) ئاشكرا ده بيت ، به لام نه كه وهك مه وجوديك و ، هه روهك چوځ وهك هر بابه تيك پيدراو يكيش نيبه . (قه له ق) پرؤسه ي ويناكردنى (عه ده م) نيبه»⁽²⁾ . واته له قه له قدا (عه ده م) وهك شتيك درناكه وپت كه ده توانين بييينين ، به لكو به هوى كشانه وهى (هه مه كييه تى مه وجود) هوه ههست به (عه ده م) دهكهن ، «به لام به و جوړه نا كه (عه ده م) به جيا له تهنشت نه و (هه مه كييه تى مه وجود) هوه درده كه وپت ، كه به هوى قه له قه وه كشاوه ته وه و له دهستان درچووه . وا باشتره بلين : له (قه له ق) دا ، (عه ده م) هاوكات له گهل (هه مه كييه تى مه وجود) دا درده كه وپت ... واته مه وجود له لايه ن قه له قه وه له ناو نابريت بو نه وهى (عه ده م) بمينته وه ... ، چونكه (قه له ق) له به رامبه ر هه مه كييه تى مه وجوددا ته واو ههست به بيتوانايى خوځى ده كات»⁽³⁾ . واته قه له ق هه مه كييه تى مه وجود له ناو نابات بو نه وهى له نه مانى (هه مه كييه تى مه وجود) دا (عه ده م) دربه كه وپت ، ته نانه ت نه گه ر بيشيه وپت نه م كاره بكات ، پيى ناكريت ، چونكه (هه مه كييه تى مه وجود) شتيك نيبه بتوانريت له لايه ن قه له قه وه له ناو برپيت . نه كه هر نه مه ، به لكو له ناوچوونى (هه مه كييه تى مه وجود) به هيچ جوړيك و له هيچ باريكدا به پراكتيكي نه نجام نادرپت ، ته نها نه وهنده هه يه به نسبه ت نه و كه سه ي له

(1) ه . س ، ه . ل .

(2) ه . س ، ه . ل .

(3) ه . س ، ل ٢٥-٢٦ .

حاله تی قه له قدايه ، (هه مه كيبه تی مه وجود) ده كشيته وه وه كه نه ما بيته وايه . بويه
)) عه ده م له گه ل مه وجود و له مه وجوددا له و كاته دا خوي ئاشكرا ده كات ، كه مه وجود
 به گشتي ده كشيته وه وه له ده ستمان ده رده چيته))⁽¹⁾ . واته ده ركه وتني (عه ده م) و
 هه سكردن پي ، هاوكاته له گه ل كشانه وه ي مه وجودو ده رچووني له ده ستمان .)) له
 (قه له ق) دا گه رانه وه يه كه له (به رامبه ر) دا هه يه))⁽²⁾ . واته له قه له قدا له شتيك
 ده گه رپينه وه . به لام نه و شته ي لي ده گه رپينه وه ، شتيكي دياريكراو نيه ، جگه
 له وه ي))⁽³⁾ نه م گه رانه وه يه راكردن نيه ، به لكو وه ستاوييه كي راكي شه ره))⁽⁴⁾ . مه به ست
 نه وه يه ، نه م گه رانه وه يه به ره و نه و حالته وه ستاو و ئارامه يه كه له ناو خو ماندايه و به
 هوي قه له قه كه وه تياماندا دروستبووه))⁽⁵⁾ سه رچاوه ي نه م گه رانه وه يه له
 (به رامبه ر) دا (عه ده م) ه . نه م (عه ده م) ه ش سه ير ناكريت و له بناغه دا ري له وه
 ده گريته سه ير بكرت))⁽⁶⁾ ، چونكه شتيكي به رجه سته يا خود باه تيك نيه ، تا بتوانرته
 سه ير بكرت . به لكو))⁽⁷⁾ گواستنه وه يه بۆ (هه مه كيبه تی مه وجود) له ديارنه مانداو ، نه م
 گواستنه وه يه وا ده كات له ده ست ده رچوون روو بدات))⁽⁸⁾ . واته (هه مه كيبه تی مه وجود)
 ده كشيته وه وه له ده ستمان ده رده چيته))⁽⁹⁾ نه م گواستنه وه يه بۆ مه وجودي له ده ست
 ده رچوو له هه مه كيبه تيدا ، كه له گه لي دا به هوي (قه له ق) وه ، (عه ده م) گه ماروي
 (دازين) ده دات ، ماهيه تي (عه ده م) هو بريتيه له عه ده مان . نه مه نه ماني مه وجود
 نيه و له نه نجامي نه فيكرده وه پهيدا نه بووه . هه روه ها ناشتوانرته به نه مان و
 نه فيكردن بپورته ، چونكه (عه ده م) خوي ده عه ده ميته))⁽¹⁰⁾ . لي ره دا هايدگر له وشه ي
 (das Nichts) كه واتاي عه ده م ده گه يه نيته ، فرماني (nichten) ي دارشته وه كه له
 زماني نه لمانيدا بووني نيه))⁽¹¹⁾ . ئيمه ش به (عه ده مان) دامان رشت (كه به ماناي نه وه
 ديته (عه ده م) روو ده دات و بالاده ست ده بيته و بلاو ده بيته وه . به كارهي ناني نه م
 ده رپينه له لايه ن هايدگره وه بۆ جه خنكرده له سه ره وه ي (عه ده م) شتيك يان
 حاله تيك نيه ، به لكو كردار يان روو داويكه . نه مه ش به و مانايه ي كه له كاتي له

(1) ه . س ، ل ، ۲۶ .

(2) ه . س ، ه . ل .

(3) ه . س ، ه . ل .

(4) ه . س ، ه . ل .

(5) ه . س ، ه . ل .

(6) ه . س ، ه . ل .

(7) بروهه : ه . س ، ل ، ۲۶ .

دهست دەرچوونی مه وجوددا ، ده گوازیته وه بۆی و دهرده که ویت و ^(۱) له جهرگهی ئه وه (عه ده م) هدا که په یوه سته به قه له قه وه ، دهرکه و تنی ره سه نی مه وجود وه ک خۆی ، ده ست پیده کات ، که بریتیه له وه ی مه وجود هه یه نه ک (عه ده م) ، یا خود (نه ک نا شت) . ئه م ده سه وازه ی (نه ک نا شته) که لی ره دا زیاده مان کرد وه ، روونکردنه وه یه کی پاشوه خت نییه ، به لکو مه رجیکی پیشوه ختی توانای دهرکه و تنی مه وجوده به گشتی . له سه ر بناغه ی دهرکه و تنی ره سه نی (عه ده م) ، (دازاین ی) مرۆف ده توانیت به ره و مه وجود بچیت و بایه خی پی بدات ^(۲) . واته پیش حاله تی قه له ق ، که مرۆف به مه وجود وه خه ریک ده بیت ، ناتوانیت وه ک مه وجودیک دهرک به مه وجود بکات ، له م باره دا ئه م مرۆفه له به رامبه ر ئه وه مه وجوده دا بوونی خۆی له ده ست ده دات و تیایدا رۆده چیت ، به لام له حاله تی قه له قه که دا ، مه وجود لئی ده کشیته وه وه (عه ده م) دهرده که ویت ، ئه مه ش ده بیته هۆی ئه وه ی ، ته نها بوونی خۆی بمینیته وه وه هه ست به م بوونه ی بکات . لی ره دا هه رچه نده به لای هایدگه ره وه (هه مه کییه تی مه وجود) له مرۆف ده کشیته وه ، به لام ئیمه پیمان وایه سه ره تا مرۆف له (هه مه کییه تی مه وجود) ده کشیته وه و ئه م کشانه وه یه ش وا ده کات (هه مه کییه تی مه وجود) له ده ست دهر بچیت و له مرۆف بکشیته وه . واته مرۆف په یوه ندی به مه وجودو شته مادی و مه عنه و ییه کانی تری وه ک (پاره و سامان و ده سه لات و ... هتد) وه نامینیت . دوا ی نه مانی قه له قه که ش مرۆف دیسان بایه خ به مه وجودو شته کانی دهر وه ده داته وه ، به لام بایه خدانی ئه م جاره ی جیا وازه له پیش قه له قه که ، چونکه له بایه خدانی پیش قه له قه که کیدا به مه وجود ، به ته واوی له مه وجوددا رۆ ده چوو و بوونی خۆی له بیر ده کرد ، به لام دوا ی ته واو بوونی قه له قه که هه ست به بوونی خۆی ده کات و که به ره و مه وجودیش ده چیته وه و بایه خی پی ده دات ، ته نها وه ک مه وجودیک بایه خی پی ده دات و تیایدا رۆ ناچیت . که واته به دیه اتنی دازاین ^(۳) واته : تووشبوون به (عه ده م) و گیربوون تیایدا . (دازاین) به م گیربوونه ی له (عه ده م) دا ، ده ست به هاتنه دهر وه ده کات له هه مه کییه تی مه وجود ^(۴) و هه مه کییه تی مه وجود تی ده په رینیت و له دهر وه ی (هه مه کییه تی مه وجود) دا خۆی ده بینیته وه وه هه ست به بوونی خۆی ده کات . ^(۵) ئه م تی په پاندنه ی (هه مه کییه تی مه وجود) به بالابوون (تعالی) ناوده بریت .

(1) ه . س ، ل ۲۶ .

(2) ه . س ، ل ۲۷ .

ئەگەر (دازاين) لە ماھىيەتەى خۆيدا بالابوون ئەنجام نەدات ، واتە ئەگەر تووشى (عەدەم) نەبىت و (ھەمەكىيەتەى مەوجود) تىنەپەرىننىت ، ناتوانىت لەگەل مەوجودو ھەروەھا لەگەل خۇدى خۆيشيدا پەيوەندى بېسەتت^(۱) . واتە بالابوون ئەوھىە كە مرؤفە لە (ھەمەكىيەتەى مەوجود) دەكشىتەوھو لە دەستى دەردەچىت ، ئنجا ھەست بە بوونى خۆى دەكات . لە دواى ئەمە ئەگەر جارێكى تر بەمەوجودوھە خەرىكبووھەو پەيوەندى لەگەلدا بەستەوھە ، ئەم خەرىكبوونەى دروست و ئاسايە ، چونكە بەتەواوى لە مەوجوددا رۆناچىت و ئاگای لە خۇدى خۆى دەمىننىت و پەيوەندى بە بوونى خۆیەو ناپچىت .

بەمجۆرە دەگەینە وەلامى ئەو پرسیارەى لە بارەى (عەدەم) ھوھ كردمان .^(۲) (عەدەم) نە بابەتیکەو نە مەوجودیکە ، ھەروەھا دژە چەمكى مەوجودىش نییە ، بەلكو لە ئەساسدا سەر بە خۇدى بوونەو لەبوونى مەوجوددا روو دەدات . (عەدەم) بواری بە مەوجود دەدات وەك مەوجودىك بۆ (دازاين) دەرىكەوئیت^(۳) . كەواتە (دازاين) كاتىك دەتوانىت بوونى خۆى بەدى بھىننىت و لەگەل مەوجوددا پەيوەندى بېسەتت ، كە تووشى (عەدەم) بووئیت .^(۴) بەلام ، ئەگەر (عەدەم) تەنھا لە (قەلەق)دا دەرىكەوئیت ، ئایا نابى ئىمە بەردەوام لە (قەلەق)دا بىن بۆئەوئى بتوانىن بەتەواوى ، بوونى خۆمان بەدى بھىننىن؟ ئەى ئەوھى كە ئىمە پىشتەر وتمان ئەم (قەلەق) ھە ، دەگمەنەو نۆر كەم روو دەدات ، چى دەگەيەنئیت ؟ بىگومان ئەوھ دەگەيەنئیت ، كە بە نۆرى (عەدەم)ى رەسەن لىمان شاراوھىە . بەلام با پېرسىن چى لىمانى دەشارىتەوھە ؟ ئەوھى لىمانى دەشارىتەوھە ئەوھىە كە ئىمە بە چۆرىك لە چۆرەكان ، لە مەوجوددا رۆدەچىن و بە تەواوى خۆمانى بۆ تەرخان دەكەین^(۵) . واتە خەرىكبوونى بەردەواممان بە مەوجودوھو رۆچوونمان تىايدا ، وامان لى دەكات لە حالەتى كەوتنە قەلەق دوور بىن و ئامادەى ئەوھمان تىا نەبىت تووشى حالەتى قەلەق بىن ، چونكە بواری بە خۆمان نادەین بۆ ماوھىەك واز لە خەرىكبوون بە مەوجودوھە بھىننىن ، بۆ ئەوھى ھەست بە بوونى خۆمان بكەین .^(۶) تا زىاترىش خۆمان بە مەوجودوھە خەرىك بكەین ، كەمتر لە دەستمان دەردەچىت^(۷) . واتە خەرىكبوونى

(1) ھ . س ، ھ . ل .

(2) ھ . س ، ھ . ل .

(3) ھ . س ، ھ . ل .

(4) ھ . س ، ھ . ل .

زۆرۈ بەردەوامى ژىئانى رۆژانەمان بە مەوجودەو ، وادەكات بەردەوام مەوجود ئامادەيى ھەبىت و^(۱) بەمەش زياتر لە (عەدەم) دوور دەكە وىنەو بەرەو ئاستى گىشتى دازاين دەچىن^(۱) . واتە بەگىشتى ۋەك ھەر مەرفىكى سادەو ساكار و ئاسايى دەبىن ، كە بە لايەنىكى مەوجودەو خەرىك دەبىت و تايىدا رۆ دەچىت . ئەمەش ماناى وايە خەرىكبوون بەدەرەو ، لە بوونى رەسەنى خۆمان دامان دەبىت و بەرەو بوونىكى ساختمان دەبات ، كە بەدەرەو خەرىكەو لە ژىر كاريگەرى دەرەو دايەو ، (قەلق) بوون تايىدا روو نادات .

رەنگدانەو (عەدەم) لە شىعەرى مەحويدا

ئەو ھى باسكرا سەبارەت بە (عەدەم) بوو . باسكردنى (عەدەم) و چۆنەيتى دەرەكەوتنى ، بۆ ئەو ھى لە رىگەى (عەدەم) ھەو بەرەو بوونى رەسەنى مەرفى بچىن و پەى پى بېھىن . كەوتنە حالەتى (عەدەم) لە كاتىكدا دەبىت مەوجود لە مەرفى دەكشىتەو . بە دەرپرېنىكى تر ، مەرفى بۆ ئەو ھى بەكەوتنە حالەتى (عەدەم) ھەو ، پىويستە مەوجود لىنى كىشابىتەو ھەكەسەكە ھىچ پەيوەندىيەكى بە مەوجودەو نەمايىت و بە نىسبەت ئەمەو مەوجود ۋەك نەبىت وابى .

مەوجود لە شىعەرى مەحويدا بە دنياو شتى دنيايى تەعبىرى لى كراو ، واتە مەوجود لاي مەھوى برىتتە لە دنيا بە شىو ھىكى گىشتى و لە شتى دنيايى ماددى و مەعنەويى (ۋەك پارەو سەرۋەت و سامان و مولك و دەسەلات و پلەو پاىەى ئايىنى و كۆمەلايەتى و ... ھتد) بە شىو ھىكى تايىتە . كەواتە ئەو روانگە ھى مەھوى لىيەو لە دنياو شتى دنيايى دەروانىت و لىنى دەدوئىت ، ھەمان ئەو روانگە ھى كە ھایدگەر لىيەو لە ھەمەكەيتى مەوجود و مەوجود دەدوئىت . ھایدگەر پىي وايە كاتىك مەوجود لە ھەمەكەيتىدا لە مەرفى دەكشىتەو ، مەرفى دەكەوتنە حالەتى (عەدەم) ھەو لەو (عەدەم) ھەدا پەيوەندى بە ھىچ شتىكى دنيايىو نامىنىت و لىيان دادەبىت و پەى بە بوونى رەسەنى خۆى دەبات و بەرەو ئەو بوونەى دەچىت و ھەولى بەدەھىتەنى ئەو بوونەى دەبات . ئەم كىشانەو ھى ھەمەكەيتى مەوجود لە حالەتى بىزارى و لە (قەلق) دا روو دەبات .

(1) م . س ، ھ . ل .

مه حوى دواى ئه وهى بوى دهرده كه ويٽ دنيا به رامبه ر به مرؤف بى وه فايه و
هر رؤژهى له سه ر بارى كه و تا سه ر بؤ مرؤف نابيٽ و شته كانى ناويشى وه ك پارو
سامان و پله و پايه و ده سه لات و ، ... هتد وه ك خؤى وان و تا سه ر بؤ كه س نامينن ؛
ئيتر له به رامبه ر دنيا و شته دنيا بيه كاندا ده كه ويٽه حالتهى بيزار بيه وه . كه واته ئه م
بيزار بيهى مه حوى له دنيا له وه وه يه هه سته ده كات دنيا هيجه ، بؤيه گه يشتو وه ته ئه و
قه ناعه تهى به ره به ره له دنيا دوور بكه ويٽه وه وه ده ستي لى هه لئبگريٽ .

هيجى و بيزار بيهى دنيا لاي مه حوى

مه حوى هه ستي كردو وه گيٽى يا خوود دنيا دا يكيكى خراپى مرؤفه ، چو نكه
مرؤف له بوونى ره سه نى خؤى دوور ده خاته وه وه به ره و خؤى (واته دنيا) ده بيات :

ماده رى گيٽى له شيرى بريه وه ، ده بريٽه وه

فائيدهى چى شه خصى لى كه وتوو به دادايى بكا⁽¹⁾

مه حوى پيى وايه ئه و بوونهى ، مرؤف له ريگهى دنيا وه به ده ستي ده هيٽيٽ ،
بوونيٽه به دنيا وه به سترا وه و مان و نه ماني ئه و بوونه له ده ست دنيا دا يه ، كه دنيا ئه و
بوونهى له و كه سه سه نده وه ، ئيتر ئه و كه سه بوونى نامينيٽ و كو تايى پى ديٽ . بؤيه
مه حوى ئه م كه سه به (شه خصى لى كه وتوو) ناو ده بات ، كه مه به ستي ئه وه يه ئه م
جو ره كه سه تووشى (كه وتن) بووه له بوونى ره سه نى خؤى دا برا وه بوونى به سترا وه
به دنيا و شتى دنيا بيه وه . به لاي مه حوييه وه دنيا وه فاي بؤ كه س نيه و ئه و بوونهى
داويه تى به و كه سه ليى ده سه نيٽه وه وه له ناوى ده بات ، بؤيه ده لئيت :

ئه گه ر تاجت له سه ر كا سه رتى پئوه قووت ئه دا ئاخو

مو باره ك كهى ده بى ئه و خه لعه تهى خه لعى له دوا بى⁽²⁾

مه حوى هه سته ده كات ئه گه ر دنيا به ره و رووى كه سيك هات و بايه خى پيدا و
واى ليٽ كرد زؤرترين سه روه ت و سامان و گه و ره ترين پله و پايه و ده سه لات به ده ست
به يٽيٽ ، ته نانه ت ئه گه ر دنيا تاجى پاشايه تى له سه ركرد ، ئه و ئه م روو تيكردن و
بايه خدانهى دنيا به و كه سه و گه و ره كردنى ، كاتييه وه هر ئه و دنيا بيهى كه تاجى

(1) د . م ، ل ، ١٨ .

(2) د . م ، ل ، ٢٩٥ .

پاشایه تیی کردووه ته سەر ، نهک هەر تاجه که ی لئ دهسه نیتته وه و بی دهسه لاتتی دهکات ، به لکو له ناویشی دهبات و سهری به فه تارته ده دات . ئەمه وای له مه حوی کردووه دلئ به م جوړه خه لات و پاشایه تییی دنیا خوۆش نه بیته و ، هه سته دهکات هه رچهند له لایهن دۆست و کهسانی ده ور به ریشه وه موباره ک بایی لئ بکریته ، به لام ئەو خه لاتهی دنیا لئی موباره ک نابیت ، چونکه کاتییه و دوائ ماوه یه کی که م و دوائ ئەوه ی گه یشته ئەوه ی به ته وای دلئ به و خه لاتهی دنیا خوۆش ببیت ، ئەوا هەر له لایهن خودی دنیاوه ئەو خه لاتهی لئ دهسه نیتته وه . بۆیه ش دنیا ده توانیت ئەم تاجی پاشایه تیه له مرۆڤه سه نیتته وه که ره مزی گه وره یی و دهسه لاتته ، چونکه خوئی داویه تی پیتی و ئەو گه وره یی و دهسه لاتتی له و خه لاتته وه ده بیته خاوه نی ، له خودی خوویه وه سه رچاوه ی نه گرتووه ، تا ته نها خوئی خاوه نی بیت و هیچ شتی ک نه توانیت لئی سه نیت ، به لکو له دنیاوه دهستی که وتووه ، که ده ره وه ی خوویه تی . دنیا بۆیه ئەمه دهکات بۆ ئەوه ی مرۆڤه له ریشه و بوونی ره سه نی خوئی دابهریت و بیکاته مه وجودیک له مه وجوده دنیا ییه کانی ناو خوئی . به مه که سه که ده که ویتته ژیر دهستییه وه و دهسه لاتتی به سه ردا په یدا دهکات و هەر کاتیک ویستی به رزی دهکاته وه و هەر کاتیکیش ویستی نزمی دهکاته وه و پشتی ده شکینیت . هەر له م روانگه وه یه مه حوی ده لیت :

**ئەو مه سخه ری زه مانه به شاه و وه زیری کرد
 ئەو که تنه قهت مه لئ به گه داو فه قیری کرد
 کلکی کی پیوه کرد و به ره و ژووری ژووری برد
 تیی هه لده دا شه قیک و سه ره و ژیری ژیری کرد^(۱)**

لێره دا مه حوی باس له وه دهکات که زه مانه و دنیا مرۆڤه ده که نه مه سخه ره و گالته جارپی خویان . له مه شدا جیاوازی له نیوان هیچ جوړه مرۆڤیکدا ناکهن ، ئیتر ئەو مرۆڤه چ پاشاو وه زیر بیت چ گه داو فه قیر . مرۆڤه کردنه مه سخه ره ش له لایهن دنیاوه به وه ده بیت ، ئەگه مرۆڤه که گه دا یاخود فه قیر بیت ، ئەوا دنیا به رزی دهکاته وه و ده یکاته پاشا یان وه زیر ، به م به رز کردنه وه یه و له مرۆڤه که دهکات به ته وای پیوه ی خه ریکبیت و تیایدا رۆبجیت و له ودا هه ست به بوونی خوئی بکات و خه ریکی

به ديهيئاني ئم بوونه بيت . به لام له بهرئوهي ئم بوونه بوونيكي ساخته يه و له خودي كهسه كه وه سه رچاوهي نه گرتوه و له لايهن دنياوه پيي دراوه ، كهسه كه وه موجوديكي له موجوده دنيايييه كاني لي ديت و له ژير دسه لاتي دنيا دا ده بيت . دواي ئه وي دلي بهم پاشايه تي و وه زيويه خوش ده بيت و هه سته كات ئاسوده يي و خوشي له مانه دايه ، دنيا شه قيكی تي هه لده دات و دسه لات و وه زيوي و پاشايه تيبه كه لي دسه نيته وه و نزمي ده كاته وه و ده يكاته گالته جاري خوي . واته بوونيكي و پاشايه تيبه كه له دنيا و زمانه و چرخه وه ده ست مرؤف كه وتبيت ، تا سه ر نييه . بويه ده بيت مرؤف خوي له زمانه پياريزيت ، چونكه هه ولي له ناوبردني ده دات . ئه وه ته به روو وهرچرخانديكي چه ندين پاشاي له ناو بردوه و كوتايي پي هيئاون :

الحذر له م چهرخي كه چبازه به روو چرخانديكي چه نده سولتان و شه مي كردو ده كا بي ده ست و مات⁽¹⁾

دنيا و چهرخي زمانه به رامبه ر به مرؤف بي وه فان و كه چبازن ، واته له گه لي مرؤف راست نين و مرؤف هه رچه ند هه ولي بدات به ره و روويان بجيت و ده ستيان پيوه بگريت و سه رده م و دنيا و ده رويه ره كه لي بو خوي له بار بكات و ببينه پاشا و سولتان و دسه لات په يدا بكات و وا لي بيت هه ست بكات كه زمانه و رۆژگار بو ئم له بارن و له گه ليدان ، به لام چهرخي زمانه به يه ك روو چرخاندي ئه و دنيا خوشه و هه روه ها دسه لات و پاشايه تيبه كه لي لي تيك ده دات و له ناوي ده بات . زور پاشاو فه زمانه وا هه بوون كه به م ده رده چوون ، بويه مه حوي متمانه به دنيا ناكات و ده لئيت :

دنيايه كه دوو رۆژه نه وازش بكا ، سيبه م
پۆڙي گودازشه ، ئه مه ته داكي سيبه پۆ
پووترش و رووخوشه له روويكا ، له يه ك ده ما
قه هري درويه ، ميهرى درۆ ، هه ردوو هه ر درۆ
پشتي كه دا به پشتته وه ، بو پشت شكاندي
ئه مرۆ خودا شوكرته ، سبه يني براله رو⁽²⁾

(1) د. م. ، ل. ٥٨

(2) د. م. ، ل. ٢٥٤

دنيا ٺه گهر دوو رۆژ رووت تى بکات و به دلى تو بيت و گه ورهت بکات ، ئه وا سييم رۆژ ده توتوينته وهو له ناوت ده بات . بويه دنيا به هيچ جورىک جىي متمانه نيه ، چونکه دووپوهو ئه و رووه خو شهى که پيشانت ده بات ، هر به رواله ته وه له حه قيقه تدا به رامبه رت رووى تر شه . نه تو وره بوونى جىي متمانه يه و نه خو شه ويستى ، هر دوو کيان درۆن و که پشتى دا به پشتته وه بۆ ئه وه نيه پشتت بگريت و نه هيليت پشتت له زهوى بدرى ، به لکو بۆ ئه وه يه که هه ستت کرد بووه ته پالپشتت و بيخه م بوويت ، له و حاله تى بيخه ميه دا پشتت به ر بدات و پشتت بشکينيت . بويه ده بيت پشت به دنيا نه به ستيت و وا هه ست نه که يت دنيا پشتيوانته و ده ست بکه يت به سوپاسگوزارى خوا که دنيا و سه روته و سامان و ده سه لات و مالى دنياى پى به خشيويت چونکه هر دواى ئه وهى دلته به دنيا و ئه و شته دنيا ييانه خو ش بوو که دنيا پى به خشيويت ، هه موويت لى ده سه نيته وه و بى پشت و په نات ده کات و ده تخانه برارۆ کردن . واته ئيشى دنيا پيچه وانه يه و مه حوى له باره ي ئه م پيچه وانه ييه ئيشى دنيا وه ده لیت :

وهکو ديو ئيشى عه کسه ، ميهرى قه هره ، شه ربه تى زه هره

فريبه : که نى هر جو ، شيرى هر دۆ ، رۆنى هر پيوه ⁽¹⁾

دنيا هه موو شته کانى به پيچه وانه وه يه و هه لئه له تينه رن و مروژ له خسته ده بن ، چونکه که به رامبه ر که سيک خو شه ويستى پيشاندا و شه ربه تى پيشکه شکرد ، ئه وا ئه و خو شه ويستيه ي به راست نيه و له پشت ئه و خو شه ويستيه وه به رامبه ر ئه و که سه ، پره له قه هرو تو وره يى و ئه و شه ربه ته هر به رواله ت وا دياره شه ربه ته ، ئه گينا له راستيدا ژه هره و بۆ ئه وه ده يدات به و که سه تا بيکوژيت و له ناوى بيات . شته کانيشى هه مووى هه لئه له تينه رن و ته نها به رووکه ش جوان و رازا وه و شادى به خشن و له جوانى و رازا وه يى و شادى راسته قينه ببه شن و وه ک ئه وه يه به گه نم کولپزه چه وره ت بۆ بکات و له گه ل شيردا بتداتى ، که چى کاتيک سه ير ده که يت کولپزه که له جو دروستکراوه له جياتى رۆن به پيو چه ورکراوه له جياتى شيريش دۆى داوه بيت . واته شته کانى دنيا له رواله تدا جوان و خو ش و چيژبه خش ديارن ، که چى له ناوه رۆکدا وانين و ريک پيچه وانه ي رواله ته که يانن . بويه مه حوى که

(1) د. م. ل. ٢٨٩ .

ههستدهكات دنيا به مجۆرهيه و جىي متمانه و باوه پ نىيه ، پىي وايه ده بىت مرؤف له بهرامبهر دنيا دا به ئاگا بىته وه و دلى پىي خؤش نه بىت ، بؤيه له م باره يه وه ده لىت :

گهر له دنيا چاكه يى صادر بوو ته فره ي پى نه خؤي پووسپى هر روو ره شه گهر بى صه د ئازايى بكا⁽¹⁾

ليره دا مه حوى به ته وارى دنياي بؤ ده ركه و تووه و ناسىويه تى و ده زانىت كه مرؤف له خشته ده بات . بؤيه ههستدهكات ئه گهر دنيا به رامبهرى چاكه يه كى لى وه شاهيه وه و كرديه خاوه نى سهروه ت و سامان ، يان پله و پايه و ده سه لات ، ده بىت ئاگاي له خؤي بىت و له خشته نه چىت و له خؤي دانه برىت و روونه كاته دنيا و به خششه كانى ، چونكه دنيا ئه وه نده ته فره ي مرؤفى داوه و مرؤفى به رز كر دووه ته وه و دوايى نزمى كر دووه ته وه و له ناوى بردووه ، متمانه ي نه ماوه و به نسيه ت مه حوييه وه وه ك رووپه شىك وايه . رووپه شيش گهر سه د چاكو و ئازايى بنويىت و بيه وىت به مه لاي مه حوى خؤي خؤشه ويست بكات و ببىته رووسپى ، لاي مه حوى هر رووپه شه و چاكو و ئازاييه كانى هيچ به هايه كيان نىيه و بؤ ئه وه ده ياننويىت تا به هؤيانه وه مه حوى له خشته ببات و له بوونى ره سه نى خؤي دايب برىت و به ره و ئه و (واته دنيا) بچىت ، كه به ره و رووى چوو ، له دواي ئه وه ي ماوه يه كى كه م ده يكا ته جيگه ي بايه خ و به رزى ده كاته وه ، به ده ردى پاشاو ده سه لات داره كانى پىش ئه مى ده بات و پىشتى ده شكىنىت و ده يدات له زهوى و ده يكا ته گالته چارى خؤي . بؤيه مه حوى به چاكه كانى ته فره ناخوات و هر به رووپه شىكى ده زانىت كه جيگه ي متمانه نىيه و شاهيه نى ئه وه نىيه مرؤف بايه خى پى بدات و به ره و رووى بچىت ، چونكه مرؤف به ره و رووى شتىك ده چىت و هه ولى به ده سه ته ينانى ده دات ، كه به لايه وه به نرخ بىت و به هايه كى هه بىت و ئه وه به ينىت خؤي پىوه ماندوو بكات . به لام دنيا له به رنه وه ي به رامبهر مرؤف بىوه فايه و مرؤف له بوونى ره سه نى خؤي داده برىت ، ئه و به لاي مه حوييه وه هيچه . شتىكىش هيچ بىت ئه وه ناهىنىت مرؤف خؤي بؤ ماندوو بكات و پىوه ي خهريك ببىت ، بؤيه ده لىت :

(1) د. م. ل ١٧ .

دنیا که هیچه جومله ده زانن ، که چی چ که س مەردانه بۆ خودا نییه دەست هەلگری له هیچ^(۱)

مەحوی هەستدەکات خەلکی و کەسانی تریش وەك ئەم چا و گوێ و
هەست و هۆش و بیرو ژیریان هەیه و ، بینویانە و بیستویانە و هەروەها خۆشیان
ئەو هیان بۆ دەرکەوتوووە که دنیا هیچ و بێ بایەخە ، که چی سەرەپای ئەمە دەست لە
دنیا هەل ناگرن و هەر پێوەی خەریک دەبن و هەولێ بە دەستەپێنانی دەدەن و تیایدا
رۆ دەچن و لە پێناویدا واز لە بوونی رەسەنی خۆیان دەهێنن . لێرەدا مەحوی سەری
سورماوە لەم هەولدانەیی خەلک بۆ بە دەستەپێنانی دنیا . بەلام دواتر دەگاتە ئەو هی که
راستە ئەو خەلکە چا و گوێ و هەست و عەقلیان هەیه ، بەلام بەهۆی داپرانیان لە
بوونی رەسەن و مەرفانەیی خۆیان و خەریکبوونیان بە دنیاوە ، چاویان راستی
نابینیت و گویشیان نایبیتیت و عەقلیشیان دەرکی حەقیقەت ناکات . بەمەش ئەم
جۆرە کەسانە که هەر بە دنیاوە خەریکن ، دەبنە ئەهلی دنیا و کەسی دنیاویی وەك
دنیا هیچ دەبن ، هەر لەم روانگەوێهە مەحوی دەلێت :

دنیا بە کامی هیچ کەسانە هەمیشە دەم

هیچ ئەلبەتە بە هیچ دەمی نابری له هیچ^(۲)

لێرەدا مەحوی که سەیری دنیاوی کردوووە و بیری ئی کردوووە تەووە ، ئەو هی بۆ
دەرکەوتوووە دنیا بە ئارەزووی ئەوانەیه که (هیچ کەس) ن . واتە هەر بەناو کەس
یاخود مەرفەن و لە ناوەڕۆکدا هیچ نین و وەك هەر مەوجودیکی تری دنیاویی وان و لە
خودی خۆیاندا هیچیان لەباردا نییه و تەنها گرنگی بە دنیا دەدەن و پێوەی خەریکن .
بەمەش بە تەواوی لە بوونی مەرفانە و رەسەنی خۆیان دادەبەرین . دنیاش بە کەیفی
ئەوان دەبیت و ژیانیکی بێ ناوەڕۆک و پڕ لە بەزم و سەفایان بۆ فەراهام دەکات .
لەم بارەدا ، ئەم جۆرە لە مەرفە ، بەلای مەحوویەو هیچن و پێشتریش دەرکی بەو
کردوووە که دنیا هیچه ، لێرەدا دەرک بەو راستییە دەکات دنیا بۆیه بە کەیفی ئەم
جۆرە کەسانەیه و دەیانکات بە شت ، چونکە ئەوانیش وەك خۆی هیچن و هیچ لەگەڵ
هیچی ئی خۆش دیت و دەیهوێت لیتی دانەبەریت . هیچی دنیاوە هەروەها هیچی ئەو
کەسانەش کە بە دنیاوە خەریکن لەم دێرەدا زیاتر روون دەبیتەووە که دەلێت :

(1) د. م. ، ل ۹۸ .

(2) د. م. ، ل ۹۸ .

دنیا همه هیچ است ، ولی هیچ ترا زوی

ماییم ، که در باختیم این همه با هیچ^(۱)

واته : دنیا هیچه ، به لآم له و هیچتر ئیمهین ، که ئەم همه مووه مان
دۆپاندوو له و دهستمان داوه له بهرئوهی که له گه ل دنیا داین ، یاخود له و هیچتر
ئیمهین که ئەوهنده له سهر هیچ (مه بهستی دنیا به) شه پر ده کهین . مه بهستی ئەوهیه دنیا
هیچه ، به لآم له دنیا هیچتر ئە و جۆره که سانهن که له پیناو دنیا و به دهسته پینانی شتی
دنیا یی وه ک پاره و سامان و دهسه لات و مولکدا شه پر ده کهین و یه کتر له ناو ده بهن .
مرۆڤ و بوونی مرۆڤ زۆر له دنیا به به هاو پایه دارترن و نابیت له پیناو دنیا له ناو
ببرین ، چونکه دنیا لای مه حوی ئەوهنده بی به هایه که نرخی موروه که رانه یه کی
هیه و نابیت مرۆڤ ته مه نی خۆی له پیناو دنیا دا سهرف بکات و ده لیت :

میثالی وایه به حری گه وه ری دابی به خه رمهریک

له بۆ دنیا ئەوی عومری عه زیزی کردوه ضایع^(۲)

لیزه دا مه حوی ته مه نی مرۆڤی به به حریک گه وه ر چواندوو وه ئە و ته مه نه زۆر
به عه زیز ده زانیت . ئە مه ش مانای وایه ته مه ن و ژیان لای مه حوی زۆر به بایه خ و
گرانه هان و هیچ شتیکی ئەم دنیا به و ته نانه ت خودی دنیا ش پیی ناگن . بۆیه نابیت
مرۆڤ ئە و ته مه نه عه زیزه ی خۆی ، له پیناو دنیا دا به سهر بیات ، چونکه به سه ربردنی
ته مه ن و ژیان له پیناو دنیا دا ، به فیرو دانی ته مه ن و ژیا نه وه ک ئە وه وایه به حریک
گه وه ر بگۆریت وه به موروه که رانه یه ک . بیگومان ئەم مامه له یه به لای مرۆڤی
تیگه یشتوو وه مامه له یه کی نادرسته و ده بیت ئە و به حره گه وه ره له پیناو شتی کدا
خه رج بکریت که زۆر له دنیا و شته دنیا یه کان به قیمه تر بیت و به ده سته که وتنی ئە و
شته ، مرۆڤ به ها په یدا بکات و هه ست به خۆی بکات .

به م پێیه به گشتی دنیا لای مه حوی هیچه ، که دنیا خۆی هیچ بیت
، ئە و ئە و شتانه ش که دنیا به مرۆڤیان ده به خشی ت له دنیا هیچترن . بۆیه نابیت مرۆڤ
بۆ ده سته که وتنی شتی دنیا یی خۆی منه تباری دنیا بکات ، هه ر بۆیه ده لیت :

به خشی دنیا مه خۆ ، یه عنی به نانیکی جۆ

خۆ مه که ره بهر منه ت پیره ژنی نانه و^(۳)

(۱) د. م. ، ل ۴۹۰ .

(۲) د. م. ، ل ۱۶۵ .

(۳) د. م. ، ل ۳۷ .

دنيا وهك پيره ژنيكه كه نانهوا بيټ ، به خششه كه شي وهك ناننيك وايه . مه حوى هه سندهكات ئه گهر مرؤف به هؤى بايه خدانى به بوونى ره سەنى خؤى و رووكرده ئه و بوونهى ، له دنيا دابپرئيت و هيچ په يوه نديه كى به دنيا وه نه ميټيت ، ئه م دابپرانه ش بيټه هؤى ئه وهى نه دارى و برسيه تى روى تى بكن و له م حاله تى برسيه تيه دا پيره ژنى نانهوا (دنيا) ناننيكى پى بدات بؤ ئه وهى له برسا نه مرئيت ، ئه وا مه حوى پى وايه ده بيټ ئه گهر له برساندا بشمرئيت ئه و نانهى دنيا قبول نه كات و لى وه نه گرئيت و خؤى منه تبارى دنيا نه كات . واته ئه وه هه لده بيټرئيت له گه ل بوونى ره سەنى خؤيدا بيټ و له پيناويدا بمرئيت ، نهك بؤ ناننيك روويكاته دنيا و منه تبارى دنيا بيټ ، چونكه به م مننه تبار بوونهى بؤ دنيا ، ده بيټه كؤيلهى دنيا و بوونى ره سەن و راسته قينه و مرؤفانهى خؤى له ده ست ده دات . ته نانه ت پى وايه نايټ بؤ پاروه ناننيك روو بكا ته دنيا و ئه و پارويه شي نه ويټ كه ده بيټه هؤى ده ستخستنى ئه و پاروه نانه و ده ليټ :

بؤ پاروه حه يفه خؤ ده كه يه پولى نارپه و اج بؤ پارويكى نان ئه سه فه روو ده كه ي به ساج⁽¹⁾

مه حوى پى وايه ئه گهر مرؤف له بوونى ره سەن و مرؤفانهى خؤى دابپرئيت ، ئه وا روو له دنيا و به ده سته ينانى شتى دنيايى وهك پاروه و سامان و... هتد ده كات و له پينا و به ده سته ينانى پارهدا ئامادهى ئه نجامدانى هه موو كار يكي ناپه سه ندو نامه شروع ده بيټ . پاروه له ئه سلدا شتيكى بى به هايه و مرؤف نرخ و به هاي پى ده دات . به لام كه مرؤف له پينا و پارهدا خؤى بى به ها كرد ، ئه وا ئه و پارويه ش كه به ده ستي ده ميټيت بى به ها ده بيټ و به هؤى بوونى ئه و پارويه وه كه سه كه نايټه كه سيكى (هه بوو) ، به لكو ده بيټه كه سيكى بى به ها ، يا خوود مه حوى گوته نى ده بيټه (پولى نارپه و اج) . به هه مان شي وه كه سيكى له پينا و ناندا سه ر بؤ ئه و دنيا يه شوپ بكا ت كه به لاي مه حوييه وه رووپه شه ، ئه وا ئه و كه سه ش وهك دنيا روى ره ش ده بيټ . مه حوى هه سته دكات مرؤف زور له دنيا گه و ره و به به هات ره و به لايه وه حه يفه مرؤف له پينا و ناندا وهك ئه و ساجه ي كه نانه كه ي پى ده كرئيت ، خؤى رووپه ش بكا ت . جگه له مه ، مه حوى هه سته دكات نايټ مرؤف له پينا و دنيا و خؤشى و رابواردنى دنيا دا بژى و ده ليټ :

(1) د. م. ل. ٩٢.

چييه؟ خوسران ئەمەندە مەستی لەھو و لەعبی دنیا بوون

برا! عومری گیرامی بەس لە رۆی ئەم بادە بەریادە^(۱)

مەحوی هەستدەکات مادەم دنیا هیچە ، خۆشی و شادی و رابواردنەکانیشی
وەك خۆی هیچن و کاتی و راگوزەرن و خۆشی و شادییەکی قوول و راستەقینە نین و
مرۆفە مەست و بیئاگا دەکەن و لە بوونی رەسەنی خۆی دایدە بێرن . بۆیە ئەوە
تەمەنی عەزیزو بە نرخێ خۆی لە پیناوی دنیاو خۆشی و رابواردنەکانیدا خەرج بکات کە
وەك بادە مرۆفە مەست دەکەن ، ئەوا کەسیکی دۆپاوه . واتە تەمەنی خۆی کە زۆر بە
بەهایە دۆپاندوووە لە بەرامبەریدا خۆشی و رابواردنیکی کاتی و راگوزەری
دەستکەوتوووە . مەحوی پێی وایە نایبیت مرۆفە تەمەنی خۆی لە پیناوی خۆشی و
رابواردن و (لەھو و لەعبی) دنیادا سەرف بکات و دەبیت ئاگای لەو تەمەنەنی خۆی
بیت و بزانییت چۆن و لە پیناوی چیدا بەسەری دەبات .

بیزاری و واژەیان لە دنیا لای مەحوی

مەحوی کە ئەوەنی بۆی دەردەکەوێت دنیا هیچە و شتە دنیاویەکانی وەك

(پارە و سامان و دەسەلات و ... هتد.) یش وەك دنیا خۆی هیچن . لە دنیا بیزار
دەبیت و هەستدەکات دەبیت وازی ئی بەیئیت و دەلیت :

تاسەر نەبۆتە کۆ دە لە دنیا دە تۆ شەقی

مەر ئەو شەقە بەکارە کەوا هەلدری لە هیچ^(۲)

مەحوی هەستدەکات تا بە دەست دنیاوە سەری نەبۆتە گۆو وای ئی نەهاتوو
کە دنیا بە ئارەزووی خۆی یاریی پێ بکات و بیکاتە گالته جاپی خۆی ، دەبیت دەستی
خۆی پیش بخات و چیتەر بە دنیاوە نەبەستریتە وەو شەقیکی تیەلبادات . ئەم شەقەش
کە لە دنیاوی هەلەدەدات شەقیکی بەکارە ، چونکە وەشانندنەکی لە جیی خۆیداوە و ئەو
مەبەستە دەبیکت کە لە وەشانندنەکییداوە و لە شتیکی هەلداوێ کە هیچە و دەبیت لێی
دووڕ بکەوێتە وەو پێی هەلەخەلەتیت ، چونکە دنیا هەرچەند لە روالەتدا رازاوە و دلگیر
خۆی پیشانی مرۆفە دەدات و دەبیت مرۆفە بەرەو خۆی رابکیشیت ، بەلام بەلای
مەحویە وە لە لاکە تۆپیوتیک بەولاوێ نییە ، بۆیە دەلیت :

(1) د. م. ل. ۲۶۸

(2) د. م. ل. ۹۸

دهزانی جیفهیه دنیا ده حهیفه

وهکو سهگ ئەم شهپو شوپره له سهرا لاک^(۱)

مهحوی که سهیری خه لکی کردووه و بینویه تی له بری ئه وهی به دواى بوونی خۆیاندای بگهڕین و له بوونه یانه وه به ره و دنیا بچن و دنیا بۆ خزمه تی ئه و بوونه یان که پره له جوانی و گهرهیی و زیندوویه تی به کار بهینن ، وازیان له بوونی خۆیان هیناوه و له بیریان کردووه و به دنیاوه خه ریکبون ، که له چاوه ئه و بوونه ره سه ن و پسر زیندوویه تییه ی خۆیاندای وه ک لاکه تۆپیو وایه . مهحوی پتی وایه ئه گهر مرۆف خۆی له راستی لانه دات ، ئه و چاک ده زانیته که دنیا وه ک لاکه تۆپیو وایه ، که چی سه ره پای ئه م راستیه ، مرۆف له سیفه تی مرۆفانه ی خۆی ده رده چیت و وه ک سه گ له سهرا لاکه تۆپیوی دنیا شهپو شوپره ده کات و هه ولئى به ده سه تهینانی ده دات . مهحوی ئه م هه ولدان و ماندوو بوونه ی مرۆفی له پیناوه دنیا دا به لاهه حه یفه وه سه تده کات هه ولدان و ماندوو بوونیکى پووچ و بئى مایه یه ، بۆیه روو ده کاته خواو ده لیت :

خودا تق لاگری له و لاکه (مهحوی)

به جاهی پادشاهی تهختی (لولاک)^(۲)

مهحوی ئه گهر نه یوانی ئه و هه لۆسته ی پیغه مبه ره له به رامبه ره دنیا وه رگریته که وازی له دنیا هینا بوو و به شتیکی که می ده زانی و ، به مه بووبوه که سیک که له دنیا و شته کانی دنیا به رزو به پزتر بوو و پله و پایه یه کی به رزی بۆخۆی به ده سه تهینا بوو . داوا له خوا ده کات له بهر خاتری ئه و پیغه مبه ره پایه به رزه که دنیا و گهر دوونی له بهر خاتری ئه و دروست کردووه ، له و دنیا یه دووری بخاته وه که وه ک لاک وایه ، چونکه به دوور که وتنه وه ی له دنیا ، به ره و بوونی ره سه نی خۆی ده چیت و گه یشتن به و بوونه به ئه و په ری پایه به رزی و گهره یی ده زانیته . به لام ئه گهر بیته و به ره و ئه م بوونه ی نه چیت و روو بکاته دنیا و به ره و دنیا بچیت ، ئه و دنیا هه ر ماوه یه کی که م وه ری ده گریته و دوا یی وه ری ده کات . بۆیه هه سه تده کات ده بیته ناگای له خۆی بیته و نه هیلیته بهر ئه م ده رکردنه ی دنیا بکه ویت ، چونکه ئه مه وه ک ئه وه وایه له جیاتى ئه وه ی ئه م شهق له دنیا هه لبدات (وه ک پیشتر باسکرا) ئه و دنیا شهقی له م هه لداوه و ده ری کردووه ، بۆیه ده لیت :

(1) د. م ، ل ۱۸۷.

(2) د. م ، ل ۱۸۷.

تا له مالی دهر نه کردوی ئه م شهوی صهه شوو که ره

(مه حوی) ئازانه بده تو سئ به سئ دنیا ته لاق^(۱)

له ناو کومه لگه و خه لکدا وا باوه ئه و ئافره ته ی ژماره یه کی زور شوو بکات ، مانای ئه وه یه هیچکام له و پیاوانه ی شووی پی کردوون ، پی رازی نه بوون و به که میان زانیوه ، بویه ته لاقیان داوه و له مالی خویان دهریان کردووه . به لام به نسبت شوو کردنی دنیاوه ئه م مه سه له یه به جوریکی تره ، که دنیا شهوی سهه شوو دهکات ، له به ره وه نییه ئه و که سانه ی که شووی پی کردوون به که میان زانیوووه و دهریان کردووه ، به لکو ئه مه ئیشی دنیا یه که به چیژو خۆشییه کی کاتی له سه روهت و سامان و ده سه لاتدا ، مرؤف به ره و خوی راده کی شیت و به خۆیه وه سه رقالی دهکات و ده یکاته ئه هلی خوی ، دواتر وازی ئی دینیت و له مالی خوی دهری دهکات و ده یکاته که سیکی بی قیمهت . سروشنی دنیا وایه که مرؤف بی قیمهت یاخوود مه حوی گووته نی ترؤ دهکات ، بویه ده بیته مرؤف وازی ئی بهینیت و نه هیلیت دنیا ترؤی بکات و ده لیت :

دنیا تیا ترؤیه مه وه سه ته تیا برؤ

کی مایه وه تیا که نه بووی تیا ترؤ^(۲)

لیره دا مه حوی به ته وای مه وقیعی مرؤفی له دنیا دا بو دهر که و تووه و هه سته دهکات مانه وه ی مرؤف له دنیا داو خه ریکبوون پی وه ی ، ده بیته مایه ی ترؤ بوونی مرؤف . بویه مرؤف بو ئه وه ی له دنیا دا ترؤ نه بیته ، ده بیته له دنیا دا نه مینیته وه و پروات . مه به سته له م رویشتنه ش ئه وه نییه ئه و که سه ته مه ننای مردن بکات ، بو ئه وه ی له دنیا دا نه مینیت و پروات ، به لکو مه به سته ئه وه یه مرؤف با به جه سه ته ش له دنیا دا بیته و تیا دا بژی ، به لام ده بیته له ناوه ویدا خوی له دنیا دا بری بیته و تیا دا نه مابیت و به ره و بوونی خوی چوو بیته ، واته ئه و رویشتن و دهرچوونه ی له دنیا ، بو ئه وه بیته به ره و بوونی خوی بجیته ، نه که به ره و مهرگ . ئیتر لیره دا مه حوی ده گاته ئه وه ی که ئه م دنیا یه ویرانه یه و نابیت له و ویرانه یه دا نیشته جی

بیته و ده لیت : مه حویا : بازکی تو قودس ئاشیان

بوونه بوومی شوومی ئه م ویرانه بوچ^(۳)

(1) د. م ، ل ، ۱۸۰ .

(2) د. م ، ل ، ۲۵۳ .

(3) د. م ، ل ، ۹۷ .

مه حوى مروڤئىكه بازئاسا نه فس به رزه وه سته ده كات ئه و شوئنه ي كه نشينگه ي ئه مه شوئنىكى به رزه پىروزه و ده بيت هر چاوى له و شوئنه به رزه پىروزه بيت و ، وه كونده په پوو دنيا نه كاته نشينگه ي خوى كه له چاو ئه و شوئنه به رزه پىروزه ي خويدا وه ك ويرانه يه ك وايه و هيچ ئاوه دانى و گه شه كردنىكى تيدا نيه . ئه و شوئنه به رزه پىروزه شى به وه ده ست ده كه وئت واز له دنيا و شتى دنيايى به ئئيت و به ره و بوونى ره سه نى خوى بچئت .

به مجوره ئه وه مان بۆ دهرده كه وئت مه حوى له دنيا و شتى دنيايى بيزاره و لئيان دور ده كه وئته وه و سه رئه نجام وازيان لى دئئيت . ئه م بيزاربه شى له دنيا له وه وه سه رچاوه ي نه گرتوه كه كه سيكى مه رگدۆسته و حه ز له ژيان ناكات ، بۆيه له دنيا بيزاره ، به پيچه وانوه مه حوى تا ئه و په رى ژياندۆستى ژياندۆسته و حه ز به ژيان ده كات . به لام ژيانى به بوونى ره سه نى خويه وه ده وئت و ده يه وئت له پئناو ئه و بوونه يدا بژى و به دى به ئئيت ، نه ك له پئناو دنيا و شتى دنيايى وه ك پاره و سامان و ده سه لات و پله و پايه ي ئايىنى و كۆمه لايه تيدا بژى و پئنانه وه خه ريكيئت و هه ولى به ده سته ئانان بادت و ته مه نى خوى له پئناوياندا خه رج بكات . كه واته بيزاربوونى مه حوى له دنيا و شتى دنيايى له وه وه سه رچاوه ي گرتوه كه ئه وانه له چاو بوونى مروڤدا زۆر بى بايه خن و ئه وه ناهين مروڤ له پئناو به ده سته ئاناندا واز له بوونى ره سه نى خوى به ئئيت . به پيچه وانوه ، بوونى ره سه نى مروڤ ئه وه ده هئئيت له پئناويدا واز له دنيا و شتى دنيايى (واته واز له مه وجود) به ئئيت . به م وازهيئانه ي مروڤ له دنيا و شتى دنيايى ياخود له مه وجود ، مه وجوديش لى ده كشيته وه و ده كه وئته حالته ي (عه ده م) ه وه .

(عه ده م) له شيعرى مه حويدا

مه حوى له ساتيک له ساته كاندا بير له و كاته ي خوى ده كاته وه كه به دنياوه خه ريكبوه ، هه روه ها بير له و خه لكه ش ده كاته وه كه به دنياوه خه ريكن و تيايدا روچوون و ده لئيت :

ئه م خه لقه كه وا تيگه بيون گه يونه مه قصود
پئشگاوييه كى مه حه به ده ردى من و تو چون⁽¹⁾

(1) د. م. ، ل ۲۴۴ .

ئەو خەلکەي که به دنیاوه خەریکن و دلّیان بهو پارەو سامان و دەسەلاتە
خۆشە که بە دەستیان هێناوه و دەزانن به مەبەست گەیشتون ، بە لای مەحووبە
له خەیاڵ پلاویدان و نەك هەر به مەبەست نەگەیشتون ، بە لکو به رۆچوونیان له
دنیاو شتی دنیایی وەك پارەو سامان و دەسەلاتدا ، له بوونی رەسەنی خۆیان
دابراون و له دەست دەرچوون و به دەردی ئەم چوون که به دنیاوه خەریکه و له پارەو
سامان و دەسەلاتی ئایینی و کۆمەڵایەتیدا رۆچووه و له بوونی رەسەنی خۆی دابراوه .
مەحوی هەستەکات گەیینه مەبەست ئەوهیه به بوونی رەسەنی خۆی بگات ، که چی
ناتوانیت پێی بگات و دەلّیت :

بۆ جیلوهی بیچوونی نیه قووهتی چوون (لا حول ولا قوه) که من حەولمە بۆ چوون^(۱)

مەحوی دەیهوویت به جیلوهی بیّ هاوتای (یار - بوون) بگات و به ره و رووی
بجیت ، به لام توانای چوونی نییه و سه ریشی له وه سوپماوه ، که له گەل ئەم بیّ
تواناییه شدا که چی هەر هەولێ چوون دەدات . ئەمەش مانای ئەوهیه شتیک له
ناوه ویدا به ره و (یار - بوون) رای دهکیشیت ، بیّ تواناییشی له به رامبه ر ئەوه دا که
به ره و (یار - بوون) بجیت و پێی بگات له وه وهیه که به دنیاو شتی دنیاییه وه خەریکه و
ئەوانه بوونه ته جیی مەبەستی ، بۆیه به وانە وه به ستراوه ته وه و ناتوانیت به ره و (یار -
بوون) بجیت ، واته مەوجود (که بریتیه له دنیاو شتی دنیایی) وای لێ کردووه به ره و
بوونی خۆی نه چیت . تا وازیش له مەوجود نه هینیت و نه که ویتە (عه دەم) وه ناتوانیت
به ره و (یار - بوون) بجیت ، بۆیه ده لّیت :

بیّ چوونه عە دەم پەي به سوڤاغی دەمی نابەي فایز ببه به م گەوه ره له و به حره به رۆ چوون^(۲)

مەحوی دەرکی به وه کردووه بیّ که و تنه عە دەم ، پەي به یار نابات (مەحوی
لێره دا ته نها باسی دەمی یار دەکات که پەي پیّ نابات) . عە دەم وەك دەریایه که و
(یار - بوون) یش وەك گەوه ریکه که له ناو ئەو دەریایه دایه ، چوونه عە دەم یش به وه
ده بیت واز له دنیاو شتی دنیایی بهینیت و پیوه یان خەریک نه بیت و به ته وای لێیان
دابپریت . مەحویش ، وەك پیشتر باسکراوه ، دواي ئەوهی بۆی دەر ده که ویت دنیاو

(1) د. م. ، ل ۲۴۴ .

(2) د. م. ، ل ۲۴۴ .

شتی دنیایی هیچن ، ههولئی به دهستهئینانیان نادات و وازیان لئی دینیت . کاتیک ئه م واز له دنیاو شتی دنیایی دینیت و ههولئی به دهستهئینانیان نادات ، دنیاو شتی دنیاییش لئی دهکشینه وه (که ئه مهش وهك كشانه وهی مه وجوده له مرؤف لای هایدگر) ، ئه مهش ده بیته هوی ئه وهی لای خه لکیش بوونی نه مینیت و کهسانی ده ورو به ریشی لئی بکشینه وه و بایه خی پینه دن :

گر له تو دنیا بهری بوو ، قوم و خویشت لئی بهرین

گر بهراتی بوو هه موو عالم بووه باب و برات⁽¹⁾

به دهستهئینانی دنیاو شتی دنیایی وهك پاره و سامان و دهسه لات ده بنه هوی ئه وهی نهك هه ر خزم و که سوکار و ناسیوا لیت نزیك ببنه وه ، به لکو کهسانی بیگانهش هه ول ده دن خویان بکن به که سیکی نزیك لیت . به لام ئه گه مرؤف وازی له دنیاو سه روته و سامان و ... هتد هیتا ، ئه و ئه وانیش لئی دهکشینه وه . به م کشانه وهیهی دنیاش ، هه موو کهس و ته نانه ت خزمه کانیسی ، هه چ حسابیکی بۆ ناکن و خویانی لئی دوور ده خه نه وه . به کشانه وهی هه موو ئه مانهش له مه حوی که پيشتر وهك پالپشتیک و ابوون بۆی ، ده که ویتته حالتهی عه ده مه وه و بی پالپشت ده مینیتته وه و ته نیا ده که ویت ، بۆیه ده لیت :

چ خاکی کهم به سهرما مامه وه تاک

به لیو ئاه و ، به چاو ئه شک ، به سهر خاک⁽²⁾

لیره دا مه حوی به ته وای هه ست به وه ده کات که به ته نیا ماوه ته وه له هه موو شتیک و هه موو که سیك دابراوه . ئه م ته نیاییه وای لئی کردووه به لیو ئاه و هه ناسه هه لکیشیت و به چاو فرمیسی غه مباری بریژیت و به سهر قوور بیویت . واته ئه م ته نیاییه به لایه وه قورسه و به ته وای غه مبارو نا ئارامی کردووه و ژیان و گوزه رانی ناخۆش کردووه . که چی سه ره پرای ئه م هه موو ناخۆشی و نا په حه تییه ، هه ر بهرگه ی ئه م ته نیاییه ی گرتووه و رووی له پاره و سامان و پله و پایه ی ئایینی و کۆمه لایه تی نه کردووه ته وه . واته به ره و مه وجود نه چوو ته وه و چاوه پوانی ئه وه یه دوا و از هینانی له مه وجود ، (یار - بوون) ده ربکه ویت . بۆیه هه سته ده کات ده بیت هه ر له عه ده مدا بمینیتته وه و ده لیت :

(1) د.م ، ل ۰۷

(2) د.م ، ل ۱۸۵

مهگر شاری عدهم جیتی وا تیا سرگهشته بم قات

بیابانه بهشی مهجنوونه ، خاصی کژهکن کیوه^(۱)

مهجنوون دواى ئهوهى له پیناوا یاردا دهستی له پارهو سامان و... هتد هه لگرت ، وازی له ئاوه دانیش هینا و رووی کرده بیابان . لیژهدا بیابان وهك مه وجودیک ئامادهیی ههیه و مه جنوون پیوهی پابهنده و تیایدایه ، جگه له وهی که له ییلاش وهك مه وجودیکی مرۆیی لای مه جنوون بوونی ههیه . فهراهایش به هه مانشیوه ، کیو وهك مه وجودیک و شیرین وهك مه وجودیکی مرۆیی بوونیان هه بوو لای . به لام مه حوی له وان واوه تر ده پروات و واز له گشت مه وجودیک دیننیت و ده چیتته شاری عدهمه وه ، چونکه له عدهمدا له ههستکردن به بوون له وانى ترو دنیاو شتی دنیاى داده بریت و ته نها چاوه پروانى دهرکه وتنى (یار - بوون) ده بیئت ، (یار - بوون) یش له م حالته تی عدهمه دا دهرده که ویئت . به لام وهك یاریکی عهینى دهرناکه ویئت و کیشه ی مه حوی ئه وهیه چاوه پروانه (یار - بوون) وهك یاریکی عهینى دهریکه ویئت ، بۆیه ده لیئت :

ماچی ده می له که لکه له ما بوو ، چ خووشی وت :

قرم ، ئه ی ئه سیری واهیمه ، خووش ناکرێ له ههچ^(۲)

لیژهدا مه حوی وهك یاریکی به رچا و دهره کی و دیار ، له (یار - بوون) دهروانیت و مرخی له وه خووش کردووه که یار دهرکه وت ده می ماچ بکات ، بۆئه وهی ئه و ماچه ی ده می یار بۆی ببیتته ئاوی حه یات و زیندوو یه تی و نه مریی پی ببه خشیت . (یار - بوون) یش که ههست به م حالته تی مه حوی ده کات ئه وه به مه حوی ده لیئت که که وتوو ته وه همه وه ، چونکه ئه م (واته یار) وهك یاریکی به رجه سته و عهینى دهر ناکه ویئت ، تا مه حوی ده می ماچ بکات . هه رچه ند ئه م دهرنه که وتنه ی ئه و مه به سته شی تیا یه که ده می یار ئه وه نده بچوکه به چا و نابینریت تا ماچ بکریت . به لام له هه مان کاتدا ئه وه یشی لی هه لده هینجریت که ماده م به (ههچ) ته عبیری لیکردووه ، ئه و ئه و (ههچ) ه ی که دراوته پال ده می یار و له پشت ئه مه شه وه خودی یار ، مه به ست لیتی ئه و حالته تی عدهمه یه که بریتییه له ههچ . واته ههچ شتیکی دنیاى وهك پارهو سامان و ده سه لات و ... هتد ، یاخوود مه وجود به گشتی نه ماوه له مه حوی کشاوه ته وه و ئه وه ی ماوه ته وه (ههچ) یاخوود (عه ده م) وه له م عدهمه دا

(۱) د. م. ، ل ۲۹۱ .

(۲) د. م. ، ل ۹۹ .

(یار - بوون) دهرکه وتووہ . به لآم دهرکه وتنه که ی وهك دهرکه وتنی شتیکی به رجه سته و دیار نییه تا به چاو ببینریت ، به لگو حاله تیکی ناوه کییه و تهنه نا دهرک دهرکیت و که سه که له ناوه وهی خویدا به چاوی دل (که چاویکی بیناتره) ده بیینیت . مه حوی له سهره تای حاله تی دهرکه وتنی (یار - بوون) دا ، ده یه ویت به چاوی سهر بوی پروانیت و بیینیت ، به لآم له بهرئه وهی (یار - بوون) عهینی نییه ، مه حوی ناتوانیت بیینیت و ئەم نه بیینهی نابیته هوی ئه وهی ههست بکات (یار - بوون) بوونی نییه ، چونکه هه رچند به چاو نایینیت ، به لآم له ناو خویدا ههستی پی دهکات و هه رچی دهکات نازانیت چون ته عبیری لی بکات ، بویه ده لیت :

دهم نادیارو نازی قسهی پر به دهشت و شار

دنیا بهك ئاوی زیندهگی و دهرخری له هیج⁽¹⁾

لیردها ههست به وه دهرکیت که مه حوی گوئی له قسهی یار بووه ، به بی ئه وهی له کاتی قسه کردنه که دا ده می یار ، یاخوود خودی یار بیینیت . قسهکانی یار قسهی ساده و ئاسایی نین و له رووی ماناوه پر به دهشت و شار مانادارن و وهك ئاوی زیندهگی وان و زیندوویه تی و ژیان به مه حوی ده به خشن و له خویدا ههست به و زیندوویه تیه دهکات ، که له و قسانه وه وهی دهرکیت . به لآم سهرسامه له و ده مهی که دیار نییه و که چی ئەم هه موو قسانه ی لیوه دیته دهر ، که وهك ئاوی ژیان وان . ئەم سهرسامیهی له مه حویدا دهرده که ویت ته نیا به رامبه ر به ده می (یار - بوون) نییه ، به لگو به رامبه ر به خودی (یار - بوون) ه ، واته به رامبه ر به و بوونه ره سه نه ی خویه تی که دوا ی ازهینان له مه وجود (دنیا و شتی دنیا یی) و که وتنه عه ده مه وه دهرکه وتووہ .

به م پییه ده توانین به گشتی سهیری مه حوی بکهین و بلین : سهرتا له دنیاو شتی دنیا پیدا ههستی به بوون و ژیان و خویشی کردوووه و پیوه یان خه ریکبووه و تیا یاندا روچووہ . به لآم دوا یی ئه وهی بو دهرکه وتووہ که دنیاو شتی دنیا یی کاتی و راگوزه رو کو تادارن ، ئەو بوون و ژیان و خویشیه ش که به مروقی ده به خشن کاتی و راگوزه رو رووکه شن و راسته قینه نین ، چونکه دنیا هیچه و شته کانیشی هیچن (واته پووچ و بی مانان) . ژیان و خویشی راسته قینه ش له دنیاو شتی دنیا یی پووچ و بی ماناوه به دهست نایه ن ، بویه ازیان لی دینیت و به ازهینانی لیان ، ئەوانیش لی ده کشینه وه و

(1) د. م. ج. ۹۹.

دهكه ویتته حالته تی عدهمهوه وههست به تنیایی و غه مبارییه کی قول دهکات . بهلام لهو حالته تی عدهمهوه لهو تنیاییه قولدهدا که درهوهوه مهوجود لای ئهم جزووریان نامینیت ، بوونی رهسهنی خوئی درهدهکهویت و جزوور پهیدا دهکات . مهحوی ههچهند بهچاو ناییینیت ، بهلام لهناو خویدا ههستی پی دهکات و بهچاوی دل دهیبینیت و دهرک بهوه دهکات که ئه بوونهی وهک دنیاو شتی دنیاایی بهرچاوی نییهو نادیاره ، بهلام جزووری ئه بوونه له مرؤفدا ، مرؤف له ژیان سهرشار دهکات ، ژیانیکی راستهقینهی وای پی دهبهخشیت که له ههموو دردو خهم و خهفت و ئازاریکی دنیاایی خالیه ، چونکه خهم و خهفت و ئازار بو شتاتیک دهخورین که به دهست نههاتوون ، ئهگه رهاوو بهدهستیش هاتن ، بهلام کاتی بوون و دواي ماوهیهک نهمان و له دهست دهرچوون ، ئهوا دیسان ههردهبنهوه مایهی خهم و خهفت و ئازار . بهلام ئه ژیان و ئه خووشییهی ، مرؤف له بوونی رهسهنی خویهوه دهستی دهکهویت ، لهبهرئهوهی ئه بوونه هی خودی کهسهکهیه ، ههچ کهسیک و ههچ شتیک ناتوانیت ئه بوونهی لی بسه نیت و لهو ژیان و خووشیه بییهشی بکات که لهو بوونهیهوه سهچاوه دهگرن ، بویه له خهم و خهفت و ئازار دوور دهبیت و ژیانیکی ئارام و پر له خووشی راستهقینه دهژی . ههرده بهر ئه مهیه که مهحوی دهرک به (یار - بوون) دهکات ، ههسته دهکات دهبیت گیانی خوئی بههستی به یارهوهوه دهلیت :

دیقته که ، غهیری روشتهیی جان و میانی یار

پوشتم نه دیوه (مهحوی) ئه من بادری له ههچ⁽¹⁾

مهحوی که گیانی خوئی بهست به یارهوه ، مانای ئه وهیه ژینی خوئی بهستوه به یارهوه ، چونکه گیان وا دهکات که مهحوی نه مریت و له ژیاندا بیت ، (یار - بوون) یش وا دهکات که ئه ژیانیهی مهحوی پر له زیندوویهتی بی و ژیانیکی راستهقینه بیت . لیردها دیسان سهرسامی مهحوی بهرامبهه (یار - بوون) ههرده وهامهوه ، سهرسامیه که ی زیاد دهکات بهوهی که رۆحی خوئی بهستوه به (یار - بوون) هوه ، کهچی نه رۆحی شتیکی بهرجهسته و دیارهوه نه (یار - بوون) یش ههینی و بهرچاوه ، ئهم دوانهش که دیار نین و وهک (ههچ) یاخوود (عهدهم) وان ، لهیهک بادراون و بهیهکهوه بهستراون . مهحوی ههسته دهکات ئهم دهرکهوتنهی یار که سهرسامی کردوه ، له حالته تی عدهمهدا رووی داوه و له حالته تی عدهمهدا مهحوی به

(1) د. م. ل. ۹۹.

نسبته دهره وه وهك نه بوو وايه و هيچ نيبه ، كه چي توانيويه تي له سه ر ئه م هيچ
(ياخوود عه ده م) ه ئه م شيعره جوانه بنوسيت و ده لئيت :

چاوي كه وي كه به م غه زه له م دوپشناسي شيعر

كي بي ده لي ئه وه نده گه وه ر وه رگري له هيچ⁽¹⁾

مه حوي ئه و وشه و دهر برين و ديپر شيعرانه ي خوي ، كه به هويانه وه
ته عير له (يار - بوون) ده كات ، به گه وه ر ده زانئيت . پي وايه كه سيك كه شيعر ناس
بيت و به قوللي له شيعر تي بگات ، سه ري له وه سوپ ده ميئيت ، كه وتنه حاله تي
عه ده م كه له دهره وه وا دياره ئه و كه سه بايه خ به دنيا نادات و له سه روه ت و
سامان و ده سه لات و ... هتد بي به شه و هيچ شتيكي نيبه مايه ي بايه خ پيدان بيت ،
كه چي سه ره پاي ئه مه به هوي دهر بريني عه ده م و هه ستردن به (يار - بوون) له و
عه ده مه دا ، شيعري وا ده لئيت كه وهك گه وه رن و زور له دنيا و پارو سامان به
نرخترن ، چونكه پارو سامان مروق به هايان پي ددات و پارو خوي له خويدا له
كاغزيك به و لاوه نيبه ، به لام گه وه ر به هاو نخي له خودي خويدياه و به هاو نرخ له
دهره وه ي خوي وه ر ناگريت . كه واته شيعره كاني مه حويش كه ته عير له بووني
ره سه ني مه حوي ده كهن ، هه م خويان و هه م ئه و بوونه ش كه ته عيري لي ده كهن ،
وهك گه وه رن و نرخ و به هايان له خوياندايه و هيچ كه سيك و هيچ شتيك ناتوانئيت ئه و
به هاو نرخه يان لي دامالئيت .

وه سفي (يار - بوون) له شيعري مه حويدا

مه حوي كه واز له دنيا و شتي دنيايي و دهره وه ده هيئيت ، ده كه ويته حاله تي
عه ده مه وه له عه ده مه دا بووني خوي دهره كه وي و دهره كه به بوونه ي خوي ده كات .
دواي دهرچوون له و حاله تي عه ده مه و دهر ككردني بوونه كه ي خوي ، وه سفي ئه و
بوونه ي ده كات ، به لام ئه و دهر برينانه ي له و وه سفه دا به كاريان ده هيئيت ، وا
دهره كه ون كه بو ياريكي به رجه سته بن ، كه چي له راستيدا وه سفي ئه و
(يار - بوون) ه ي خوين كه به رجه سته نيبه و له ناوه ويدايه . به لام له به ره وه ي ئه و
(يار - بوون) ه ي به رجه سته نيبه و مه حويش ويستوويه تي ته عيري لي بگات ، له

(1) د. م. ل ، ۱۰۰ .

شيعره كانيدا وهك ياريكي بهرجهسته تهعبيري لي كر دووه . ئەمەش له بهرئەوه يه
ئەگەر له شيۆه ياريكي بهرجهسته دا تهعبيري لي نهكات ، ئەوا به هيچ جوريك
ناتوانيت باسي بكات و هيچ له باره يه وه بليت :

لاله خۆ مه حوى له وهسفى حوسنى بيچوونى نيگار

لا له تهئويلي خه له ف ، قورباني تهئويلي سه له ف⁽¹⁾

مه حوى گه يشتووه ته ئەو راستيه ي كه ئەو ياره ي ئەم عاشقى بووه له دواي
كه وتنه حالتي عه دم بينويه تي ، وهك هيچ ياريكي دهره كي و ديارو بهرجهسته
نيه . جوانيه كه ي بيهاوتايه له دنيا دا جوانيكي له و جورى نه بينويه وه له بهرامبه ر
جواني ياردا سه راسيمه يه ، وهسفى ئەو جوانيه ي پي ناكريت و زمانى له ئاست
وهسفر دنى جوانى بيهاوتاي ياره كه يدا لاله و هيچ وشه و دهر پرينك شك نابات وهسفى
ئەو جوانيه ي يارى پي بكات . بويه واى به باش ده زانيت وهك چۆن زانا پيشينه كانى
ئيسلام له باره ي ئەو وهسفانه ي خواوه كه گوايه دهست و چاو و هه لسان و روشتنى
هه يه هيچ تهئويليكيان نه كر دووه ، مه حويش واى به باش ده زانيت له باره ي جواني
ياره كه يه وه هيچ نه ليت ، چونكه جواني ياره كه ي وهك جواني مرؤف و هيچ جوانيه كي
تر نييه و وهسف ناكريت . هه ر ئەوه نديه له بهرئەوه ي ئەهلى دل له به چاوى دل ئەو
جوانييه ي بينويه ، به لام له بهرئەوه ي جوانيه كي بيهاوتايه ناتوانيت وهسفى بكات .

به لام دواتر دلي ئارامى نه گرتووه و هه ولي داوه هه رچۆنك بيت وهسفى
(يار - بوون) و جوانيه كه ي بكات . بۆ نمونه له م شيعره ي خواوه وه دا ده يه ويت وهسفى
(يار - بوون) بكات ، به لام سه رسامه و نازانيت چۆن و به چي تهعبير له يار بكات . بويه
له ميشك و زهينى خويدا وينا (تصور) دهكات و هه ولده دات وهك ياريكي بهرجهسته
تهعبيري لي بكات و ئەندامه كانى جهسته ي به شته جوانه كانى سروشت بچوونيت . له
دپري يه كه مدا ده يه ويت تهعبير له بالاي يار بكات و ده ليت :

شمشاده ئەمه ، يا قه ده ، يا سه روى ره وانه

يا عه رعه ره ، يا نه خلى مورادى دل و جانه⁽²⁾

مه حوى ده يه ويت بالايه كه به (يار - بوون) بپريت و وهسفى ئەو بالايه ي بكات ،
به لام سه رسامه بووه ناتوانيت تهعبير له بالاي (يار - بوون) بكات . نازانيت به دارى

(1) د . م ، ل ١٧٦ .

(2) د . م ، ل ٢٨٠ .

شمشاد ته عیبری لى بکات ، یان به سه رووی ره وان یان به عه رعر ، یاخوود به داری
 ئاواتی خوئی له ژياندا ، ته عیبری لى بکات . به پروای ئیمه مه حوی مهستی کردووه
 بالای یار وهك هیچ کام له و دره ختانهی سروشت نییه و له هیچ شتیك ناچیت ، بویه
 هه سته کات ته نیا داری ئاواتی دل و گیانی ئه مه و ، مانه وه به گیانی و زیندوویه تی به
 دلی ده به خشیت . به هه مانشیوه نازانیت چۆن وه سفی زولفیشی بکات و ده لئیت :

داخۆ ئه مه ئه گریجه یه په خشاوه به سه ردا

یا سونبوله کردوویه سه با زولفی به شانە^(۱)

نازانیت ئه وه ئه گریجه یه به سه رشان و ملی (یار - بوون) دا په خش
 بووه ته وه ، یان سونبوله و بای سه با شانە ی کردووه . که دیته سه ر وه سفی چاوی
 ده لئیت :

ئا هووی خوته نه جیلوه ده کاتن له خه طادا

یا چاوی ره شی فیتنه گه ری سورمه که شانە^(۲)

چاوی (یار - بوون) که کلی تیکراوه و ره شه ، ئه وه نده جوانه ، مه حوی
 نازانیت له چاوی سورمه که شی کچیکی شوخ و عه ییارو فیتنه گه ر ده چیت ، یان له
 میسکی ره شی ئاسکی خه تا ده چیت . له وه سفی جوانی و بچوکی ده میدا ده لئیت :

دل هایمه دایم که ئه مه قه تره یه داخۆ

یا جوزئیکی بی جوزنه موسه ماما به ده هانه^(۳)

ده می (یار - بوون) ئه وه نده بچووک و جوانه ، مه حوی له ئاستیدا سه راسیمه
 بووه و نازانیت له بچووکیدا به قه د دلۆپیک ده بییت ، یان له دلۆپ بچووکتره و ئه وه نده
 بچووکه ناتانریت له وه بچووکتر بکریته وه و به شی دیکه ی لى نابیته وه . مه به ستی
 ئه وه یه تا ئه و په ری بچووکى بچووک و شتیك نییه له و بچووکتر بییت . له ئاست لیویدا
 هر ته واو سه راسیمه بووه و ده لئیت :

ئه م مه ی صیفه تی خوون خۆره وا نازک و سورمه

یا قووتی له به ، یا گو له ، یا قووتی ره وانە^(۴)

(1) . د . م ، ل ، ۲۸۰ .

(2) . د . م ، ل ، ۲۸۰ .

(3) . د . م ، ل ، ۲۸۰ .

(4) . د . م ، ل ، ۲۸۱ .

مه حوى هه سندهكات ده مى (يار - بوون) سيفه تى مه يى هه يه و ئه وهى
 بيمرئيت مه ست ده بيت . به لام له كاتى ئه م مژينه دا ، ئه و (واته ليوه كه) خوئى
 كه سه كه ده مژئيت ، بويه رهنگى به و خوئنه سووره ، له گه ل ئه م سوورببه دا
 نازكيشه . به لام مه حوى نازانئيت چۆن ته عبير له سوورى و نازكى ئه و ليوه بكات ، ئايا
 سوورببه كهى وهك ياقووته و نازكبه كهى وهك گو له ؟ يان له هيج ناچئيت و ته نيا خو راكى
 گيانه و ، گيانى مه حوى بى ماچى ئه و ليوانه ناژى . واته مه حوى له و (يار - بوون) هدا
 هه ست به مانه وه و ژيان دهكات و به و ده ژى .

له كو تاييشدا هه سندهكات ئه م هه مو پيا هه لگوتنهى ئه و به رامبه ر
 (يار - بوون) ، ته نها وهك ئاوازيكه و ته عبيرى له هيج نه كردوه و نه يتوانيوه باسى
 (يار - بوون) بكات ، بويه به ئاوازيكى غه مگينى بولبولى وه رزى پاييز ده چئيت ، كه
 ته نها ئاوازه و ماناى نيبه و ته عبير له وه رينى گه لاو گولى دره خت دهكات :

نالاندم و فهرمووى كه ئه م ئاوازه حه زينه

يا (مه حوى) يه ، يا بولبوله كهى فه صلى خه زانه⁽¹⁾

مه حوى هه رچه ند له و شيعرهى سه ره وه دا نه يتوانيوه ته عبير له (يار
 - بوون) بكات ، به لام هه ر وازى نه هئناوه و له زۆر جيى تر دا وه سفى كردوه .
 بو نمونه ده لئيت :

وهكو رۆژ ئه و مه مه له و دووره ده ركهوت

له مئوه ئه شك و ئاهى ئيمه سه ركهوت⁽²⁾

وهك له شيعرى كلاسيكيدا باوه ، مه حوى له م دپره دا (يار - بوون) ي به مانگ
 چواندوه . به لام ده ركهوتنى ئه و ياره ، وهك ده ركهوتنى رۆژ وايه بو مه حوى و ،
 ژيان و دنيا و ده وروبه رى بو رووناك ده كاته وه و له به ر رووناكى ئه م بوونه يدا هه م له
 خوئى تى ده گات و هه م له دنياش تى ده گات . هه ر له به ر ئه مه يه هه سندهكات ئه م
 بوونهى شايه نى ئه وه يه هه رچى داغ و غه م و هه سه رته تيكى هه يه له پئناو ئه و دا بيت ،
 نهك له پئناو دنياو شتى دنياييدا . كه ئه و (يار - بوون) هى ده رده كه وئيت ،

(1) د. م ، ل ۲۸۱ .
 (2) د. م ، ل ۸۷ .

ههستدهكات ئهو (يار - بوون) هئ وهنده بهرزو بههاده ، ههچ شتئك پئى ناگات ، بئيه دهئئت : كه ئهولئو و ددانهم دئ به جارئ له بهر چاوم هه موو لهعل و گوههركهوت⁽¹⁾

لهعل سووره و جوانيهكهئ لهو سووريهيدايه ، گهوههريش بههاو قيمهتي له جوانيهكهيدايه . بهلام سوورئ لهعل و جوانيي گهوههه ، له چاو لئوى سوورئ يارو دانئ جوانيدا ، ههچ نين . بئيه مهحوى كه دهرك به جوانئ و بههاى لئو و ددانئ (يار- بوون) دهكات ، لهعل و گهوههري له بهرچاو دهكهوئت و ههستدهكات هه رچهنده لهعل و گهوههه مائهئ دهولهمه ندين و پئيشتر ههولئ دها به دهستيان بهئئئت ، بهلام له بهر نه بئنين و دهرك نه كردنئ جوانئ و بههاى (يار - بوون) ، لهعل و گهوههه بهلايه وه جوان و بههادهار بوون ، ئهگينا ئه و كهسهئ به دواى بوونئ رهسهئى خؤيدا بگه پئ و بوونئ خؤئ لامه بهست بئ ، ههه ئه وهندهئ ههستهئ بهو بوونهئى خؤئ كرد ، ئئتر هه موو لهعل و گهوهههرو دهولهمه ندى له پئيش چاو دهكهوئ ، چونكه دهولهمه ندى و لهعل و گهوههه بوونئكى رووكهش و كوئادارن ، بهلام بوونئ رهسهئى مرؤف نيشانهئى دهولهمه نديهكى ناوهكى و جاويدانييه . لهم حالهئى دهركهوتنهئى (يار - بوون) دا بووه كه شهو داهاتووه و مهحوى خهريكبووه خهوى لئ بكهوئت و لهو بوونهئى بئ ناگا بئت و دهئئت : وهنهوزئكم شهوئ دا ، گهيهه سهرم و

وتئ : ههسته ، ههتاوت وا لهسههركهوت⁽²⁾

ههه كه وهنهوزئكى داوه و خهريكبووه خهوى لئ بكهوئت ، (يار - بوون) له ناخيدا دره وشاوهته وه . دره وشاوهته كهئ وهك رووناكئى خؤر وابووه و ئه وهئى به مهحوى وتووه كه نه خهوئت و ههستهئت ، چونكه ئهم (واته يار) بهم دهركهوتنهئى دنياو ژيانئ بؤ رووناكردووه ته وه و جوانئى خؤئ پيشان داوه . مهحوى ههه ئه وهنده دهتوانئت باسى (يار - بوون) بكات و لهمه زياتر ناتوانئت ته عبيرئ لئ بكات و پئئ وايه ههركهسيك به ره و يار چوو ، ئئتر ههوالئى نامئئئت ، بئيه دهئئت :

له كئ يار هه خه بهر پرسئى بكهم من

كه ههركهس بؤ خه بهر چوو ، بئ خه بهر كهوت⁽³⁾

(1) د.م ، ل ٨٧ .

(2) د.م ، ل ٨٧ .

(3) د.م ، ل ٨٧ .

هەرکەسێک بە نیازی زانیی هەوایی یارو باسکردنی ، بۆلای (یار - بوون) بچیت ، لای دەرەووە و خەلک بزر دەبیت و هەوایی نامینیت ، چونکە هەر کەس جوانی و گەورەیی (یار - بوون) ی بۆ دەرکەوت ، لەبەرەمبەریدا دەهشەت و سەرسۆرمان دەیگریت و واقعی و دەمینیت و دنیاو دەرەووە و ئەو خەلکە ی لەبەرچاوی دەکەوێت کە پیشتر لەناویاندا توابووێهەو ، هەستدەکات لەچاوی یاردا هیچ نین و جارێکی تر روویان تێ ناکاتەووە . واتە بە حەزور پەیدا کردنی (یار - بوون) لای کەسەکە ، ئەو کەسە لە دنیاو دەرەووە دادەبڕیت و لای خەلک هیچ هەواییکی نامینیت و بێ خەبەر دەکەوێت . بۆیە مەحووی لەو حالەتەدا کە لە (یار - بوون) دادەبڕیت ، نازانیت هەوایی یار لە کێ بپرسیت و لەگەڵ کێدا باسی (یار - بوون) بکات . ئەوانە ی ئەو دەیانینیت کەسانیکن لە (یار - بوون) ی خۆیان دابراون و بە دنیاو خەریکن و بە کەلکی ئەو نایەن باسی (یار - بوون) یان لەگەڵدا بکات . ئەو کەسەش کە بەرەو (یار - بوون) ی خۆی چوووە ئەو یارە ی دەرکەوتوووە دەرکی پێ کردوو ، بە یارە ی خۆیەووە سەرقالبوووە لە دنیاو دەرەووە دابراو ، بۆیە مەحووی ناتوانیت پەییوەندی پێوە بکات و باسی یاری لەگەڵدا بکات . یاخوود دەتوانین بەم جۆرەش ئەم دێرە لێک بدەینەووە : لەو حالەتەدا کە بە دنیاو شتی دنیاویەووە خەریک دەبیت هەست بە (یار - بوون) ناکات و لێسی دادەبڕیت ، ئەم دابراوە ی لە (یار - بوون) غەمباری دەکات و دنیا ی لا تارێک دەبێ . بۆیە دەکەوێتە بێرکردنەووە لە (یار - بوون) ، ئەو بێرکردنەوانە ی لە بوونی خۆی بەمەبەستی دۆزینەووە ی ، وەک ناردنی کەسان وایە بۆ گەران بە دوا ی کەسێکدا . بەلام ئەو هەر جارێک لەم حالەتی خەریکبوونە ی بە دنیاو شتی دنیاویەووە ، بیری لەو بوونە ی کردبیتەووە ، بێرکردنەووە کە ی بێ ئەنجام بوووە نەیتوانیوە ئەو بوونە ی خۆی بدۆزیتەووە . ئەمەشی بەو چواندوووە ئەو کەسانە ی (بێرکردنەووەکانی) کە بۆ هەوایی زانیی (یار - بوون) چوون ، هەوایی ئەویان نەهیناوە و خۆشیان بێ هەوایی کەوتوون ، واتە هەردەم بێرکردنەووەکانی لە بوونی رەسەنی خۆی ، لە لایەن بوونە نائەسلییەکانەووە کە ئەم پێوەیان خەریکبوو ، لە ناوبراون و بێ ئەنجام بوون . مەحووی هەستدەکات بەم دابراوە ی لە (یار - بوون) سینە ی ناگری تیبەر دەبیت ، بۆیە دەلیت :

دلم وەك شێری بێشە ی شوعلە گرتوو

لە سینە ی پر لە سۆزم دەرپە دەر کەوت⁽¹⁾

ئەم تەنیا كەوتن و دابراڭە لە (يار - بوون) داو نەبوونی كەسێك كە لەگەڵیدا باسی يار بكات و ھەوایی ياری ئی پېرسیت و بئى ھەوال بوونی لە (يار - بوون) ، بوو تە ھۆی ئەوھى سېنەى پېر لە سۆزى ، تەنیاىى و غەم و نازارو سووتان رووی تى بكات و ھەك دارستان گېر بگرت ، دلئشى لە تاو ئەو ئاگرە لە دارستانى سېنە دەرچووھ و دەر بەدەر بووھ . نەك ھەر ئەمە ، بەلكو دەلئت :

لەسەر خۆ چوو بە دەم گریانەوھ دل

گەرەك پېر بوو كە ئەم منداڵە دەر كەوت ⁽¹⁾

دلئى ئەو ھەندە گریاوھ ، بە دەم گریانەوھ لەسەر خۆ چووھ و خەلكى گەرەك بە ھۆى ئەم گریان و لەسەر خۆ چووھى دلئەوھ ھەموو ھاتوونەتە دەر ھوھ و گەرەك پېر بووھ لە خەلك و ، سەریان لەوھ سوورماوھ كە دلئى مەھوى بۆچى ئاواى بەسەر ھاتووھ و بۆچى ئاوا دەگرى . بەلام مەھوى دەزانئت بۆچى ئاواى ئى ھاتووھ ، ھەستەكەت سېنەو دلئى لەبەرئەوھ وایان بەسەر ھاتووھ ، چونكە ئەم بە دنیاوھ خەرىكبووھ و ھەناسەى بۆ دنیاو شتى دنیاىى ھەلكئشاوھ ، ئەو تە دەلئت :

بە خۆپایى ئەو ھەندەم نالە كئشا

لە سېنەمدا پسا ، ما ، بئى ئەسەر كەوت ⁽²⁾

ھەستەكەت ئەو نالەو ھەناسە ھەلكئشانەى كە بۆ دنیا بوون ، بە خۆپایى بوون و لە پینا و ھیچدا بوون . ئیستاش پەرزەى ئى بپاوھ و لە تاو دابراڭى لە (يار - بوون) ترانای ھەناسە ھەلكئشانى نەماوھ وازى لە دنیاو دەر ھوھ ھتئاوھ . ئەم دوور كەوتنەوھ و از ھتئاوھى لە دنیا دەبئتە ھۆى دەر كەوتنى (يار - بوون) . بۆیە كە (يار - بوون) دەر دەكەوئت ، مەھوى لە وەسفیدا دەلئت :

لە رۆژ ئاواوھ ئیمشەو بئى نىقابە

مەھى من ، ماھى عالەم بئى مەفەر كەوت ⁽³⁾

كە (يار - بوون) دەر دەكەوئت و لای مەھوى سەر ھەل دەداتەوھ ، ھەك ئەوھ وایە مانگى خۆى سەرى ھەل دەبئتەوھ . لە كاتئكدا كە پئش دەر كەوتنى مانگى خۆى (كە مەبەستى بوونى ئەسلى خۆیەتى) ئەم لە مانگى عالەمدا توابووئەوھ ، بەوھوھ

(1) د. م ، ل ۸۸ .

(2) د. م ، ل ۸۸ .

(3) د. م ، ل ۸۸ .

خەریکبوو . مەبەستی لە عالەم کەسانی دەورووبەریەتی کە لە ناویاندا دەژی و سەر بە دینی ئیسلامن ، مانگیش رەمزی ئیسلامە ، واتە لەو بوونەدا کە لە ریگەیی عەرەب و ئیسلامەوه تیایدا دروست بووبوو ، خۆی دەبینییەوه . بەلام ئیستا کە بوونە ئەسلییەکی خۆی سەری هەلداوەتەوه ، بوونە نائەسلییەکی (کە مانگی عالەمە) بەلاوە ناوە . تەنانەت هەموو ئەو بوونانەیی دی کە هەن ، بەلای ئەمەوه هیچ نین و هەستدەکات دوورن لێی و لە دنیای ئەمدا شوێنێک نییە تیایدا بن . هەرەها ئەم دێرە ئەم لێکدانەوهی تریشی بۆ دەکرێت : هەر کە یارەکی مەحوی (کە مانگیکە بۆخۆی) دەرکەوت ، ئەوەندە جوان و بەشەوق بوو ، مانگی ئاسمان لە چاویدا هیچ نەبوو و شەوقی لە مانگی ئاسمان بپری و شەرمەزاری کردو ، مانگی ئاسمان نەیدەزانی بۆ کۆی هەلبێت^(۱) . ئەم مانگی مەحوی هەر بەناو مانگە ، ئەگینا رووناکی و درەوشانەوهی وەک خۆر وایە ، بۆیە کە دەرەکەوێت مەحوی بەسەر بە پیریەوه دەچێت ، ئەوەتە دەلێت :

بەپیر ئەو رۆژەوه (مەحوی) ئەوەندە

بەسەر چووبوو ، وەک شەونم لەسەر کەوت^(۲)

کە (یار - بوون) دەرکەوت ، مەحوی بە پیریەوه دەچێت . بۆ پیشاندانی گەورەیی و شکۆی (یار - بوون) ، مەحوی بەسەر بەپیریەوه دەچێت و ئامادەییە سەری خۆی بکاتە قووربانیی (یار - بوون) ، چونکە بەدەرکەوتنی ئەو ، کە وەک خۆر وایە ، مەوجودبوونی ساختە وەک شەونم دەبن بە هەلم و بە نەسبەت مەحویەوه نامێنن . کە ئەم (یار - بوون) دەرەکەوێت ، مەحوی دەهەشتە و سەرسامی دایدەگریت و نازانیت چۆن تەعبیر لەو (یار - بوون)ەیی بکات ، واتە ناتوانیت بە شیۆهەکی هەمەکی وەسفی بکات ، بۆیە هەول دەدات بە شیۆهەکی بەشەکی وەسفی بکات . لەم چەند دێرەیی خوارەوهدا وەسفی چاوی دەکات و دەلێت :

نەوێک هەر چاوی مەستە ، خۆشی هەر مەست

بەلادا دی ، کە دی ، وەک تورکی سەر مەست^(۳)

(1) بپروانە : د . م ، ل ۸۸ ، پەراوێزی ژمارە ۹ .

(2) د . م ، ل ۸۹ .

(3) د . م ، ل ۷۲ .

چاوی مهست چاویکی جوانه ، ئه و (یار - بوون) ههش که مهحوی ده رکی پی کردوووه چاوی مهسته . ته نانهت نهک هه ر چاوی ، به لکو خۆیشی مهسته و ، مهستییه که ی له وه دایه که وهک کچیکی شوخ و جوان ، به نازو له نجه ولار به ریگه دا ده روات . له نجه و لاره که ی به جوریکه وا ههست ده کریت که مهسته ، بۆیه ئاوا به ریدا ده روات . ته نانهت له یه کهم ده رکه و تنیدا هه ر به مهستی ده رکه و تووه :

له حه جله ی نازو ئیعرزازی به صه د ناز

خودا تق حافیظی بی ، هاته ده ر مهست⁽¹⁾

ئه و حاله تی عه ده مه ی که (یار - بوون) تیایدا ده رده که ویت ، وهک حه جله (واته شوینی یه کهم شهوی بووک و زاوا) وایه ، که تیایدا مهحوی به (یار - بوون) گه یشتوووه و ده رکی کردوووه ، ئیتر له و حه جله وه یار به صه د ناز وه و به مهستی هاتوووه ته ده روه . مهحوی هه سته دکات ئه م ده رکه و تن و هاتنه ده روه ی (یار - بوون) وا دهکات نهک هه ر خۆی (واته مهحوی) ، شیخ و سوڤیش عاشقی بن و دوا ی بکه ون :

به دویا شیخ و سوڤی مهستی عیشی

له رییا که و توون مهسته له سه ر مهست⁽²⁾

که (یار - بوون) ده رکه و تووه و مهستانه و به له نجه ولار به ریدا رویشتوووه ، مهحوی به جوریک پی سهرسام بووه و به ره و رووی چوووه ، ههستی کردوووه شیخ و سوڤیش که وازیان له هه موو جوانی و خوڤییه که هیناوه ، ئه گه ر ببینن ، واز له شیخایه تی و سوڤیه تی دینن و ، مهستی عیشی جوانییه که ی ده بن و به مهستی له بهر پییدا ده که ون و ئاواتی ئه وه ده خوازن بتوانن چاوی مهستی ببینن ، چونکه چاوه مهسته کانی ئه وه نده جوانن عالمه سهرسامی ده بن ، ئه وه ته ده لیت :

نیگامی مهستی تا مهستانی ری دا

نه ما له و جیگه ریگه ی که س له بهر مهست⁽³⁾

کاتیك چاوه مهسته کانی (یار - بوون) ریگه یان دا ئه و که سانه ته ماشایان بکه ن که مهستی دنیان و به شتی دنیا ییه وه خه ریکن ، ئه و مهستییه ی دنیا به ری دان و

(1) د . م . ج ۷۲ .

(2) د . م . ج ۷۳ .

(3) د . م . ج ۷۳ .

وازیان له دنیاو شتی دنیاوی هیئاو مهستی چاوی جوانی یار بوون . ئەوەنده له م جۆره
 خه لکه بۆ ته ماشاگردنی چاوی مهستی یار کۆبوونه وه ، جیگه ی که سێکی تر
 نه ده بوویه وه . مه بهستی ئەوهیه ئەو خه لکه بۆیه مهستی دنیاو و پێوه ی خه ریکن ،
 چونکه هه ستیان به (یار - بوون) ی خۆیان نه کردوه ، ئەگه ر ده رک به بوونی خۆیان
 بکه ن مهستی ئەو ده بن و خه ریکی به دی هیئانی ده بن . بۆیه مه حوی شانازی به و
 (یار - بوون) هوه ده کات که ئاوا خه لک مه ست ده کات و ده لئیت :

بنازم به و پیا له ی چاوی مه سته

به یه ک پرشنگی عالم سه ر به سه ر مه ست⁽¹⁾

چاوی مهستی یار چاویکه به یه ک پرشنگی سه راپای عالم مه ست ده کات .
 مه حوی شانازی به م چاوه وه ده کات ، چونکه که عالم و ده ره وه له حال ته ی
 هوشیاریدان و مه ست نین ، به جۆریکی دی خۆیان پیشانی مه حوی ده دن و
 سه رسامی ده کهن و به ره و خۆیان رایده کیشن ، به لام که یه ک پرشنگی چاوی یار به ر
 عالم ده که ویت ، واته به ر خه لک و ده ره وه و دنیا ده که ویت ، مه ستیان ده کات و له و
 مه ستیه دا خۆیان چۆن ئاوا بۆ مه حوی ده رده که ون و مه حوی ده رک به حه قیقه تیان
 ده کات و ئەوه ی بۆ ده رده که ویت که له چاو (یار - بوون) دا تۆر بی بایه خن و شایه نی
 ئەوه نین به ره و روویان بجیت . ئەمه ش به هۆی کاریگه ری چاوی (یار - بوون) هوه یه ،
 بۆیه ده لئیت :

له به ر حوکمی نیگایا قاته هوشیار

هه تا چاوی بکا بر ، مه سته ، هه ر مه ست⁽²⁾

که (یار - بوون) پرشنگی چاوی گرته عالم ، عالم و حه قیقه ته ی عالم
 ده رده که ون که له چاو یاردا هه یج نین ، بۆیه خه لک هه موو روو ده که نه (یار - بوون) و
 مهستی ئەو ده بن . ئەگه ر (یار - بوون) ی هه ر که سێک بۆ ئەو که سه ده ریکه ویت و
 ده رکی بکات ، ئەوا ئەو که سه له به رامبه ر دنیاو شتی دنیاویدا به هوشیاری
 نامی نته وه واز له دنیا دینیت و مهستی نیگای (یار - بوون) ده بیته . که ئەم حال ته
 روویدا ئیتر ده شت و ده ر پر ده بن له مه ست ، بۆیه ده لئیت :

وتی : سه یری ده رو ده شتم نه ماوه

له چاوم مه و ج ئەدا ، پر ده شت و ده ر مه ست⁽³⁾

(1) د . م ، ل ۷۲ .

(2) د . م ، ل ۷۲ .

(3) د . م ، ل ۷۲ .

که دهشتودەر پر دهن له مهستی نىگای (يار - بوون) ، ئىتر نىگای يار هر بهر ئه و مهستانه دهكه وئيت و بهر دهشتودەر ناکه وئيت . پيشتر که (يار - بوون) دهرنه که وتبوو ، که س مهستی ته ماشاکردنى نه بوو بوو و ده وروبه رى چۆل بوو ، بۆيه سه رى دهرده شتى ده کردو روى له خه لک وه رگي پرا بوو ، به لام که خه لک دهرکيان پى کرد ، له ده ورى گۆبوونه وه و دهشتوده ريان پر کرد ، بۆيه (يار - بوون) جگه له مهسته کانى نىگای چاوى ، له ده وروبه رى خۆيدا هيچ نابيئيت . مه حوى سه رى له (يار - بوون) سووپماوه که خه لک به و جوړه مهستی بوون ، نازانئيت چ ناويكى ئى بنيئت ، بۆيه ده ئيت :

به جوز مهى ناوى ئه م ناوه به چى به م

به نه شنهى ئه و به شهر هم (بو لبش) مهست⁽¹⁾

مه حوى ناوى مهى له يارو له و نازه ده ئيت که چاوى يار ده يکات ، جگه له م ناوه نازانئيت چ ناويكى ترى ئى بنيئت . بۆيه ش ئه و ناوهى لى ده ئيت ، چونکه به نه شهى خۆى ، وه ک مهى مرؤف مهست ده کات و وای لى ده کات ئاگای له دنيا و دهره وه نه مينئيت و له هه موو شتيک دابهرئيت .

نه‌نجام

له کۆتایی ئهم لیکنۆلینه‌وه‌یه‌دا سه‌باره‌ت به‌ شیعره‌کانی مه‌حوی ، گه‌یشتینه‌ ئهم

ئه‌نجامانه‌ی خواره‌وه‌ :

- ۱ - مه‌حوی هه‌ولێداوه‌ له‌ شیعره‌کانیدا ته‌عیر له‌ بوونه‌ بکات که‌ له‌ ناویابه‌تی و ده‌جولێنێت . له‌ شیعره‌کانیدا به‌ (یار ، شوخ ، دلبر ، ... هتد) ناوی ده‌بات .
- ۲ - هه‌م بوونی ره‌سه‌ن و هه‌م بوونی ساخته ، به‌ جیا له‌ ناو مه‌حویدا ئاماده‌بیان هه‌بووه . زۆرچار بوونی ساخته‌ ویستووێه‌تی له‌ ناو مه‌حویدا ئاماده‌یی هه‌بی‌ت و به‌سه‌ر مه‌حویدا بالاده‌ست بی‌ت ، ئهم بوونه‌ ساخته‌یه‌ش له‌ ده‌ره‌وه‌ی مه‌حویه‌وه‌ هاتوو‌ته‌ ناوی و له‌ خودی خۆیه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی نه‌گرتوو‌ه . مه‌حوی ململانێی بوونه‌ ساخته‌کان ده‌کات و ده‌یه‌وێت زرگاری بی‌ت لێیان و بوونه‌ ره‌سه‌نه‌که‌ی خۆی تیایدا بالاده‌ست بی‌ت و به‌دی بی‌ت .
- ۳ - ئه‌و ساتانه‌ی مه‌حوی له‌ بوونی ره‌سه‌نی خۆی داده‌برێت ، که‌ بوونێکی کوردیه‌ ، له‌ شیعره‌ نووسین به‌ زمانی کوردی داده‌برێت و به‌و زمانه‌ شیعره‌ نووسیت که‌ لێیه‌وه‌ بوونیک هاتوو‌ته‌ ناوی .
- ۴ - تا له‌ ناو مه‌حویدا بوونی ساخته‌ هه‌بی‌ت ، بوونه‌ ره‌سه‌نه‌که‌ی خۆی ده‌رناکه‌وێت .
- ۵ - مه‌حوی مردنی پێی باشتره ، له‌ مانه‌وه‌ی له‌ دنیا‌دا به‌ بوونێکی ساخته‌وه‌ که‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ هاتوو‌ته‌ ناوی .
- ۶ - مه‌حوی پێی وایه‌ ده‌رکه‌وتنی بوونی ره‌سه‌ن و به‌دی هاتنی ، نه‌مری به‌ مرۆڤ ده‌به‌خشیت ، نه‌ک ناوی حیات .
- ۷ - له‌ حاله‌تی غیابی (بوونی ره‌سه‌ن) دا ، مه‌حوی داوای لێ ده‌کات بی‌ت و بیکوژیت . ئهم کوشتنه‌ش ده‌کاته‌ کوشتنی ئه‌و لایه‌نه‌ی مه‌حوی که‌ بوونی ساخته‌وه‌ موجود تیا‌دا ئاماده‌بیان هه‌یه ، نه‌ک کوشتنی ئه‌و مه‌حویه‌ی که‌ خاوه‌نی ئه‌و بوونه‌ ره‌سه‌نه‌یه .
- ۹ - کاتی‌ک مه‌حوی واز له‌ بوونی ساخته‌وه‌ موجود ده‌هێنیت و رۆحی موقه‌ده‌سه‌ ده‌بی‌ت ، له‌ خه‌ودا (یار - بوون) ده‌رکه‌وێت و ده‌بی‌نیت .
- ۱۰ - دوا‌ی وازه‌ینانی مه‌حوی له‌ بوونی ساخته‌وه‌ موجود ، ده‌رکه‌وتن و ئاماده‌یی (یار - بوون) له‌ ئاگاییدا روو ده‌دات . به‌لام له‌ به‌رئه‌وه‌ی مه‌حوی به‌ چاوی سه‌ر بۆی ده‌پوانیت و ده‌یه‌وێت وه‌ک یاریکی به‌رجه‌سته‌و دیار بی‌بینیت ، ده‌رکی پێی ناکات و (یار - بوون) ده‌که‌وێته‌وه‌ حاله‌تی غیابه‌وه .
- ۱۱ - مه‌حوی له‌ به‌رامبه‌ر (یار - شوخ - دلبر - بوونی ره‌سه‌ن) دا که‌وتوو‌ته‌ حاله‌تی عیشق‌ه‌وه‌و عاشقی ئه‌و بوونه‌ ره‌سه‌نه‌ی خۆی بووه .
- ۱۲ - عیشق لای مه‌حوی قۆناغی دوا‌ی وازه‌ینان له‌ (بوونی ساخته‌وه‌ موجود) و پێش ده‌رکه‌وتنی (بوونی ره‌سه‌ن) و گه‌یشتنه‌ پێی .
- ۱۳ - که‌ مه‌حوی عاشقی ئه‌و بوونه‌ی خۆی ده‌بی‌ت ، ده‌که‌وێته‌ جیهانی عیشق‌ه‌وه . ئه‌و جیهانه‌ی عیشق که‌ مه‌حوی تێی ده‌که‌وێت وه‌ک دنیا نییه‌و تیا‌دا خه‌م و خه‌فه‌ت و ده‌ردو ئازار ، مایه‌ی خۆشین و نیشانه‌ی ئه‌وه‌ن عاشق له‌ عیشق به‌رده‌وامه . جگه‌ له‌مه ، له‌ جیهانی عیشق‌دا که‌س له‌ که‌س زیاتر نییه‌و هه‌موو مرۆڤه‌کان وه‌ک یه‌کن و هه‌ر یه‌که‌یان پاشایه‌که‌ بۆ خۆی .

۱۶ - مەھوی لە عیشق و جیهانی عیشقدا ھەست بە نەمری دەکات . واتە ئەگەر عاشق بێت کە سێکی نەمرەو ئەگەر لە عیشقدا نەبێت وەك مردوو وایە .

۱۷ - لە جیهانی عیشقدا ئاگر ھەبە . ئەم ئاگرە جیهانی عیشق وەك ئاگرێ دنیا سووتێنەر نییە ، تەنھا ئەو لایەنە عاشق دەسووتێنێت کە بە بوونی ساختە و مەوجودەو پەیوەستە . بۆیە مەھوی خۆی دەداتە بەر ئەم ئاگرە جیهانی عیشق ، بۆ ئەوەی لە بوونی ساختە و مەوجود پاك ببێتەو .

۱۸ - مەھوی خۆی داووتە بەر رووناکیی بوون و بە ھۆی ئەو رووناکییەو دنیاو دەوری بەر بۆش بووتەو .

۱۹ - لە جیهانی عیشقدا مەھوی ئامادەبە لە سەری خۆی ببوون و بیکاتە قوربانی مەعشوق .

۲۰ - مەھوی کە دەبێت دنیا هیچ و بێ وەفایە و ھەر رۆژە لە سەر باریکە ، رۆژیک مروۆف بەرز دەکاتەو و رۆژیک دەیدات لە زەوی و تاسەر بۆ کەس نییە ، واز لە دنیاو شتی دنیایی دەھێنێت .

۲۱ - واز ھێنانی مەھوی لە دنیا ، لە مەرگ دۆستێوە نییە ، بەلکو لەووەیە کە دنیا لە چاو بوونی رەسەنی خۆیدا هیچ نییە و لە پێناو بەدیهێنانی ئەو بوونیدا واز لە دنیا دەھێنێت . کەواتە مەھوی ژیان دۆستە ، بەلام ژیانی بە بوونی رەسەنی خۆیوە دەوێت .

۲۲ - بە واز ھێنانی مەھوی لە دنیاو شتی دنیایی ، دنیاو شتی دنیاییش لە مەھوی دەکشێنەو و لە دەستی دەردەچن . بەمە دەکەوتتە حالەتی عەدەمەو و لەو عەدەمەدا پەس بە (یار - بوون) دەبات .

۲۳ - لە دواى دەردچوون لە حالەتی عەدەم ، مەھوی دەبەوێت وەسفی (یار - بوون) بکات . بەلام کێشە جێشە مەھوی ئەوەیە دەبەوێت وەك یاریکی بەرجەستەو دیار ، دەرك بەو (یار - بوون)ە بکات و وەسفی بکات . لە کاتی کدا ئەو (یار - بوون)ە ، بەرجەستەو دیار نییە و وەسفی ناگرێت ، بۆیە مەھوی لە بەرامبەر (یار - بوون)دا سەراسیمە بوو و ھەرچیی کردوو نەیتوانیوە وەك یاریکی بەرجەستەو دیار وەسفی بکات .

سەرچاوه‌كان

سەرچاوه كوردییەكان :

- چەند فەیلەسوفیکی بوونگەرا ، فوئاد کامیل عەبدولعەزیز ، و : سامان عەلی حامید ، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ، ب.ژ.چ ، س ۲۰۰۵ .
- دیوانی مەحوی ، لیکدانەوهو لیکۆلینەوهی : مەلا عبدالکریمی مودەرپیس و محمدی مەلا کەریم ، ئینتشاراتی کوردستان ، س ۲۰۰۳ .
- فەلسەفەی بوونگەرایی ، جۆن ماکواری ، و : نازاد بەرزنجی ، چاپخانەی رهنج ، سلێمانی ، چ ۱ ، س ۲۰۰۵ .

سەرچاوه عەرەبییەكان :

- أصل الأخلاق وفصلها ، فريدريك نيتشة ، ت : حسن قبيسي ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، بيروت - لبنان ، ط ۲ ، س ۱۹۸۳ .
- اشكالية التواصل في الفلسفة الغربية المعاصرة ، عمر مهيبيل ، الدار العربية للعلوم ، بيروت - لبنان ، ط ۱ ، س ۲۰۰۵ .
- اشكالية الوجود والتقنية عند مارتين هيدجر ، ابراهيم احمد ، منشورات الاختلاف ، الجزائرالعاصمة - الجزائر ، ط ۱ ، س ۲۰۰۶ .
- الفلسفة في مواجهة العلم والتقنية ، مارتين هيدجر ، ت : د. فاطمة جيوشى ، منشورات وزارة الثقافة ، سوريا - دمشق ، ب.ط ، س ۱۹۸۸ .
- الكينونة والزمن ، مارتين هيدجر ، ت : د. جورج كتورة ، مجلة العرب والفكر العالمى ، العدد الرابع ، سنة ۱۹۸۸ .
- المأدبة (فلسفة الحب) ، افلاطون ، ت : د. وليم الميرى ، دار المعارف بمصر ، ط ۱ ، س ۱۹۷۰ .
- المذاهب الوجودية ، ريجيس جوليفيه ، ت : فؤاد كامل ، دار الآداب - بيروت ، ط ۱ ، س ۱۹۸۸ .
- الوجود والعدم ، جان بول سارتر ، ت : عبدالرحمن البدوي ، منشورات دار الآداب - بيروت ، ط ۱ ، س ۱۹۶۶ .
- محاضرات هيجل في تاريخ الفلسفة (المجلد الثالث) ، هيجل ، ت : ا. د. امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبولي - القاهرة ، ب.ط ، س ۱۹۹۷ .
- سورين كيركجارد - مؤسس الوجودية المسيحية ، د. على عبدالمعطي محمد ، دار المعرفة الجامعية - الإسكندرية ، ب.ط ، س ۱۹۸۵ .
- كتابات اساسية (الجزء الثاني) ما الميتافيزيكا ، مارتين هيدجر ، ت : اسماعيل المصدق ، المجلس الأعلى للثقافة - القاهرة ، ط ۱ ، س ۲۰۰۳ .
- مبدأ العلة ، مارتين هيدجر ، ت : د. نظير جاهل ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع - بيروت ، ط ۱ ، سنة ۱۹۹۱ .

- مبدأ الهوية ، مارتن هايدجر ، ت : آمال ابي سليمان ، مجلة العرب والفكر العالمي ، العدد الرابع ، سنة ١٩٨٨ .
- موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثاني) ، هيغل ، ت : ا. د. امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبولي - القاهرة ، ب.ط ، س ١٩٩٧ .
- نداء الحقيقة ، مارتن هايدجر ، ت : أ. د. عبدالغفار المكاروي ، دار الشرقيات للنشر والتوزيع ، القاهرة ، ط ١ ، سنة ٢٠٠٢ .
- نقد العقل التأويلي ، فتحى المسكينى ، مركز الانماء القومى ، بيروت ، ط ١ ، سنة ٢٠٠٥ .

كُؤْفَار :

- العرب والفكر العالمي ، مركز الانماء القومي - لبنان - رأس بيروت ، العدد الرابع ، خريف ١٩٨٨ .

نُهْنْتَهْرِنِيَّت :

- وجود الانسان باعتباره وجوداً في العالم ، جيانى فاتيمو ، ت : عبدالمنعم البرى .
- العالم والأشياء ، قراءة لفلسفة مارتن هايدجر ، كلاوس هيلد ، ت : اسماعيل المصدق .

له بلاو کراوه کانی مه لیهندی کوردۆلۆجی

بهره می نوسین

- 1- فهرهنگی ریزی منی کوردی، د. کهمال میراوده لی.
 - 2- فهرهنگی زهوی زانی، جهمال عهبدول.
 - 3- حرکات الخوارج فی غربی إقليم الجبال وشهرزور والمجزیره الفراتیه: عطا عبدالرحمن محی الدین.
 - 4- سۆفیزم و کاریگری له بزوتنه وهی رزگار یخوازی نه ته وهی گه لی کورده دا: 1880-1925، د. جهعفر عه لی رهسول
 - 5- قضاء هه له به، درسه فی الجغرافیه الإقليمیه: عطا عمده علاه الدین.
 - 6- رۆلی هۆکاره سیاسیه کان له دابه شیبوونی دانیشتوانی پارێزگای سلیمانیدا: جاسم عمده مه مه ده عه لی.
 - 7- په یوه ندییه سیاسیه کانی نیوان هه ریمی کوردستان و تورکیا، 1991-1998: هیرش عه بدوللا جه مه که ریم.
 - 8- رۆژنامه گه ریی خوتیند کارانی کورد له نه وروپا و نه مریکا، 1949-1991، لیکۆلینه وه له میژوی رۆژنامه گه ریی، نه وزاد عه لی نه مه ده.
 - 9- هوشیاری کۆمه لایه تی، فوناد تاهیر سادق
 - 10- شاری سلیمانیا 1932-1945، د. ناکۆ عه بدول که ریم شوانی.
 - 11- إقليم کوردستان العراق فی دائرة السياسات النفطية العالمية، د. محمد رۆوف سعید مهندس النفط زمناکو سعید
 - 12- په عه ره به کردن له هه ریمه کوردن شینه کاندا 63-847 ز، رحیم نه مه ده نه مین
 - 13- تعریب قضاء خانقین من منظور جیوسیاسی، صلاح الدین انور قیتولی
 - 14- کۆیه، کامهران طاهر سعید
 - 15- بوون له شیعی مه نه ویدا، د. مه مه ده نه مین عه بدوللا
- 16/Report on the Sulaimani District of Kurdistan, E.B. Soane.

بهره می وه رگێپران

- 1- کۆمه لکۆزییه که ی ده رسیم، حوسین یلدرم، له سوئیدییه وه: کاوه نه مین.
- 2- جهنگی عیراق، کاپلان و کریستان، له ئینگلیزییه وه: عه بدول که ریم عوزتیری.
- 3- یاسا ده ستوریه کانی تورکیا و کورد له سه رده می نویدا، م. نه. جه سه ره تیان، له روسیه وه: د. دلیر نه مه ده مه ده.
- 4- سلیمانیا ناوچه یه که له کوردستان، ئی.بی. سۆن، له ئینگلیزییه وه: مینه.

• گۆفاری کوردۆلۆجی، ژماره یه کی سالی 2008

